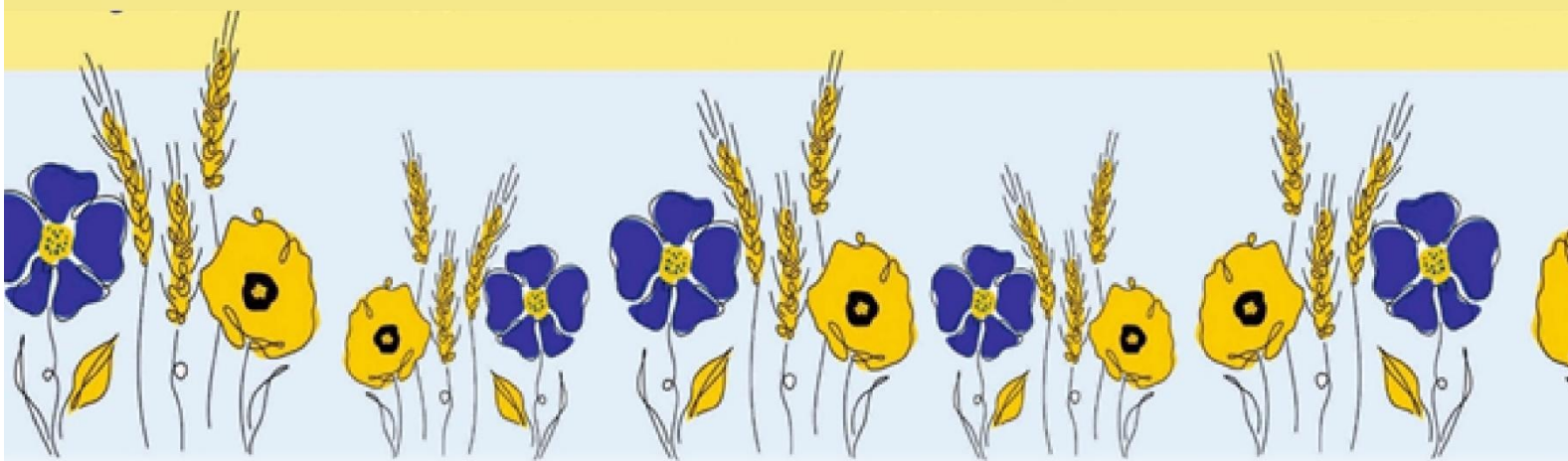

МАТЕРІАЛИ

**VIII Міжнародної науково-практичної конференції
“НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТА В СТРАТЕГІЯХ
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ВИБОРУ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА”,
присвяченої 85-річчю Комунального ЗВО
“Луцький педагогічний коледж”
Волинської обласної ради**

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

**Збірник матеріалів
VIII Міжнародної
науково-практичної конференції
«Національна освіта в стратегіях
соціокультурного вибору:
теорія, методологія, практика»**

Частина 1

Луцьк – 2024

Рекомендовано до друку
Науково-методичною радою Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(протокол № 4 від 20 грудня 2024 року)

Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика: зб. матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції. 19 грудня 2024 року / [наук. ред.: П. М. Бойчук, О. Л. Фаст]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Частина 1. 2024. 260 с.

Наукові редактори:

П. М. Бойчук, кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, ректор Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

О. Л. Фаст, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

Редакційна колегія:

П. В. Білоус, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

О. М. Семенов, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Рецензенти:

М. В. Надутенко, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу лінгвістики українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України, керівник Загальноукраїнського центру словникарства.

О. П. Цюняк, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

У збірнику представлені тези доповідей, що висвітлюють сучасні проблеми національної освіти. Проблематика збірника матеріалів диференційована відповідно до актуальних напрямів реформування вищої та фахової передвищої освіти: дитинознавчі та школознавчі студії; інтеграція науки і освіти; забезпечення якості педагогічної освіти: національний та глобальний контексти; рідномовна та іномовна освіта, медіаосвіта; цифрова трансформація освіти, наукові здобутки дослідників-початківців.

Для науково-педагогічних та наукових працівників, представників академічних середовищ України та зарубіжжя, педагогічних працівників закладів фахової передвищої, загальної середньої та позашкільної освіти, педагогів дошкілля, здобувачів вищої освіти, фахівців бібліотечної справи, широко кола представників експертного та громадського середовищ.

© КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ДИТИНОЗНАВЧІ ТА ШКОЛОЗНАВЧІ СТУДІЇ: НАЦІЄТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Аліна Дрокіна ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ STEM-НАВЧАННЯ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	11
Юрій Ліннік ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ШКОЛІ: МОДЕЛІ, ПІДХОДИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....	13
Оксана Філіпчук РОЛЬ РОДИНИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ.....	16
Тетяна Бортнюк, Тетяна Здіховська РОБОТА З МЕДІАТЕКСТАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	20
Олена Пуш, Людмила Дячук НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ПРОЦЕСІ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ.....	22
Альона Покотило РОЗВИТОК РИТОРИЧНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	24
Алла Бубін ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПОГЛЯДИ ВИДАТНИХ ДІЯЧІ ВОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	27
Наталія Іванова, Лілія Боремчук ДОШКІЛЬНА ОСВІТА У ВЕКТОРІ НАУКИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА.....	31
Надія Шип ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ СПОСОБІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗДО.....	33
Тетяна Михалевич ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЮ ГРОЮ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	36
Ольга Барабаш МЕТОДИКА МУЗИЧНО-РИТМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ЕМІЛЯ ЖАКА-ДАЛЬКРОЗА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІРИ.....	39
Наталія Тунік, Бабіч Юлія РОЗВИТОК РУХОВИХ ЯКОСТЕЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ РУХЛИВИХ ІГОР.....	41
Захар Пономаренко, Ірина Лисенко ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІСУ GEOGEBRA НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ.....	42
Алла Хомярчук ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	44

Дем'ян Ясенчук ПОДОЛАННЯ ТА ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ ДЕПРЕСІЇ У ДІТЕЙ ЧЕРЕЗ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ: СТРАТЕГІЇ ДЛЯ УЧИТЕЛЯ.....	46
Наталія Тунік, Вікторія Макаренко БІГ НА СЕРЕДНІ ДИСТАНЦІЇ – ВИД ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ.....	49
Наталія Іванова, Світлана Ябковська ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА ТА МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ: ПРО МИСТЕЦТВО, ЗАСНОВАНЕ НА ЗВУКОВИХ ОБРАЗАХ.....	51
Анна Федонюк, Лілія Ношкалюк ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	53

РОЗДІЛ 2

РІДНОМОВНА ТА ІНШОМОВНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ БАГАТОМАНІТНОСТІ ТА МУЛЬТИКУЛЬТУРНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Yan Kapranov, Bożena Iwanowska MULTIDISCIPLINARY ASSESSMENT OF CRISIS RESILIENCE IN ENGLISH AND POLISH POPULATIONS: A COMPARATIVE ANALYSIS	56
Тамара Бабійчук МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ У БОРОТЬБІ ЗА УКРАЇНСЬКУ ЛІТЕРАТУРУ.....	62
Lesya Korolchuk FOREIGN LANGUAGE EDUCATION AS A FORM OF ENHANCING NATIONAL EDUCATION IN UKRAINE.....	66
Лілія Качуринець ДИРИГЕНТСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ У КОНТЕКСТІ РІДНОМОВНОЇ ТА ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ.....	68
Mariana Lukianchuk, Valentyna Tryndiuk PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS PROFESSIONAL TRAINING ON THE MULTICULTURAL APPROACH BASIS.....	72
Maryna Shlenova THE DYNAMICS OF PROCESSING SYNTACTIC UNITS IN UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE AT TECHNICAL UNIVERSITIES.....	75
Наталія Ночовна, Наталія Рябокінь ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА ЛІНГВОКУЛЬТУРА».....	77
Людмила Гусак, Денис Маленицький A NEW WORD IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING AT SCHOOLS AND UNIVERSITIES.....	79
Tetiana Ahibalova FOREIGN LANGUAGE EDUCATION IN MULTICULTURAL CONTEXTS: BALANCING ACADEMIC INTEGRITY ANF EFFECTIVE COMMUNICATION.....	81

Тетяна Бондар, Наталія Гальчун ЧИННИКИ МОТИВАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	83
Валерія Корнійчук КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІЙСТЬ У СИСТЕМІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.....	86

РОЗДІЛ 3

НАУКОВА ОСВІТА ДЛЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА

Ірина Постернак НАУКОВА ОСВІТА ДЛЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА: ОСВІТНЬО- ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МЕНЕДЖМЕНТ БУДІВЕЛЬНИХ ПРОЄКТІВ».....	88
Svitlana Mikhno, Valeriia Budko LEARNING ENGLISH FOR DIGITAL INCLUSION, SUSTAINABILTY, AND EUROPEAN VALUES.....	91
Світлана Майданенко ОБДАРОВАНІ ДІТИ – ЗОЛОТИЙ ЗАПАС НАЦІЇ.....	94
Василь Шкоба, Олена Ярмолук ЗНАЧЕННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	95
Юлія Доброносова ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН.....	99
Олена Муращенко СУТНІСТЬ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	102
Тетяна Марченко ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК СПОСІБ ЕФЕКТИВНО РЕАЛІЗУВАТИ ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЗАСОБАМИ ПРЕДМЕТІВ ТА ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНОГО ЦИКЛУ.....	104
Галина Давидюк, Олена Трач ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НА ЗАНЯТТЯХ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН.....	108
Марія Бойчук, Владислава Кондратюк ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....	110
Анна Сачанюк РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ЗНАНЬ.....	112
Наталія Дуб'юк ІНТЕГРАЦІЯ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІХУДОЖНЬОГО ПІДХОДУ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ...	115

РОЗДІЛ 4 ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ

Iryna Nikitina, Tetiana Ischenko SOME ADVANTAGES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A TOOL FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES.....	118
Наталія Киселюк ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ІНТЕРАКТИВНА ПЛАТФОРМА PEARSON.....	120
Ірина Кузьміч ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: МАЙБУТНЄ ВЖЕ ТУТ.....	122
Дарина Литвиченко ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	125
Надія Дехтяр, Лілія Мірошніченко ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ З ПОЯВОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....	127
Ірина Гудкова ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ ОНЛАЙН.....	129
Андрій Кравчук, Світлана Шафарчук МЕТОДИ МОДЕЛЮВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИКИ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ.....	132
Віта Путря, Лариса Мироненко ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-САЙТУ У РОБОТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА.....	134
Олена Гордійчук ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ.....	135
Володимир Тимошенко ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	139
Ольга Холявко ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСІЙНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	143
Оксана Гуцаленко ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ, ОСОБЛИВО В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОГО ДОСТУПУ ДО АУДИТОРІЙ	145
Надія Антонюк, Світлана Савчук ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: НОВІ ГОРИЗОНТИ ТА ВИКЛИКИ.....	147
Олена Бабій ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ З ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ	150
Людмила Березовська, Андріана П'ясецька ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	154
Оксана Кузьмич, Світлана Денисова ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРОЦЕС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	156

Олег Бардадим СЕРВІСИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ІНФОРМАЦІЇ.....	158
Аліна Довга МАЙБУТНЄ ОСВІТИ: ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	160

РОЗДІЛ 5 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ КОНТЕКСТИ

Юрій Валецький, Олександра Гандзюк СПЕЦИФІКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ	162
Альвіна Алиєва ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	164
Євгенія Дурманенко ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОНИТОРИНГОВИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ	166
Світлана Боярчук НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ЯК КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	168
Вікторія Котішевська ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	170
Ірина Титок РОЗВИТОК ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	173
Марина Макаренко МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	175
Анна Зарицька ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВОКАЛЬНОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	178
Віктор Мрочко ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ВОКАЛЬНОЇ ШКОЛИ.....	180
Михайло Дудай ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ З ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014.13 «СЕРЕДНЯ ОСВІТА» (МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО): ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	182
Марія Науменко, Надія Павлюк, Ірина Малашевська ВОКАЛЬНО-ХОРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	186
Оксана Кобук, Ганна Кухарик ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	189

Роман Гургула, Олександр Марач МУЗИЧНІ ЗДІБНОСТІ У РОЗВИТКУ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ НОТ З АРКУША	193
Анжела Кругляченко ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ФОРТЕПІАНО	195
Валентина Триндюк, Мар'яна Лук'янчук ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	197
Сергій Марчук ВИМОГИ ДО ШКІЛЬНОГО ВЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЯНА КОМЕНСЬКОГО	200
Сергій Полетило ПОЕЛЕМЕНТНИЙ ПІДХІД ДО ЗАДАЧ ЯК ЗАПОРУКА ВИСОКОЇ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ.....	202
Галина Давидюк, Олена Трач КЕЙС-МЕТОД ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ	205
Олександр Митчик НАСТІЛЬНИЙ ТЕНІС ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	207
Тетяна Смокович, Віта Зиско ІНТЕРПРЕТАЦІЙНО-ВИКОНАВСЬКІ ЗАСАДИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	210

РОЗДІЛ 6

ОСВІТНЄ ЛІДЕРСТВО ПІД ЧАС КРИЗИ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ, ЦІННОСТІ

Петро валец FUTURE MANAGERS' OF EDUCATIONAL ORGANIZATIONS PROFESSIONAL TRAINING TO THE MAINTAINING EFFECTIVE EXPENDITURE MANAGEMENT	213
Tatala Małgorzata PROFESSIONAL BURNOUT AMONG DOCTORS, NURSES AND PARAMEDICS	215
Olha Fast DOCTORAL STUDENTS AT RISK ACADEMIC AND PROFESSIONAL SUPPORT: QUALITY MANAGEMENT ISSUES	219
Марина Безденєжних ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ПРОГРАМИ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ	222
Ірина Забіяка, Оксана Ковальчук ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ: НА ШЛЯХУ ДО УНІФІКОВАНОГО ПІДХОДУ.....	224
Inna Levenok, Zumrut Alic INTERNATIONAL STUDENTS MEETINGS AS A KEY TO RESILIENCE IN HIGHER EDUCATION.....	226

Павло Глушаков ВПЛИВ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ.....	228
Юлія Якшевич РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ У СТРУКТУРІ ОСОБИСТІСНИХ РИС МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	230
Ірина Ковальчук, Оксана Федорчук МЕДИТАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ОСВІТНЬОГО ЛІДЕРА.....	233
Надія Антонюк, Надія Пушкар КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ.....	236
Віктор Корнелюк ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	239
Марія Бойчук, Софія Шоповаленко МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ВИКЛИКІВ.....	241
Альона Палієнко ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	243
Лідія Сидорів ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНОГО ПЕРІОДУ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ.....	245
Зоя Старовойт, Дмитро Мельниченко СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	248
Галина Орел ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ РІВНОВАГИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	250

РОЗДІЛ 7

БІБЛІОТЕКА І КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ У КРИЗОВИЙ ЧАС

Дарина Чамахуд ОРАТОРІЯ ЯКОВА ЯЦИНЕВИЧА «СКОРБНА МАТИ» НА ТЕКСТ ПАВЛА ТИЧИНИ У КУРСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ МУЗИКИ: ФОРМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ІСТОРІЯ НАПИСАННЯ ТВОРУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ З АРХІВІВ ТА БІБЛІОТЕК).....	253
Світлана Вірста ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ АКТИВНИХ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ (ВИВЧЕННЯ ДРАМИ-ФЕЄРІЇ «ЛІСОВА ПІСНЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ).....	256

РОЗДІЛ 1 ДИТИНОЗНАВЧІ ТА ШКОЛОЗНАВЧІ СТУДІЇ: НАЦІЄТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14796932>

Аліна Дрокіна,
*кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки, психології
початкової освіти та освітнього менеджменту,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, м. Харків, Україна*

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ STEM-НАВЧАННЯ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ключові слова: STEM-освіта; STEM-навчання; форми організації STEM-навчання; учні початкової школи; учитель початкової школи; підготовка учителів до реалізації STEM-освіти.

Сучасна система освіти переживає кардинальні зміни, що спричинені як глобальними викликами, так і запитамі суспільства на підготовку фахівців нового покоління. STEM-освіта, яка комплексно поєднує науку, технології, інженерію та математику, є ефективним напрямом для підготовки майбутнього покоління до розв'язання багатогранних проблем сучасного світу.

Важливим є упровадження елементів STEM-освіти в початкову школу, оскільки саме на цьому етапі в учнів формуються основи наукового мислення, розвивається інтерес до дослідницької діяльності тощо. У цьому аспекті актуальності набуває проблема пошуку ефективних форм організації STEM-навчання з учнями початкової школи.

Проблеми розвитку STEM-освіти вивчали вчені Н. Балик, О. Барна, О. Бутурліна, Н. Гончарова, Ю. Завалевський, О. Лозова, Н. Морзе та ін. Методичні ідеї реалізації STEM-освіти розглядали науковці І. Василяшко, О. Дубовик, Т. Засекіна, О. Коршунова, І. Пахомова, Н. Поліхун, І. Потапенко та ін. Різними аспектами упровадження STEM-навчання в освітній процес початкової цікавилися дослідники В. Андрієвська, І. Гавриш, Т. Довженко, Є. Лобирева, І. Потапенко, О. Шкуренко та ін. Проте дослідження поставленої нами проблеми у науковому просторі є актуальним і досі.

Із огляду на це, *метою роботи* є висвітлення ефективних форм організації STEM-навчання з учнями початкової школи.

«Природничо-математична освіта (STEM-освіта) – цілісна система природничої і математичної освітніх галузей, метою якої є розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей з використанням трансдисциплінарного підходу до навчання, що базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань для розв'язання практичних проблем для подальшого використання цих знань і вмінь у професійній діяльності» [2].

В Україні організація STEM-навчання здійснюється згідно з Планом заходів щодо реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти та базується на впровадженні державної реформи «Нова українська школа».

Проведений аналіз науково-педагогічних праць та власний досвід дає підстави свідчити, що ідеї STEM-освіти гармонійно інтегрується у Концепцію Нової української школи, забезпечуючи практичну реалізацію ключових компетентностей через міждисциплінарний підхід, використання інноваційних технологій, розвиток творчого мислення та формування умінь вирішувати практичні завдання [1].

Влучною вважаємо думку науковиці І. Потапенко, яка стверджує, що «STEM-освіта має стати невід'ємною частиною навчальної програми початкової школи, оскільки вона заохочує учнів і учениць до процесу навчання та підвищує їхню зацікавленість у навчанні» [3, с. 26]. Підтримуємо і думку педагогинь О. Хромчихіної та О. Кармаліт в тому, що раннє залучення учнів до STEM може підтримати не лише розвиток креативного мислення та формування компетентності дослідника, а й сприяти кращій соціалізації особистості, оскільки розвиває навички співробітництва, комунікативності, творчості [5, с. 9].

Реалізація STEM-навчання з учнями початкової школи може здійснюватися з використанням різних ефективних організаційних форм, як у межах уроків, так і поза ними.

До ефективних форм організації STEM-навчання з учнями початкової школи відносимо: STEM-курс, STEM-уроки (заняття), STEM-проекти, STEM-квести, STEM-хакатони, STEM-екскурсії, STEM-гуртки, STEM-табори тощо. За нашим переконанням, упровадження таких форм забезпечує якісну інтеграцію знань із STEM-дисциплін, сприяє розвитку в учнів критичного мислення, творчого підходу до вирішення проблем, а також навичок командної роботи та самоорганізації.

Розглянемо деякі приклади. Цікавими для учнів початкової школи будуть STEM-уроки за темами: «Досліджуємо властивості води», «Таємниці магнітного поля», «Дивовижний світ рослин», «Дивовижна веселка» тощо. Не менш інтригуючим для здобувачів освіти стане STEM-квест «Подорож у космос», який передбачає виконання серії завдань, пов'язаних із вивченням Сонячної системи, створенням макету ракети, обчисленням відстаней між планетами та розв'язанням логічних задач. STEM-проекти в 1-4 класах можуть бути короткостроковими («Міст із паперу», «Ракета з пластикової пляшки», «Корабель, який не тоне» тощо) або тривалими («Розумний будинок», «Міні-сад на підвіконні», «Корисний робот» тощо). STEM-екскурсію радимо організувати до тематичного музею, до спеціалізованих об'єктів (на завод, підприємство, фабрику тощо), до зоопарку, екопарку або будь-якої іншої цікавої учням краєзнавчої місцевості.

Окрім того, із метою популяризації STEM-освіти рекомендуємо залучати дітей до шкільних та позашкільних STEM-конкурсів, STEM-виставок, STEM-фестивалів, що є дієвими інструментами для мотивації, демонстрації досягнень учнів та їхньої творчості. Безумовно, такі заходи створюють сприятливе середовище для обміну ідеями, співпраці між учнями, батьками та учителями.

Таким чином, реалізація елементів STEM-освіти в початковій школі закладає основи наукового світогляду та готує майбутнє покоління до викликів сучасного світу, формуючи базові компетенції для їхньої подальшої професійної реалізації. Упровадження різних форм організації STEM-навчання зі здобувачами початкової освіти дає цінну можливість активізувати в них пізнавальний інтерес до STEM-дисциплін, розвивати критичне та творче мислення, навички командної роботи та вирішення реальних практичних задач тощо. Дане дослідження не вичерпує себе, а ставить за мету продовжити теоретичні обґрунтування та практичні підтвердження у цьому напрямі.

Список використаних джерел

1. Дрокіна А. STEM-освіта як ефективний напрям реалізації ключових положень концепції Нової Української Школи. Освіта. Інноватика. Практика, 2024. Том 12, № 3. С. 20-25.
2. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>

3. Потапенко І. STEM-освіта в початковій школі: від навчальної моделі до реального уроку. І. Потапенко; за заг. ред. О. Елькін, О. Масалітіна; упорядкув. К. Ремез. Київ: ГО «EdCamp Ukraine», 2023. 300 с.
4. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпучіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.
5. Хромчихіна О. О., Кармаліт О. Б. STEM-проекти для початкової школи. Х.: «Основа», 2020. 95 с.

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14796954>

Юрій Ліннік,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін,
КЗВО «Рівненська медична академія»
Рівненської обласної ради, м. Рівне, Україна

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ШКОЛІ: МОДЕЛІ, ПІДХОДИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Ключові слова: патріотичне виховання, школа, моделі патріотичного виховання, педагогічні підходи, інтерактивні методи, позакласні заходи, інтеграція, національна ідентичність, громадянська свідомість, політизація освіти, підготовка педагогів, національна згуртованість, відповідальний громадянин, глобальна свідомість, міжнародний досвід.

Патріотичне виховання у школі є одним із ключових аспектів формування особистості, здатної усвідомлювати свою роль у суспільстві, дбати про його розвиток і підтримувати національні ідеали. В умовах глобалізаційних викликів, інформаційних впливів і культурного розмаїття, завдання школи не лише забезпечити академічні знання, а й виховати громадян, які розуміють значення своєї національної ідентичності, шанують історичну спадщину та активно долучаються до розбудови держави.

Сучасні реалії, зокрема військові конфлікти, соціально-економічні кризи та інформаційні війни, актуалізують потребу у формуванні патріотичного виховання, орієнтованого на розвиток відповідальності, стійкості до викликів і глибокого зв'язку з рідною культурою. При цьому важливо враховувати, що патріотизм у вихованні повинен ґрунтуватися на цінностях демократії, гуманізму й толерантності, аби уникнути викривлень у бік шовінізму чи агресивного націоналізму.

У контексті сучасної школи патріотичне виховання потребує усвідомленого підходу, який враховує історичні традиції, потреби суспільства та виклики часу. Різноманіття моделей патріотичного виховання дозволяє адаптувати цей процес до специфіки навчального середовища, цінностей спільноти та індивідуальних потреб учнів. Для ефективного впровадження патріотичного виховання важливо зрозуміти особливості кожної з моделей та оцінити їхню доцільність у сучасних реаліях.

Традиційна модель базується на ідеї збереження історичної пам'яті, національної культури та героїчного спадку минулого. Основний акцент у цій моделі робиться на вивченні визначних подій національної історії, ролі видатних постатей, народних традицій, символів і свят. Цей підхід сприяє формуванню почуття гордості за свою країну та шани до її минулого, проте іноді може бути недостатньо адаптованим до сучасних умов через свою орієнтацію на традиції без врахування актуальних викликів.

Громадянська модель спрямована на розвиток активної громадянської позиції учнів. Вона орієнтована на формування розуміння прав і обов'язків громадянина, участь у соціальних і громадських ініціативах, розвиток критичного мислення

та здатності ухвалювати відповідальні рішення. Ця модель має перевагу в тому, що акцентує увагу на сучасних аспектах патріотизму, таких як дотримання демократичних цінностей та соціальна відповідальність, що є актуальними для глобалізованого світу.

Інтеграційна модель передбачає поєднання патріотичного виховання з іншими дисциплінами, наприклад, екологічним, правовим чи культурним вихованням. Вона спрямована на виховання цілісного розуміння ролі патріотизму у різних сферах життя. Завдяки інтеграції цей підхід дозволяє зробити патріотичне виховання більш актуальним і практичним, що особливо важливо в умовах динамічного розвитку сучасного суспільства [5].

Кожна з цих моделей має свої сильні сторони, проте їх ефективність залежить від контексту впровадження, рівня підготовки педагогів та готовності суспільства до прийняття тих чи інших підходів. Успішність патріотичного виховання полягає в здатності поєднувати елементи всіх моделей, адаптуючи їх до потреб учнів і викликів сучасного світу.

Перехід між моделями та педагогічними підходами є логічним кроком у дослідженні патріотичного виховання, оскільки кожна з моделей передбачає певні методи та інструменти для своєї реалізації. Ефективність патріотичного виховання залежить не лише від вибору моделі, але й від того, як вона впроваджується в освітній процес, тобто від педагогічних підходів і методів, що використовуються для залучення учнів до активного усвідомлення і прийняття патріотичних цінностей.

Використання інтерактивних методів навчання є однією з найважливіших складових патріотичного виховання. Такі методи, як дискусії, дебати та проектна діяльність, стимулюють активну участь учнів у процесі навчання, сприяють формуванню критичного мислення та навичок співпраці. Наприклад, організація дискусій на тему національної ідентичності або участь у дебатах щодо сучасних викликів для держави допомагають учням краще усвідомити роль патріотизму в житті суспільства.

Організація позакласних заходів також відіграє важливу роль у формуванні патріотичних почуттів. Волонтерські програми, патріотичні акції, участь у благодійних ініціативах або екскурсії до історичних місць дозволяють учням не лише отримати практичний досвід, але й відчути свою приналежність до національної [2] Такі заходи сприяють розвитку соціальної відповідальності та емоційного зв'язку з Батьківщиною.

Інтеграція елементів патріотичного виховання у навчальні предмети є ще одним ефективним підходом. На уроках історії, літератури чи географії можна висвітлювати теми, пов'язані з національною культурою, героїчними подіями минулого чи природними багатствами країни. Це дозволяє учням побачити зв'язок між навчальним матеріалом та актуальними питаннями патріотизму, що підсилює їхнє розуміння власної ролі як громадян.

Сучасні технології відкривають нові можливості для патріотичного виховання. Використання мультимедійних засобів, створення цифрового контенту про національні символи, досягнення та традиції країни робить процес виховання більш цікавим і доступним для сучасного покоління. Наприклад, створення інтерактивних презентацій, відеороликів або онлайн-квестів на патріотичну тематику може значно підвищити зацікавленість учнів і сприяти глибшому засвоєнню матеріалу.

Перехід між педагогічними підходами та перспективами впровадження патріотичного виховання є важливим, оскільки ефективність методів навчання значною мірою залежить від того, наскільки успішно подолано виклики та використано можливості в сучасній освіті. Після розгляду моделей та методів, доцільно звернути увагу на перспективи розвитку патріотичного виховання та потенційні проблеми, з якими може зіткнутися школа під час його реалізації. Серед основних викликів, пов'язаних із впровадженням патріотичного виховання, одним із найважливіших

є необхідність збалансування між патріотизмом і глобальною свідомістю. У світі, що стає дедалі більш взаємопов'язаним, виникає потреба формувати в учнів почуття гордості за свою країну, водночас розвиваючи їхнє розуміння глобальних проблем і готовність до міжкультурної співпраці. Це завдання вимагає від педагогів особливої чутливості, щоб уникнути крайнощів у формуванні національної ідентичності [3].

Іншим серйозним викликом є ризики політизації освіти. Надмірна ідеологізація патріотичного виховання може призвести до втрати його виховного потенціалу, перетворюючи його на засіб пропаганди. Це може негативно вплинути на критичне мислення учнів і зменшити їхню довіру до освітніх інституцій.

Недостатня підготовка педагогів також залишається важливим викликом. Впровадження сучасних підходів до патріотичного виховання потребує високого рівня професійної компетенції, вміння використовувати інтерактивні методи, сучасні технології та адаптувати навчальний процес до потреб кожного учня. Без належної підготовки навіть найкращі моделі можуть залишитися неефективними.

Попри ці виклики, перспективи патріотичного виховання є значними. Однією з головних можливостей є посилення національної згуртованості. В умовах сучасного світу, який часто стикається з кризами і розколами, патріотичне виховання може стати важливим інструментом для об'єднання суспільства навколо спільних цінностей і ідеалів.

Інша перспектива полягає у створенні умов для формування свідомого і відповідального громадянина. Патріотичне виховання, спрямоване на розвиток активної громадянської позиції та соціальної відповідальності, сприяє підготовці молоді до участі в житті суспільства та вирішенні його проблем. Крім того, використання міжнародного досвіду може допомогти у розвитку толерантного патріотизму, який поєднує любов до своєї країни з повагою до інших культур і народів. Це сприяє формуванню у молоді цінностей, які відповідають реаліям глобалізованого світу.

Патріотичне виховання у школі є важливим інструментом формування національної ідентичності, громадянської свідомості та активної життєвої позиції молоді. Його ефективність залежить від здатності освітян поєднувати різні моделі виховання, впроваджувати сучасні педагогічні підходи та враховувати потреби і виклики сучасного суспільства [4].

Використання інтерактивних методів, позакласних заходів та інтеграції елементів патріотичного виховання у навчальні дисципліни сприяє формуванню у школярів глибокого розуміння своєї ролі у житті суспільства. Водночас, для досягнення довготривалих результатів важливо уникати ризиків політизації освіти, забезпечувати збалансоване виховання між патріотизмом і глобальною свідомістю та інвестувати у підготовку педагогів.

Перспективи патріотичного виховання полягають у його здатності зміцнювати національну згуртованість, сприяти розвитку свідомого та відповідального громадянина, а також адаптуватися до реалій глобалізованого світу шляхом використання міжнародного досвіду. А отже, патріотичне виховання є не лише освітньою задачею, але й стратегічним ресурсом розвитку суспільства, що здатний забезпечити гармонійне співіснування національних цінностей із глобальними викликами сучасності.

Список використаних джерел

1. Бондаревська, І. А. (2019). *Патріотичне виховання молоді в умовах глобалізації: виклики та перспективи*. Київ: Наукова думка.
2. Кравченко, І. М. (2020). *Моделі патріотичного виховання в українській школі: історія та сучасність*. Львів: Вид-во Львівського університету.
3. Мельник, О. П. (2017). *Виховання громадянської свідомості у школі: підходи та методи*. Одеса: Астропринт.

4. Степаненко, Т. В. (2019). *Інтерактивні методи навчання в патріотичному вихованні: інноваційний підхід*. Чернівці: Чернівецький університет.
5. Шевченко, І. В. (2020). *Сучасні підходи до патріотичного виховання в школі*. Київ: Освіта України.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14796969>

Оксана Філіпчук,

*т. в. о. директора Центру позашкільної освіти
Волинської обласної ради, аспірантка Волинського національного
університету імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна*

РОЛЬ РОДИНИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ

Проблема розвитку особистості свідомого українського громадянина, який поєднує в собі національні риси та самобутність українського народу, стоїть саме перед суспільством та закладом освіти [1, с.10].

Загальний складовий зміст національного виховання – це розвиток освітньої активності дітей. Зміст виховання допомагає вихованцям закладів освіти зрозуміти принципи економічних законів і проблем суспільства та способів їх подолання, розвиває бажання працювати та усвідомлювати життєві потреби трудової активності, підприємництва й здатність до соціальної творчості, що є умовою соціальної адаптації. «Справжнє патріотичне виховання починається там, де ідея і особиста праця – піт, мозолі, зливаються воедино, творять те, про що народ говорить: у людини є святе за душею» [2, с. 204].

Основними завданнями для реалізації цих завдань є:

- забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її інтересів та суспільних вимог;
- реалізація індивідуального підходу до особистості, відмова від уніфікації в процесі освіти та виховання, орієнтації на «усередненого» вихованця;
- сприяння набуттю молоддю соціального досвіду, успадкування нею духовних надбань українського народу;
- формування національної свідомості, почуття патріотизму й духовності, любові до свого народу, його історії, держави, рідної землі, родини, гордості за минуле й сучасне – якостей, які безпосередньо впливають на досягнення достатнього рівня обороноздатності держави та зміцнення її могутності на основі героїчних прикладів з історії українського народу, Другої світової війни, національно-визвольних змагань та сучасних Збройних Сил України;
- сприяння активній та ефективній діяльності закладів позашкільної освіти, центрів патріотичного виховання молоді, громадських молодіжних та дитячих організацій, які здійснюють національно-патріотичне виховання [2].

Національно-патріотичне виховання формується завдяки родинному вихованню, ідеям і засобам педагогіки, педагогічної думки, які уособлюють зразки високої духовної мудрості українського народу – повага та любов до рідного краю, свого народу, традицій, звичаїв, готовність до мирної та ратної праці в ім'я України, почуття гордості за Батьківщину, вірність Україні, власна відповідальність за її долю [4, с. 25].

Багато таких сучасних педагогів, як М. Стельмахович, П. Щербань та Ю. Руденко, досліджують проблеми національно-патріотичного виховання в сім'ї та ідеї народної педагогіки. М. Стельмахович, зокрема, наголошував, що національне виховання в родині має будуватися на українознавстві, формуванні та сприйманні уявлень про власну націю та її ідентичність.

Роль родини у формуванні національної ідентичності

Національна ідентичність – це усвідомлення приналежності до певної нації, її культури, історії, традицій та мови. Важливу роль у цьому процесі відіграють батьки,

бабусі та дідусі, які передають дітям знання про рідну культуру, звичаї, обряди та мову. Через сімейні традиції, обрядові святкування та щоденне спілкування дитина засвоює культурний код своєї нації, ідентифікує себе.

Родинне середовище є природним простором для виховання патріотизму, любові до рідного краю та поваги до історичного минулого. Батьки, які активно залучають дітей до традиційних свят, співають народні пісні, читають казки та вірші рідною мовою, роблять неоціненний внесок у збереження та передачу національних цінностей.

У сучасному світі, де глобалізація нерідко спричиняє втрату національної самобутності, роль родини у формуванні національної ідентичності стає особливо важливою. Народна педагогіка, як сукупність знань, традицій, морально-етичних норм і цінностей, переданих від покоління до покоління, є ефективним інструментом для цього процесу.

Родина як перше джерело національної свідомості

Родина – це перше середовище, у якому дитина пізнає світ, засвоює мову, культуру, традиції і звичаї свого народу. Батьки й родичі, навчаючи дитину через щоденну взаємодію, передають їй базові уявлення про національну ідентичність. Вони знайомлять її з

- рідною мовою (мова є основою національної культури, засобом передачі традицій і носієм духовних цінностей);
- фольклором (народні пісні, казки, приказки й загадки не лише розважають, а й формують морально-етичні орієнтири дитини);
- святами й обрядами (традиційні українські свята, як-от: Різдво, Великдень, Івана Купала та інші - допомагають дитині відчутти зв'язок із культурною спадщиною);
- сімейними традиціями (спільне проведення часу, приготування національних страв, дотримання звичаїв збагачують дитячий досвід і зміцнюють родинні зв'язки).

Народна педагогіка як основа та інструмент виховання

Народна педагогіка є джерелом багатовікової мудрості, яка допомагає формувати гармонійну особистість.

Її основні принципи включають

- навчання через приклад (батьки є головними носіями традицій, і їхній спосіб життя впливає на свідомість дитини);
- природність і простота (народні методи виховання, а саме: ігри, праця в домогосподарстві, є максимально наближеними до реального життя);
- виховання через природу (залучення дітей до спостережень за природними явищами й участі в сільськогосподарських роботах зміцнює зв'язок з рідною землею);
- формування духовності (через народну творчість, обряди та звичаї дитина знайомиться з моральними цінностями й етикою).

Народні пісні та колискові формують емоційну сферу дитини, розвивають її музичний слух і естетичний смак.

Мова є одним із головних елементів національної ідентичності. Родина, де повсякденне спілкування відбувається рідною мовою, сприяє збереженню мовної культури. Варто пригадати такі слова Дмитра Павличка:

У дитячому серці жила Україна —

Материнські веселі і журні пісні,

Та за мову мужицьку не раз на коліна

Довелося у школі ставати мені

Виклики й можливості сучасності

Сьогоднішній світ пропонує багато викликів для збереження національної ідентичності. Глобалізація, вплив масової культури, урбанізація можуть спричинити відчуження від традицій. Водночас сучасні технології та освітні програми відкривають нові можливості для популяризації народної педагогіки:

- створення мультимедійних ресурсів з національним контентом;
- інтеграція народних традицій в освітні програми;
- організація родинних заходів, спрямованих на вивчення культури та звичаїв.

Для подальшої роботи пропоную зразок анкети для батьків на тему «Роль родини у формуванні національної ідентичності дітей. Народна педагогіка»

Шановні батьку!

Ця анкета допоможе нам краще зрозуміти, як сімейні традиції, звичаї та народна педагогіка впливають на формування національної ідентичності дітей. Ваші відповіді є важливими для подальшої роботи з розвитку національної свідомості молодого покоління.

Інструкція: Будь ласка, дайте відповіді на запитання. Ви можете обрати один або кілька варіантів відповіді або дати власний коментар.

I. Загальна інформація

Вік дитини/дітей: _____

Чи вважаєте Ви себе носієм національних традицій?

- Так
- Частково
- Ні

II. Роль сім'ї у формуванні національної ідентичності

Чи обговорюєте Ви з дитиною питання національної культури, історії, традицій?

- Часто
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

Які сімейні традиції Ви підтримуєте? (оберіть всі відповідні варіанти)

- Святкування національних свят (Різдво, Великдень, Івана Купала тощо)
- Використання національного одягу (вишиванки) у святкові дні
- Приготування традиційних страв
- Спів народних пісень
- Розповідання народних казок, легенд
- Інше: _____

Чи знає Ваша дитина державні символи (прапор, герб, гімн) та їх значення?

- Так
- Частково
- Ні

Чи розмовляєте Ви вдома українською мовою?

- Постійно
- Час від часу
- Іноколи
- Ні

Як Ви вважаєте, що найбільше впливає на формування національної ідентичності дитини? (оберіть до 3-х варіантів)

- Родина
- Школа/заклад освіти
- Друзі
- ЗМІ та інтернет
- Книги та народний фольклор

III. Народна педагогіка у вихованні дитини

Чи використовуєте Ви народні прислів'я, приказки у вихованні дитини?

- Так
- Іноді

✓ Ні

Чи читаєте Ви дитині народні казки, легенди, байки?

✓ Часто

✓ Іноді

✓ Рідко

✓ Ніколи

Чи відвідує Ваша дитина гуртки/заходи, пов'язані з національною культурою (танці, співи, ремесла тощо)?

✓ Так

✓ Ні

✓ Плануємо

IV. Ваші побажання та коментарі

Що, на Вашу думку, можна покращити у вихованні національної свідомості дітей у сім'ї та закладі освіти?

Які додаткові ресурси чи підтримка Вам потрібні для кращого формування національної ідентичності у Вашої дитини?

Висновки. Родина відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності дитини. Саме в родинному колі закладаються ті моральні, культурні та духовні основи, які супроводжують людину протягом усього життя. Народна педагогіка як невід'ємна частина сімейного виховання слугує потужним інструментом у процесі передачі національних цінностей і формуванні гармонійної особистості, яка усвідомлює свою роль у суспільстві та нації. Збереження й популяризація національної культури – це спільне завдання родини, закладу освіти й суспільства.

Список використаних джерел

1. Кононенко П. П., Усатенко Т. П. Концепція української національної школи-родини : Педагогічні концепції: Школяр, 1997. 422 с.
2. Коркішко О. Г. Виховання патріотизму як педагогічна проблема : наук.-метод. зб. вип. XIX / за заг. ред. проф. Сипченка В.І. Слов'янськ : СДПУ, 2003. 258 с.
3. Сипченко В. І. Педагогіка: основні положення курсу: навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів. Слов'янськ : 2000. 139 с. 5.
4. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України: наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022. № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>. (дата звернення: 01.11.2024).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14797013>

Тетяна Бортнюк,
кандидат екон. наук, доцент, завідувачка кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Тетяна Здіховська,
кандидат філол. наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

РОБОТА З МЕДІАТЕКСТАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасному світі зміни торкаються усіх аспектів життя людини, і освіта є однією з найактуальніших галузей, як потребують оновлення, адже відіграє визначальну роль у вихованні особистості, здатної успішно функціонувати в сучасному суспільстві. З 1 вересня 2018 року впроваджуються положення Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти, які особливо наголошують на важливості формування ключових компетентностей у молодших школярів. Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами [1]. Тож педагогічна спільнота активно впроваджує компетентнісний підхід у навчанні, закладає основи життєвих компетенцій, які допоможуть учням ефективно діяти в життєвих ситуаціях і вирішувати повсякденні проблеми.

У Державному стандарті початкової освіти одним із ціннісних орієнтирів визначено розвиток вільної особистості шляхом підтримки самостійності, незалежного мислення, оптимізму та впевненості в собі. Тому сучасний вчитель створює такі умови, які сприяють самостійності учнів у здобутті знань, а не просто транслює інформацію і подає знання у готовому вигляді. Тож, формування та розвиток критичного мислення учнів початкової школи є одним із пріоритетів сучасного вітчизняного освітнього процесу.

Зазначимо, що серед загальних результатів навчання мовно-літературної освітньої галузі є такі, що спрямовані на формування вмінь виокремлювати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її для збагачення свого досвіду; також ідеться про вміння створювати медіатексти та взаємодіяти з іншими особами в режимі реального часу, тобто в онлайн-режимі. Школярі мають опанувати засоби аналізу медіатекстів, доступні через різноманітні медіа: аудіальні (авдіокнига, радіовистава, радіореклама тощо); візуальні (рекламна листівка, комікс, дитячий журнал тощо); аудіовізуальні (відеореклама, мультфільм, телепрограма, сайт дитячого журналу, комп'ютерна гра тощо). Тому можемо стверджувати, що на уроках з предметів мовно-літературної галузі робота з медіатекстами має сприяти розвитку критичного мислення учнів початкової школи. Адже в сучасних умовах розвитку нашого суспільства критичне мислення стало не лише модною освітньою тенденцією, а й необхідною життєвою навичкою.

Співзасновниця освітньої платформи «Критичне мислення», член-кореспондент НАПН України О. Пометун визначає критичне мислення як здатність аналізувати інформацію об'єктивно, раціонально та обґрунтовано. У педагогічному контексті критичне мислення розглядається як сукупність розумових операцій, які характеризуються здатністю людини аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його [5].

Поняття «медіатекст», з одного боку, є досить новим для вчителя початкових класів та недостатньо описаним у методичній літературі, однак з іншого – потреба часто використовувати медіатексти в освітньому процесі дає змогу вчителю широко розуміти це явище та розглядати будь-який текст, доступний читачам / глядачам / слухачам через сучасні медіа (газети, журнали, радіо, телебачення, телефон, інтернет тощо), як медіатекст [4, с. 40]. Зазначимо, що медіатекст (media text, media construct) – це повідомлення, викладене в будь-якому жанрі медіа: газетної статті, телепередачі, відеокліпу, фільму [3, с. 10].

Сучасному педагогу необхідно правильно вибудувати процес навчання з використанням медіа, а також урахувати те, що структурними елементами такої роботи мають бути: завдання, зміст роботи, методи, які використовуються для досягнення завдань, форми, які характеризують взаємозв'язок між учнями та вчителем, а також результати, яких досягають учні. Практикою доведено, що тільки робота, яку проводять систематично та із запровадженням відповідної типології завдань і вправ може бути ефективною та результативною під час формування різних умінь і навичок, зокрема і під час формування медіаграмотності молодших школярів [2, с. 128]. Зауважимо, що незважаючи на наявність різноманітних підходів щодо розуміння освіти з медіаграмотності, домінуючою залишається парадигма навчання критичному мисленню та автономії від медіа.

Огляд обов'язкових результатів свідчить, що на уроках з предметів мовно-літературної галузі робота з медіатекстами має розгортатися навколо всіх п'яти ключових питань медіаграмотності [4, с. 23]:

1. Хто створив це повідомлення?
2. Які творчі засоби були використані, щоб привернути мою увагу?
3. Чому різні люди по-різному сприймають меседжі?
4. Які цінності, ідеї і погляди представлено чи пропущено у цьому повідомленні?
5. Чому це повідомлення було поширене?

При цьому поняття повідомлення у даному контексті дорівнює поняттю медіатексту. Поступово ці питання мають стати для учнів власними питаннями, які вони хотіли б обговорювати з учителем щодо того чи іншого медіатексту:

1. Хто створив цей фільм/мультфільм/відеоролик/плакат тощо?
2. Які художні засоби використані, щоб привернути мою увагу?
3. Чому однокласники по-різному сприйняли цей фільм/ мультфільм/ відеоролик/ плакат тощо?
4. Які цінності, ідеї і погляди представлено чи пропущено в цьому фільмі/мультфільмі/відеоролику/плакаті тощо?
5. Чому цей фільм/мультфільм/відеоролик/плакат тощо було поширено?

Варто зауважити, що робота з медіатекстами у процесі навчання молодших школярів повинна впроваджуватися поступово – починаючи із власне сприйняття медіатекстів, згодом – «читання» їхньої мови, активізації уяви, зорової пам'яті, розвитку різних видів мислення, зокрема критичного.

Отже, на заняттях з мовно-літературної освітньої галузі використання різних медіа робить навчання молодших школярів не просто привабливим, а цілеспрямованим процесом опанування навичок критичного мислення, допомагає

формувати в молодших школярів здатність до творчості, а також збагачує емоційну та пізнавальну сфери учнів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/lra/show/682019Text> (дата звернення: 07.11.2024).
2. Єфіменко А., Ішутіна О. Робота з медіатекстом на уроках мовно-літературної освітньої галузі як метод формування медіаграмотності молодших школярів. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ, 2021. Вип. 14 (Ч. 1). С. 125-132. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/236601> (дата звернення: 07.12.2024).
3. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі: посібник для вчителя / Бакка Т., Голощапова В., Дегтярьова Г., Євтушенко Р., Іванова І., Крамаровська С., Мелещенко Т, Шкрєбець О. / За редакцією Волошенюк О., Дегтярьової Г., Іванова В. Київ : ЦВП, АУП, 2017. 197 с.
4. Нова українська школа: організація медіаосвіти в початковій школі : навчально-методичний посібник / Старагіна І. П., Волошенюк О. В., Мокрогуз О. П., Ганик О. В. Київ : ПРОПАПІР, 2021. 160 с., іл.
5. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/> (дата звернення: 01.12.2024).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14797025>

Олена Пуш,

*заступник директора Луцького педагогічного фахового коледжу
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
кандидат педагогічних наук, м. Луцьк, Україна*

Людмила Дячук,

*вчитель початкових класів
ЗЗСО «Луцький лицей №5 Луцької міської ради»
м. Луцьк, Україна*

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ПРОЦЕСІ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

Ключові слова: національна ідентичність, національне виховання, культура, політика ідентичності, здобувачі освіти.

Формування колективної ідентичності для сучасної України є одним із основних завдань національної політики. Поява цієї проблеми та її актуалізація пов'язані, в першу чергу, з проголошенням Україною у 1991 році незалежності. А у сучасних умовах російської агресії питання національної ідентичності та свідомості постає особливо гостро на всіх етапах освіти.

Питання генезису національної ідентичності та особливості її формування розглянуто у наукових доробках зарубіжних (В. Anderson, Е. Gellner, Т. Eagleton, М. Smith та ін.) та вітчизняних (П. Бурд'є, Р. Кальюк, М. Рябчук, С. Пирожков, О. Філіпова, О. Усенко, В. Шевчук та ін.) науковців. До питання формування національної ідентичності в умовах школи зверталися В. Бугров, І. Дзюба, І. Бех, О. Докукіна, С. Федоренко, І. Шкільна, К. Журба, І. Огієнко, О. Палій, О. Забужко, О. Саган та ін..

Розглядаючи процес національної ідентичності, необхідним стає наукове осмислення даного процесу та детальне вивчення каналів та інструментів формування національної та етнічної ідентичності.

Дослідники підкреслюють, що у конструюванні національної ідентичності найважливішу роль відіграє система освіти та, зокрема, школа, яка стає дієвим інструментом її формування [3, с. 12].

Для українського суспільства, де не існує єдиної домінуючої ідеї щодо «змісту» національної ідентичності, дослідження ролі шкільної освіти у формуванні національної ідентичності стає вкрай актуальним, адже система освіти як простір конструювання ідентичності безпосередньо впливає на формування уявлення про «націю» та «національне». Шкільна освіта закладає у свідомість учнів свого роду «матрицю», з якою вони надалі зв'язують своє ставлення до минулого та сучасності, оцінюють себе та «інших» [2, с.1].

«Ідентичність» як науковий термін виник у науці недавно. У класичному розумінні, ідентичність – це співвіднесеність чогось із самим собою в єдності із власною мінливістю [4, с.18]. У психології та соціології ідентичності відводиться одне з провідних значень.

Це заслуга американського дослідника Е. Еріксона, який розділив поняття «ідентичність» та «ідентифікація» та визначив особливості їх прояву [4, с.23]. Розвиваючи його теорію, К. Журба уточнила, що механізм ідентичності діє на двох рівнях – особистісному (его) та соціальному (груповому) [2, с.2].

Наукова цінність ідентичності полягає в тому, що цей термін дозволяє структурувати та систематизувати всі базисні явища соціальної діяльності. Це: 1. Система цінностей, духовність, моральність. 2. Емоції, почуття, розум, інтереси, потреби. 3. Індивідуальний та груповий досвід соціальних взаємодій.

Отже, аналіз теоретичних засад ідентичності дозволяє дати визначення головному концепту нашого дослідження – національній ідентичності. Національна ідентичність – це почуття співвіднесеності (приналежності) людини до конкретної держави (нації), характерне для її населення.

Головним творцем національної самосвідомості на сучасному етапі стає система освіти. Вона визначає успішність адаптації людини до змін у соціально-економічній сфері. Посилення конкуренції у сферах виробництва, науково-технічного прогресу та відкритість сучасного світу для молоді призводить до розуміння того, що освіті має надаватися національний пріоритет. Викликами, що стали гостро відчуватися в період дії воєнного стану щодо формування національної ідентичності – це в першу чергу освітні втрати. Адже, більша частина здобувачів освіти по Україні не має змоги навчатися в очному форматі вже 3 рік поспіль. Ще однією проблемою є відтік учнів, адже за даними 2024 року перед початком навчального року близько 300000 здобувачів освіти виїхало закордон. Особливо учнів 10-11 класів [1]. Це перспективна молодь, яка за 10 років буде відбудовувати Українське суспільство і від їх свідомості та національної ідентичності залежить майбутнє цілої нації. Також головним викликом щодо формування національної ідентичності є та молодь, яка з певних причин залишилася на тимчасово окупованих територіях і ворог активно впроваджує політику щодо пропаганди власних національних ідей. Цю проблему можливо вирішити лише на державному рівні і політичними рішеннями.

Таким чином, ми приходимо до усвідомлення необхідності реформування системи освіти, без чого неможливе досягнення цілей національного виховання. Ми вбачаємо такі основні принципи модернізації:

1. Збільшення бюджетних видатків на освіту на всіх рівнях, регіоналізація адміністративно-управлінських повноважень.

2. Організація системи безперервного та інтенсивного професійного навчання та підвищення кваліфікації педагогічних працівників та адміністрації національно-патріотичного спрямування.

3. Забезпечення відповідності матеріально-технічної бази освітніх установ умовам та вимогам сучасності та безпековим заходам: удосконалення методів дистанційного навчання; за можливості та врахування безпекової ситуації переведення шкіл у очний або змішаний формат, впровадження ІТ-технологій;

забезпечення кабінетів та класних кімнат дидактичним та роздатковим матеріалом, тощо.

Таким чином, освіта в сучасних реаліях є одним з найважливіших інструментів політики ідентичності. Причому це обумовлено не сучасною ситуацією в країні, а й об'єктивною логікою розвитку світової спільноти: зростаюча глобалізація дедалі більше сприяє поглинанню, розмивання традиційних культур народів. Проблеми, які існують сьогодні в українській освіті, носять системний характер і вимагають так само безперервних і глибоких реформ. Будучи основною умовою становлення особистості, освіта як суб'єкт політики ідентичності передбачає ставлення себе і свого минулого як до головної цінності.

Список використаних джерел

1. Вонс Р. Стало відомо скільки учнів виїхало з України перед початком навчального року. URL: <https://griml.com/aUPxz> (дата звернення: 26.11.2024 р).
2. Журба К. Формування національної ідентичності зростаючої особистості в умовах воєнного стану: досвід експериментальної реалізації. *Методологічний семінар НАПН України*. 2023. С.1-6.
3. Формування в учнів основної школи національно-культурної ідентичності в контексті сучасних полікультурних впливів./ І.Д. Бех, О.М. Докукіна, С.Д. Федоренко, І.М. Шкільна, К.О. Журба. Київ, 2019. 114 с.
4. Формування національно-культурної ідентичності особистості у викликах часу: збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу (до 100-річчя від заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 108 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14797033>

Альона Покотило,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 013 Початкова освіта
Національного університету «Острозька академія»,
м. Острог, Україна

РОЗВИТОК РИТОРИЧНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: риторика, молодший шкільний вік, риторичні вміння, українська мова, уроки мови, комунікативні навички, мовленнєва діяльність, риторичні вправи, педагогічні методи, креативність у мовленні, формування особистості, навчально-виховний процес, діалогічне мовлення.

Риторика як наука про ефективне мовлення має важливе значення в сучасній освіті, особливо в молодшій школі, де закладаються основи риторичних умінь, які сприяють формуванню в учнів культури мовлення, уміння логічно викладати думки та вести діалог. Враховуючи сучасні освітні тенденції, інтеграція риторичних вправ у процес навчання української мови стає надважливою.

Уміння чітко й логічно висловлюватися, адаптувати своє мовлення до конкретної аудиторії та ситуації є важливою складовою комунікативної компетентності, що визначена одним із ключових результатів Нової української школи[3], а уроки української мови є ідеальним майданчиком для закладання фундаменту цих важливих навичок. Недостатня увага до розвитку риторичних умінь у початковій школі може призвести до низького рівня комунікативної компетентності в середній та старшій школі.

Метою статті визначення педагогічних умов та методичних підходів до розвитку риторичних умінь дітей молодшого шкільного віку на уроках української мови. Розробка комплексу вправ для формування комунікативної компетентності.

Наукові методи, які використовувалися для проведення дослідження. Теоретичний аналіз, емпіричний метод, експериментальний метод, метод анкетування та опитування, метод кількісного та якісного аналізу.

Результати дослідження. Останнє десятиліття характеризується посиленням уваги до формування комунікативної компетенції школярів з боку таких учених, як А. М. Богуш, Є.П. Голобородько, І.П. Гудзик, Т.О. Ладиженська, Л.І. Мацько, Г.О. Михайловська, М.І. Пентиліук, Г.М. Сагач, М.Ю.Чикарькова та ін. Усі вони акцентують увагу на необхідності пошуку нових шляхів навчання мовленнєвої діяльності школярів відповідно до сучасних вимог. Один з таких шляхів – включення елементів риторики до шкільної програми (С.Д. Абрамович, Н.Б. Голуб, М.Р. Львов, Л.І. Нечволод, В.В. Паращич, Г.М. Сагач, Л.В. Скуратівський та ін.) [5;116].

На нашу думку, виваженим є розроблений О. Сальніковою трьохвекторний підхід до запровадження риторизації в ЗЗСО, а саме:

1) риторизація навчального процесу (втілення риторичних морально-етичних ідей, гуманізація відносин, суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя та учнів; справжня діалогізація; реалізація принципів розвивального навчання; створення можливостей для самореалізації учнів);

2) риторизація навчального предмета (створення мотивації до вивчення предмета; орієнтація на практичну значимість вивчення предмета; встановлення інтеграційних зв'язків між навчальними предметами; переважання усного мовлення на уроках і в позаурочній діяльності; жанровий підхід до викладання; визначення уроку як мовленнєвої події);

3) риторизація навчального завдання (створення життєвої / навчальної ситуації; переведення навчальної ситуації в риторичну; виділення комунікативного наміру; формулювання відкритого завдання, що не має однозначної відповіді; необхідність обґрунтування свого рішення; обов'язкова рефлексія як основа саморозвитку) [1;4].

Незважаючи на важливість риторики, питання розвитку риторичних умінь учнів молодшого шкільного віку залишається недостатньо дослідженим. Більшість досліджень зосереджені на старших класах, а потреба в ранньому розвитку цих умінь часто залишається поза увагою.

Риторика, як мистецтво переконання, є невід'ємною частиною професійного та особистісного розвитку. Зростаюча потреба в ефективній комунікації у різних сферах життя підкреслює важливість формування риторичних умінь в учнів початкової ланки, які включають:

- уміння структурувати висловлювання (вступ, основна частина, висновок);
- використання мовних засобів, які забезпечують виразність мовлення (епітети, порівняння, метафори);
- здатність пристосовувати мовлення до комунікативної ситуації.

Сучасна шкільна мовна освіта має чітку комунікативну спрямованість, тому її зміст, процесуальні характеристики й результати логічно розглядати через риторичні категорії, через феномен «риторичного». А «риторичне», на думку Р. Лахманн, треба розглядати як мовну практику. У процесі навчання мови в школі слід реалізовувати риторичний аспект – імпліцитно вивчати окремі відомості з риторики й керуватися принципом текстоцентризму, систематично вивчаючи риторичні аспекти тексту в усіх мовних темах. А за умови цілеспрямованої, спеціально організованої педагогічної діяльності вчителів стратегічними риторичними результатами навчання мови в школі можуть стати риторичні вміння та риторична компетентність учнів [4;109].

Уроки української мови в початковій школі створюють ідеальні умови для розвитку риторичних умінь учнів, оскільки в цьому віці закладаються основи мовної культури, комунікативних навичок і критичного мислення. Інтеграція риторики

в освітній процес початкової школи сприяє формуванню в учнів здатності ясно, виразно й переконливо висловлювати свої думки.

Метою такої інтеграції риторики є:

- розвиток усного мовлення (формування правильної вимови, інтонації та логіки висловлювань);
- формування комунікативних навичок (вміння взаємодіяти в групі, висловлювати свої думки та слухати інших);
- збагачення мовлення (розвиток лексичного запасу, виразності та творчого підходу до спілкування).

Риторичні вміння учнів початкової школи на уроках української мови можна розвивати за допомогою цілеспрямованих методик, які включають теоретичну підготовку та активну практику. Нижче наведені основні апробовані методи, які вважаємо ефективними у використанні для формування ораторських навичок:

- риторичні вправи (читання текстів уголос, скоромовки, імпровізація);
- створення власних виступів (складання речень та коротких текстів, написання листів);
- аналіз виступів (аналіз відомих промов. самоаналіз);
- публічні виступи, дискусії на доступні теми (підготовлені промови, експромт, дискусії та дебати);
- ігрові методики (рольові ігри, риторичні дуелі, ігри на розвиток швидкого мовлення);
- робота над голосом і невербальними засобами (тренування голосу, жести та міміка);
- використання технологій (відеозаписи виступів, онлайн-платформи);
- робота з текстами (переписування текстів, реферативне мовлення);

Розвиток риторичних умінь у дітей молодшого шкільного віку на уроках української мови формує в учнях систему особистісних якостей, зокрема:

- культуру мислення (самостійність, самокритичність, глибину, гнучкість, оперативність, відкритість мислення, ерудицію);
- культуру мовлення (правильність, виразність, ясність, точність, стислість, доцільність);
- культуру поведінки (ввічливість, тактовність, толерантність, коректність, розкутість);
- культуру спілкування (повага до співрозмовника через вивчення його інтересів, управління поведінкою аудиторії, залучення односторонців, відповідальність за своє слово);
- культуру виконавської майстерності (виразність та доцільність жестів, міміки, правильність дикції та інтонації) [2; 4].

Висновки. Інтеграція риторики в уроки української мови через творчі, інтерактивні та рольові форми роботи дозволяє ефективно формувати комунікативну компетентність учнів. Такий підхід до формування мовної особистості молодшого школяра сприяє активізації його комунікативної діяльності, формуванню умінь управляти своїм мисленням, мовленням, емоціями і дає можливість повніше реалізувати себе, свої здібності в умовах міжособистісної взаємодії як у шкільному, так і в позашкільному житті, а відтак і відіграти певну роль у культурному і духовному житті суспільства.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на адаптацію риторичних методик до інклюзивного середовища.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Г.Л. Діагностика мовленнєво-риторичної діяльності вчителя початкової школи на уроці. *Початкова школа і сучасність*. 2015. №10. С. 3-7.
2. Горошкіна О. М., Нікітіна А. В., Попова Л. О. Рудіна О. М., Порохня Л. В. Риторична культура вчителя в умовах профілізації. Луганськ, 2007. с. 3-4.
3. Державний стандарт початкової освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
4. Нищета В.А. Теоретико-методологічне обґрунтування риторичного підходу до навчання мови в школі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. 2015. Вип. 57. С. 107–112.
5. Пруняк Л. В. Використання елементів риторики в мовленнєвій підготовці молодших школярів. *Педагогічні науки : зб. наук. праць / редкол. : Є. С. Барбіна, В. Л. Федяєва, В. В. Кузьменко [та ін.]*. Херсон, 2008. Вип. 49. С. 116-119. Режим доступу: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/10441?mode=full>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14797044>

Алла Бубін,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПОГЛЯДИ ВИДАТНИХ ДІЯЧІ ВОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Ключові слова: видатні діячі, Волинь, дитина дошкільного віку, виховання, материнська школа, концепція дошкільного виховання, дитячий садок, захоронка, притулок.

В умовах сучасного суспільства метою виховання дітей й чинником розвитку української державності розглядаємо формування національної свідомості, успадкування зростаючими поколіннями соціального досвіду українців, що потребує вивчення маловідомих сторінок його історії, культури та освіти.

На початку ХХ сторіччя в Україні вже було розроблено систему теоретичних поглядів на дошкільне виховання, концепцію українського дошкілля, яку обґрунтували кращими здобутками передової педагогічної думки, традиціями родинного виховання та етнопедагогіки.

Початкові спроби осягнення витоків суспільного дошкільного виховання знаходимо у педагогічних поглядах А. Животка, Н. Лубенець, Т. Лубенця, С. Русової, І. Сікорського, С. Сірополка та ін.

Із утвердженням незалежності України ґрунтовні дослідження історії дошкілля об'єктивно ставали предметом уваги його дослідників – Л. Артемової, А. Богуш, Н. Лисенко, З. Нагачевська, С. Попиченко, А. Реґо, Т. Слободянюк, І. Улюкаєва. Досвід виховання та навчання дітей Волинського краю частково окреслено й у наукових розвідках Л. Єршової, Ю. Калічака, І. Левчаниської, Г. Маковської, Л. Новаківської, Л. Сипченко.

Особливо нашу увагу привертають погляди Еви Фелінської (1793 – 1859 рр.) – однієї з перших волинських письменниць. У зверненнях до громадськості вона підкреслювала важливість дошкільного виховання дітей.

В основі педагогічних поглядів Еви Фелінської (праця “Pamiętniki z życia”) є переконання щодо виняткового значення материнського виховання, яке спирається релігійних засадах. «Необхідно, щоб дитина перш, ніж піде до школи

для ознайомлення з книжками і письмом, ... мала уявлення про те, що є поганим, а що добрим, виходячи з принципів релігійних» [1].

Засади моральності, наголошувала письменниця, закладаються в дитинстві у грі й спілкуванні. «Хто буде керувати таким вихованням?» – запитувала вона, акцентуючи на неможливості зайнятих тяжкою працею і переважно неосвічених сільських матерів створити для своїх дітей умови для належного морального виховання і підготовки до засвоєння шкільних знань. «Досі не розумію, – висловлювала здивування Ева Фелінська, – чому книжка, а, точніше, наука писемна не має популярності у наших селян; навіть найзаможніші селяни не мають ніякого бажання посилати сина до школи» [1].

Роздумуючи над проблемою, письменниця доходила до висновку, що відсталість і занедбаність сільського життя не давала можливості людям сформулювати і відчувати потребу в освіті. У зв'язку з цим Е.Фелінська особливо наголошувала на важливості правильного дошкільного виховання дітей шляхом створення в кожному селі охоронок (дитячих притулків) для маленьких дітей, "... де кожна мати могла б, йдучи на роботу, безпечно залишити свого малюка під наглядом жінок благочестивих і релігійних, котрі присвятили б себе виключно цій роботі в цілях служіння Богу й людям..." [1].

Показовим для нас є те, що одна з найяскравіших постатей літературного та культурного життя України – Ольга Петрівна Косач (1849-1930 рр.) будувала систему виховання своїх дітей на засадах народної педагогіки, поєднуючи її з досягненнями передової педагогічної думки.

Олена Пчілка не писала спеціальних педагогічних праць з методики навчання та виховання, проте змістом свого життя вона творила власну педагогічну систему, утверджуючи принципи педагогіки життя, родинної педагогіки. Розглянемо їх дещо ширше.

Мати, Ольга Петрівна, запроваджувала в своїй сім'ї правила, за яких виховувалась сама в сім'ї Драгоманових: любов і ніжність матері, розумні вимоги батьків, відсутність насилля, примусу, порівняння, натомість діти відчували добро і волю, не зловживаючи довір'ям батьків і пам'ятаючи їхні настанови.

Олена Пчілка була уважною люблячою матір'ю, однак свою любов завжди поєднувала з суворою вимогливістю і принциповістю, завжди ставилася до дітей, як до собі рівних. Слід зазначити, що Ольга Петрівна намагалася виховувати своїх дітей справедливо і без покарань, чим сприяла укоріненню в їх душах кодексу демократизму.

У вихованні дітей Ольга Косач керувалася діяльною і мудрою любов'ю матері, яка бачила перед собою конкретну мету: виховати дітей повноцінними особистостями, сильними духом, гідними громадянами рідної землі. Водночас Олену Пчілку не влаштовувала тодішня система навчання і виховання дітей, тому вона вирішила взяти початкову освіту дітей на власні плечі. Свій материнський обов'язок Ольга Петрівна вбачала у закладанні першооснов дитячих знань і умінь, у наданні перших уроків любові, працьовитості, відповідальності, чесності, совісті, порядності [4].

У Колодяжному, куди сім'я Косачів переїхала в травні 1882 р., Олена Пчілка створила родинне оточення, яке було живильним оточенням для розквіту талантів дітей. Спільно із сільською малечею діти бігали, купалися, гуляли, зустрічали череду, співали пісень. Умови життя в родині Косачів були найбільш сприятливими для розвитку розумових здібностей дітей, їхньої уяви та фантазування. В родині панував невпинний рух і гамір. Діти відчували довір'я батьків і намагалися його виправдати в усьому.

Розвиток дітей Косачів, завдяки матері, плекала народна мудрість, у якій втілено життєвий досвід попередніх і сучасних поколінь. Олена Пчілка знала безліч народних пісень, примовок, загадок, переказів, сміховинок, казок і переказувала їх дітям.

У родині Косачів постійно глибоко шанували народні звичаї. Діти вивчали історію та природу прилеглих до Колодяжного земель. Коли жили в Луцьку, мати водила дітей вулицями старого міста, розповідаючи історію замку [5, с.23].

Ольга Петрівна як педагог досконало і майстерно володіла рідною мовою, була чудовим оповідачем, вміла малювати, розумілася в музиці, грала на фортепіано, добре співала, гарно танцювала, мала акторські здібності і брала активну участь в аматорських виставах. Ці риси мати намагалася передати своїм дітям, виховуючи їх власним прикладом [5, с.26].

У сім'ї Косачів існував домашній український драматичний та ляльковий театри, а дітей з інших родин теж, запрошували до виконання ролей, передусім, селянських. Під керівництвом матері діти обладнували декорації, самостійно виготовляли костюми.

Мудрість народної педагогіки підказували Олені Пчілці, що дітей змалку необхідно привчити до праці. Найперші уроки праці дітям повинна дати мати і Ольга Петрівна довела це власним прикладом. Діти працювали в саду, на городі, порядкували біля квітників, змалку вчилися шити і вишивати[4].

Як талановитий педагог і любляча мати, Ольга Косач у своїх творах для дітей зуміла збагнути і передати найтонші прояви дитячої психіки. Засівання чистої дитячої душі прекрасним, етичним, духовним письменниця вважала найважливішою метою своїх літературних творів. Поетичні твори Олени Пчілки, написані для дітей, сповнені радістю, оптимізмом, любов'ю до життя.

У започаткованому дослідженні нами актуалізовано доробок відомого громадського діяча Аркадія Животка (1890-1948рр.). На основі вивчення поглядів видатних педагогів та аналізу історичного розвитку дошкільного виховання він створив і обґрунтував авторську концепцію українського дошкілля. Її основний зміст педагог виклав у праці «Дошкільне виховання». Основними положеннями концепції А.Животка розглядаємо наступні: врахування ролі інстинктів у вихованні дітей; виховання «зміслів», тобто сенсомоторної культури; залучення дітей до посильної праці; навчання рідної мови з раннього дитинства із використанням скарбниці народного фольклору; необхідність вивчення й усвідомлення вихователем особливостей фізичного і розумового розвитку дошкільників; організація нових типів дошкільних установ. Важливою складовою концепції дошкільного виховання А. Животка розглядаємо ідею доцільності організації нових типів дошкільних закладів: притулки для немовлят (ясла), дитячі садки, захоронки – денні і цілодобові, дитячі майдани, дитячі колонії, дитячі музеї [2, с.183].

У червні 1921 року А. Животко розпочав свою діяльність у Кременецькій «Просвіті» і одразу організував дитячий садок. Педагог висловлював свої міркування щодо перспектив дошкільної справи у місті та у повіті. Зокрема, він рекомендував читати лекції, влаштувати виставки дитячих виробів і педагогічної літератури, створювати різноманітні музеї, видавати популярні брошури, бюлетені, листівки, організовувати дитячі забави і екскурсії. Радив починати створення дитячих закладів із дитячих майданів, які на зиму слід було переоблаштовувати на садки [2, с.101].

Особливої уваги А. Животко надавав виданню дитячих книжок. У збірці дитячих забав «Весняночка» (Кременець, 1922) він подав більше десятка народних ігор для дітей дошкільного віку, а також методичні вказівки щодо їх проведення. Своєрідним продовженням попередньої стала ще одна збірка дитячих ігор та забав «Будемо бавитися».

Окремою сторінкою виписане дошкілля Волині означеної доби пером першої та єдиної жінки, яка представляла інтереси волинян у найвищому органі державного управління у міжвоєнний період – Олені Левчанівської (1881 – 1943 рр.). Сенаторка була членом комісії закордонних справ, до її голосу прислухалися у Празі, Парижі,

Женеві. Свої промови виголошувала німецькою і французької мовами, володіючи ще й італійською, грецькою, польською.

У промові 28 липня 1924 року в сенаті Олена Левчанівська обговорювала питання дошкільної освіти українських дітей. Наведемо фрагмент із її промови: «На Волині є 20 дитячих притулків та захоронок, в яких знаходяться переважно місцеві українські діти. До останнього часу лише 2 притулки – соймиковий притулок в с. Жидичин коло Луцька і приватний притулок товариства «Просвіта» в Ковелі мали українське керівництво.

Сьогодні я одержала відомість, що староство ковельське усунуло з притулку керівничку українку – й посадило там польку, хоч не можу зрозуміти, як староство може змінити керівничку приватної інституції.. ...у нас на Волині, де є більше як 80 % українського населення, лишився тільки один український притулок. Діти не чують в притулку своєї рідної мови, не мають викладів православної релігії (хоч переважна більшість тих дітей є православна) – з ними розмовляють по-польському й водять їх на службу божу до костела...» [3, с.99].

Олена Левчанівська закликала членів Сенату видати розпорядження про реконструювання інституцій суспільної опіки на землях заселених українцями, а також білорусами, так, щоб замість існуючих мішаних за національним та релігійними складом інституцій було створено окремі притулки для поляків, українців, білорусів, в процентнім відношенні до числа цих національностей. Керівниками в таких інституціях, на думку сенаторки, повинні бути особи української чи білоруської національності. О. Левчанівська представляла волинське жіноцтво в Українській парламентській репрезентації у міжвоєнний період, мала реально міцні зв'язки з міжнародними жіночими об'єднаннями. Її голос на захист прав українців у складі Другої Речі Посполитої висловлював прагнення до здобуття дошкільної та шкільної освіти в національних навчальних закладах рідною мовою, знаходив відгомін у діяльності західноукраїнських жіночих організацій.

Таким чином, вважаємо, що для організації сучасного сімейного виховання педагогічні погляди Є. Фелінської щодо материнського виховання на релігійних засадах та залучення дітей дошкільного віку до різних типів дошкільних навчальних закладів мають неоціненне значення.

Результати аналізу освітньо-виховної діяльності Ольги Косач у колі родини дозволяє стверджувати, що вона створила власну материнську школу. Її основоположними засадами стали, насамперед, принцип національного виховання. Це і народність, природовідповідність, гуманність і демократизм. Олена Пчілка практично довела неперевершеність і впливовість виховання дитини у сім'ї. Саме їй і матері належить виняткове місце. Досвід виховання дітей у материнській школі Олени Пчілки розглядаємо засадничим для сьогодення, оскільки вплив сім'ї на життя кожної людини, суспільства, народу, держави загалом невинно зростає і актуалізується.

Педагогічні ідеї й теоретичні положення доробку А. Животка в сучасних умовах розвитку теорії й практики дошкільної освіти, в час відродження системи не втратили своєї значущості, як і погляди волинської сенаторки О. Левчанівської: дітей дошкільного віку слід виховувати в національних навчальних закладах рідною мовою.

Список використаних джерел

1. Єршова Л. Становище жіночої освіти на Волині в період інтенсивної русифікації регіону (1831-1861). *Українська полоністика*. Житомирський державний університет імені Івана Франка. Випуск 2. Педагогічні дослідження. 2005. С.101-109. URL: <https://sal0.li/360a248>
2. Калічак Ю. Аркадій Животко: повернення із забуття. Педагогічні погляди та громадсько-просвітницька діяльність вченого. Дрогобич: Коло, 2003. 214 с.
3. Левчанівська І. Сенаторка (мемуари). Львів-Дубно-Луцьк: Джерело – Надстир'я, 2004. 184с.

4. Макарук К. Г. Берегиня славетного роду: материнська школа Олени Пчілки. *Педагогічний пошук*. 2019. № 3. С. 62–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2019_3_22
5. Сніжко О. Олена Пчілка – засновниця національної системи дошкільної освіти. *Педагогічна спадщина*. 2016. Вип. 3. С. 22–28.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14801888>

Наталія Іванова,
доктор філос. наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти, декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Лілія Боремчук,
викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, викладач-методист КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА У ВЕКТОРІ НАУКИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Анотація. Означено освітній потенціал наукової освіти в підготовці фахівця дошкільної сфери. Наголошено на необхідності розвитку дослідницько-пошукового та критично-творчого мислення у майбутнього фахівця дошкілля.

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, наукова картина світу, світогляд, дошкільна освіта, парадигма, соціокультурна реальність.

Визначальним фактором для сучасної системи освіти в Україні є зв'язок з науковим знанням, адже наука здатна забезпечити перспективне прогнозування педагогічної теорії і практики. Наукова освіта є джерелом «евристичних імпульсів» для теоретичних висновків і визначень як теперішнього, так і майбутнього не тільки здобувача освіти, але й взагалі людини. Наука сьогодні, як і завжди, – своєрідний орієнтир у творенні наукової картини світу, у визначенні професійних орієнтирів здобувача освіти, у пошуку своєї власної індивідуальної траєкторії [1].

Як відомо, сучасна дошкільна освіта – є «неопалимою купиною» тієї соціокультурної реальності, в якій творяться смисли існування нації, держави і духовності. Незважаючи на непрогнозованість та алогічність цієї реальності, духовно-онтологічні стратегії мислення формують постнекласичну парадигму, в тому числі й інноваційну наукову парадигму. В умовах криз та переосмислення цінностей зароджуються нові підходи до виховання Людини технократичного світу, інформаційно-цифрового суспільства знань. Якою має бути ця Людина? Які її смисложиттєві траєкторії? До яких викликів життя вона має бути готова? Які точки дотичності філософії науки, наукової освіти та дошкільної освіти? Проблемних питань досить багато і всі вони можуть слугувати темою окремих наукових пошуків та досліджень.

Зважаючи на дискусійність та неоднозначність у вирішенні даних проблем, необхідно загострити увагу на дошкільній освіті. Адже саме вона відіграє одну з ключових ролей у формуванні наукової картини світу майбутнього школяра, у вмінні дитини дошкільного віку здійснювати науково-дослідницьку діяльність, в можливості пізнавати світ природи, світ людей і самої себе.

Наукова освіта в сфері дошкілля представлена дослідженнями К.Крутій, Н. Горопахи, І. Стеценко, О. Маричевої та ін. Акцент зроблено, в першу чергу, на створення умов для розвитку мислення дитини, пошуково-дослідницької діяльності, на розкриття можливостей інтелекту дитини.

Проте, задля забезпечення ефективного формування наукової картини світу у дітей дошкільного віку необхідно ставити акцент на *підготовці фахівця*, який би володів компетентностями і здатностями до дослідницько-пошукового та критично-творчого мислення. Сучасний фахівець дошкільної освіти повинен вміти осмислювати якість та безпечність тих наукових знань, які формуються у дитини як у сім'ї, так і в закладі дошкільної освіти. Орієнтація на розвиток емоційного інтелекту дитини дошкільного віку є однією з першооснов виховання допитливості, «чіпкості» розуму, формування вміння аналізувати і узагальнювати дитиною в її передшкільному віці.

Освітня програма підготовки бакалаврів в галузі дошкільної освіти в КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради включає вивчення таких освітніх компонентів, як «Нові інформаційні технології в дошкільній освіті», «Основи педагогічних досліджень та академічного письма», «Теорія та методика формування елементарних уявлень та комп'ютерні технології в дошкільній освіті», «Теорія та методика природничої освіти. Технології STEM-освіти в дошкільній освіті» тощо.

Педагогічна практика здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта передбачає і використання технологій дистанційного навчання, хмарних сервісів GSuit for Education тощо. З метою створення якісного освітнього контенту матеріали практики розроблені в електронній формі та представлені на платформі Google Classroom, яка об'єднує сервіси Google Docs, Google Drive, онлайн-сервіси Google Meet, Zoom забезпечують якісну освітню комунікацію між здобувачами освіти, викладачами та стейкхолдерами. Технології дистанційного навчання розширюють діапазон використання методичного забезпечення практики, а саме: електронними календарними планами для різних вікових груп, аудіозаписами, фото-, мультимедійними та аудіоматеріалами, відеозаписами ігор, руханок, фрагментів занять, пропонують використання освітніх продуктів – рекомендованих сайтів для дітей («Малює TV», «З любов'ю до дітей», «Садочок ТБ», «Освіта дитини 21 століття», «Аудіо мама», «Цікаво грати», платформи розвитку дошкільнят «НУМО», освітня платформа «Всеосвіта») тощо [2].

Підсумовуючи сказане зауважимо, що теорія і практика сучасного українського дошкільця в умовах непрогнозованого майбутнього потребує таких інноваційних підходів, які найефективніше формуватимуть у дошкільника індивідуальну матрицю знань про свій власний і навколишній світ.

Список використаних джерел

1. Вакуленко, Т, Ломакович, С, Терещенко, В & Новікова, С. 2018. 'PISA: природничо-наукова грамотність', Київ: УЦОЯО, 119 с.
2. Боярчук, С, Бубін, А & Циплюк, А. 2024. 'Практична підготовка здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта: організація, досвід, рекомендації', Луцьк: Вежа-Друк, С. 69.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14801918>

Надія Шип,

старший викладач кафедри теорії, методики і практики фізичного виховання, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ СПОСОБІВ ОРГАНІЗАЦІЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗДО

Ключові слова: рухова активність, розвиток, фізичні якості, моторна щільність.

Під час навчання слухачів факультету дошкільної освіти викладачі прагнуть надати їм знання про інноваційні підходи у фізичному вихованні дошкільнят, організацію фізкультурно-оздоровчої роботи в ЗДО, застосування в роботі сучасних оздоровчих технологій. Студенти повинні опанувати практичне здійснення різних форм роботи з фізичного виховання [2; 4]. Але стикаючись з педагогічною практикою в ЗДО майбутні педагоги контактують з дошкільниками, які прагнуть активно рухатися, щоб задовільнити потреби свого фізичного, інтелектуального і психічного розвитку. Дуже велике значення для рухової активності мають заняття з фізичної культури. Для того, щоб зробити ці заняття більш ефективними, педагоги добирають різноманітні нові прийоми і методи, використовуючи нетрадиційне обладнання. Хоча водночас менше уваги приділяють вибору способів організації дітей під час занять фізкультурою. Внаслідок цього студенти не мають твердого переконання, що від добору та грамотного застосування цих способів залежить результативність роботи з фізичного розвитку дошкільнят.

Для того, щоб спланувати сучасне заняття з фізичної культури в ЗДО, впродовж якого можливе оптимальне розв'язання оздоровчих та освітніх завдань, необхідно доцільно поєднувати різні методи, прийоми педагогічної діяльності, способи організації дітей на занятті [4; 5]. Раціональне застосування способів організації сприяє збереженню і зміцненню здоров'я дошкільнят, своєчасному формуванню у них необхідних рухових умінь і навичок, розвитку фізичних якостей, вихованню у них стійкого інтересу до рухової активності.

Оскільки фізкультурні заняття є обов'язковими, регулярними, мають сталу форму і типову структуру, це може допомогти заздалегідь спланувати оптимальні фізичні навантаження, поєднати розвиток фізичних якостей зі зміцненням здоров'я, забезпечити систематичність і послідовність засвоєння дітьми нових вправ для формування основних рухових умінь і навичок [1].

Для того, щоб більш ефективно та з максимальним потенціалом використати фізкультурне заняття, під час нього необхідно раціонально використовувати способи організації дітей. Декому з недосвідчених педагогів складно ефективно проводити основну частину заняття, якщо вони не враховують, що застосування різних способів організації дітей гарантує високу моторну щільність фізкультурного заняття, забезпечує оптимальний рівень рухової активності, її тривалості та дозування. Крім того правильне застосування способу організації дітей сприяє раціональному опануванню новими рухами та засвоєнню техніки виконання [3; 6].

Добираючи спосіб організації дітей під час заняття, треба враховувати педагогічні завдання, ступінь володіння дітьми даним видом рухової діяльності, його складність, наявність необхідного інвентарю та обладнання, місце проведення.

Індивідуальний спосіб: вправу виконує одна дитина, а інші тільки спостерігають. Цей спосіб, звичайно, не може застосовуватись постійно, оскільки знижує щільність

заняття, знижує інтерес дітей. Його можна застосовувати, коли діти тільки починають опановувати техніку нових рухів, а також, коли виконання вправи потребує страхівки педагога. Можна також застосовувати цей спосіб, коли вихователь хоче показати наочно виконання вправи, продемонструвати кращого виконавця тощо. Однак, як локальна дія, індивідуальна робота з дитиною присутня при будь-якому способі ведення заняття.

Фронтальний спосіб: діти виконують вправу одночасно, коли вже знайомі з нею, або коли розучується нескладний рух, що не потребує пильної уваги та страхування з боку педагога. За допомогою цього способу можна максимально охопити дітей руховою діяльністю та забезпечити високу моторну щільність заняття. Проте такий спосіб організації ускладнює індивідуальний підхід у навчанні новим рухам, звертається увага тільки на помилки, що притаманні більшості дітей.

Поточний спосіб: діти виконують одну й ту саму вправу по черзі, шикуючись перед виконанням у колону. Цей спосіб організації дає можливість індивідуального підходу до кожного по черзі. Можна організувати декілька таких колон для підвищення моторної щільності. При організації роботи таким способом потрібно попередньо навчити дітей, як себе поводити при виконанні, дотримувати черги, не заважати один одному. Під час очікування черги, на зворотному шляху після виконання можна запропонувати дітям виконувати нескладні вправи, щоб вони не нудьгували та більше рухались.

Груповий спосіб: діти розділяються на декілька груп, кожна з яких отримує своє завдання. Якщо рухи нові або складні, ця група займається під керівництвом педагога, більш простими вправами діти можуть займатись самостійно. Згодом групи міняються завданнями і т.д. Для такого способу необхідно правильно вибрати вправи: вони повинні бути різними за складністю та розвивати різні фізичні якості.

При плануванні та доборі вправ необхідно дотримувати такого принципу, що вони мають доповнювати одна одну за впливом на організм дитини. Так вправи, що розвивають координацію доцільно поєднувати з вправами на розвиток стрибучості, вправи на розвиток спритності – з вправами на силу, гнучкість і т.ін.

Змінний спосіб: вправу виконують одночасно кілька дітей, а інші спостерігають в очікуванні своєї черги. При такому способі вихователю легше помічати помилки дітей та ефективно керувати процесом виконання, але при цьому знижується щільність заняття. Можна застосовувати змінне виконання вправ, якщо перед цим діти отримали значне фізичне навантаження і потребують деякого відпочинку.

Колове тренування: діти поділяються на кілька груп. Кожна група виконує свою вправу деякий час (2-3 хв). Коли час закінчується, за сигналом керівника групи переходять по колу до наступної вправи. Цей спосіб організації заняття схожий з груповим способом, але головним його завданням є розвиток фізичних якостей. Саме завдання передумовлює добір вправ: вони повинні бути добре відомі дітям, нести таке навантаження, яке дітям до снаги, повинні бути різноманітними, сприяти розвитку всіх фізичних якостей.

У виховному плані колове тренування позитивно впливає на дітей, бо виконуючи одночасно вправу, вони починають змагатись, намагатись зробити краще, проявляють самостійність, наполегливість, дисциплінованість, взаємодопомогу, тобто виникають умови для виховання моральних та вольових якостей. Для всебічного фізичного розвитку і високої щільності та ефективності заняття коловий спосіб не має собі рівних.

Якщо колове тренування застосовується на початку основної частини заняття, воно повинно містити засвоєні дітьми вправи, високоінтенсивні завдання чергуватися з вправами середньої або низької інтенсивності. Для того, щоб після цілеспрямованого тренування діти отримали психологічне розвантаження, після колового тренування доцільно провести рухливі гри.

За даними досліджень моторна щільності занять при застосуванні різних способів організації (обсяг часу, впродовж якого діти зайняті руховою активністю): фронтальний – 75-88%, коловому тренуванні – 72-84%, груповий – 66-75%, поточний – 62-70%, змінний – 58-66% , індивідуальний – 18-24% [4; 5].

Звичайно, моторна щільність заняття не повинна стати самоціллю. Вона постійно змінюється залежно від педагогічних завдань. Головне – добрати раціональні способи організації, щоб впродовж заняття діти навчились новому, отримали необхідний обсяг рухової активності і відбувався всебічний фізичний розвиток [1; 6]. При набутті певного досвіду молоді педагоги зможуть передбачати реакції дітей, вплив на них тих чи інших вправ і раціонально планувати заняття. Крім того винахідливість та кмітливість педагога допоможуть використовувати наявні спортивні споруди та інвентар, щоб охопити руховою активністю якомога більше дітей. Для старших груп можна застосовувати картки або відео-матеріали із зображенням вправ, що сприятиме економії часу на пояснення, інтелектуальному розвитку та самостійності дітей. Велику допомогу у підвищенні щільності надає музичний супровід, що задає час і ритм виконання вправ, а участь вихователя в рухливих іграх разом з дошкільнятами підвищує емоційний фон та мотивацію.

Список використаних джерел

1. Богініч О. Здоров'я та фізичний розвиток дитини: реалізація завдань освітньої лінії «Особистість дитини». *Дошкільне. виховання*. 2012. № 9.
2. Богініч О. Пріоритети у сфері фізичного розвитку дитини дошкільного віку. *Оптимізація фізичного розвитку дитини у вітчизняній системі освіти* : монографія / за ред. Е. Вільчковський, А. Цьось. Запоріжжя: ЗОІППО, 2010.
3. Богініч О. Л. Фізичне виховання дошкільників засобами гри : навч.-метод. посібн. Київ: СП «ЧИП», 2001. 126 с.
4. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посібн. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с
5. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Фізичне виховання дітей у дошкільному закладі. К., 2001.
6. Загородня Л.П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку : навч.посібн. Суми : Університетська книга, 2011. 272 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14801932>

Тетяна Михалевич,
вихователь ЗДО № 9, м. Луцьк, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЮ ГРОЮ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Результати досліджень свідчать про те, що з одного боку науковці наголошують на особливому значенні сюжетно-рольової гри для розвитку дітей дошкільного віку, з другого боку сучасна дитина дошкільного віку майже не має шансів набути досвіду в ігровій діяльності, оскільки неформальні різновікові групи в даний час стали великою рідкістю. З цієї причини вихователь повинен володіти прийомами активізації сюжетно-рольової гри дітей дошкільного віку, щоб замінити дошкільнику відсутніх братів і сестер, старших товаришів під час сюжетно-рольової гри та допомогти дитині опанувати ігровими уміннями і навичками.

Перш ніж перейти до практичних аспектів сюжетно-рольової гри дітей дошкільного віку, звернімося до окремих теоретичних положень її розвитку науковцями Л.С.Виготським, О.В.Запорожцем. Позиції цих дослідників схлоднуються на тому, що гра є провідним видом діяльності дитини в цьому віці, а її розвиток нерозривно пов'язаний із становленням форм спілкування дітей з дорослими та однолітками [1].

Д.Б.Ельконін виділяє чотири рівні розвитку сюжетно-рольової гри дошкільного віку, кожен з яких характеризується специфічним змістом, співвідношенням ігрових дій та ролей, структурою ігрових дій. У 3-5 років формуються перший та другий, у 5-7 років - третій та четвертий рівні [2, с.118].

Сучасний дослідник О.І.Чекан погоджується з думкою вітчизняних психологів про те, що ігрова діяльність дітей носить яскраво виражений і творчий характер, в якій діти вперше випробовують свої соціальні сили [6, с.185].

Між дітьми в сюжетно-рольових іграх складаються реальні і рольові відносини. Саме останні відповідають за розподіл і вибір ролей, проявляються в різних вимогах, зауваженнях, репліках, які регулюють хід гри. Нерідко дитина – лідер товаришам нав'язує нецікаві ролі, а сама для себе бере найбільш привабливу для неї роль, не рахуючись при цьому з бажанням інших. Якщо дітям домовитися про розподіл ролей не вдається, то гра розпадається або ж хтось із дітей її залишає [5, с.111-112].

О.М.Олійник наголошує, що під час організації сюжетно-рольової гри дітей дошкільного віку варто дотримуватись трьох основних принципів.

По-перше, для того щоб діти опанували ігровими уміннями та навичками, вихователь повинен грати разом з дітьми. При цьому надзвичайно важливим моментом, який визначає успішність «втягування» дітей в світ гри, є сам характер поведінки дорослого під час гри. Спільна гра дорослого з дітьми буде дійсно грою для дитини тільки тоді, коли вона відчуває в цій діяльності не тиск вихователя – дорослого, якому в будь-кому випадку треба підкоритися, а лише перевагу партнера, який вміє цікаво «гратися».

Такого роду зміна позиції і природна емоційна поведінка вихователя як партнера в грі – гарантія виникнення у дитини потягу до сюжетної гри і навіть виникнення у неї інтересу до будь – якої тематики, яку включає в гру дорослий.

По-друге, вихователь повинен грати з дітьми протягом усього дошкільного віку, але на кожному його етапі слід розгорнути гру таким чином, щоб діти відразу «відкривали» і засвоювали новий, більш складний спосіб її побудови. Комфортне життя дитини в умовах дитячого садка багато в чому залежить від того, чи зуміє вона при бажанні розгорнути спільну гру з однолітками. Щоб успішно гратися з кимось,

дитині необхідно розуміти сенс дій партнера і самому бути йому зрозумілим. Для цього зміст умовної дії з предметом, момент прийняття тієї чи іншої ролі, що розгортається в грі, повинні бути пояснені партнеру.

По – третє, починаючи з раннього віку і далі на кожному етапі дошкільного життя необхідно при формуванні ігрових умінь і навичок одночасно орієнтувати дитину як на здійсненні ігрової дії, так і на поясненні її сенсу партнерам – дорослому або однолітку. Для того щоб залучати дітей в гру, грати з ними разом, вихователь повинен сам навчитися вільно розгортати сюжет тої чи іншої складності в «живому» процесі гри, відштовхуючись від тематики, до якої залучає дітей. Вихователь повинен володіти ігровою «грамотою», ігровою культурою. Діти повинні бути забезпечені в будь-якому віці часом, місцем і матеріалом для самостійної гри [5, с. 97-99].

Наша позиція суголосна з поглядами О.М.Олійник щодо дотримання визначених принципів під час організації сюжетно – рольової гри.

На думку дослідника Т.В.Завязун, в освітньому процесі по відношенню до гри необхідно розрізнити дві тісно пов'язані складові: спільну гру вихователя з дітьми, в процесі якої формується нові ігрові вміння, і самостійну дитячу гру, в яку вихователь безпосередньо не включається, а лише забезпечує умови для її активізації та використання дітьми наявних в їх арсеналі ігрових умінь [4, с. 58-59].

Н. В. Краснощок ова вважає, що при здійсненні педагогічного керівництва дитячими іграми необхідно дотримуватися наступних умов:

✓ участь в дитячій діяльності дорослого як партнера; з метою формування у дітей різних за складністю відповідних ігрових умінь, залучення їх до спільної гри (початок рольової поведінки, з творчим розгортанням сюжету);

✓ активізація міжвікового спілкування і міжособистісної взаємодії. Гра повинна розгортатися таким чином, щоб для дошкільника «відкрилася» необхідність співвідношення його ролі з різними іншими ролями, з можливістю в процесі гри зміни ролі, для розгортання більш цікавого сюжету [3, с.120].

Т.В.Завязун рекомендує вихователю дотримуватися двох умов:

- 1) використання сюжетів з багатьма персонажами і заздалегідь продуманою рольовою структурою, де одна з ролей входить з усіма іншими в безпосередні зв'язки.
- 2) відмова від однакової кількості персонажів (ролей) в рамках сюжету кількості учасників в грі: персонажів в сюжеті має бути значно більше, ніж її учасників [4, с.60].

Ми погоджуємося з зауваженнями науковців і вважаємо, що метою педагогічного впливу по відношенню до гри повинно бути формування ігрових умінь, що забезпечують самостійну творчу гру дітей, в якій вони за власним бажанням, реалізують різноманітний зміст, вільно вступаючи у взаємодію з однолітками в невеликих ігрових об'єднаннях.

У практичній діяльності закладів дошкільної освіти часом можна спостерігати, як педагогом ігнорується ініціатива дитини і його творча вигадка. Коли педагогом «диктується» своя гра, він дозволяє собі нетактовно втручатися, підказувати дитині зміст, підкладати їй певну іграшку або матеріали, тим самим знищуючи творчу ініціативу дитини і її самостійність.

Негативним є так само зворотне явище, коли діти «вільно граються», а педагог залишається осторонь, не надаючи сприяння багатому розвитку і організованості гри, не направляючи, і не керуючи, навіть не стежачи за процесом гри. У практичній діяльності, елементи грубого тиску дитячої ініціативи можуть посягнути на не менш шкідливим процесом «вільного виховання». У практиці, можна зустріти, ряд різних прикладів утиску ініціативи дітей, у вигляді «гра під диктовку», «стимулювання гри»: заборона доторкатися до певних іграшок, поки педагог не дозволить, механічний розподіл серед дітей цих іграшок і т.д. При такій системі керівництва виховуються

дезорганізатори - з одного боку діти незадоволені, а з іншого боку, пасивні та безініціативні.

Вихователю необхідно здійснювати негласну підтримку ігрової діяльності, її корекцію, допомагати дитині реалізувати її думки і почуття в дії: в грі, в конструюванні, в створенні образу в образотворчому мистецтві. Якщо дошкільник не навчиться реалізувати свої інтереси, думки, наміри в конкретних діях, він згодом не зможе повноцінно реалізувати себе як особистість. Пригнічення дитячої активності, ініціативи, поряд з відсутністю різних матеріалів, іграшок для здійснення дитячої творчої діяльності, призводять до пасивності, гальмування розвитку дітей, створюють передумови для «важковиховуваних» особистостей [4, с. 17].

Т. В. Дудкевич вважає, що у розвитку сюжетно-рольової гри не всі діти однаково успішно переходять від нижчого рівня до вищого. Для цього потрібно виявляти дітей, у яких спостерігається відставання у розвитку сюжетно-рольової гри і проводити з ними розвивальну роботу. При цьому психолог (вихователь) орієнтується на ознаки недорозвиненості гри у дошкільника.

При наявності відставання у розвитку гри дошкільника використовують наступні прийоми активізації гри.

1. Дорослий демонструє весь ланцюжок ігрових дій із сюжетною іграшкою, а потім просить дитину повторити.

2. «Знайомить» дитину з ляльково-донькою, називає дитину мамою чи татом, дає ляльці ім'я, викликає емоційне позитивно-забарвлене ставлення до іграшки, використовуючи зменшувально-пестливі слова, посмішки, емоційний відгук на її «дії», розмову з лялькою.

3. Проводиться видивідуальна робота з дитиною над сюжетом, який ускладнюється від сеансу до сеансу. Наприклад, організація гри на основі сюжету «Догляд за дитиною»: 1-ша зустріч включає купання ляльки; 2-га - додає приготування для неї їжі; 3-тя зустріч - годування; 4-та зустріч - підготовка ляльки до сну [2, с. 121-122].

Таким чином, організація умов виникнення сюжетно-рольової гри передбачає перенесення способу побудови та пов'язаних з ним ігрових умінь у різні ситуації в рамках спеціально створеного предметно ігрового середовища. Всі прийоми активізації гри спрямовані на урізноманітнення ігрових дій дитини, збагачення сюжету і використовуються дорослим задля покращення розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Виготський Л.С. Гра і її роль в психічному розвитку дитини. Питання психології. 1966. № 6. С. 62-68.
2. Дудкевич Т. В. Дитяча психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
3. Піроженко Т. О. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік. Київ: Генеза. 2016. 88 с.
4. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. Київ:Абрис, 1998.
5. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Волощук В. О., 2017. 163 с.
6. Чекан О. І. Роль вихователя в розвитку ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2016. Вип. 47. С. 185-190.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14801946>

Ольга Барабаш,
керівник музичний КЗ “Луцький заклад дошкільної освіти
(ясла-садок) № 9 комбінованого типу
Луцької міської ради”, м. Луцьк, Україна

МЕТОДИКА МУЗИЧНО-РИТМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ЕМІЛЯ ЖАКА-ДАЛЬКРОЗА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Інклюзивна освіта є однією з провідних тенденцій сучасної педагогіки, спрямованою на забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи освітніх потреб. Методика музично-ритмічного виховання Еміля Жака-Далькроза пропонує універсальний і гнучкий підхід, який дозволяє врахувати потреби дітей із різними здібностями та сприяє їхньому гармонійному розвитку. У цій статті досліджується, як ця методика може бути інтегрована в інклюзивну дошкільну освіту, зокрема в національному та глобальному контекстах.

Розроблена на початку ХХ століття, методика Жака-Далькроза ґрунтується на триєдності музики, слова і руху, що сприяє розвитку гармонійної особистості. Її базові елементи включають:

- Ритмічну гімнастику, яка покращує відчуття ритму через фізичні рухи;
- Євритмію, що об'єднує слухове, зорове та кінестетичне сприйняття;
- Імпровізацію, яка допомагає дитині творчо самовиражатися через музику.

Методика підкреслює важливість музики як рушійної сили, що формує відчуття ритму, знімає фізичні та психологічні бар'єри й стимулює розвиток впевненості в собі. Унікальність її підходу полягає у поєднанні руху й музики, які не лише супроводжують одне одного, а є органічною єдністю.

Інклюзивність як ключовий аспект методики

Методика Жака-Далькроза базується на гнучкому та адаптивному підході, що дозволяє працювати з дітьми з різними освітніми потребами. Завдяки універсальності ритму, музики та руху, вона сприяє розвитку всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Особливу увагу варто приділити групам дітей з такими потребами:

1. Діти з порушеннями слуху чи зору:

Ритм і музика можуть сприйматися через вібрації або тактильні відчуття. Наприклад, діти з порушенням слуху можуть відчувати ритм через дотик до поверхонь, що передають вібрації, або через спостереження за рухами педагога. Для дітей із порушеннями зору євритмія допомагає формувати просторову орієнтацію через слух і тактильний контакт.

2. Діти з порушеннями моторики:

Методика пропонує адаптовані рухи, що допомагають дітям поступово розвивати координацію, рівновагу та рухові навички. Виконання навіть простих ритмічних вправ може покращити моторну активність і зміцнити впевненість у власних силах.

3. Діти з аутизмом чи емоційно-поведінковими особливостями:

Ритмічні вправи сприяють регуляції емоційного стану та покращують соціальну взаємодію. Через музичну імпровізацію діти вчаться висловлювати емоції, що підвищує їхню здатність взаємодіяти з однолітками. Крім того, музично-ритмічна діяльність створює структуроване середовище, що є особливо важливим для дітей з аутизмом.

4. Діти з порушенням мовлення:

Музично-ритмічна методика є потужним інструментом для розвитку мовлення у дітей, які мають труднощі з його формуванням. Виконання вправ, що поєднують рух і проговорювання ритмічних звуків, слів або фраз, стимулює мовні центри мозку.

Інклюзивність даної методики підтверджується її універсальністю: ритм і музика є засобами комунікації, зрозумілими для дітей із різними мовними, культурними чи фізичними особливостями.

Глобальний вимір методики Жака-Далькроза

Методика широко застосовується в різних країнах, зокрема у Франції, Німеччині, США та Японії. У міжнародній практиці її використовують у закладах освіти, що спеціалізуються на роботі з дітьми з особливими потребами, а також у реабілітаційних центрах. Наприклад, у Швейцарії методика євритмії інтегрована в програми дошкільної освіти, а у Канаді вона активно використовується для дітей із затримками розвитку.

Підготовка педагогів є важливим етапом впровадження методики. У країнах із розвиненими інклюзивними системами освіти, таких як Швеція чи Канада, спеціальні курси для педагогів включають навчання принципам євритмії, що забезпечує якісну реалізацію методики у роботі з різними групами дітей.

Національний вимір та перспективи в Україні

В Україні методика Жака-Далькроза має значний потенціал для впровадження, особливо через інтеграцію елементів національної музичної культури. Ідеї Жака-Далькроза перегукуються з методикою Василя Верховинця, який у своїй педагогічній діяльності поєднував народну музику, танці й ігрові форми.

До першочергових засобів музично-ритмічного виховання можна віднести:

- Ігри, засновані на українських забавлянках, потішках і народних піснях;
- Використання ігрових форм із ритмізованими рухами, що стимулюють моторні навички та відчуття ритму;
- Народні хороводи та танцювальні композиції, які гармонійно поєднують музичні, фізичні й емоційні аспекти розвитку дитини.

Для якісного впровадження методики важливо розробити програми підготовки педагогів, які працюватимуть у сфері інклюзивної освіти. Включення елементів євритмії в курси підвищення кваліфікації педагогів сприятиме гармонійному розвитку дітей у дошкільних закладах.

Висновок. Методика музично-ритмічного виховання Еміля Жака-Далькроза є ефективним засобом забезпечення інклюзивності в дошкільній освіті завдяки своїй адаптивності, універсальності та доступності. У глобальному контексті вона вже довела свою ефективність у роботі з дітьми з різними освітніми потребами. В Україні її впровадження може стати вагомим кроком у забезпеченні якісної інклюзивної освіти, особливо якщо адаптувати методику до національних культурних особливостей. Це дозволить розширити можливості для гармонійного розвитку кожної дитини, незалежно від її індивідуальних особливостей.

Список використаних джерел

1. Барабаш О. Ідеї Жак-Далькрозо у ритмах дитячого фольклору. *Музичний керівник*. 2018. №10. С. 25–28.
2. Барабаш О. Музично-ритмічне виховання за системою Еміля Жак-Далькрозо у запитаннях і відповідях. Конспекти занять з музично-ритмічного виховання: «Ритмічна гімнастика», «Музикування». *Музичний керівник*. 2016. № 9. С. 18-22.
3. Верховинець В. Теорія українського народного танцю. Київ: Мистецтво, 2000. 320 с.
4. Dalcroze Eurhythmics in the Inclusive Classroom [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.dalcroze.org> (дата звернення: 24.11.2024).
5. Методика Жака-Далькрозо: посібник для педагогів [Електронний ресурс] / Уклад.: Н. А. Денисенко, О. С. Ковальова. Умань: Вид-во УДПУ ім. П. Тичини, 2014. Режим доступу: <https://griml.com/7ej2k>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14801957>

Наталія Тунік,
*викладач фізичного виховання, голова циклової комісії викладачів
фізичної культури і виховання з методикою навчання,
Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради, м. Коростишів, Україна*

Бабіч Юлія,
*студентка 341 групи, Коростишівський педагогічний фаховий коледж
імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради, м. Коростишів, Україна*

РОЗВИТОК РУХОВИХ ЯКОСТЕЙ В УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ РУХЛИВИХ ІГОР

Ключові слова: рухливі ігри, рухові якості, фізичні якості, діти, учні молодших класів.

У сучасному суспільстві особливої актуальності набуває проблема виховання здорової нації. В Україні фіксують високий рівень захворюваності населення, особливо серед дітей молодшого шкільного віку. Зокрема, за період навчання дітей у школі у 3-4 рази зменшується кількість здорових дітей, збільшується нестача рухової активності, що затримує розвиток таких фізичних якостей, як швидкість, сила, спритність, витривалість тощо [6; 7]. Тому, збереження і зміцнення здоров'я дітей, підвищення рівня їх рухової активності, розвиток та удосконалення фізичних якостей є головними завданнями фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку та пріоритетними напрямками розвитку суспільства.

Дуже ефективною формою роботи з фізичного виховання та важливим засобом фізичного виховання є рухлива гра, адже саме їй відведена велика частина годин у початкових класах. Граючись, діти засвоюють життєво необхідні рухові навички й уміння, у них виробляється сміливість і воля, кмітливість

Веселі рухливі ігри — це наше дитинство. Гра входить у життя дитини з раннього віку. Граючись, діти глибше пізнають світ, набувають усіляких навичок та вмінь. І не дивно, що гра викликає такий інтерес і в непосидючих хлопчаків і в сором'язливих дівчаток. Перевтілюючись у персонажі гри, вони стають сміливими і безстрашними, вольовими і кмітливими.

У Навчальній програмі з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів важливу частину складають рухливі ігри. Рухливі ігри – особливий засіб виховання дітей. При організації та проведенні рухливих ігор необхідно враховувати направленість на досягнення виховних, освітніх та оздоровчих результатів.

Педагоги всіх часів відзначали, що рухлива гра добродійно впливає на формування дитячої душі, розвиток фізичних сил і духовних здібностей.

На необхідність використання різноманітних ігор у вихованні здавна звертали увагу видатні вчені, педагоги: Ян Амос Коменський, А.С. Макаренко. В.О. Сухомлинський зазначав, що «через казку, фантазію, гру – через неповторну дитячу творчість, - правильна дорога до серця дитини».

К. Д. Ушинський, В. О. Сухомлинський вказували на важливу роль гри у всебічному розвитку дитини, розглядаючи її як основний вид фізичної та розумової діяльності. Вивченням національних рухливих ігор займався «батько, української фізичної культури» Іван Боберський, який видав посібник «Рухливі ігри та забави». Насамперед дітям цікавий сам процес дій, миттєві зміни ігрових ситуацій. Дітям доводиться самостійно знаходити вихід з непередбачених ситуацій, встановлювати мету, взаємодію з товаришами, проявляти спритність і силу.

Молодший шкільний вік – найбільш сприятливий час для використання рухливих ігор у процесі виховання. Рухливі ігри різної спрямованості є дуже ефективним засобом комплексного вдосконалення фізичних якостей. Фізичні якості у дітей проявляються через рухові навички та вміння, а вони, у свою чергу, обумовлені достатнім рівнем їх розвитку. Ці дві сторони рухової функції тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені. Якщо формування рухових навичок у дітей закріплюється при низькому рівні розвитку рухових якостей, то в подальшому це може призвести до закріплення неправильних навичок виконання руху. Систематичне застосування ігор сприяє розширенню рухливих можливостей учнів, які перетворюються у необхідні життєві уміння та навички.

Сформовані рухові навички і уміння дозволяють економити фізичні сили та безпомилково виконувати фізичні вправи, що позитивно впливає на розвиток м'язів, зв'язок, суглобів, кісткового апарату [1; 4; 5].

Аналіз літератури показав, що розглядом означеної проблеми займалися багато авторів, зокрема Ареф'єв В. Г., Бондаревський Є.Я., Борисенко А.Ф., Венгерський Г. Б., Дмитрієв В., Круцевич Т.Ю., Сухарев А. Г., Томенко О.А., однак проблема розвитку фізичних якостей дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор є актуальною та потребує подальшого вдосконалення [1; 2; 3; 5; 6; 7].

Список використаних джерел

1. Ареф'єв В. Г. Фізичне виховання в школі. Київ: ІЗМН, 1997. 152 с.
2. Борисенко А. Ф. Руховий режим учнів початкових класів. Київ: Рад. шк., 1983. 94 с.
3. Венгерський Г. Б. Рухова активність як стимул розвитку організму. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів і студентів України*: зб. наук. ст. галузі фізичної культури і спорту. Суми: СумДПУ. 2004. С. 178.
4. Столітенко В. В. Фізичне виховання молодших школярів: навч. посіб. Київ: ІЗМН, 1997. 140 с.
5. Теорія і методика фізичного виховання: [підручник для студ. вищ. навч. закладів фіз. виховання і спорту]: в 2 т. Київ: Олімп. література, 2008. Т. 2. 366 с.
6. Томенко О. А. Рівень рухової активності школярів та шляхи його підвищення в умовах загальноосвітньої школи. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків, 2008. №2. С. 141-146.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14801977>

Захар Пономаренко,

*магістрант спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика),
Ніжинський державний університет імені М. Гоголя, м. Ніжин, Україна*

Ірина Лисенко,

*кандидат фіз.-мат. наук, доцент, доцент кафедри інформаційних
технологій, фізико-математичних та економічних наук,
Ніжинський державний університет імені М. Гоголя, м. Ніжин, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІСУ GEOGEBRA НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Ключові слова: віртуальна дошка, GeoGebra, просторова фігура.

Сьогоднішній етап розвитку освіти в Україні характеризується глибокими змінами, спрямованими на реформування її змісту та впровадження сучасних технологій навчання. Особливу увагу приділяють використанню інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що дозволяють створювати інтерактивне навчальне середовище та враховувати індивідуальні особливості учнів.

Одним із найефективніших інструментів у рамках змішаного чи дистанційного навчання є віртуальні дошки – платформи для інтерактивної роботи в режимі реального часу [1-5]. Вони сприяють оптимізації навчального процесу, зокрема

візуалізації математичних концепцій, організації зворотного зв'язку та забезпеченню контролю знань учнів.

У цій роботі розглянуто практичне використання віртуальної дошки GeoGebra для викладання геометрії в старших класах.

GeoGebra [6] – це багатофункціональний інструмент, який поєднує геометрію, алгебру та математичний аналіз. Дана платформа підтримує українську мову та надає можливість працювати як в онлайн-режимі, так і з програмним забезпеченням, встановленим на пристрої. GeoGebra дозволяє:

- Будувати графіки функцій, розв'язувати рівняння та обчислювати похідні чи інтеграли.
- Створювати динамічні моделі геометричних фігур, таких як трикутники, конуси, призми тощо.
- Візуалізувати задачі у 3D-просторі для поглибленого розуміння стереометрії.

На уроці з теми “Побудова перерізів піраміди” учитель використовує GeoGebra для демонстрації просторових фігур. У процесі:

1. Учитель будує віртуальну модель піраміди з заданими параметрами.
2. Використовуючи інструменти платформи, створюється переріз площиною. Учні можуть спостерігати, як змінюється форма перерізу залежно від положення площини.
3. Учні пропонується завдання побудувати власну модель перерізу піраміди, використовуючи функціонал програми, а також знайти площу отриманого перерізу.

Переваги застосування GeoGebra:

1. Інтерактивність: можливість змінювати параметри задачі в реальному часі та миттєво отримувати результат.
2. Візуалізація: унаочнення складних математичних понять, таких як перерізи чи графіки функцій.
3. Динаміка: створення моделей, що змінюються, сприяє кращому розумінню просторових задач.
4. Зворотний зв'язок: учитель може аналізувати роботи учнів, завантажені в GeoGebra, та вносити свої коментарі.

Використання віртуальної дошки GeoGebra на уроках математики дозволяє активізувати навчальний процес, залучати учнів до самостійної діяльності та підвищувати їхній інтерес до предмету. Це один із прикладів ефективного застосування ІКТ у сучасній освіті, що сприяє глибшому розумінню математичних концепцій та розвитку критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Ботузова Ю. В., Новікова А. О. Використання інтерактивної дошки на уроках математики. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип.168. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. С. 47 – 52. URL [<https://salo.li/e3E0b94>] (Дата звернення 27.03.2024 р.).
2. Лабудько С. П. Теорія та методика застосування інтерактивних засобів навчання. Методичні вказівки. Суми: Редакційно-видавничий відділ СОІППО, 2014. 48 с. URL: <https://salo.li/fA4E24E> (Дата звернення 29.03.2024 р.).
3. Огнівчук, Л. М. Використання flash-технологій і java-апплетів в електронному навчальному курсі з елементарної математики. Інформаційні технології і засоби навчання. №4(48). 2015. С. 158–165. URL [<https://salo.li/560dAf2>] (Дата звернення 28.03.2024 р.).
4. Хміль Наталія, Кисельова Олеся Формування у майбутніх учителів навичок використання інтерактивних дошок в освітньому процесі. Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2015. Вип.7. Ч.2. 300 с. URL [<https://salo.li/99051D0>] (Дата звернення 27.03.2024 р.).
5. Шабанова Л. М. Використання віртуальних дошок під час вивчення функцій у шкільному курсі математики. Актуальні питання природничо-математичної освіти. 2023. Вип.1(21). С. 183 – 188. URL: <https://salo.li/b966507> (Дата звернення 27.03.2024 р.).
6. GeoGebra – офіційна сторінка. URL [<https://www.geogebra.org/?lang=uk>] (Дата звернення 27.03.2024 р.).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14801997>

Алла Хомячук,
*викладачка циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Ключові слова: технологічна освітня галузь, компетентнісний підхід, творчі завдання, завдання, творчість, творча діяльність.

У сучасному світі інформаційних технологій особливої значущості набуває технологічна освітня галузь та роль, яку вона виконує щодо формування компетенцій здобувачів початкової освіти, необхідних не тільки для здійснення навчально-пізнавальної діяльності, але й у інших життєвих ситуаціях. Технологічна освітня галузь – це організований процес навчання та виховання, спрямований на формування технологічної, екологічної, економічної культури особистості здобувачів початкової освіти через розвиток творчого мислення, комплексу здібностей та якостей особистості.

Для зацікавленості та мотивації здобувачів початкової освіти до освітнього процесу, осмислення та усвідомленого сприйняття навчальної інформації, педагоги на практиці використовують сучасні активні та інтерактивні методи, освітні форми та засоби, до яких входить використання творчих завдань. Розробка та реалізація творчих завдань відповідають вимогам компетентнісного підходу, дозволяють організовувати діяльність репродуктивного, частково-пошукового та творчого напрямку.

Творчі завдання сприяють організації та активізації пізнавальної діяльності учнів, спрямованій на самостійне осмислення та повноцінне сприйняття навчального матеріалу. Творча діяльність учнів носить продуктивний характер і сприяє творчому розвитку особистості учня.

Проблему особливостей використання творчих завдань в технологічній освітній галузі з різних наукових точок зору вивчають педагоги та психологи, такі як: І. Андрощук, Ю. Бондар, Ю. Кузьменко, Л. Жилиєва, А. Міненок, Н. Міщенко, В. Суржанська, А. Цина та ін. На думку вчених, на початковому етапі вивчення технологічної освітньої галузі використання творчих завдань сприятиме формуванню ключових компетентностей та повному сприйняттю та розумінню навчального матеріалу, оскільки саме осмислення та розуміння визначає успішність процесу освіти. Проте зважаючи на складність і недостатність розробки методичних рекомендацій вчителю для використання в урочній діяльності творчих завдань, у практичній діяльності педагогів можна виділити труднощі у процесі використання творчих завдань в технологічній освітній галузі

Виходячи з вищевказаного виділяється суперечність між потенціалом застосування творчих завдань на уроках у технологічній освітній галузі та недостатнім методичним обґрунтуванням особливостей їхнього застосування.

Творчі завдання зумовлені вимогами НУШ, оскільки перед закладами освіти постали нові завдання: не тільки забезпечити засвоєння знань шляхом передачі вчителем готової інформації, а й створити умови для самостійного оволодіння знаннями та вміннями в процесі активної розумової, практичної та творчої діяльності.

Виходячи з цього, можна говорити про те, що систематичне використання творчих завдань на уроках технологічної освітньої галузі в умовах НУШ

стимулюватиме самостійну діяльність учнів з опорою на творчість, тим самим в учнів буде ефективніше реалізовано процес формування компетентностей [5].

Щоб визначити поняття «творчі завдання», розглянемо визначення таких понять, як «завдання» і «творчість».

М. Явоненко трактує визначення завдання як те, що призначено до виконання [6]. Виходячи з цього, можна сказати, що завдання – це доручення. У процесі за завдання можна приймати доручення вчителя учням до виконання будь-якої діяльності.

Розглянемо трактування поняття «творчість».

Поняття творчість сприймається як діяльність, що створює щось якісно нове і що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно історичної унікальністю [1].

Дослідники Ю. Кузьменко та Л. Жилиєва, які займаються проблемами «творчості», стверджують, що творчість сприяє індивідуальному особистісному розвитку учня в ході самостійної творчої діяльності [4].

Таким чином, творчість – унікальна діяльність учня, внаслідок чого створюється щось нове.

Виходячи з визначень поняття «завдання» та «творчість», можемо розуміти творчі завдання як доручення учням, виконання яких призводить до створення нового та оригінального продукту.

На думку Ю. Бондар, творчі завдання – система, де безліч творчих завдань впорядковано і взаємопов'язано, побудовано з урахуванням ієрархії методів творчості та вкладених у розвиток творчих здібностей здобувачів початкової освіти у навчальній діяльності [2].

У психолого-педагогічній літературі з цієї проблеми наведено визначення творчих видів діяльності.

Пізнання – освітня діяльність учня, яка розуміється як процес творчої діяльності, що формує їхнє знання.

Перетворення – творча діяльність учнів, що є узагальненням опорних знань, розвиваючим початком отримання нових навчальних і спеціальних знань.

Створення – творча діяльність, що передбачає конструювання учнями освітньої продукції в галузях, що вивчаються.

Творче застосування знань – діяльність учнів, що передбачає реалізацію учнем свого задуму під час застосування знань практично.

Все це дозволяє визначити поняття творчої діяльності на уроках технологічної освітньої галузі як продуктивної форми діяльності учнів, спрямованої на оволодіння творчим досвідом пізнання, створення, перетворення навчальної інформації внаслідок її осмислення та розуміння.

М. Горват та Кузьма-Качур виділяють основні етапи здійснення творчої діяльності у процесі виконання творчих завдань:

- підготовка, у процесі якої відбувається ознайомлення із завданням, осмислення творчої задачі, вибір того матеріалу, який необхідний для її вирішення, обдумування змісту цього матеріалу, його редагування (якщо необхідно) з погляду творчого задуму;

- дозрівання – уявлення, відтворення в уяві, творче його переосмислення, оформлення у вигляді уявного «плану», «проєкту» нової художньої форми залежно від виду завдання;

- натхнення та розвиток ідеї – оформлення уявлення, що виникло. На цьому етапі вчитель «включає» дітей у розмову, яка іноді набуває характеру дискусії. У ході розмови відбувається уточнення та конкретизація творчої ідеї, її розвиток. Обговорюються деталі, учні співвідносять образи із текстом, остаточно оформлюють роботу [3].

Отже, використання творчих завдань у технологічній освітній галузі виявляється не лише ефективним, але й необхідним елементом для розвитку сучасного навчального процесу. Ці завдання стимулюють учнів до самовираження та розвитку креативності, що є важливими компонентами в сучасному світі. Вони сприяють формуванню критичного мислення та навичок проблемного вирішення, що є ключовими вміннями для майбутніх фахівців у технологічній галузі.

Список використаних джерел

1. Андрусенко І., Котелянець Н., Агєєва О. Особливості реалізації змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах Нової української школи. *Початкова школа*. 2018. №9. С. 96–105.
2. Бондар Ю. В. Використання творчих завдань під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 1. С. 95–99.
3. Горват М. В., Кузьма-Качур М. І. Активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у процесі формування природознавчої компетентності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2019. Вип. 2 (10). С. 134–137.
4. Кузьменко Ю. В., Жилієва Л. С. Розвиток творчих здібностей дитини як передумова успішної соціалізації особистості. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1 (49). С. 142–146.
5. Цина А. Вихідні засади обґрунтування і застосування спеціальних принципів природовідповідності, культуровідповідності та творчості в технологічній освіті. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2017. №40. С. 421–425.
6. Явоненко М. В. Система творчих завдань між предметного характеру як засіб розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.09. Чернігів, 2017. 220 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14802005>

Дем'ян Ясенчук,

*вчитель інформатики, КЗЗСО «Луцький лицей №1
Луцької міської ради», м. Луцьк, Україна*

ПОДОЛАННЯ ТА ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ ДЕПРЕСІЇ У ДІТЕЙ ЧЕРЕЗ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ: СТРАТЕГІЇ ДЛЯ УЧИТЕЛЯ

У статті розглядаються практичні підходи до виявлення, усвідомлення та полегшення симптомів депресії у дітей під час уроків інформатики. Обговорюється, яким чином структура, креативність та можливості співпраці, які властиві навчальному процесу з інформатики, можуть позитивно впливати на психоемоційний стан учнів. Крім того, у статті акцентується увага на стратегіях, які визначає викладач, методах роботи у класі та методиках навчання інформатики, спрямованих на підтримку та залучення учнів, які стикаються з депресивними станами.

Ключові слова: депресія, депресивні розлади, методи роботи, методика викладання інформатики.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні, у нелегкий воєнний час, депресія викликає дедалі більше занепокоєння в освітніх установах, впливаючи на здатність здобувачів освіти навчатися, спілкуватися з однолітками та функціонувати в академічному середовищі. Дослідження демонструють, що соціальні та освітні умови можуть суттєво сприяти підтримці учнів, які страждають від депресії. Враховуючи, що інформатика орієнтована на вирішення завдань, її структуроване та креативне середовище може стати опорою для здобувачів освіти, які страждають від депресивних розладів. У цій статті ми розглянемо, як педагоги

можуть розробити навчальну стратегію з інформатики, що сприятиме емоційному добробуту, підвищенню самооцінки та соціальної активності учнів.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Дослідження депресивних розладів у дітей шкільного віку було проведено великою групою психологів та педагогів, серед яких: Н. Г. Гаранян, В. В. Ковальов, Г. Д. Мазуро, Б. В. Михайлов, Е. С. Наталевич, І. Л. Первова, В. Н. Синицький, Л. Ф. Шестопалова, О. С. Чабан, Ю. Ю. Чайка, Г. Браун, М. Ковач, Д. Коул, Дж. Мак-Каллоу, К. Петерсон. Попри те, що було визначено загальні ознаки депресивних розладів, виявлені особливості їх розвитку та проведена класифікація, не було визначено стратегії, методи роботи в класі, методики викладання інформатики з підтримкою учнів, які мають депресивні розлади.

Метою дослідження є вивчення методів роботи в класі та методики викладання інформатики для підтримки та залучення учнів, які стикаються з депресією.

Виклад основного матеріалу. Депресія у дітей, особливо у шкільному віці, часто залишається непоміченою, оскільки її симптоми можуть бути малопомітними або неправильно інтерпретованими як типова дитяча поведінка. Однак раннє виявлення має вирішальне значення для надання своєчасної підтримки [5]. Як вчителі інформатики, ми можемо спостерігати низку ознак, які вказують на те, що учень бореться з депресією.

Учні, які мають справу з депресією, часто демонструють помітний брак інтересу до навчання. На уроках інформатики це може проявлятися у байдужості до виконання завдань з програмування, небажанні виконувати завдання або мінімальній участі у груповій роботі. Хоча тимчасова відсутність інтересу, пригніченість загалом може бути нормальним явищем, – це може стати тривожним сигналом.

Депресія може спричинити соціальну ізоляцію. Здобувачі освіти можуть уникати роботи у групах або відмовлятися брати участь у спільних заходах, таких як парне програмування або групові проєкти з алгоритмізації. Крім того вони можуть дистанціюватися від однокласників, не ініціювати розмови або виглядати помітно замкнутими під час спілкування. Така соціальна замкнутість може суттєво вплинути на їхню здатність формувати позитивне спілкування в класі, що призводить до подальшої ізоляції та загострення почуття самотності [4].

Зниження рівня оцінок або значне погіршення якості роботи можуть свідчити про глибокий емоційний розлад [2]. На уроках інформатики це може проявлятися у неповному виконанні завдань з написання програмного коду мовою програмування, логічних помилок, яких раніше не було, або нездатності вчасно завершити проєкти. Учень, який раніше був старанним, може почати здавати неповні або погано виконані роботи, що може свідчити про те, що його емоційний стан впливає на академічну успішність [10].

Депресія може погіршити здатність здобувача освіти зосереджуватися, особливо на завданнях, які вимагають логічного мислення при розв'язанні задач з програмування. Учні можуть здаватися розсіяними або нездатними зосередитися на завданні протягом тривалого часу [8]. Виконуючи завдання з кодування, де увага до деталей має вирішальне значення, учні з депресією можуть пропускати важливі кроки, намагатися зрозуміти концепції, які вони колись засвоїли, або легко розчаровуватися через проблеми, які раніше можна було легко вирішити.

Створення середовища, в якому учні почуваються в безпеці та відчувають підтримку, має важливе значення для того, щоб допомогти їм розповісти про свої труднощі. Відкрите спілкування – ключ до раннього виявлення депресії [1]. Ось декілька способів, які допоможуть полегшити спілкування у класі:

1. Побудова довірливих стосунків з учнями допомагає створити безпечний простір для їхнього самовираження. Знайдіть час, щоб пізнати своїх учнів не лише за їхніми академічними показниками. Розуміння їхніх інтересів, проблем та особистих

історій допоможе їм відчутти, що їх бачать і цінують. Проявляйте співпереживання, коли вони діляться труднощами, і слухайте без осуду.

2. Включіть у свій навчальний процес регулярні індивідуальні зустрічі або зустрічі в малих групах. Це можуть бути неформальні розмови про те, як учні почуваються, з якими труднощами стикаються і як вони засвоюють матеріал. Наприклад, ви можете запитати: «Чи цікаве сьогоднішнє завдання?», «Чи є щось, що заважає вам зосередитися?», «Чи потрібна вам допомога?». Ці запитання дають можливість учням висловити труднощі, якими вони, можливо, не поділилися б інакше, а також сигналізують, що ви дбаєте про їхній добробут, а не лише про академічну успішність.

3. Впровадження питань психічного здоров'я як регулярної частини культури класу допомагає зменшити упередження та підвищує ймовірність того, що учні будуть говорити про проблеми, коли їм важко. Ви можете проводити дискусії або заходи на такі теми, як управління стресом, самодопомога та емоційна регуляція. Регулярно нагадуйте учням, що їхнє психічне здоров'я таке ж важливе, як і академічний прогрес, а отже, просити про допомогу – це нормально.

4. Сприяйте створенню в класі атмосфери емпатії та підтримки з боку однолітків. Заохочуйте учнів працювати разом над проектами, об'єднуватися у групи для виконання завдань з програмування та ділитися ідеями. Іноді стосунки з однолітками можуть слугувати захисним фактором для учнів, які переживають депресію. Крім того, коли учні бачать, що їхні однокласники підтримують одне одного, це нормалізує прохання про допомогу і зменшує відчуття ізольованості [9].

У класі, окрім відкритого спілкування, важливо створити культуру, яка сприятиме психологічному добробуту. Ось кілька кроків, які варто розглянути:

1. Створіть клас, у якому цінують унікальні сильні сторони та перспективи кожного учня. Інклюзивний клас дозволяє учням почуватися в безпеці та відчувати повагу до себе, незалежно від їхніх проблем із психологічним станом.

2. Запропонуйте учням творчі можливості у рамках навчальної програми з інформатики, наприклад, можливість працювати над проектами, які відображають їхні особисті інтереси чи проблеми. Наприклад, учень може створити гру або анімацію (відеокліп), яка виражає його почуття або розповідає історію, якою він не міг поділитися усно.

3. Як педагог, моделюйте здорові стратегії подолання труднощів та емоційної регуляції. Якщо ви відчуваєте стрес або розчарування, продемонструйте, як можна впоратися з цими почуттями в конструктивний спосіб. Наприклад, ви можете розповісти, що іноді робите коротку перерву, щоб «очистити мозок», коли все здається надто важким [2].

Усвідомлюючи ознаки депресії та створюючи середовище, яке заохочує відкрите спілкування, співпрацю та емоційну підтримку, ви можете допомогти своїм учням не лише досягти успіхів у вивченні інформатики, але й відчутти, що їх цінують та чують.

Висновки. Навчання інформатики, якщо воно включає стратегії підтримки та залучення, може відігравати значну роль у допомозі дітям орієнтуватися та долати депресивні симптоми. Створюючи навчальну програму, яка поєднує структуру, творчість, соціальну взаємодію та гнучкість, вчителі можуть позитивно впливати як на академічний, так і на емоційний добробут своїх учнів. За допомогою усвідомлених підходів та інклюзивного середовища у класі вчителі інформатики можуть виховувати в дітях стійкість і впевненість у собі, готуючи їх до успіху в класі та за його межами. Такий підхід не лише покращує результати навчання, а й підвищує емоційну стійкість, створюючи сприятливу та надихаючу атмосферу для усіх здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Depression in Children [Електронний ресурс] [сайт]. – Режим доступу : <https://www.webmd.com/depression/depression-children>
2. Бігун Н.І. Психологічні умови особистісного розвитку підлітків з депресивними розладами: Монографія / Н.І. Бігун. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори», 2006, 2011. 160 с.
3. Блог центру Neuroflex. Як розпізнати депресію та подолати її? [Електронний ресурс] [сайт]. – Режим доступу : <https://neuroflex.ua/blog/yak-rozpiznaty-depresiyu-ta-podolaty-yiji/>
4. Депресія серед дітей: причини, наслідки та способи запобігання [Електронний ресурс] [сайт]. – Режим доступу : <https://uoz.mkrada.gov.ua/78-systemna/1020-depresiya-sered-ditej-prichini-naslidki-ta-sposobi-zapobigannya>
5. Дмитрієва С.М. Діагностика і корекція тривожності старшокласників. *Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи: матеріали п'ятої Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, 2011. С. 345–349.
6. Загальна психологія : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
7. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій: Навчальний посібник для студентів гуманіт. Факультетів ВНЗ. Луцьк: Волин. держ. ун-т, 1997. 180 с.
8. Зубцов Д. Депресія: визначення та симптоматика. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*. 2016. №1. С. 77-81.
9. Максимець С.М. Психологічний вплив комп'ютерних ігор на емоційну сферу старшокласників. *Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України* (4-5). 2004. С. 42–44.
10. Марія Марковська, «Нова українська школа». Дитяча та підліткова депресії. Психотерапевт пояснює, на що звернути увагу [Електронний ресурс] [сайт]. – Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/dytyacha-ta-pidlitkova-depresiyi-psyhoterapevt-poyasnyuye-na-shho-zvernuty-uvagu/>
11. Пасічник Н.І. Психологічні особливості депресивних розладів. *Актуальні проблеми сучасної психології*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 27–31.
12. Терлецька Л.Г. Основи психодіагностики. Навчальний посібник. Київ: «Главник», 2006. 144 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14802275>

Наталія Тунік,

викладач фізичного виховання, голова циклової комісії викладачів фізичної культури і виховання з методикою навчання, Коростишівський педагогічний фаховий коледжімені І. Я. Франка Житомирської обласної ради, м. Коростишів, Україна

Вікторія Макаренко,

студентка 341 групи, Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради, м. Коростишів, Україна

БІГ НА СЕРЕДНІ ДИСТАНЦІЇ – ВИД ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ

Ключові слова: легка атлетика, біг, середні дистанції.

Всім відомо, що легка атлетика - королева спорту. Це олімпійська дисципліна. Усю легку атлетику можна розділити на п'ять видів фізичних вправ: ходьба, біг, стрибки, метання та загальна підготовка. Кожен з цих спортивних рухів має свій тип і різновид.

За даними стародавніх культур, які збереглися до наших днів, біг, стрибки та метання практикувалися ще за 1000 років до нашої ери. Ці види легкої атлетики були основою ігор того часу. Вони навіть були включені в програму перших Олімпійських ігор в історії людства, що відбулися в 776 році до нашої ери.

Біг займає центральне місце в легкій атлетиці. Біг також необхідний для багатьох легкоатлетичних змагань, таких як стрибки в довжину, висоту, стрибки з жердиною, потрійний стрибок, метання списа, гранати та м'яча.

Біг виховує у дітей сильну волю, вміння розраховувати власні сили та долати перешкоди. Змагання з бігу є одним з найкращих засобів популяризації фізичної культури, спорту та здорового способу життя, оскільки завжди викликають великий інтерес у глядачів.

Всім відомо, що розрізняють біг на короткі відстані — від 30 до 400 м; середні — від 500 до 2000 м; довгі від 3000 до 10000 м; наддовгі дистанції - 20, 25, 30 км, а також марафонський біг (42 км 195 м).

Навчання бігу на середні дистанції – складний педагогічний процес. Багато праць провідних фахівців присвячені цьому виду спорту - Платонова В.М., Булатової М.М., Суслова Ф.П. та інших. Біг, у залежності від його характеру, по-різному впливає на організм людини. Біг на середні дистанції розвиває витривалість.

Всім відомо, що біг на короткі дистанції включає в себе від 100 м до 400 м, біг на середні дистанції - від 500 м до 2000 м, біг на довгі дистанції - від 3000 м до 10 000 м, біг на наддовгі дистанції - 20 км, 25 км, 100 км і марафонський забіг (42 км 195 м).

Навчання бігу на середні дистанції є складним педагогічним процесом. Цьому виду спорту присвячено багато праць провідних авторів, таких як В.М. Платонов, М.М. Булатова, Ф.П. Суслов та інші. Біг, за своєю природою, по-різному впливає на організм людини. Біг на середні дистанції розвиває витривалість.

Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що науковці [1,2,3] як минулих років, так і теперішнього часу, справедливо вказували на велике значення для майбутнього спортивної майстерності бігунів на середні дистанції розвиток високого рівня швидкісних якостей, швидкісно-силових здібностей вважаючи, що саме тільки така спрямованість тренувального процесу може забезпечити успіх у цьому виді легкої атлетики.

Основними критеріями досконалої техніки бігу на середні та довгі дистанції є ефективність, економічність рухів спортсмена та вміння чергувати фази напруження та розслаблення м'язів. Зовнішні ознаки такого бігу - прямий, м'який, плавний і без ривкових зусиль.

Зазвичай, біг на середні дистанції виконується з високого старту. Найсильніша нога ставиться зігнутою біля стартової лінії, тулуб нахилиється вперед, ЗЦМ тіла знаходиться над носком. Інша нога відставлена на 10–15 см назад і на кілька сантиметрів убік. Вона також зігнута в колінному суглобі й спирається носком у доріжку. Однойменно виставленій нозі рука зігнута й відведена назад, протилежна рука – уперед. Голова злегка піднята, щоб бачити доріжку на 5–10 м уперед. Чим коротша дистанція, тим сильніше згинаються ноги, тим більше нахилиється тулуб вперед [1].

На фініші тулуб стає стрункішим, рухи рук енергійнішими, а відштовхування під час бігу - сильнішим. Чим довша дистанція, тим раніше починається фініш. Максимальна швидкість досягається при виході на останню пряму.

Важливу роль у бігу на середні дистанції відіграє дихання.

Дихання при бігу повинно бути звичайним, ритмічним і глибоким. Дихання здійснюється одночасно через ніс і рот, або тільки через рот. Частота дихання на початку бігу, порівняно, невелика. Зазвичай на кожний дихальний цикл робиться 4–6 кроків. З появою втоми дихання частішає. При цьому вдих може здійснюватися на один крок, а видих – на інший. Встановлено, чим вища кваліфікація бігуна, тим більша частота дихання [1].

Технічні навички бігунів на середні дистанції виходять за рамки правильних рухів. Важливо те, як і з якими зусиллями ці рухи досягаються. Технічно підготовлений бігун вміє розподіляти навантаження. При цьому він напружує тільки ті м'язи, які забезпечують необхідний рух. Розслаблення є найскладнішим для освоєння, але в той же час вкрай необхідним для спортсменів.

Тому оволодіння навичками бігу на середні дистанції призведе до швидшого освоєння бігу на короткі дистанції та стрибків у висоту, а згодом і стрибків у довжину.

Фізична культура і спорт повинні бути справою всього життя як засіб зміцнення здоров'я. Формування здорового молодого покоління є одним із пріоритетних завдань української системи фізичного виховання. Біг на середні дистанції має велике

практичне значення, оскільки розвиває витривалість, швидкість і м'язову силу, які широко використовуються в роботі та інших аспектах повсякденного життя.

Список використаних джерел

1. Ахметов Р. Ф., Максименко Г. М., Кутек Т. Б. Легка атлетика: Підручник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. С. 68-72.
2. Суслов Ф.П. Подготовка сильнейших бегунов мира / Суслов Ф.П. , Максименко Г.Н., Никитушкин В.Г. Киев: Здоровье, 1990.
3. Платонов В.Н., Булатова М.М. Фізична підготовка спортсменів. Київ: «Олімпійська література», 1995. 319 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14802300>

Наталія Іванова,
доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

Світлана Ябковська,
викладач циклової комісії народних інструментів
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА ТА МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ: ПРО МИСТЕЦТВО, ЗАСНОВАНЕ НА ЗВУКОВИХ ОБРАЗАХ

Ключові слова: система виховання Григорія Сковороди, теорія щастя, музичне мистецтво, природа дитини, самовиховання, націєцентричний світогляд, підготовка вчителів музичного мистецтва.

*«Музика – це великі ліки в скорботі,
втіха в печалі і забава в щасті»
Григорій Сковорода*

У динаміці сучасних освітніх тенденцій набувають новизни форми і зміст педагогічного процесу, запроваджуються інноваційні технології, розробляються ефективні концепції оптимізації освітніх стратегій в галузі підготовки вчителів музичного мистецтва. Фахова підготовка сучасного учителя закладу ЗСО, учителя музичного мистецтва спрямована не тільки на формування певного обсягу спеціальних знань і компетентностей, на досягнення певного рівня практичної діяльності.

Здобувачам освіти необхідно сформувати здатність в інформаційному потоці виділяти особистісно значимі знання і вміти їх використовувати в конкретній ситуації. Мова йде про формування естетичної свідомості, яка дозволить творчо розвиватися особистості в процесі музично-педагогічної діяльності. Як зазначають українські вчені (І.Зязюн, Г. Падалка, А. Нісімчук, Л. Коваль, Т. Бодрова, І. Дичківська, Р. Пріма, О. Семенов та ін.), без оволодіння особистісно орієнтованих технологій неможливо сформувати сучасного педагога, а вчителя музики і поетів. Серед найбільш ефективних технологій є евристичні, розвивальні, емоційно-художні, творчі, сугестивні, етнопедагогічні, мультимедійні тощо.

Як відомо, утвердження гуманістичних ідей, загальнолюдських духовних цінностей та моральних ідеалів, формування націєцентричного світогляду є невід'ємною складовою підготовки фахівця музичного мистецтва. Вважаємо,

що мистецька, педагогічна, літературно-художня спадщина Григорія Сковороди досить актуальна в контексті сучасних підходів до професійної підготовки педагога. Вона заснована на любові – до дитини, до власної педагогічної діяльності, до навколишнього світу.

На нашу думку, квінтесенцією педагогічної *системи виховання* Григорія Сковороди була теорія *щастя*. Тобто такого щастя, яке є в самій людині, в її серці, а не поза нею. Єдина і беззаперечна *мета виховання* має проявлятися в блаженному, щасливому житті людини, тобто житті реальному, земному, як продукту життєтворчості. Але для того, щоб діти були щасливими, потрібно розвивати *природні здібності* дитини, тобто її природу. Одним із засобів розвитку цих здібностей є музика. Як педагог, український Сократ вбачав ціль мистецтва у прагненні людини досягти єдності і гармонії з природою. Навколишній світ був для нього не тільки «прекрасним храмом премудрого Бога» [1, с. 536], його потрібно пізнати, а це залежить від внутрішнього стану особистості, від бажання пізнати самого себе.

Саме з природи свого серця йдуть витoki музичного виховання і розвитку Григорія Сковороди, який жив, як творив і творив, як жив. Для рідного народу він був «мандрівним університетом і академією» (І. Срезневський) і пройшов свій шлях з музикою, піснею, виконуючи і створюючи її. «Переходячи з міста в місто, з села в село, дорогою він завжди або співав, або, вийнявши з-за пояса свою улюблену флейту, вигравав на ній свої сумні фантазії...» [2, С.12].

Український філософ мав прекрасний голос, співав у хорі, ще будучи студентом у Києво-Могилянській академії; грав на флейті і скрипці в оркестрі цієї ж академії. І саме музика визначила його подальший шлях і кар'єру на найближчі роки – у 1742 році як одного із найталановитіших музикантів 20-річного Григорія Сковороду було зачислено до придворної капели і незабаром він переїхав до північної столиці. Проте, ностальгія за своєю «матір'ю Малоросією» і щасливий збіг обставин дозволив у 1744 році повернутися молодому музиканту до Києва.

Разом з тим, музичні таланти Григорія Сковороди знову ж таки роблять щасливий поворот долі майбутнього мандрівного філософа – його зачисляють у штат торговельної місії заготовляти угорське токайське вино для царського двору під проводом генерал-майора Вишневського. Будучи палким шанувальником співу, генерал доручив очолити Г. Сковороді хор православної церкви, що діяла при місії. Тобто, дорогами Європи Григорій Савич пройшов саме з музикою, вивчаючи культуру сусідніх народів і пропагуючи свою, українську. Можливо, і завдяки цьому повернувшись в Україну через три роки, він обрав шлях вільнодумного, інноваційно мислячого педагога, вченого-філософа, мандрівного музиканта.

Григорій Сковорода, окрім флейти та скрипки, грав на гусях та бандурі. Мав композиторські здібності, писав різножанрові пісенні твори. Особливе місце серед них належить сатиричному кантові «Всякому городу нрав і права», який став «українським музичним бестселером» (Н.Іванова) завдяки опері «Наталка Полтавка» Миколи Лисенка за однойменною п'єсою Івана Котляревського.

Про свого друга і навчителя М. Ковалинський писав: «Він створив духовні концерти, перекладав деякі псалми на музику, також і стихири, що співались під час літургії, музика яких сповнена гармонії простої, але величної» [3, с.59]. Як бачимо, музичний талант Г. Сковороди досить багатогранний і охоплює багатожанрові твори – і церковні пісенспіви, і вокальні твори, наближені до ліричних народних пісень («Ой ти, птичко, жовтобока»), і навіть сольні ліричні пісні – романси, які були новим жанром музичної творчості у XVIII столітті. Тут Григорій Сковорода постає перед нами як новатор в музичній культурі України. Будучи учнем і першим біографом свого вчителя, Михайло Ковалинський зазначав, що Григорій Савич ділився з ним своїми поглядами щодо методики викладання уроків музики, їх естетичного забарвлення. Викладання музики є творчим процесом, побудованим на символічному сприйнятті світу, тому його

Висновки. Музична освіта належить до таких галузей знань, яка об'єднує слово, звук, емоцію, ритм, тембр, мелодію тощо. Наслідувати природу, яка очищена розумом, і є *метою мистецтва*, вважав Григорій Сковорода, але без любові і доброзичливості він не сприймав ніяких талантів, якими б могла володіти людина. Викладання музики має здійснюватись як художнє відтворення життя в усіх його суперечностях і красі, як процес розкриття можливостей живого образного мислення і мистецтва.

Подоланий 300-річний ювілей Григорія Савича з дня його народження засвідчив, що наш «пізнаний і непізнаний сфінкс» (В. Шевчук) був геніальною людиною з просвітницьким розумом, з відчуттям нового, прогресивного способу мислення. Його теорія мистецтва найменш вивчена, особливо *музична* скарбниця мудрості українського філософа і музиканта. Тому вона чекає своїх дослідників з цікавими науковими знахідками.

Список використаних джерел

1. Сковорода, Г. 1961. Твори: У 2-х т. В: Том 1, Київ, С. 536.
2. Шреер-Ткаченко, О. 1972. Григорій Сковорода – музикант. Київ : Музична Україна С.12.
3. Сковорода, Г. 1994. Листи. До невідомих осіб. Твори: У 2-х т. В: Том 2, Київ: АТ «Обереги», (Гарвард. б-ка давнього укр. письменства).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14802344>

Анна Федонюк,
*викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки,
психології та методик КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Лілія Ношкалюк,
*здобувачка освіти відділення Початкової, дошкільної освіти
та інформаційних технологій КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: виховання, патріотизм, національне виховання, дошкільний вік, громадянин, патріот.

Однією з основних завдань закладів дошкільної освіти є формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку, виховання патріотизму.

Патріотизм (грец. *patris* – батьківщина) – любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу. Патріотичне виховання є фундаментальним, що відповідає актуальним вимогам і викликам сучасності, закладає підґрунтя для формування національної свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до звичного оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать кожен день, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання.

Питання національно-патріотичного виховання досліджували О.Абрамчук, С. Богдан, А. Богуш, М. Боришевський, Г. Ващенко, А. В. Рибалка, С. Русова, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, В. Оржеховська, К. Ушинський та ін. У своїх

працях вони акцентують увагу на проблеми розвитку патріотичних почуттів як складової частини національної системи виховання, висували ідею виховання «свідомого» громадянина, патріота своєї Батьківщини [6, с.60].

Патріотизм органічно поєднує в собі державне виховання громадянина, сформоване на засадах громадянських і державних цінностей, його любов до свого народу, його духовну силу і віру в майбутнє, його готовність жити і працювати в ім'я народу, свідоме служіння інтересам Батьківщини – України, це переосмислення моральних і культурних цінностей, історії, традицій, звичаїв, ритуалів, символів і тощо.

Водночас сучасні дослідники та педагоги, зокрема, В. Андрущенко, В. Гуменко, М. Дробноход, П. Коненко, А. Погрібний зазначають, що «... незважаючи на особливу актуальність завдань патріотичного виховання, сучасна наука і педагогіка не виховали людини, пріоритетними принципами якої були б принципи патріотизму» [6, с.60-61].

У сучасних умовах пріоритетом патріотичного виховання є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування готовності до захисту Держави, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України, як особливому виді державної служби.

Зміни, що відбуваються в країні сьогодні, потребують нових підходів у вирішенні питань щодо організації процесу виховання підростаючого покоління.

У контексті педагогічної проблеми вихователі ставлять перед собою такі завдання:

- формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля держави, готовність її захищати;
- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії свого народу;
- формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців та представників інших націй, які живуть в Україні;
- виховання духовної культури особистості, створення умов для вибору нею своєї світоглядницької позиції;
- утвердження принципів вселюдської моралі, правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності та моралі;
- формування творчої особистості, виховання цивілізованого господаря;
- забезпечення повноцінного фізичного розвитку дітей і молоді, охорони та зміцнення їхнього здоров'я;
- виховання поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю;
- формування екологічної культури людини, гармонії її відносин з природою;
- розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх самореалізації;
- створення виховного середовища для саморозвитку, самовираження і самореалізації;
- перетворення навчально-виховного процесу в соціальний простір самовдосконалення особистості, створення умов для набуття нею індивідуального досвіду, самотворчості і посиленої дієвості у творенні світу свого життя;
- впровадження активних форм, методів і видів виховної діяльності;
- стимулювання пошуково-пізнавальної діяльності вихованців [2].

Для патріотичного виховання важливо правильно визначити віковий етап, на якому стає можливим активне формування у дітей патріотичних почуттів.

Найсприятливішим для початку систематичного патріотичного виховання є середній дошкільний вік, коли особливо активізується інтерес дитини до соціального світу, суспільних явищ.

На це орієнтують і різноманітні програми дошкільного виховання. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Діти старшого дошкільного віку мають знати прапор, гімн, герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви (Крим, Карпатські гори, Дніпро), пам'ятні місця (Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія-Нова тощо). Цій меті підпорядковані заняття «Ми живемо в Україні, ми дуже любимо її», «Пам'ятні місця України», «Рідне місто (село)», «Вулиці нашого міста (села)», «Наш герб» та ін.

Доцільним у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку є використання творів художньої літератури, в яких ідеться про історію і сьогодення України, життя дітей і дорослих.

Вихователь повинен пам'ятати, що в кожній віковій групі всі завдання патріотичного виховання вирішуються одночасно і поєднуються з різноманітною дитячою діяльністю. Успіх патріотичного виховання залежить від правильної організації всього освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

У час розвитку нових технологій, демократизації суспільства людству потрібен громадянин, який уміє розв'язувати політичні, соціальні, культурні, ідеологічні та екологічні проблеми. Педагоги бачать у кожній дитині неповторну й унікальну особистість, допомагають їй стати господарем свого життя, своєї долі, реалізуватися в житті. Перед закладом освіти будь-якого рівня стоїть першочергове завдання – виховати свідомого громадянина, патріота, який матиме соціальний досвід, високий рівень культури міжнаціональних взаємовідносин, потребу та вміння жити в громадянському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бех І. Виховуємо патріотизм як почуття і цінність. *Вихователь методист дошкільного закладу*. 2020. № 6. С. 4-8.
2. Бех І. Патріотизм має бути дієвим: сучасний підхід до патріотичного виховання. *Дошкільне виховання*. 2016. № 8. С. 2-4.
3. Машовець М. Патріотичне виховання в сучасному дошкільному закладі. *Палітра педагога*. 2017. № 4. С. 3-5.
4. Сухомлинська О. В. Громадянське виховання: спадщина і сучасність. URL: <http://www.novadoba.org.ua/data/metod/suhoml.html>. (дата звернення: 20.11.2024).
5. Сухорукова В. М. Як виховати патріота. Харків : Вид-во «Ранок», 2015. С.3-27.
6. Теоретичні основи педагогіки: Курс лекцій. Підручник для студентів / Під ред. Вишневського О. Дрогобич : Відродження, 2001. 258 с.

РОЗДІЛ 2 РІДНОМОВНА ТА ІНШОМОВНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ БАГАТОМАНІТНОСТІ ТА МУЛЬТИКУЛЬТУРНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14827936>

Yan Kapranov, Doctor of Sciences (Philology), Professor,
Assistant Professor in the School of Humanities and Fine Arts
at the University of Economics and Human Sciences in Warsaw
(Warsaw, Poland)

Bożena Iwanowska, Doctor of Social Sciences,
Assistant Professor in the School of Social Sciences
at the University of Economics and Human Sciences in Warsaw
(Warsaw, Poland)

MULTIDISCIPLINARY ASSESSMENT OF CRISIS RESILIENCE IN ENGLISH AND POLISH POPULATIONS: A COMPARATIVE ANALYSIS

Abstract

Resilience has become a crucial focus across various fields, reflecting the increasing complexity of global challenges such as armed conflict, pandemics, and societal upheavals. This paper presents a multidisciplinary study that compares the resilience-related responses of English and Polish populations to two specific stimuli—"war" and "pandemic"—and examines how cultural narratives, linguistic frameworks, and historical experiences influence emotional and cognitive reactions. Drawing on a sample of 800 participants evenly divided between English and Polish speakers, we utilized the STIMULUS digital platform to capture, quantify, and interpret responses in terms of "brightness indices" and semantic categories. The results indicate that while both groups recognize the severe threats posed by war and pandemics, English speakers tend to use solution-focused and adaptive language. In contrast, Polish speakers exhibit heightened emotional intensity rooted in historical memory and collective trauma. These findings have implications for crisis communication strategies, public policy interventions, and future multidisciplinary research on resilience.

1. Introduction

Resilience, broadly understood as the capacity to adapt, recover, and even thrive in adversity, has garnered increasing attention in diverse fields such as psychology, sociology, cultural studies, public health, and policy-making (Masten, 2001; Rutter, 1987). The onset of global crises, including wars, pandemics, economic recessions, and ecological disasters, has accentuated the necessity of understanding how societies respond to extreme stressors. Over the past two decades, resilience research has evolved from focusing on individual traits to embracing a more systemic perspective that includes cultural, linguistic, and historical dimensions (Bonanno, 2004; Panter-Brick, 2014).

The present study aims to deepen this systemic understanding by exploring how different cultural and linguistic communities conceptualize and express resilience. Specifically, we compare English-speaking and Polish-speaking populations in their emotional and cognitive responses to the words "war" and "pandemic." This comparative lens is critical for both theoretical and practical reasons. First, it highlights the role of language as a cognitive framework that can either magnify or mitigate stress responses (Pennebaker, 2011). Second, it underscores the importance of cultural narratives—passed down through collective memory—that influence how communities understand and process crises (Assmann & Czaplicka, 1995). Finally, these insights are relevant to policymakers, mental health professionals, and crisis communicators who seek to develop culturally sensitive interventions.

The paper is organized into several sections. Following this introduction, we present the rationale for focusing specifically on the English and Polish contexts. We then detail our research methodology, including the use of a digital platform (STIMULUS) to capture participants' linguistic and emotional responses. Next, we analyze our key findings, examining how differences in historical

experience and cultural framing shape expressions of resilience. We then discuss the broader implications of these results for crisis communication, policy, and future research. A concluding section summarizes our core insights and highlights directions for ongoing multidisciplinary work in this increasingly vital domain.

2. The Problem: Why Study Resilience Across Cultures?

2.1 The Evolving Concept of Resilience

Traditionally, resilience was conceptualized as an individual trait—an inherent capacity to “bounce back” after adversity (Rutter, 1987). However, recent scholarship has expanded this view, positioning resilience within complex systems that involve interactions between individual psychological mechanisms, social networks, cultural narratives, and even geopolitical forces (Masten, 2001; Ungar, 2011). Within this holistic framework, resilience emerges as a dynamic process influenced by broader cultural and historical contexts.

2.2 Cultural and Linguistic Influences

Language is not just a medium for communication; it also shapes cognition, interpretation, and emotional responses (Whorf, 1956). The words people use to describe crises such as war (wojna) or pandemic (pandemia) can reveal subconscious cultural narratives that either intensify or ease stress (Kramsch, 1998). For example, English-speaking cultures often highlight individual agency and solutions (Hofstede, 2001), whereas many Central and Eastern European cultures, including Poland, bear collective memories of invasion, occupation, and repeated upheavals (Davies, 2005). These historical traumas often become woven into language, infusing terms like “war” with deeper emotional significance.

2.3 Relevance to Current Global Crises

Modern global crises like the COVID-19 pandemic, regional armed conflicts, and climate change demonstrate the interconnectedness of nations and the ripple effects of local disruptions on global systems (Keck & Sakdapolrak, 2013). Understanding how various communities conceptualize and deal with these crises is crucial for developing effective, context-sensitive interventions (Ungar, 2011). Whether it involves crafting public health messaging for pandemic response or providing psychosocial support for populations facing armed conflict, the cultural nuances reflected in linguistic and historical contexts can significantly influence policy outcomes.

2.4 Why English and Polish Populations?

Focusing on English-speaking and Polish-speaking populations provides a vivid comparative framework, given their distinct cultural narratives and socio-historical trajectories.

Although familiar with crises like the Blitz in the UK during World War II and various global economic recessions, contemporary English-speaking nations frequently reference narratives of resilience that showcase individual or collective ingenuity (Brown & Kulig, 1996). Poland’s history is characterized by complex sociopolitical upheavals, including partitions, occupations, and recent shifts from communism to democracy (Davies, 2005). These experiences have cultivated cultural scripts that emphasize emotional solidarity, martyrdom, and the constant vigilance needed to maintain autonomy (Lech, 2015).

Anglophone cultures often lean toward individualistic values. Polish culture, shaped by a legacy of foreign dominance and struggle for independence, can display a strong sense of collective identity and emotional expressiveness (Hofstede, 2001; Wojciszke & Baryła, 2005).

Characterized by an extensive vocabulary and flexible syntactic structures that can facilitate nuanced emotional expression. Richly inflected and historically influenced by the complexities of Europe’s shifting borders, the Polish language encodes deep historical and cultural resonances that can intensify emotional and existential connotations (Wierzbicka, 2014).

Studying these two populations offers a powerful opportunity to isolate how cultural history, collective memory, and linguistic frameworks can shape, reinforce, or transform individual and communal resilience.

3. Research Approach and Methodology

3.1 Conceptual Framework

Our research was informed by an interdisciplinary framework integrating psychological resilience theories, sociolinguistics, and digital data analysis. The overarching question was: **How do language and cultural history shape the emotional and cognitive responses associated**

with crises? To address this question, we designed a two-stage study that combined qualitative data collection with quantitative measures of emotional intensity.

3.2 Participants and Sampling Strategy

Eight hundred individuals participated in this study, evenly divided between 400 English speakers (primarily from the United Kingdom and the United States) and 400 Polish speakers (from various regions of Poland). Participants were recruited via university mailing lists, social media platforms, and community organizations. The demographic composition was intentionally broad, including participants aged 18 to 65, with varying levels of education (secondary, undergraduate, graduate, and doctoral levels) and diverse socioeconomic statuses. This approach aimed to capture a broad spectrum of experiences and perspectives.

3.3 Stimuli: “War” (Wojna) and “Pandemic” (Pandemia)

The stimuli selected for this study—“war” (wojna) and “pandemic” (pandemia)—were chosen for their relevance in contemporary discourse and their capacity to elicit strong emotional and cognitive responses. While distinct, war and pandemic are archetypal crises that incite uncertainty, fear, and a need for collective response (Gostin & Wiley, 2020).

3.4 Data Collection: Pair-by-Association Task

Participants completed a digital “pair-by-association” task. In this task, they were exposed to each stimulus (in their native language) and instructed to respond with words, phrases, or brief sentences that spontaneously came to mind. This method was adapted from associative network models in cognitive psychology (Collins & Loftus, 1975) and has been employed in linguistic studies to map semantic fields and emotional landscapes.

Each participant encountered the words “war” and “pandemic” in English or wojna and pandemia in Polish. They were then asked to type any immediate responses (single words, short phrases, or sentences). Multiple responses were allowed, and participants could press “Enter” to submit each discrete association.

This open-ended approach captured common, expected associations and unique and personal resonances. The tasks were timed to encourage spontaneous, emotionally laden responses (Pennebaker, 2011).

3.5 Digital Tools: The STIMULUS Platform

We employed a custom-built digital platform named STIMULUS to manage, process, and analyze the large volume of responses. This platform offers multiple advantages:

STIMULUS immediately stored typed responses in a secure database and anonymized participant identifiers and timestamps. Using sentiment analysis algorithms, STIMULUS computed an emotional “brightness index” for each association. A higher brightness index indicated more intense negative or positive emotional valence, although this study was primarily focused on negative emotional intensity related to crisis contexts. The platform utilized a lexicon-based approach tailored to English and Polish, supplemented by machine learning classifiers trained on crisis-related corpora.

Responses were automatically parsed and grouped into semantic clusters such as “fear,” “death,” “adaptation,” “hope,” “community,” and so forth. The platform’s bilingual dictionaries and morphological analyzers were particularly critical in accurately interpreting Polish inflections (Wierzbicka, 2014).

3.6 Ethical Considerations

Given the sensitive nature of the study—invoking terms like war and pandemic—ethical safeguards were paramount. All participants provided informed consent, including the right to withdraw at any stage without penalty. The study adhered to the ethical guidelines of relevant institutional review boards, ensuring confidentiality, data security, and the responsible handling of potentially distressing content.

4. Key Findings: Emotional and Cognitive Responses to Crises

4.1 Responses to “War” (Wojna)

4.1.1 English Participants

Among English speakers, the most frequently mentioned response was “concern,” followed by “different” and “peace.” The associated brightness index for “concern” averaged around 0.1023, indicating moderate emotional intensity. Interestingly, “different” often emerged in phrases like “a different time,” “a different place,” or “a different world,” suggesting a conceptual distance from war’s

immediate impact. The presence of “peace” in the associations highlights a cognitive framing that, while acknowledging war’s severity, seems to pivot toward resolution, reflecting a more solution-oriented mindset (Bonanno, 2004).

Terms like “strategy,” “negotiation,” and “resolve” appeared with surprising frequency. Words such as “history” or “distant” indicate that war is often perceived as a past or hypothetical event. Some participants referenced famous cultural slogans (e.g., “Keep Calm and Carry On”), reflecting long-standing cultural narratives of pragmatic resilience (Brown & Kulig, 1996).

4.1.2 Polish Participants

In stark contrast, the dominant associations among Polish participants were “śmierć” (death), “strach” (fear), and “konflikt” (conflict). The brightness index for “śmierć” reached 0.3172, illustrating a significantly higher emotional intensity than the English sample.

Recurrent use of words like “tragiczny” (tragic) and “zniszczenie” (destruction) point to a deep emotional engagement. References to historical invasions, occupations, and specific wars (e.g., World War II) repeatedly surfaced, underscoring a vivid cultural memory (Davies, 2005). Phrases like “nic nie jest pewne” (nothing is certain) and “wielkie cierpienie” (great suffering) highlight a sense of existential vulnerability (Lech, 2015).

4.2 Responses to “Pandemic” (Pandemia)

4.2.1 English Participants

When presented with the term “pandemic,” the most common association was “adaptation,” followed by “change,” “health,” and “uncertainty.” The brightness index for “adaptation” was approximately 0.1078, suggesting a lower emotional intensity than in the Polish context for analogous terms. This reflects a future-oriented perspective emphasizing adjustment and proactive measures.

Frequent references to “social distancing,” “vaccination,” and “lockdowns” signaled a focus on problem-solving. Words like “vaccines,” “care,” and “resilience” were common, showing optimism about overcoming health crises (Gostin & Wiley, 2020). Terms such as “remote work” and “Zoom” point to how English-speaking communities leverage technology for adaptation.

4.2.2 Polish Participants

For Polish speakers, “strach” (fear) emerged as the most prevalent term, with a brightness index 0.2018. Other frequent words included “izolacja” (isolation), “choroba” (disease), and “niepewność” (uncertainty).

The high frequency of use of “lęk” (anxiety) and “samotność” (loneliness) suggests a substantial emotional toll. Some participants referenced community care concepts like “Pomoc sąsiedzka” (neighborly help), indicating the importance of social cohesion during crises (Wojciszke & Baryła, 2005). A subset of participants drew analogies to historical health crises, such as post-war disease outbreaks, anchoring their responses in national memory.

4.3 Commonalities and Divergences

Both English and Polish participants associated war with death, underscoring the universal acknowledgment of war’s destructive nature.

While English speakers often turned to solution-focused language (e.g., “strategize,” “recover,” “vaccinate”), Polish respondents displayed a more emotionally charged and sometimes fatalistic orientation (e.g., “śmierć,” “strach,” “izolacja”).

Poland’s turbulent history surfaced repeatedly in the responses, suggesting that collective trauma shapes a more immediate and visceral emotional landscape. By contrast, English-speaking respondents tended to treat war as more distant or historical, possibly reflecting different modern experiences of conflict (Hofstede, 2001).

5. Interpretation of Results: The Role of Culture and History

5.1 Divergent Cultural Narratives

The contrast in responses between English and Polish participants can be interpreted through cultural narratives and collective memory (Assmann & Czaplicka, 1995). English-speaking nations often champion narratives of resilience through innovation and individual perseverance, from the storied “Keep Calm and Carry On” ethos of World War II to contemporary discourses on personal development and self-improvement (Brown & Kulig, 1996). In Polish culture, the repeated experiences of partition, occupation, and hardship have entrenched a narrative that underscores emotional solidarity, communal suffering, and existential vigilance (Davies, 2005).

5.2 Individualism vs. Collectivism

Another explanatory framework is the well-documented cultural dimension of individualism versus collectivism (Hofstede, 2001). English-speaking societies, which tend to fall higher on the individualism scale, often emphasize personal agency, solution-oriented thinking, and technological innovation in crisis responses. Conversely, Polish society, scoring relatively higher on collectivism than many Western nations, may emphasize shared suffering, mutual assistance, and emotional expression (Wojciszke & Baryła, 2005).

5.3 The Linguistic Influence

The linguistic structures of English and Polish also contribute to divergent manifestations of resilience (Whorf, 1956). English permits quick adaptation of neologisms (e.g., “lockdown,” “social distancing”), framing crises in terms of change and management. With its rich morphological system, Polish can convey intense emotional states and historical references through a single word or phrase (Wierzbicka, 2014). This morphological depth and a historical narrative of struggle may explain the more visceral emotional content observed in Polish participants’ responses.

5.4 The Historical Echo

Poland’s geographic positioning in Eastern and Central Europe has historically made it vulnerable to invasions and geopolitical upheavals, from partitions in the 18th century to more recent conflicts in the 20th century (Davies, 2005). This collective memory of existential threat remains embedded in the national psyche and language. Such contexts have been linked to heightened stress responses and a more immediate sense of vulnerability (Lech, 2015). On the other hand, English-speaking nations, while certainly not immune to warfare or crisis, often reference wars or pandemics in more distant, historical frameworks, possibly buffering the immediate emotional resonance.

6. Implications for Policy, Practice, and Further Research

6.1 Crisis Communication

One of the most pressing applications of these findings is in the realm of crisis communication. Governments, international organizations, and NGOs rely on public service announcements to guide populations through emergencies like pandemics or conflicts (Keck & Sakdapolrak, 2013). Policymakers can enhance compliance and social cohesion by tailoring messages to align with the cultural narratives and emotional orientations of specific communities.

Campaigns might focus on individual preventive measures, technological solutions, and calls for community-driven innovation. Clear, concise instructions that stress problem-solving skills and highlight success stories can resonate powerfully.

Communication should acknowledge shared fears and historical parallels, thereby validating emotional concerns.

Emphasizing mutual support systems and communal healing may be more effective as they align with collective memory and existing social structures.

6.2 Mental Health Interventions

Mental health services for post-traumatic stress, depression, or generalized anxiety can benefit from a nuanced understanding of cultural-linguistic frameworks of resilience (Masten, 2001). For instance, therapeutic approaches in Poland might incorporate historical consciousness and group-focused healing. At the same time, interventions in English-speaking regions might focus on individual coping strategies, resource-building, and autonomy (Wojciszke & Baryła, 2005).

6.3 Socio-Political Policy

On a broader scale, socio-political policy can also incorporate these insights. For example, strategies aimed at nation-building or reconciliation post-conflict could draw on culturally resonant narratives to foster unity. Policies that neglect cultural contexts risk alienating populations and diminishing the effectiveness of recovery efforts (Ungar, 2011).

6.4 Limitations and Recommendations for Future Research

While our study offers rich insights, several limitations warrant mention:

Although we aimed for diversity, not all subgroups (e.g., rural vs. urban populations, different religious backgrounds) were equally represented. Future studies could employ stratified sampling to capture these nuances more comprehensively. The brightness index, while helpful, is a reductive metric. Emotions are multifaceted, and future research could employ more nuanced lexical or psychophysiological measures to capture emotional responses (Pennebaker, 2011). Further studies

could include additional linguistic and cultural groups—such as other post-communist societies or varying English-speaking contexts like Australia, Canada, and parts of Africa—to explore whether the observed patterns hold or diversify.

Capturing resilience is best done over time as adaptive processes and cultural scripts evolve. A longitudinal design could illuminate how communities update their collective narratives after crises.

7. Future Research Directions

The multidimensional nature of resilience underscores the potential for continued interdisciplinary inquiry:

Tracking English and Polish communities (as well as other groups) over successive crises could reveal how cultural narratives shift or stabilize, offering a dynamic view of resilience.

As digital platforms become ubiquitous, future research can harness big data, including social media posts and online forums, to study real-time changes in emotional and cognitive framing (Pennebaker, 2011). Tools like the STIMULUS platform can evolve to include real-time analytics, sentiment tracking, and machine learning algorithms that predict resilience trajectories.

Psychologists, sociolinguists, historians, and data scientists can work in tandem to develop a richer theoretical model for resilience—one that accounts for both universal human responses to stress and deeply ingrained cultural-linguistic specificities.

Building upon the findings, educational and corporate entities can design culturally tailored resilience training programs. Such programs may incorporate language-specific materials, culturally relevant narratives, and interactive digital simulations that help individuals and communities rehearse adaptive responses to hypothetical crises.

8. Conclusion

This study investigated how English and Polish populations conceptualize and articulate resilience when confronted with two highly evocative terms: “war” and “pandemic.” We identified distinct emotional and cognitive patterns by collecting and analyzing a large corpus of spontaneously generated words, phrases, and sentences through the STIMULUS digital platform.

English participants typically exhibited a more solution-focused orientation that balanced concern with a clear trajectory toward pragmatism, adaptation, and eventual resolution. This orientation is deeply entwined with cultural narratives of self-efficacy, innovation, and individual or collective problem-solving.

Conversely, **Polish participants** displayed higher emotional intensity, with responses centering on fear, death, and existential vulnerability. These findings reflect a cultural memory steeped in historical tumult, geographical vulnerability, and a collective consciousness shaped by repeated experiences of occupation and conflict.

The implications of these insights are manifold. For crisis communicators, tailoring messages to resonate with each group’s cultural-linguistic identity can improve the efficacy of public health or wartime directives. For policymakers, acknowledging communities’ emotional and historical contexts can lead to more inclusive interventions. Finally, mental health professionals can enhance therapy and support by incorporating culturally informed narratives that validate clients’ historical and linguistic realities.

In a world increasingly shaped by global interconnectedness, understanding how different populations respond to adversity is no longer an academic exercise but a foundational tool for fostering cooperation, unity, and effective crisis management. Whether the crisis is a global pandemic or a regional conflict, the threads of resilience are invariably woven through language, culture, and history. By illuminating these threads, we can craft more holistic, compassionate, and context-specific strategies that bolster the human capacity to endure and thrive in times of hardship.

References

1. Assmann, J., & Czaplicka, J. (1995). Collective memory and cultural identity. *New German Critique*, 65, 125–133.
2. Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59(1), 20–28.
3. Brown, D., & Kulig, J. C. (1996). The concepts of resiliency: Theoretical lessons from community research. *Health and Canadian Society*, 4(1), 29–52.
4. Collins, A. M., & Loftus, E. F. (1975). A spreading-activation theory of semantic processing. *Psychological Review*, 82(6), 407–428.

5. Davies, N. (2005). *God's Playground: A History of Poland*. Columbia University Press.
6. Gostin, L. O., & Wiley, L. F. (2020). Governmental public health powers during the COVID-19 pandemic: Stay-at-home orders, business closures, and travel restrictions. *JAMA*, 323(21), 2137–2138.
7. Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations* (2nd ed.). Sage.
8. Keck, M., & Sakdapolrak, P. (2013). What is social resilience? Lessons learned and ways forward. *Erdkunde*, 67(1), 5–19.
9. Kramsch, C. (1998). *Language and Culture*. Oxford University Press.
10. Lech, A. (2015). Trauma and memory: Aspects of identity in post-war Poland. *East European Politics and Societies*, 29(2), 418–437.
11. Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227–238.
12. Panter-Brick, C. (2014). Health, risk, and resilience: Interdisciplinary concepts and applications. *Annual Review of Anthropology*, 43, 431–448.
13. Pennebaker, J. W. (2011). *The Secret Life of Pronouns: What Our Words Say About Us*. Bloomsbury Press.
14. Rutter, M. (1987). Parental mental disorder as a psychiatric risk factor. In Hales, R. E., Frances, A. J., & Hales, R. (Eds.), *American Psychiatric Association Press*.
15. Ungar, M. (2011). The social ecology of resilience: Addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. *American Journal of Orthopsychiatry*, 81(1), 1–17.
16. Whorf, B. L. (1956). *Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. MIT Press.
17. Wierzbicka, A. (2014). *Imprisoned in English: The Hazards of English as a Default Language*. Oxford University Press.
18. Wojciszke, B., & Baryła, W. (2005). Skale do pomiaru nastroju i sześciu emocji [Scales for measuring mood and six emotions]. *Czasopismo Psychologiczne*, 11(1), 31–47.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14827946>

Тамара Бабійчук,

*кандидат педагогічних наук, викладач-методист,
Бердичівський педагогічний фаховий коледж
Житомирської обласної ради, м. Бердичів, Україна*

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ У БОРОТЬБІ ЗА УКРАЇНСЬКУ ЛІТЕРАТУРУ

Ключові слова: Микола Хвильовий, літературна дискусія, публіцистика, проза.

Патріот України, Микола Хвильовий був ініціатором літературної дискусії 1925-28рр., яка порушувала важливе питання: бути чи не бути українській літературі як повноцінній, самодостатній поміж літератур світу, шляхи розвитку такої літератури.

Дискусія розпочалася зі статті **«Про «сатану в бочці», або про графоманів, спекулянтів та інших просвітян»**. Стаття гостро і предметно критикувала заохочуваний державою і компартією масовізм сучасної літератури, наслідком чого ставала макулатура, а не талановиті твори. Микола Хвильовий виступав проти примітивізму, закликав письменників опановувати європейську літературу.

У памфлеті **«Камо грядеши»** («Куди йдеш») Микола Хвильовий наголошує, що єдиний критерій об'єктивної оцінки письменника – це талант. Миколу Хвильового насторожувало, що автори комуністичної макулатури, постійно цитуючи вождя лєніна, уже не тільки вимагають друкувати свої бездарні твори в авторитетних виданнях, але й преміювати такі опуси: *«Ви ж прекрасно розумієте, що вся та "масова література", що її ви друкуєте, і близько не лежала біля мистецтва. Нащо ви держите в темноті молодь і не скажете їй, що самих творів Лєнінових для митця дуже і дуже замало? Чому ви не порадите їй звернутися до Зєрова? Письменник мусить знати всю розумну літературу, хай вона буде й реакційною. А наштовхнути на неї можуть тільки Зєрови»*.

У памфлеті Микола Хвильовий різко заперечував протекціонізм, втручання партії чи держави в літературні справи: *«Література, регульована державною владою, – не література»*.

У памфлеті **«Думки проти течії»** Микола Хвильовий знову виступає проти червоної халтури в літературі, проти постійного озирання українських письменників на Москву, проти бездарних, некомпетентних осіб, що прагнуть керувати мистецтвом: *«Без російського диригента наш культурник не мислить себе..., він здатний лише повторювати зади, мавпувати, боїться дерзати! Трагедія в тому, що на керівництво мистецьким рухом претендують малописьменні люди»*.

Памфлет Миколи Хвильового **«Україна чи Малоросія?»** (1926) був заборонений комуністичною цензурою. Автор звертався до кожного українця з проханням відповісти на питання: Україна – це самостійна держава чи колонія совєцького союзу? До читача твір прийшов лише 1991-го... Показовим є епіграф до памфлету **«Україна чи Малоросія?»**: *«Рабство – річ ганебна, але рабська психологія у свободі – гідна зневаги. Ф. Шіллер»*.

Микола Хвильовий, аргументовано пояснивши, пропонує думку: українська література повинна орієнтуватися не на московську, а на західноєвропейські літератури. Публіцист спростовує міф про вищість московської літератури, її спроможність бути зразком (еталоном) для інших літератур.

Микола Хвильовий дає лаконічну характеристику московської літератури, виокремлюючи її пасивний песимізм, її здатність виховувати не сильних особистостей, а сіреньких людей: *«Велика російська література є перш за все література песимістична, певніше – пасивно-песимістична. У західноєвропейському письменстві оптимізму теж не багато було, але там песимізм завжди закликав суспільство до активності, до будівництва, до "невідомих обр'їв". Він, цей песимізм, не тільки стимулював до боротьби, але в ньому суспільство знаходило і сенс життя. Російський пасивний песимізм виховував кадри "лишніх людей", попросту кажучи, паразитів, "мечтателів", людей без "определенных занять", "нитиків", сіреньких людей "двадцатого числа"»*.

Велика російська література не здатна виховати сильну й здорову, цільну й залізну людину, що буде мати крицеві нерви і не полізе рачки від тих ідеалів, які спалахнули в осінній революції. Велика російська література не здатна підтримувати огонь надзвичайної віри в правду горожанських баталій, у неминучість приходу "далекої загірньої комуні"».

Микола Хвильовий про печальний стан сучасної московської літератури, її вигадане і агресивно системно насаджуване месіанство, яке необхідно розбити; про те, що відродження цієї літератури можливе за умови відродження національних літератур тих народів, які входять до складу комуністичної держави: *«Велика російська література дійшла своєї межі і зупинилась на роздоріжжі. І якою злою іронією на адресу тієї ж літератури звучать ці безграмотні поради орієнтуватись на московське мистецтво. Волею історії вийде зовсім навпаки: російська література для свого відродження зможе знайти чарівний бальзам тільки під буйним живим деревом відродження молодих національних республік, в атмосфері весни колись пригноблених народів. Але це трапиться тоді, коли національні генії України, Білорусії, Грузії і т. д. побідним тріумфальним кроком будуть іти по Західній Європі під грім фанфар, які навіки придушуть у ній (московському народі) почуття великодержавницького шовінізму й примусять його поважати сусіда. Розбити російський месіанізм – це значить не тільки відкрити семафор для експресу радісної творчості, що вітром свого руху починає справжню весну народів, але й звільнити московську молодь від вікових забобонів великодержавництва. ... ми і хочемо допомогти новим пролетарським силам у Росії вибратись з багна графоманії. ... московська література сидить нині в цьому багні... Москва сьогодні є центр всесоюзного міщанства»*.

Миколу Хвильового обурило реакція «велікава» пролетарського письменника, друга лєніна – Максима Горького на пропозицію перекласти повість «Мать» українською мовою (мовляв, українська – це і не мова, а нарiччя, яке має розчинитися в московському язичу; мовляв, це буде справедливо, адже українці, бачите, в Україні гноблять бiдних рузких через своє нарiччя). Це реакція шовiніста-україноненависника: *«... перевод этой повести на украинское наречие... не нужен. Меня очень удивляет тот факт, что люди, ставя перед собой одну и ту же цель, не только утверждают различие наречий – стремятся сделать наречие "языком", но еще и угнетают тех великороссов, которые очутились меньшинством в области данного наречия».*

Микола Хвильовий коментує цей випад «генія» московської літератури: *«Навіть в авторові "Буревестника", навіть у цій людині, що, очевидно, хоче грати роль "совести земли русской", навіть у ньому сидить великодержавник, проповідник російського месіанізму й "собиратель земли русской" для земли русской, але у всякому разі не для комунізму».*

Микола Хвильовий рішуче вимагає припинити будувати московську літературу в Україні: *«... ми мусимо негайно... назавжди покінчити з контрреволюційною думкою будувати в Україні російську культуру».*

... Доречно сьогодні попередити сучасних українських провладних зверхників: припинімо створювати всі умови для розвитку московської літератури, адже це, по-перше, сильно шкодить розвою вітчизняного красного письменства, по-друге, створює благодатний ґрунт для успішного вкорінення рузкава міра в нашій державі. А рузкий мір, ми це добре знаємо, приводить з собою армію убивць, ґвалтівників, мародерів...

Микола Хвильовий про неприпустимість думки про єдність української і московської літератур, про нібито «благодотворний» вплив останньої на наше красне письменство, про їхній спільний розвиток: *«Усі ці фрази, що українська культура мусить розвиватися на базі російської (як це культура на базі культури, коли культура завжди бере базою своєю економіку?), що "язык русский – язык Ленина" (а хіба "язык мордвы" чи то киргизів – не може бути "языком Ленина"?), що в Україні російська культура є культура пролетаріату (а чому в низових професійних радах свідомого українського пролетаріату, як говорить статистика, вдвічі більше, ніж росіян з євреями вмісті?), що "треба іти з росіянами, як рівний з рівним", що всі народи – брати і т. д., тощо – ... всі ці фрази... їм місце в архівах керенщини. ... російський шовінізм... ґвалтує нашу психіку».*

Микола Хвильовий майже сто літ тому піднімав питання книжкового ринку в Україні і наголошував на вихованні такого середовища читачів, які перевагу віддаватимуть не дешевому московському краму, а високоталановитим творам вітчизняної літератури; середовища, позбавленого рабського духу: *«... боротьба за книжковий ринок, за гегемонію на культурному фронті двох братських культур в Україні – російської й української – це є життєва правда, та проза, яка далека від сантиментів і романтики і яка з кожним днем становиться яснішою. ... на книжному ринкові українська інтелігенція стикається з російським крамом. Орієнтуючись на російське мистецтво, вона не здатна побороти свого конкурента, бо її крам буде завжди розцінюватись як крам другого, третього чи четвертого сорту, хоч би він був і першого. Це закон психології нашого читача принаймні на перший десяток років. ... українська інтелігенція відчуває, що в масі вона не здатна побороти в собі рабську природу, яка північну культуру завжди обожнювала і тим не давала можливості Україні виявити свій національний геній».*

На жаль, усі гіркі застороги Миколи Хвильового і сьогодні актуальні...

Як бачимо, Микола Хвильовий мріяв про модерну українську літературу, авторитетну і конкурентноспроможну і в Україні, і у всьому світі. Творцем такої літератури був сам.

Сильними є художні полотна Миколи Хвильового. Це зразки такої сміливої і самодостатньої літератури, що критик Олександр Білецький уже за першу збірку новел «**Сині етюди**» (1923) назвав молодого автора основоположником справжньої нової української прози. Микола Хвильовий, пройшовши через бої Першої світової і громадянської війни, щиро повірив у привабливі популістські більшовицькі гасла про землю для селян, фабрики для робітників, про мир у всьому світі. Молодий комуніст, романтик революції, він пристрасно мріяв про «загірню комуну» – фантастичну щасливу, обіцяну партією комуністичну країну. Однак життя спростувало надії письменника. Шлях безумної подорожі до землі обітованої насправді виявився шляхом у нікуди. Микола Хвильовий на сторінках новел, повістей, романів показав трагедію України, жорстоко, підло, цинічно обманутої більшовиками, України, яку любив понад усе.

Микола Хвильовий був чесний і мудрий, тому у збірці «Сині етюди» читач не знайде поетичного оспівування героїки соціалістичної революції, тут немає пафосного уславлення борців за нові революційні ідеали. У новелах – складна революційна і післяреволюційна дійсність – з ріками крові, з сотнями тисяч смертей, часто безглуздох, з нечуваним насильством. Герої книги – не переможці, які завоювали світ, не будівничі прекрасного майбутнього, а жертви революції, розчаровані, знищені, спотворені нею, люди, які безповоротно, назавжди втратили щось по-справжньому цінне, святе. Чи буде в Україні гідне майбутнє з такими громадянами? – такий підтекст новел.

Твори Миколи Хвильового нікого не могли залишити байдужим. Ці твори хвилювали, примушували думати, бути мужніми і відповідальними, моральними і розумними у своєму житті. Твори запрошували читача ввійти у світ героїв, відчувати той світ, зрозуміти його і зробити свій вибір у складних ситуаціях, а ще – проаналізувати причини і наслідки життєвих колізій.

У новелі «**Я (Романтика)**» свого героя автор ставить перед вибором: служіння комуні або життя матері. Чи можна виправдати найвеличнішими ідеями вбивство найріднішої людини? Герой (главковерх чорного трибуналу комуни) має дві великі любові.

Перша – це загірня комуна, до якої ще йти і йти, воювати, лити кров численних жертв. Друга – це мати. Герой вважає себе водночас чекістом і людиною Як чекіст – він пиячить і щонаочі прирікає на розстріл («*Шість на моїй совісті? Ні, це неправда. Шість сотень, шість тисяч, шість мільйонів – тьма на моїй совісті*»). Як людина – він ходить до своєї матері, що схожа на Божу.

Прийшов час, коли зіткнулися найсвятіші для героя почуття: революційний обов'язок і синівська любов. І герой зробив вибір: «*Охоплений пожаром якоїсь неможливої радості, закинув руку на шию своєї матері й притиснув її голову до своїх грудей. Потім підвів маузер і нажав спуск на скроню*». Чекіст (так, тепер уже не людина!) свідомо ігнорує шанс зберегти життя матері, свідомо сам стріляє в неї, а після фатального пострілу відчуває божевільну радість, адже перейдено клятий рубікон, що постійно заважав і дратував.

У новелі «**Мати**» сини однієї матері під час громадянської війни опиняються по різних сторонах барикад: Остап – білогвардієць, Андрій – більшовик. Брати не тільки ненавидять один одного, вони мріють про жорстоку розправу один над одним, про що повідомляють матері, примушуючи стару неньку стати спільником у їхньому братовбивстві. Щоб не бачити, як брат убиває брата, під сокиру лягає мати...

Тема – жінка на війні – наскрізна у творчості Миколи Хвильового. Сам письменник був закоханий у романтичну жінку... У новелі «**Кіт у чоботях**» показано, як більшовицька революція 1917 року спотворила ество жінки – товариша Жучка, яка насправді є Гапкою з глухого села. Письменник створив образ нахабної, сексуально

стурбованої залізної леді, комуністки, яка відчула запаморочливий смак безмежної влади і ту владу не віддасть (реалізація знаменитої блюзнірської настанови вождя лєніна про те, що кухарка може керувати державою). Автор наголошує, що товариш Жучок – обмежена особа, яка не бажає вчитися, розвиватися («Товариш Жучок дочитала- прочитала «Что такое коммунизм» (без автора). І тільки»). Невже такі примітиви можливі на чолі країни?

Микола Хвильовий тонко завважив бюрократизацію комуністичної партії ще на початку 20-х років. Повість «Іван Іванович» – це сатира на комуністів-обивателів, на їхній побут, на їхнє мислення, це викриття лицемірства, пристосуванства, аморальности новоявлених (комуністичних) монархів.

Тема зайвих людей проходить через повість «Санаторійна зона». Герої, що самовіддано працювали во ім'я перемоги більшовицької революції, у мирний час зневірилися у своїх ідеалах, тому стали непотрібними для партії, навіть небезпечними, отож і перебувають у божевільні, з якої немає виходу. Але найстрашніше те, що божевільнею (санаторійною зоною) стає вся країна...

Партія знищує фанатиків своєї віри. Так, у романі «Вальдшнепи» психіка головного героя Дмитрія Карамазова порушена, адже з юнацьких літ привчився убивати (зброю до його рук вклала рідна партія). Дмитрій Карамазов відчував уседозволеність і безкарність своїх дій. Прийшов час – і герой помалу божеволіє. Такий боєць уже небезпечний для партії...

Художні полотна Миколи Хвильового – це окраса української літератури. Наше завдання – знати їх і уміло, ефективно популяризувати у світі.

Список використаних джерел

1. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2740>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14827960>

Lesya Korolchuk,

PhD, Associate Professor

Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine

FOREIGN LANGUAGE EDUCATION AS A FORM OF ENHANCING NATIONAL EDUCATION IN UKRAINE

Key words: foreign language education, national education, development, modern teaching methods.

Foreign language education is becoming an important component of the national education system of Ukraine aimed at integration into the European and global educational space. In the light of modern globalization processes, the development of foreign language competence in Ukraine contributes to strengthening the competitiveness of the national education system and creating new opportunities for the country's socio-economic and cultural development.

The purpose of the study is to analyze the role of foreign language education in strengthening the national educational system of Ukraine, as well as to identify its impact on the country's integration into the global educational space, the formation of competitive human capital and the development of intercultural dialogue; to identify key challenges and prospects in the development of foreign language education in view of modern educational reforms and globalization processes.

The issue of foreign language education in Ukraine has been actively studied by such Ukrainian scholars as S. Goncharenko, E. Pasov, A. Nosko, I. Kushnir, O. Savchenko, and N. Lavrynenko. Their works cover a wide range of topics: from methodological aspects of teaching and communicative approach to the integration of innovative technologies, the formation of European competencies in students and inclusion in foreign language education. The research of these scholars contributes to the development of foreign language teaching methodology and strengthens ties between the national and international education systems.

The development of foreign language education in Ukraine began in the nineteenth century, when Polish, German, and French were used in educational institutions. However, the current stage of this development is closely linked to Ukraine's independence and integration into the European space, which has made learning foreign languages such as English, German, French, and Spanish more relevant.

For example, one of the key areas of the New Ukrainian School reform is to improve the level of foreign language proficiency. The introduction of modern teaching methods, interactive approaches, and the use of technology creates conditions for effective language learning, promotes intercultural dialogue, and strengthens international cooperation [1].

Foreign language education contributes to the adaptation of the Ukrainian education system to international standards. Student mobility programs, such as Erasmus+, allow Ukrainian students to study abroad, which facilitates the exchange of experience and the introduction of best international practices in national education [2].

In turn, the modern labor market requires specialists to be proficient in foreign languages. Foreign language education increases the mobility of graduates, their ability to work in international companies and create added value for the national economy.

In addition, foreign language education promotes tolerance, intercultural dialogue, and broadening of the worldview. This, in turn, strengthens social cohesion in a multicultural environment and stimulates cultural exchange [3].

The development of foreign language education often faces limited resources. The lack of modern textbooks, materials, and tools reduces the quality of education [4]. Problems with the training of qualified personnel also remain relevant. Teachers need constant professional development, mastering the latest teaching methods and technologies. Despite significant progress, there are marked disparities between the level of foreign language education in urban and rural areas.

The prospects for the development of foreign language education in Ukraine include the following:

- introduction of international practices;
- integration of European and world education standards can contribute to the development of foreign language education;
- expansion of mobility programs.

The use of online platforms, mobile applications, and artificial intelligence opens up new opportunities for personalized learning and accessibility. In turn, investments in the development of foreign language education, including teacher training, can significantly improve its effectiveness.

In conclusion, foreign language education is a key element in strengthening Ukraine's national education. It contributes to the country's integration into the global educational space, forms a competitive specialist and supports cultural dialogue. For the further development of foreign language education, it is necessary to provide comprehensive support from the state, NGOs and international partners.

References

1. Voloshyna, O. M. Inshomovna osvita v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy rozvytku [Foreign language education in Ukraine: challenges and development prospects]. *Osvitohiia*, 3(2), 45–57. URL: <https://osvitologia.org.ua/articles/voloshyna2020>. 2020.
2. European Commission. Erasmus+ Programme Guide 2022. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/resources-and-tools/erasmus-programme-guide>. 2022.
3. Korsunova, L. V. Inshomovna osvita u konteksti yevrointehratsii Ukrainy [Foreign language education in the context of Ukraine's European integration]. *Pedahohichni nauky: teoriia i praktyka* [Pedagogical Sciences: Theory and Practice], 28(1), 34–42. URL: <https://pednauka.org.ua/korsunova2019>. 2019.
4. Tymoshenko, S. P., & Kovalenko, I. A. Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii u navchanni inozemnykh mov [The use of innovative technologies in foreign language teaching]. *Informatsiini tekhnolohii v osviti* [Information Technologies in Education], 19(3), 15–24. URL: <https://itejournal.org.ua/tymoshenko2021>. 2021.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14827968>

Лілія Качуринець,
*кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри
вокалу та диригентсько-хорових дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
м. Хмельницький, Україна*

ДИРИГЕНТСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ У КОНТЕКСТІ РІДНОМОВНОЇ ТА ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: диригент, диригентська майстерність, рідномовна освіта, іншомовна освіта, мультикультурність.

У сучасному світі глобалізації та мультикультурності освіта набуває нових форм і значень, сприяючи гармонійному розвитку особистості та формуванню національної ідентичності. У цьому контексті вивчення диригентської майстерності у взаємозв'язку із рідномовною та іншомовною освітою стає важливим освітнім і культурним викликом.

Диригент є не лише керівником музичного колективу, але й культурним посередником, який через музику створює унікальний простір для інтеграції мовної та культурної ідентичності. У рідномовній освіті роль диригента полягає в збереженні й популяризації національного музичного репертуару, що сприяє вихованню патріотизму, збереженню традицій і зміцненню національної самосвідомості. Водночас у контексті іншомовної освіти диригентська майстерність стає ефективним інструментом для створення міжкультурного діалогу. Виконання творів іноземних авторів у хорових або оркестрових колективах дозволяє глибше зрозуміти іншу культуру, її цінності й світогляд. Такий підхід сприяє розвитку емпатії, толерантності та здатності працювати в багатокультурному середовищі.

Для з'ясування ключових чинників підготовки фахівців нового покоління варто розглянути рідномовну освіту як основу формування диригентської майстерності. Світлана Романюк зазначає: «Можливість задоволення освітніх потреб рідною мовою є важливим чинником, який активно впливає на соціальне самопочуття громадян, забезпечує збереження їх національно-етнічної самобутності» [3, с. 4]. Думка науковиці підкреслює значущість рідної мови як фундаментального елемента освітнього процесу, зокрема у формуванні професійної ідентичності диригента. Рідномовна освіта створює базис для розвитку таких складників диригентської майстерності, як емоційно-образне мислення, здатність до інтерпретації музичних творів у національному контексті та ефективна комунікація з виконавцями й слухачами.

Рідна мова є ключовим інструментом розвитку творчої особистості диригента. Вона слугує не лише основним засобом мислення, але й важливим засобом комунікації в процесі навчання. Завдяки рідній мові здобувачі вищої освіти краще засвоюють культурно-музичну спадщину своєї країни, що сприяє глибшому розумінню ідентичності національних музичних традицій.

З огляду на вищезазначене, рідномовна освіта відіграє вирішальну роль у підготовці диригентів, забезпечуючи не лише професійний, але й культурний розвиток. Ця освіта стає основою для поєднання традицій національного мистецтва з сучасними підходами до виконавства та педагогіки. У музичній педагогіці рідномовна освіта сприяє:

- глибшому засвоєнню національного музичного репертуару (наприклад, опанування студентами творів Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка або Станіслава Людкевича дозволяє глибше зрозуміти характер української музики, її ладово-мелодичну основу, особливості гармонійної мови та впливи народних пісень на академічне мистецтво. Виконання кантат, хорів чи обробок народних пісень у рідномовному середовищі посилює емоційний зв'язок з музикою);
- розвитку інтерпретаційних умінь через звернення до культурного контексту (наприклад, вивчення українських колядок і щедрівок у хорових аранжуваннях дозволяє студентам інтерпретувати ці твори, з огляду на їхній обрядовий і календарно-ритуальний характер. Це сприяє розумінню символіки текстів, динамічного розвитку та тембрової палітри, притаманних автентичній українській музиці);
- формуванню емоційно-образного мислення, що ґрунтується на близьких студенту культурних кодах (наприклад, робота над образами українських народних дум, як у творах Бориса Лятошинського чи Валентина Сильвестрова, дозволяє студентам відчувати драматургію і символіку, властиву національному світогляду. Виконання таких творів допомагає глибше зрозуміти їх емоційну наповненість через зв'язок із рідною мовою і культурою).

Рідномовне середовище полегшує доступ до культурних традицій, національної музичної спадщини та методик викладання, розроблених у рідній країні. Українська диригентська школа акцентує увагу на емоційній виразності й деталізації хорової фактури, що формується через опанування специфіки народнопісенних традицій.

Для визначення ключових чинників підготовки фахівців нового покоління доцільно розглянути іншомовну освіту як ефективний інструмент розширення професійних горизонтів. Раїса Гришкова стверджує, «що лише шляхом кращого оволодіння сучасними європейськими мовами можна полегшити спілкування та взаємодію між європейцями з різними рідними мовами заради підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння та співпраці, та подолати упередження та дискримінацію» [1, с. 17]. З огляду на це, рівень володіння іноземною мовою студентів закладів вищої освіти повинен відповідати: «умінням вільно висловлюватися без суттєвої витрати часу на пошук адекватних мовних засобів у процесі досягнення ним соціальних, академічних і професійних цілей» [4, с. 24].

Для диригентської майстерності іншомовна освіта є не лише засобом міжкультурної комунікації, але й важливим інструментом професійного розвитку. Володіння іноземною мовою дозволяє диригентам ефективно працювати з музикантами різних національностей, читати авторські ремарки в оригінальних партитурах, брати участь у міжнародних майстер-класах, конкурсах і фестивалях. Окрім того, іншомовна підготовка відкриває доступ до ширшого кола репертуару, що містить твори, написані різними мовами, та сприяє кращому розумінню культурного контексту, у якому створювалися ці музичні твори. Таким чином, іншомовна освіта є необхідною умовою для інтеграції фахівців у міжнародний професійний простір, що сприяє не лише підвищенню їхньої кваліфікації, а й розвитку глобальної компетентності.

Іншомовна освіта відкриває нові можливості для професійного зростання диригентів, як-от:

- ознайомлення з міжнародним репертуаром (наприклад, знання німецької мови дозволяє глибше опрацювати твори Йоганна Себастьяна Баха чи Людвіга ван Бетховена, водночас володіння італійською відкриває доступ до оперної спадщини Джузеппе Верді та Джакомо Пуччіні. Аналогічно, англійська мова допомагає працювати з музикою таких сучасних композиторів, як Бенджамін Бріттен чи Джон Адамс, у їхніх оригінальних текстах і контекстах);
- участь у майстер-класах та конкурсах за кордоном (наприклад, диригенти, які володіють англійською мовою, мають змогу брати участь у таких міжнародних майстер-класах, як «The Conductors Guild Workshop» (США) [5] або конкурсі імені Густава Малера (Австрія) [6], де знання іноземної мови є обов'язковою умовою для спілкування з менторською командою та іншими учасниками);
- налагодження співпраці з іноземними музикантами (наприклад, знання французької мови сприяє ефективному спілкуванню з оркестрантами під час гастролей у Франції або співпраці з французькими ансамблями. Також це корисно при участі в таких міжнародних проєктах, як створення європейських оркестрів молоді чи проведення спільних постановок опер із залученням виконавців різних національностей).

Таким чином, іншомовна освіта не тільки розширює доступ до професійних ресурсів, але й створює умови для інтеграції у світову музичну спільноту. Вивчення іноземних мов стимулює когнітивний розвиток і здатність до міжкультурного діалогу. Наприклад, опанування англійської мови дозволяє диригентам працювати з творами європейських і американських композиторів в оригіналі, розуміти авторські ремарки та ефективніше передавати задум композитора.

Для формування високого рівня диригентської майстерності в умовах сучасної освіти важливо забезпечити інтеграцію рідномовної та іншомовної підготовки. Це потребує розроблення й застосування ефективних методик, спрямованих на гармонійне поєднання цих компонентів в освітньому процесі. Інтеграція рідномовної та іншомовної освіти в диригентську підготовку дозволяє студентам одночасно занурюватися в національний культурно-музичний контекст і розширювати свої професійні горизонти через доступ до міжнародних ресурсів. Наприклад, опанування рідного репертуару (народних пісень, хорових творів національних композиторів) із подальшим виконанням їх на міжнародних фестивалях сприяє й поглибленню розуміння власної культурної ідентичності, і формуванню міжкультурної компетентності. Використання іншомовних джерел: нотних матеріалів, аналітичних статей, навчальних посібників – дозволяє здобувачам освіти не лише ознайомитися із зарубіжними зразками диригентського мистецтва, але й адаптувати їх до власної творчої діяльності. Зокрема, вивчення музики композиторів різних країн у мовному та культурному контексті сприяє розвитку інтерпретаційних навичок і розумінню багатомовного культурного середовища.

Інтеграція рідномовної та іншомовної освіти в процес формування диригентської майстерності вимагає суттєвої адаптації освітніх програм до сучасних вимог глобалізованого музичного простору. Основними підходами до такої адаптації є:

- використання білінгвальних методик (окремі елементи навчання, зокрема лекції, майстер-класи, репетиції, можуть проводитися двома мовами. Наприклад, теоретичні заняття з аналізу музичних творів можуть проводитися рідною мовою, водночас практичні майстер-класи із запрошеними іноземними диригентами – англійською чи іншою іноземною мовою. Такий підхід сприяє одночасному поглибленню знань у професійній сфері та розвитку іншомовних навичок);
- проведення курсів з музичної термінології іноземною мовою (наприклад, спецкурс «Музична термінологія англійською мовою» може охоплювати такі аспекти,

як переклад партитур, розуміння диригентських ремарок, специфіка роботи з англійською літературою та аналітичними матеріалами);

- участь студентів у міжнародних музичних проєктах (наприклад, участь у спільних концертах міжнародного молодіжного оркестру (молодіжний симфонічний оркестр України «YsOU» [2]) або хору дозволяє студентам працювати в мультикультурному середовищі, застосовуючи знання іноземної мови для координації репетиційного процесу та спілкування з колегами з інших країн).

Ці підходи дозволяють створити освітнє середовище, що сприяє розвитку не лише професійних навичок диригентів, але й їхньої здатності до міжкультурної комунікації та інтеграції у міжнародний музичний простір.

Мовна підготовка є ключовим компонентом професійного розвитку диригента, визначаючи його здатність до ефективної комунікації і з музикантами, і з аудиторією. Вона виконує роль інструмента, за допомогою якого диригент транслює свої ідеї, інтерпретацію музичного твору та емоційний зміст, забезпечуючи гармонійний творчий процес і створення якісного музичного продукту.

Рідномовна підготовка формує базові комунікативні навички, потрібні для чіткої і зрозумілої взаємодії з колективом. Наприклад, використання національних культурних кодів під час пояснення диригентських задумів допомагає музикантам глибше розуміти стилістичні та емоційні аспекти твору. Іншомовна підготовка, зі свого боку, розширює можливості диригента в міжнародному контексті, дозволяючи йому ефективно працювати з музикантами з різних країн. Наприклад, диригент, що володіє англійською мовою, може пояснювати вимоги іноземним музикантам, проводити репетиції з міжнародними колективами та адаптувати свою інтерпретацію з урахуванням багатонаціонального складу ансамблю. Це особливо важливо для участі в міжнародних фестивалях чи співпраці з оркестрами, де музиканти походять із різних мовних і культурних середовищ.

Диригент як комунікатор використовує мову не лише для управління колективом, але й для встановлення взаєморозуміння, передачі емоційної сутності музики та створення атмосфери взаємної довіри. Наприклад, під час роботи над складним симфонічним твором диригент може описувати образний зміст музики, апелюючи до почуттів музикантів, а також до їхніх культурних асоціацій. У міжкультурному контексті така комунікація стає ще важливішою: переконливість диригента залежить від його здатності враховувати мовну та культурну специфіку учасників колективу.

Таким чином, мовна освіта є не лише засобом технічного забезпечення виконавської діяльності, але й важливим чинником, що впливає на якість виконавської комунікації диригента, сприяючи формуванню його професійної універсальності та міжкультурної компетентності.

Отже, диригентська майстерність у контексті рідномовної та іншомовної освіти є важливим напрямом, який сприяє гармонійному розвитку мовної, культурної та естетичної компетентностей особистості. Це не лише шлях до збереження національних традицій, а й ключ до ефективної інтеграції в глобальний культурний простір. Диригент у цьому процесі стає не лише майстром своєї справи, але й натхненником, який через музику будує мости між різними культурами та народами.

Список використаних джерел

1. Гришкова Р. О. Компаративна технологія формування соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей. Мовна освіта: шлях до євроінтеграції : тези доповідей / За ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2005. 290 с.
2. Молодіжний симфонічний оркестр України «YsOU» / Вебсайт. URL: <https://ysou.com.ua> (дата звернення: 24.11.2024).

3. Романюк С. З. Рідномовна освіта в Україні і українській діаспорі: тенденції розвитку на рубежі століть. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2014. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_4_18 (дата звернення: 24.11.2024).
4. A Common European Framework of Reference / Council for Cultural Co-operation, Education Committee. Strasbourg, 2001. URL: <https://rm.coe.int/1680459f97> (last accessed: 24.11.2024).
5. International Conductors Guild / Website. URL: <https://www.internationalconductorsguild.org/2024-fort-wayne-philharmonic-icg-conductor-workshop> (last accessed: 24.11.2024).
6. The Mahler Competition: Willkommen / Website. URL: <https://www.themahlercompetition.com> (last accessed: 24.11.2024).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14827974>

Mariana Lukianchuk,

*PhD in Pedagogy, Senior Lecturer at the Philology Department
Municipal Institution of Higher Education
“Lutsk Pedagogical College” of Volyn Regional Council,
Lutsk, Ukraine*

Valentyna Tryndiuk

*PhD in Pedagogy, Associate Professor at the Philology Department
Municipal Institution of Higher Education
“Lutsk Pedagogical College” of Volyn Regional Council,
Lutsk, Ukraine*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS PROFESSIONAL TRAINING ON THE MULTICULTURAL APPROACH BASIS

Key words: professional training, multicultural approach, plurilingualism future foreign, language teacher.

In the modern world, language education has become not only an important tool for the personal consciousness formation, but also actively contributes to intercultural dialogue in conditions of dynamic changes, rapid saturation with new information and constant globalization (3, Vorotnyak, 2008, p.12). Europeanization of language education, as one of the directions of the Ukrainian educational system development, places high demands on both teachers and students, since it is focused on training a new generation of specialists who are able to actively function in the plurilingualism and cultural exchange conditions. That is why language education of a future foreign language teacher is recognized as a priority in professional education, because the main goal of his activity is to promote the development of the student holistic personality through experience enrichment, awareness of differences between languages and cultures (Nikolayeva, 2003, p. 9).

The need to train teachers in general and foreign language teachers in particular, who are able to apply the principles of a multicultural approach in the educational process and the students education, is enshrined in a number of official documents.

Intercultural education as a socio-political European strategy can be considered, on the one hand, as a education for children concept, youth and adults, aimed at developing understanding and tolerance of different cultures, races, religions, beliefs and traditions. (Cherednyk, 2020, p. 62). On the other hand, intercultural education can be considered as a set of innovative educational technologies aimed at forming cross-cultural and global new generations consciousness.

Strategic legislative and educational documents analysis of our country shows that it enshrine the multiethnicity and multiculturalism principles, and also define tasks focused on the in-depth training development of future teachers through the Ukrainian people spiritual heritage development, as well as ontological, gnostic and axiological aspects of a holistic multicultural worldview.

In the context of studying multicultural education in Ukrainian higher education institutions, domestic researchers define multicultural education as the acquiring knowledge process about different cultures of both their own country and the world as a whole. This contributes to the general and special isolation in native and world culture, with the students` spiritual enrichment aim, the development of a tolerant attitude towards other cultures representatives, as well as the formation of skills and abilities for effective interaction in a multicultural society (Dubaseniuk, 2015, p. 28).

The reform of general secondary education, implemented within the framework of the NUS Concept, encourages higher education institutions of pedagogical orientation not only to focus on the transition from a knowledge-based to a competency-based paradigm, but also to adapt the structure, content and teacher training standards in accordance with European institutional documents. It means that future teachers must gain knowledge during their studies in higher education institutions that will allow them to work effectively in a multicultural environment. In particular, this concerns the necessary competencies in the intercultural education field, the use of “partnership pedagogy” and the innovative and humanistic educational space creation in a school of a multicultural society (Ivanets, 2020).

Considering the importance of the worldview guideline indicated in this conclusion, we believe that the first pedagogical condition for organizing the professional training of future foreign language teachers based on a multicultural approach is adherence to an interdisciplinary context when revealing the methodological principles and basic concepts of the foreign theory of multiculturalism in education.

Considering multiculturalism as an integrative personal and professional quality of a modern teacher, which reflects his orientation to the ideas of sociocultural tolerance and pluralism, N. Yaksa believes that this is the basis for the formation of a more complex quality of his personality as a professional teacher - multicultural competence.

American scientists (Banks, & Lynch, 1986), justifying the importance of intercultural education in the USA, was the first to initiate the training of future teachers in higher education institutions. The popularization of his ideas and views contributed to the introduction of new educational and professional programs in many US universities to train teachers to work in multicultural classes. One of the important signs of the teacher professionalism as an intercultural education organizer was the ability to resist any manifestations of racial discrimination among students, the ability to create a positive pedagogical and psychological climate for the development of critical thinking, moral education and personal growth of students, as well as the organizing educational skills and social events in the tolerance context and intercultural dialogue.

Multicultural competence of a foreign language teacher in pedagogical research is considered from different points of view: as tolerance to a foreign culture; as the ability to implement a dialogue between cultures; as a way to overcome social injustice and readiness to interact with representatives of different ethnocultures; as a synonym for intercultural competence, which includes a set of knowledge that contributes to understanding culture and the mechanisms of its manifestation in human behavior, and the ability to apply methods of cross-cultural analysis of interests and motives of professional activity that contribute to familiarization with other cultures (Radul, 2013).

A number of “linguistic interactive” components identified by Y. Bolten and S. Ratier, which, in their opinion, should be important elements of intercultural training for future teachers. Among them:

- awareness of the cultural concepts influence on human thinking, behavior, actions, in particular communicative behavior;
- ability and willingness to accept another's point of view (worldview);
- special knowledge about different communication styles and the ability to determine them in the process of communication;
- understanding of the basic principles of interpersonal communication;
- mastery of foreign language communication strategies, as well as methods of identifying and analyzing communicative problems taking into account cultural differences and their impact on behavior;
- use of international languages to ensure effective interaction, avoid communicative difficulties and overcome misunderstandings.

In general, researchers identify several main methods and approaches used within the framework of intercultural training for future teachers, including (Rost-Roth, 2003, p. 132–133).

- a contrastive method, in which the basis is a comparison of the native culture with other, “foreign” cultures on the basis of cultural standards or political and behavior social norms;
- a distributive or instructive approach, where the key role is played by the speaker (teacher or student);
- an interactive method, which involves the active participation of students in performing certain tasks, which helps to better understand and comprehend the influence of both their own and “foreign” cultural models of behavior, perception and actions on the process of intercultural communication;
- a collaborative method based on open, project-oriented learning scenarios, among which intercultural joint projects and collective work at intercultural meetings stand out. Each of these methods, according to D. Bolten (Rost-Roth, 2003p. 51–84), includes certain exercises that are best suited for a particular type of intercultural training.

Thus, the analysis of the phenomenon of multicultural competence allowed us to identify its main functions: cultural and existential, which contributes to the perception of different mentalities reflected in ethnocultures and the historical experience of ethnic groups; value, aimed at transmitting the value concepts of different ethnocultures in the process of updating professional culture; integration, focused on preserving the identity of individual cultures and the unity of the state in multicultural conditions through laws and norms that regulate social and professional relations between people (Radul, 2013, p. 58).

The purpose of professional training of future teachers in pedagogical higher education institutions is to form positive motivation for educational activities, develop methodological and professional culture, as well as ensure that students master the necessary general cultural, psychological-pedagogical and special knowledge, professional skills and abilities (Semenog, 2005, p. 33). The result of this training is readiness for pedagogical activity, which is manifested in professional competence. Therefore, the basis of the training future teachers system in pedagogical higher education institutions should be a competency-based approach (Semenog, 2005).

At the current stage of pedagogical science development, there is an important task: to approach the complex phenomena of education and upbringing in the globalized world, to identify the features of a holistic educational process and to overcome its purely empirical perception, when the external manifestations of pedagogical phenomena are taken for their true essence.

References:

1. Banks, J., & Lynch, J. (1986). *Multicultural Education in Western Societies. London New York - Sydney – Toronto: Holt, Rinehart and Winston*, 207 p.
2. Rost-Roth, M. (2003). Forderung interkultureller Kompetenzen im Tertiarsprachenunterricht Deutsch nach Englisch. In: Hufeisen B, Mehrsprachigkeits konzept – Tertiarsprachen - Deutsch nach Englisch. *Europaisches Fremdsprachen zentrum*. Strasbourg, P. 51–84, P. 132–133.
3. Vorotnyak, L. (2008). *Features of Pedagogical Technology of Formation of Multicultural Competence of Masters in Higher Pedagogical Educational Institutions*. Pedagogical Discourse.
4. Goncharenko, L.A., Zubko, A.M., & Kuzmenko V.V. (2009). *Preparing teachers for the formation of a multicultural picture of the students world*. Kherson: RIPO. 196 p.
5. Dubaseniuk, O.A. (2015). *Vocational and Pedagogical Education: Methodology, Theory, Practice*. [Monograph. Vol. 1. Zhytomyr] ZhDU Publishing House, 210 p.
6. Nikolayeva, S.Y. (2003). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Kyiv. Lenvit. 273 p.
7. Ivanets, N.V. (2020). *Formation of multicultural competence of pupils in the educational environment of primary school*. 270 p. Retrieved from https://vspu.edu.ua/content/specialized_academic_council/doc/2020/ivanez_N_I/dis.pdf
8. Kostiuchenko, L.V. (2013). *Formation of readiness for future professional activity of primary school teachers in the complex "school - university"*. [PhD thesis. Pereiaslav-Khmelnyskiy], 19 p.
9. Radul, S.G. (2013). *Experimental study of the features of intercultural competence for future foreign language teachers*. (N.F. Fedorova Ed.) Education and development of gifted personality. № 12 (19). Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.
10. Semenog, O.M. (2005). *System of Professional Training of Future Teachers of Ukrainian Language and Literature (in the Conditions of Pedagogical University)*. 396 p. Retrieved from <https://repository.sspu.edu.ua/items/32ac6221-6553-4495-aaf5-6f5c283d34d6>
11. Cherednyk, L.M. (2020). *Formation of future teachers' readiness for tolerance*. <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/CHerednyk.pdf>.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14827982>

Maryna Shlenova,

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Documentation
and Ukrainian Language, Faculty of Humanities and Law,
National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"*

THE DYNAMICS OF PROCESSING SYNTACTIC UNITS IN UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE AT TECHNICAL UNIVERSITIES

Modern teaching of Ukrainian as a foreign language aims to provide foreign students with grammatical knowledge and develop their skills for active use of the language in real-life communication situations. An important aspect of teaching is mastering syntactic units, as they are the foundation of speech activity and determine the structure of utterances. The dynamics of working on syntactic units in the classroom influence the effectiveness of students' acquisition of grammatical rules and their ability to construct correct sentences.

Syntactic units, as components of sentences, play a key role in teaching foreign languages, including Ukrainian as a foreign language. They can be classified as simple and complex sentences and their components, such as word combinations and phrases. The use of syntactic structures in the learning process is crucial for the development of communicative competence.

The Ukrainian language has specific features, such as word order in a sentence, the use of case forms, and various grammatical relations between sentence elements. These features pose challenges for foreign students, as they often struggle to construct correct sentences.

As Z. Matsiuk emphasizes, "...syntax plays a key role in the process of learning a foreign language. Parts of speech function in forms that are necessary to reflect

relationships between objects, properties, and actions, and, in combination with lexical material, form sentences according to a specific pattern or model. Based on such a linguistic understanding of the hierarchy of language units, the principle of learning vocabulary and morphology based on syntax is established..." [6].

Psycholinguistic research confirms the concept of the predicative nature of internal language, which, in turn, justifies the structured organization of educational material on a syntactic basis. A description of functional syntax, which serves as the foundation for teaching Ukrainian syntax as a foreign language, can be found in the works of I. Vykhoanets [1], A. Zahnitko [3], M. Stepanenko [7], T. Masytska [5], M. Shleneva [8; 9] and other researchers.

The functional organization of grammatical material is implemented in textbooks by N. Zaichenko [4] and A. Demianiuk [2]. In these textbooks, syntactic structures are organized according to the expression of semantic relations, such as spatial, temporal, causal, purpose, condition, reason, and others. Using lexical and grammatical structures is intended to achieve communicative intent.

Teaching syntactic units involves the use of various methods, each with its pros and cons. Traditional methods, particularly the grammar-translation method, rely on exercises and memorization, which help students master the basics of grammar but do not always promote the active use of speech skills.

On the other hand, interactive methods, such as role-playing games, dialogues, group tasks, and simulations, stimulate student participation and create opportunities for applying syntactic structures in real-life situations. These methods help reinforce grammatical rules while simultaneously developing communication skills.

Contextual learning is an effective approach that incorporates texts and real-life examples to practice syntactic structures. This approach allows students to gain a deeper understanding of sentence structures and their functional meanings. Students can analyze texts to determine how different syntactic units convey meaning.

The dynamics of learning syntactic units also depend on various factors. The linguistic features of students' native languages can significantly influence the learning process, as word order and grammatical structures often differ between languages. For example, English has a more flexible word order, which can make constructing sentences in Ukrainian more challenging.

Psycholinguistic factors, such as motivation, cognitive abilities, and individual learning styles, also play a crucial role in learning syntax. High motivation and active participation accelerate the learning process. Pedagogical factors, such as the qualifications of teachers and the integration of modern teaching methods, including multimedia resources and interactive tasks, greatly enhance the effectiveness of the learning process.

To ensure that students fully master syntactic structures, it is essential to integrate traditional and modern teaching methods. Incorporating real-world situations and tasks that require students to apply new syntactic structures is a critical element of the learning process. The inclusion of multimedia resources, such as video and audio, enhances the understanding and retention of syntactic units.

Thus, the dynamics of working with syntactic units is a crucial aspect of teaching Ukrainian as a foreign language. A combination of varied teaching methods, interactive exercises, and a contextual approach fosters a deeper understanding of grammar, develops speech skills, and improves students' communicative competence.

References

1. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. Київ: Пульсари, 2004. 398 с.
2. Дем'янюк А. А. Практичний курс української мови (для іноземних студентів-філологів): навч. Посіб. Для студ вищ. навч. закл. Київ: Київ. Ун-т, 2011. 120 с.

3. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. Донецьк, 2001. 662 с.
4. Зайченко Н. Українська мова як іноземна: граматичний аспект. Київ: Освіта України, 2013. 120 с.
5. Масицька Т. Є. Типологія семантико-синтаксичних залежностей: монографія. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2016. 416 с.
6. Мацюк З. Типи граматики та їхній зв'язок з методикою викладання української мови як іноземної. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. Львів, 2017. Вип. 13. С. 146-154.
7. Степаненко М. І. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення: монографія. Київ, 1997. 216 с.
8. Шленьова М. Г. Place of the grammar tasks in system of study Ukrainian as foreign language. *Інновації та традиції у мовній підготовці студентів: матеріали міжнар. наук.-практ. семінару*, 14 грудня 2017 р. Харків : ХНУБА, 2017. С. 333-335.
9. Shleneva M.G. Ukrainian as a foreign language: practical types of class work. *Проблеми і перспективи підготовки іноземних студентів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Харків, 11-12 жовтня 2018 р. Харків : ХНАДУ. С. 102-105.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14827986>

Наталія Ночовна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна», м. Полтава, Україна

Наталія Рябокінь,

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна», м. Полтава, Україна

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА ЛІНГВОКУЛЬТУРА»

Ключові слова: інтерактивна вправа «віршопазли», мовленнєва компетентність, майбутні філологи, майбутні перекладачі, українська лінгвокультура.

Нинішні агресивні зовнішні впливи, від яких потерпає український народ, активізували консолідацію нашого суспільства, посилили національну самосвідомість української нації та поглибили усвідомлення значущості соціокультурного середовища і мови в подоланні деструктивних процесів, які діють на народ. У такому контексті та відповідно до інноваційних трансформацій вищої освіти особливої ролі набуває формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців різних галузей, особливо майбутніх філологів, у освітньому процесі вищої школи.

Ефективне застосування багатства мови як засобу особистісної та професійної комунікації є показником успішної професійної діяльності та конкурентоздатності фахівця системи «людина-людина», зокрема, філолога, перекладача.

Уважаємо за необхідне використовувати всі можливості професійно орієнтованих дисциплін, інноваційні технології їх викладання для ефективного формування мовленнєвої компетентності майбутніх філологів.

Проблема формування мовленнєвої компетентності учнів базової школи через ігрову діяльність на уроках української мови розкрита в дослідженнях Л. Мелешко; особливості формування досліджуваного феномену у студентів-словесників гуманітарного коледжу розробляла Н.І. Скрипник; зміст лінгводидактичної підготовки

студента-словесника окреслений в дослідженнях В. Соловйової; формуванню мовної особистості старшокласника присвятила свої дослідження Т. Груба.

Зміст, значення інтерактивних технологій та особливості їх застосування в освітньому процесі закладу середньої освіти широко розроблені у дослідженнях та практико орієнтованих напрацюваннях О. Пометун; засади впровадження інтерактивних технологій у освітній процес підготовки майбутніх вчителів окреслені в доробку О. Комар.

Тож, проблема формування мовленнєвої компетентності у цілому достатньо розроблена, водночас питання формування мовленнєвої компетентності майбутніх філологів у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін не знайшло відповіді в окремому дослідженні. Це зумовило актуальність нашої статті та необхідність презентації авторської інтерактивної вправи «віршопазл», яка впроваджена в освітній процес професійно орієнтованого курсу «Українська лінгвокультура».

Презентуючи досвід нашої практичної діяльності з формування мовленнєвої компетентності майбутніх філологів на заняттях із професійно орієнтованих дисциплін, закономірним і методологічно доцільним вважаємо спершу розкрити зміст феномену «мовленнєва компетентність», здійснити аналіз трактувань і розуміння змісту досліджуваного феномену в дослідженнях провідних науковців і філологів-практиків.

Так, говорячи про мовленнєву компетентність учителя-словесника, Н. Білоус пов'язує досліджуваний феномен із знанням мови, умінням вести розмову, висловлювати думки, а також умінням здійснювати правильний вибір мовних засобів [1, с. 47].

Л. Мелешко наголошує на важливості формування мовленнєвої компетентності як багатоаспектного особистісного утворення, що включає... навички, уміння адекватно сприймати, розуміти-інтерпретувати та продукувати тексти [3, с. 74].

Нам імпонує в контексті нашої практичної діяльності розуміння досліджуваного феномену за М. Пентилюк, яка визначає мовленнєву компетентність як діяльність, спрямовану на розуміння чи створення тексту у процесі мовленнєвої діяльності [5].

Формування мовленнєвої компетентності майбутніх філологів у процесі вивчення курсу «Українська лінгвокультура» можливе завдяки ефективній інтеракції на заняттях. За такої умови прослідковуємо озвучену в дослідженнях О. Пометун комунікативну невимушеність, що сприяє успішності освітнього процесу. А саме науковиця протрактовує інтерактивне навчання (у перекладі з англ. «inter» – взаємний «act» – діяти, «interact» – взаємодіяти) як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачену мету – створити комфортні умови для навчання, виховання, за яких учасники освітнього процесу відчують свою успішність, інтелектуальну та творчу спроможність [4, с. 8].

Тож, сутність вправи «віршопазл» полягає у тому, що здобувачам пропонується озвучити свій вклад у майбутній твір. Інтеракція реалізується у формі «мозкового штурму». Кожен учасник має презентувати своє слово, словосполучення, яке відображає або внутрішній стан, або зовнішню картину, наприклад, пейзаж за вікном аудиторії, озвучити прикметники, дієприкметники, що його змальовують. При цьому здобувачі використовують префіксальний або префіксально-суфіксальний способи словотворення, які розширюють багатство мови та дають змогу кожному здобувачу презентувати, своє оригінальне окреслення спільної картини, на завершення вправи матеріали «мозкового штурму» опрацьовуються спікером (викладачем) у вигляді цілісного, завершеного твору з послідувочою презентацією аудиторії.

Для розуміння сутності вправи перед початком такої інтерактивної комунікації здобувачам презентуються поетичні твори, в яких завдяки поєднанню різних префіксів

слова набувають нових смислових відтінків та збагачується наша мова. Серед них вірш Наталії Ночовної «Моя неперевершена Україна»:

Про що розкаже нескорена вершина, куди веде недоторка`нна далина`;
моя безмежна бездоганна Україна, всім серцем зріднена з дитинства сторона!

Ліси, степи, долини неозорі, заплавні луки і засмаглії поля, в пейзажі кожнім –
надихаючі простори, неперевершена в красі своїй земля! © Наталія Ночовна

Презентований метод має також віршотерапевтичний ефект, проте вказаний аспект не є предметом дослідження у контексті цієї статті і може розглядатися в перспективі подальших досліджень.

Підсумовуючи вище окреслене, хочемо відміти, що інтерактивне спілкування під час реалізації вправи «віршопазл» значною мірою активізує міжособистісну комунікацію, сприяє підвищенню пізнавальної активності здобувачів, стимулює до самостійної роботи, після ознайомлення з узагальненим викладачем продуктом своєї комунікативної співдії, здобувачі активно виявляють мотивацію до вивчення способів презентації багатства нашої мови в усному та писемному мовленні.

Список використаних джерел

1. Білоус Н. М. Формування мовленнєвої компетенції в студентів філологів у процесі вивчення методики викладання української літератури. – Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. Житомир. Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Випуск 20. Ч. I. С. 45-51.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000. /уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
3. Мелешко Л. В. Формування мовленнєвої компетентності учнів 5-6 класів в ігровій діяльності на уроках української мови.: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2018. 262 с.
4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. О. І. Пометун, Л. В. Пироженко та ін.; за ред. О. І. Пометун. К. Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
5. Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник. Кол. авторів. За ред. М.І. Пентиліук. Київ, 2015. 320 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14827992>

Людмила Гусак,

*доктор педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов
гуманітарних спеціальностей, Волинський національний
університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна*

Денис Маленицький,

*аспірант, Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна*

A NEW WORD IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING AT SCHOOLS AND UNIVERSITIES

The importance of finding the new creative approaches in English language teaching can't be doubted. Especially now, when Ukraine is building closer relations with most developed countries. The Russian invasion of Ukraine also increased the significance of learning English. Millions of refugees from our country found it difficult to live in unfamiliar cities where they had to communicate with local people either in English or other languages.

English is considered to be a global language, so it is easier for most people to master it and communicate with foreigners without any difficulties. Unfortunately, according to the recent survey only 1.1% of Ukrainians are fluent in English, and 43.8% of respondents do not know the language at all [1]. Another research shows that 23% of our people can read,

write and communicate in English at regular or even professional levels [2]. According to these pieces of research it is clearly seen that Ukraine is one of Europe's worst countries at speaking English [3].

There are a lot of reasons for this:

- 1) English is different from Ukrainian language;
- 2) Ukrainians do not understand the importance of English;
- 3) Most people cannot force themselves to learn English because it is boring and complicated.

This article is focused on offering the new creative approaches in English language teaching at schools and universities to make this process easier and more pleasant.

Usually, when we're thinking about typical English lessons at school or university we can imagine a lot of grammar exercises, boring lectures and other unpleasant things. This is how it was in the USSR and the situation hasn't changed much. This approach is effective indeed. We can't doubt the general idea of learning grammar in this way. But the problem is that students won't be motivated and interested in attending such lessons. And this is crucially important nowadays – to get them interested and to persuade them to attend English lessons. Not because they'll receive bad marks if they don't, but because they are truly motivated to learn the language.

How to achieve this?

1. Don't be boring!

Firstly, an English teacher must become a real friend to his students. Being a teacher doesn't mean being serious all the time. It is sometimes possible to joke with students or discuss something interesting: a new movie, book, computer game or just latest news. Using English is essential of course. All these jokes and discussions must be in English.

2. Welcome to America! Speak English!

Secondly, it is extremely important to communicate with students in English all the time and everywhere: during lessons, in phone conversations, in messengers, in the shelter, on the street, in the corridors etc.

3. Watch this!

While communicating with students in messengers, it is a good idea to use some GIFs or short videos from different movies. This is one of the best ways to learn new words and phrases without straining yourself too much. Discussing these movies is a lot of fun too!

4. Aah! Not this again!

There are also a lot of creative ways to conduct lessons. An English teacher can use different locations to do this. Doing this in the same spot can be boring. It is possible to conduct an English lesson on the street, in the café, in the restaurant, in the supermarket, in the park, in the zoo, in the gym etc. Such lessons can help students to improve their speaking skills, get rid of language barrier and significantly expand their vocabulary. Learning new phrases is much easier when every word is connected with some unique memories and emotions.

5. Let's get this party started!

But changing locations is not a solution. The question is what those students are going to do there. Let's see. If it's a café, they can order food in English, communicate with each other, discussing different things. It will help them to get on well with each other, and improve their speaking skills, of course.

It is also possible to communicate with other students or pedestrians by asking them some questions.

Visiting different locations can help students to learn different specific words, connected to those places, for example: zoo – animals, gym – sport equipment, supermarket – products, café – food, etc.

So, what do we have in conclusion? We have an extremely effective methodology that can significantly increase students' motivation and make lessons more interesting. According to our observations, students start attending English lessons much more frequently and remember the material better. Also, they get rid of a language barrier and become more confident. Since they have more speaking practice, they make progress significantly faster.

Last but not least, students trust their teacher and respect him as a leader, not just because he's a teacher.

This is extremely important to implement these methods and develop them to teach English more effectively.

References

1. Bychenko A. MATRA Program Project Funded by the Embassy of the Kingdom of the Netherlands in Ukraine URL: <https://www.ukrinform.net/rubric-society/3740676-only-11-of-ukrainians-are-fluent-in-english.html>
2. Yashnyk M. Level of Proficiency in English and Other Foreign Languages in Ukraine: Results of Quantitative Sociological Research Conducted in December 2022 – January 2023. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1210&t=10&page=1>
3. Sorokin O. Study: Ukraine one of Europe's worst countries at speaking English URL: <https://www.kyivpost.com/post/7356>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14827998>

Tetiana Ahibalova,

*Ph. D in Philology, Associate Professor
at the Department of Foreign Languages,
Kharkiv National Automobile and Highway University,
Kharkiv, Ukraine*

FOREIGN LANGUAGE EDUCATION IN MULTICULTURAL CONTEXTS: BALANCING ACADEMIC INTEGRITY ANF EFFECTIVE COMMUNICATION

Keywords: academic integrity, effective communication, foreign language, multicultural competence

The prevailing discourse in contemporary higher education emphasizes the critical importance of maintaining academic integrity as a foundational principle for effectively preparing future professionals. Modern graduates, equipped with an expanding knowledge base and extensive practical experience, are also expected to enhance their competencies through engagement with global information sources. Notably, the most current and authoritative data across numerous fields, such as business, medicine, education, culture, and technology, are often first published in English. As a result, proficiency in English is indispensable for professionals aiming to excel in these domains, making foreign language competence a pivotal component of educational excellence.

The current educational landscape is enriched with innovative methodologies, diverse teaching resources, and practical strategies designed to develop students' language abilities. However, alongside the imperative to promote language acquisition, the challenge of addressing issues related to academic integrity persists. This challenge is particularly significant in today's educational, professional, and scientific contexts.

According to the "Recommendations for Ensuring Academic Integrity Principles" issued by the Ministry of Education and Science of Ukraine, an act of academic integrity

violation is defined as a deliberate deviation from the generally accepted moral and legal norms within the academic environment, typically undertaken to acquire certain advantages [1]. Plagiarism represents one of the most pervasive forms of this issue. Based on extensive experience with students across varying skill levels and aspirations, it is evident that even motivated learners often resort to presenting others' work as their own. This behavior is not solely attributable to the accessibility of such practices in the digital age but also stems from ambiguities in the educational objectives shared by teachers and students. These ambiguities are particularly evident during vital developmental stages aimed at fostering linguistic and cognitive skills. Furthermore, inaccurate self-assessment and negative psychological attitudes can impede educational advancement. These factors can transform otherwise active and engaged learners into passive individuals plagued by feelings of inadequacy and incompetence. Such psychological barriers further exacerbate the tendency to commit plagiarism [2].

Observations from experiences with both linguistic and non-linguistic students reveal that discomfort in formulating "natural" responses in a foreign language, rather than limited vocabulary, is a significant source of psychological unease. Studies on error typology in foreign language learning among Ukrainian university students and international higher education applicants corroborate this finding. For instance, non-linguistic students with higher language competence frequently cite inadequate vocabulary usage as a primary obstacle to fluent communication. Conversely, students specializing in foreign languages with a deeper understanding of language mechanics often identify other challenges. Additionally, international students' perspectives vary by proficiency level; those with advanced skills align their concerns with Ukrainian students, while beginners prioritize vocabulary limitations as a significant demotivating factor. These findings underscore the critical role of professional and pedagogical excellence in guiding students toward successful communicative intentions. Addressing these challenges effectively can help prevent plagiarism, which students may otherwise view as a viable solution to achieving positive academic outcomes.

Contemporary pedagogical methodologies emphasize a series of competencies that are vital for developing communicative skills in foreign language education. These competencies are designed to address different stages of learning, ensuring a comprehensive and engaging learning experience for students.

1. Knowledge-based competence. This initial stage focuses on activating students' prior knowledge. Educators encourage learners to recall information they already possess by creating a foundation for further learning while fostering motivation. This competence is particularly effective in reducing initial apprehension, as it does not demand immediate analytical processing, thereby helping students ease into the subject matter.

2. Comprehension skills. At this stage, learners are encouraged to interact with content through activities that require categorization, comparison, description, and summarization. These tasks help students better understand the material by organizing and internalizing key concepts. This competence is essential for building a robust framework for more complex language tasks.

3. Application skills. This competence emphasizes active engagement with the language. Students are tasked with applying their acquired knowledge to real-world scenarios or specific contexts, which enhances their ability to adapt and use language effectively. Role-playing, problem-solving, and contextual exercises are often employed to achieve this goal, making the learning process more dynamic and relevant.

4. Analytical skills. As students advance, they are encouraged to identify patterns, analyze relationships within complex systems, and understand underlying organizational principles. This stage requires critical thinking and the ability to connect disparate pieces of information, fostering a nuanced understanding of the language and its structures.

5. Synthesis skills. At this stage, learners work collaboratively to generate hypotheses and solve problems. By integrating previously acquired knowledge, students develop the ability to approach tasks creatively and construct original ideas. Collaborative projects and discussions are often utilized to strengthen this competence.

6. Evaluative competence. This advanced stage integrates all preceding competencies, enabling students to make informed judgments based on well-defined criteria. It encourages learners to assess the quality of their work and their peers' work, fostering a critical perspective essential for professional and academic growth.

When systematically addressed, these competencies provide a structured pathway for mastering foreign language communication.

Conclusions. The ethical and academic integrity frameworks within higher education institutions should prioritize fostering quality in educational services over emphasizing reportability. Various factors influence foreign language instruction effectiveness, with productive classroom communication methodologies playing a central role. Teachers' ability to assess and enhance students' communicative performance at each stage of multicultural development is instrumental in establishing a robust pedagogical framework. This framework not only supports improved learning outcomes but also reinforces a commitment to academic integrity.

References

1. Recommendations for ensuring academic integrity principles (2017). Ministry of Education and Science of Ukraine, Scientific-methodical commission of organizational and methodological support of higher education, Subcommittee "Academic Integrity". 2017. 24 p.
2. Boehm, P. J., Justice, M., & Weeks, S. (2009). Promoting academic integrity in higher education. *The Community College Enterprise*, 15(1), 45-61.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828003>

Тетяна Бондар,
кандидат філол. наук, доцент, доцент кафедри
іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна

Наталія Гальчун,
спеціаліст вищої категорії, старший вчитель,
Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький ліцей №1»
Луцької міської ради, м. Луцьк, Україна

ЧИННИКИ МОТИВАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: мотивація, опитування, опитувальник, респонденти, підлітки.

Вивчення англійської мови стає нагальною необхідністю у глобалізованому світі. Цю іноземну мову вивчають як діти у закладах освіти, так і дорослі. Мотивація до вивчення англійської мови у кожної людини своя, але здебільшого це збільшення кар'єрних перспектив, можливість подорожувати країнами світу і вільно спілкуватися з іноземцями, а також прагнення до саморозвитку та самовдосконалення.

Згідно з визначенням, поданим в «Українському педагогічному словнику», мотивація – це «система мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки» [2, с. 217]. Проте сьогодні багато людей вивчають іноземні мови, тому що їм подобається сам процес навчання, це їхнє хобі, і вони горді зі свого прогресу. Знання англійської мови дає можливість переглядати фільми

з улюбленими акторами мовою оригіналу, читати літературу англійською мовою, розуміти тексти пісень тощо.

Проблему мотивації досліджували як іноземні, так і вітчизняні науковці. Огляд й аналіз робіт, присвячених вивченню цієї проблеми, знаходимо у чисельних розвідках. Зокрема, Н. Арістова [1] досліджувала формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих навчальних закладів, А. Самелюк [4] – у курсантів військових навчальних закладів; О. Комар, А. Джурило, та Н. Гончарук [5] вивчали підвищення мотивації засобами інформаційно-комунікаційних технологій, Л. Гончарук [3] описала шляхи підвищення рівня мотивації, та багато інших дослідників присвятили цій проблемі свої наукові роботи.

Мета нашої розвідки – дослідити, що мотивує підлітків вивчати англійську мову в школі. Такий аналіз уможливіть розробку комплексу вправ і завдань для більшого заохочення підлітків до вивчення мови. Розуміння того, про що думають підлітки, коли вивчають англійську, значно полегшує завдання викладача. Якщо учні мотивовані до навчання, то мають вищу успішність, краще розуміють концепції, які їм викладають, та отримують задоволення від освітнього процесу. І навпаки: відсутність мотивації призводить до того, що учні нудьгують, вони неухважні й докладають мало зусиль до навчання й відповідно отримують мало користі від цього процесу.

Для з'ясування головних чинників, які спонукають підлітків вивчати англійської мови, у грудні 2024 року ми провели опитування у Google формах, у якому взяли участь 80 респондентів (40 хлопців та 40 дівчат), віком 13–16 років. Підліткам був запропонований опитувальник з такими інструкціями:

1. *Вкажіть, будь ласка, Ваш вік.*
2. *Вкажіть, будь ласка, стать (чол., жін., не хочу відповідати).*
3. *Що/ Хто мотивує Вас вивчати англійську мову?*

До третього питання респондентам було надано варіанти відповідей, серед яких вони могли обирати декілька опцій, які мотивують їх до вивчення мови:

- *батьки змушують вивчати мови,*
- *особисте прагнення до саморозвитку,*
- *гарні оцінки у школі (хочу бути кращим учнем/ кращою ученицею у класі),*
- *можливість подорожувати і спілкуватися з іноземцями,*
- *можливість навчатися за кордоном,*
- *майбутні кар'єрні перспективи,*
- *ніщо (я не витрачаю свій час на вивчення англійської мови),*
- *інше.*

Аналіз отриманих відповідей показав, що сучасні підлітки є мотивованими до вивчення англійської мови. Лише один респондент (1,3% від загальної кількості опитуваних) відповів, що ніщо його не мотивує до вивчення англійської.

Головними чинниками, які спонукають підлітків вивчати мову, є: можливість подорожувати і спілкуватися з іноземцями (цю відповідь обрали 87,5% респондентів), майбутні кар'єрні перспективи (80%) та можливість навчатися за кордоном (77,5%). Важливу роль також відіграє особисте прагнення до саморозвитку (66,3%). Ці відповіді підлітків засвідчують той факт, що учні усвідомлюють необхідність вивчення англійської мови й докладають зусиль для набуття знань.

Гарні оцінки в школі (прагнення бути кращим учнем/ кращою ученицею) мотивують 23,8% підлітків. Вплив батьків на освітній процес теж має чимале значення (21,3% респондентів обрали відповідь 'батьки змушують вивчати мови'). Проте слід наголосити, що підлітки мали можливість обирати не одну, а декілька відповідей, й остання відповідь не була єдиним чинником вивчення англійської мови. До прикладу, 13-річна дівчинка обрала такі опції, які мотивують її до вивчення мови: батьки змушують вивчати мови, гарні оцінки у школі, можливість подорожувати і спілкуватися

з іноземцями, майбутні кар'єрні перспективи. Її одноліток вибрав ті самі варіанти відповідей, але додав ще опцію 'можливість навчатися за кордоном'. Як бачимо, для успішного освітнього процесу треба брати до уваги комплекс чинників мотивації підлітків.

Під час нашого опитування ми отримали декілька одиничних відповідей на запитання: 'Що/ Хто мотивує Вас вивчати англійську мову?' Такими мотиваторами є: необхідність складання ЗНО, можливість перегляду фільмів англійською мовою, можливість грати комп'ютерні ігри, спілкування у соцмережах та заохочення вчителя. Остання відповідь свідчить про важливість авторитету викладача у процесі навчання.

Отже, для успішного освітнього процесу надзвичайно важливу роль відіграє мотивація учнів/ студентів. Наше опитування показало, що підлітки є свідомими особистостями, які чітко розуміють важливість того, що вони вивчають. Головними чинниками вивчення англійської мови для них є: можливість подорожувати і спілкуватися з іноземцями, майбутні кар'єрні перспективи та можливість навчатися за кордоном. Аналіз отриманих відповідей стимулює викладача розробляти завдання та застосовувати новітні методи викладання для підвищення мотивації підлітків.

У подальшій перспективі плануємо дослідити вікові та гендерні особливості чинників, які заохочують до вивчення англійської мови.

Список використаних джерел

1. Арістова Н. О. Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих навчальних закладів: монографія. Київ : ТОВ «ГЛІФМЕДІЯ», 2015. 240 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Гончарук Л. М. Шляхи підвищення рівня мотивації до вивчення іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 61. Том 1. С. 38–43. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.6>
4. Самелюк А. Дослідження мотивації до вивчення іноземної мови у курсантів вищих військових навчальних закладів (військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2022. Вип. 2 (50), С. 17–23. <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.50.17-23>
5. Komar, O., Dzhurylo, A., & Honcharuk, N. The Peculiarities of Increasing Students' Motivation for Learning English by Means of Information and Communication Technologies. *Pedagogy and Education Management Review*. 2024. № 1(15), p. 68–76. <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2024-1-68>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828007>

Валерія Корнійчук,
*студентка першого курсу другого (магістерського) рівня,
спеціальності 013 Початкова освіта ОПП «Психологія»,
м. Острог, Україна*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СИСТЕМІ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Комунікативна компетентність є важливим компонентом мовленнєвого розвитку молодшого школяра, що впливає на його здатність до ефективної взаємодії з оточенням. Вона містить знання і вміння, необхідні для здійснення успішного спілкування, а також розвиток умінь вербальної та невербальної комунікації. Насамперед у молодшому шкільному віці в учнів формується основа для подальшого розвитку мовлення, яка містить не лише технічні аспекти такі як: правильна вимова, граматичні конструкції, а й здатність виражати свої думки, розуміти співрозмовника і брати участь у різних формах соціальної взаємодії [2].

Як зазначає у своїх працях український педагог Ю. Шелест, комунікативна компетентність є не лише сумою певних мовних знань, але й здатність застосовувати ці знання в реальних комунікативних ситуаціях. Важливою характеристикою мовленнєвого розвитку молодших школярів є те, що на цьому етапі діти набувають здатності до взаємодії не тільки з дорослими, а й з однолітками, що значною мірою збагачує їх соціальний досвід і сприяє розвитку емоційної сфери [1].

За словами О. Г. Сухомлинського, мовленнєвий розвиток є важливою частиною загального розвитку дитини, а вміння ефективно спілкуватися має бути однією з основних цілей початкової освіти. Автор наголошує на необхідності створення ситуацій для практичного застосування мовних знань, де діти навчаються не лише правильно говорити, але й уважно слухати співрозмовника, розуміти його емоційні стани та відповідно реагувати. Важливо, щоб ці навички формувалися в умовах, де учень може активно взаємодіяти з іншими, брати участь у діалогах, дискусіях і колективній роботі.

Основним аспектом комунікативної компетентності є вміння будувати мовленнєві конструкції відповідно до ситуації та мети спілкування. Це містить не лише знання граматичних правил і лексичних одиниць, а й уміння добирати відповідні форми мовлення, які відповідають комунікативній ситуації. Це вміння здобувається через активну практику, де молодший школяр не лише засвоює мовленнєві норми, а й поступово розвиває здатність адаптувати своє мовлення до різних комунікативних контекстів.

Як зазначає Л. В. Щербань, комунікативна компетентність молодших школярів також передбачає розвиток певних психологічних якостей, зокрема уміння працювати в групі, проявляти активність у колективній діяльності, співпереживати іншому. Адже спілкування – це не лише передачу інформації, але й розуміння співрозмовника, здатність до спільної діяльності. Це вимагає від дітей розвитку емпатії та толерантності, уміння знаходити спільну мову в різноманітних соціальних ситуаціях [3].

Для формування комунікативної компетентності у молодших школярів важливо враховувати їхні індивідуальні особливості. У цьому контексті діяльність вчителя має бути спрямована на створення умов, у яких кожна дитина могла б розвивати свої мовленнєві здібності в межах своєї індивідуальності. Це важливо для того, щоб навчити дітей не лише правильно говорити, але й впевнено використовувати мову як інструмент для досягнення мети в реальних життєвих ситуаціях.

Для ефективного розвитку комунікативної компетентності необхідно використовувати різноманітні методи і прийоми навчання, серед яких особливо важливими є рольові ігри, дискусії, вправи на мовленнєву імпровізацію, що дозволяють молодшим школярам практично застосовувати отримані знання у процесі спілкування. Це не лише сприяє розвитку мовлення, але й допомагає дітям краще розуміти соціальні норми, формує їхні соціальні навички і сприяє розвитку самоповаги [4].

Таким чином, комунікативна компетентність є однією з основних складових мовленнєвого розвитку молодшого школяра, що містить не лише знання мови, але й уміння її використовувати у реальних життєвих ситуаціях. Розглянувши роль феномену формування комунікативної компетентності в умовах модернізації початкової освіти Нової української школи, ми дійшли певних висновків. Серед науковців немає однозначного розуміння терміну «комунікативна компетентність», хоча це поняття не нове. Формування цієї компетентності має відбуватися через активну практику, враховуючи індивідуальні особливості дітей, а також створення умов для розвитку соціальних навичок й емоційного інтелекту. Врахування поглядів авторів, таких як Ю. Шелест, О. Г. Сухомлинський та Л. В. Щербань, дозволяє сформулювати комплексний підхід до розвитку комунікативної компетентності молодших школярів у процесі мовленнєвого навчання.

Список використаних джерел

1. Шелест, Ю. А. Психологія мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку. Київ: Либідь. 2014. 56с.
2. Шелест, Ю. А. Мовленнєвий розвиток дітей у початковій школі. Харків: Освітня думка. 2017. 43 с.
3. Щербань, Л. В. Психологія розвитку мовлення дітей. Харків: Освітня думка. 2017. 43 с.
4. Щербань, Л. В. Соціально-комунікативний розвиток молодших школярів. Харків: Ранок. 2015. 65 с.

РОЗДІЛ 3 НАУКОВА ОСВІТА ДЛЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828012>

Ірина Постернак,
кандидат техн. наук, доцент, доцент кафедри
організації будівництва та охорони праці,
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна

НАУКОВА ОСВІТА ДЛЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА: ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МЕНЕДЖМЕНТ БУДІВЕЛЬНИХ ПРОЄКТІВ»

Ключові слова: наукова освіта, освітньо-професійна програма, менеджмент, будівельні проекти, будівництво.

Наукова освіта є ключовим елементом у формуванні відповідального громадянства, особливо в умовах сучасного суспільства, де технологічні та наукові досягнення впливають на всі сфери життя. Освітньо-професійна програма «Менеджмент будівельних проєктів» має на меті не лише підготувати висококваліфікованих фахівців у сфері будівництва, але й сприяти розвитку наукового мислення та відповідального ставлення до соціальних, екологічних та економічних питань.

Значення наукової освіти для відповідального громадянства. Наукова освіта сприяє розвитку критичного мислення, вміння аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення. Це особливо важливо для менеджерів будівельних проєктів, які повинні враховувати не лише технічні аспекти, але й соціальні та екологічні наслідки своєї діяльності. Відповідальне громадянство передбачає активну участь у суспільному житті, розуміння глобальних проблем і здатність до їх вирішення.

Основні складові наукової освіти у програмі «Менеджмент будівельних проєктів»:

А. Інтеграція науки в навчальний процес. Програма включає курси з основ природничих та технічних наук, які дають студентам базові знання для розуміння будівельних технологій і процесів. Наукові методи навчання, такі як експерименти, дослідження та аналіз даних, сприяють розвитку аналітичних навичок.

Б. Екологічна освіта. Важливим аспектом є навчання студентів принципам сталого розвитку та екологічної відповідальності. Це включає вивчення екологічних норм і стандартів, оцінку впливу будівництва на навколишнє середовище та розробку стратегій для мінімізації негативних впливів.

В. Соціальна відповідальність. Освіта повинна виховувати в студентів почуття відповідальності перед суспільством. Це включає вивчення етичних норм, правових аспектів будівельної діяльності, а також принципів соціальної справедливості. Студенти повинні розуміти важливість дотримання прав людини та забезпечення безпеки працівників на будівельних майданчиках.

Розвиток відповідального громадянства через наукову освіту. Наукова освіта сприяє формуванню громадянських цінностей і відповідального ставлення до глобальних викликів. У межах програми «Менеджмент будівельних проєктів» це досягається через:

1. *Проектну діяльність.* Виконання науково-дослідних і практичних проєктів дозволяє студентам застосовувати отримані знання на практиці, розвиває навички командної роботи та лідерства. Проєкти, спрямовані на вирішення реальних

соціальних і екологічних проблем, сприяють формуванню відповідального громадянства.

2. *Міждисциплінарний підхід.* Вивчення суміжних дисциплін, таких як економіка, право, соціологія та екологія, допомагає студентам краще розуміти комплексність сучасних проблем і знаходити ефективні шляхи їх вирішення.

3. *Громадська діяльність.* Заохочення участі студентів у громадських ініціативах, волонтерських проектах і професійних асоціаціях сприяє формуванню активної громадянської позиції. Це дозволяє студентам відчути свою значимість і вплив на суспільство.

Наукова освіта є невід'ємною частиною підготовки менеджерів будівельних проєктів. Вона забезпечує необхідні знання та навички для ефективного управління будівельними процесами з урахуванням соціальних, екологічних та економічних аспектів. Формування відповідального громадянства через наукову освіту сприяє розвитку суспільства, в якому кожен громадянин усвідомлює свою роль і відповідальність за майбутнє планети. Освітньо-професійна програма «Менеджмент будівельних проєктів» готує фахівців, здатних впроваджувати інноваційні підходи та приймати обґрунтовані рішення на благо суспільства та навколишнього середовища.

Відповідальне громадянство — це концепція, яка включає активну участь громадян у житті суспільства, усвідомлення своїх прав та обов'язків, а також готовність діяти на благо спільноти та навколишнього середовища. Відповідальне громадянство передбачає:

1. *Активну участь у суспільному житті.* Громадяни беруть участь у процесах прийняття рішень, голосуванні, громадських ініціативах та волонтерській діяльності. Вони залучені до вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем своєї громади.

2. *Правова обізнаність і дотримання законів.* Відповідальні громадяни знають свої права та обов'язки, розуміють закони та дотримуються їх. Вони поважають права інших людей та сприяють підтриманню правопорядку.

3. *Етична та моральна відповідальність.* Це включає дотримання етичних принципів у повсякденному житті, чесність, справедливість і повага до інших. Відповідальні громадяни приймають рішення, керуючись високими моральними стандартами.

4. *Соціальна відповідальність.* Громадяни активно сприяють соціальному добробуту, підтримуючи ініціативи, які покращують якість життя в громаді. Це може включати допомогу незахищеним верствам населення, підтримку місцевих підприємств та участь у благодійних проектах.

5. *Екологічна відповідальність.* Відповідальні громадяни дбають про навколишнє середовище, усвідомлюють вплив своїх дій на природу та прагнуть зменшити негативний вплив на екосистеми. Вони підтримують стійкі практики, такі як переробка, зменшення відходів та збереження ресурсів.

Відповідальне громадянство є важливим елементом функціонування демократичного суспільства. Воно забезпечує баланс між правами та обов'язками кожного індивіда і сприяє гармонійному розвитку громади. Відповідальні громадяни беруть активну участь у вирішенні спільних проблем, сприяють соціальній справедливості та сталому розвитку.

В Україні реалізується проєкт UKRENERGY, що підтримується Європейською Комісією – “Європейським виконавчим агентством з питань освіти і культури” (EACEA), в рамках програми Еразмус+, за напрямом KA2, спрямованим на підтримку “Розвитку потенціалу вищої освіти (CBHE)” в країнах-партнерах ЄС (ERASMUS-EDU-2022-CBHE-STRAND-2. Project ID101082898) [1,2]. З квітня 2023 року по березень 2026 року

проект UKRENERGY досягатиме основної мети – сприяння підвищенню якості викладання та навчання в Україні шляхом створення інноваційних магістерських курсів з енергетичної стійкості в будівлях, відповідно до принципів Болонського процесу.

Конкретні цілі проекту [2] зосереджені на:

перше – дізнатися про сучасні методи навчання в галузі енергетичної стійкості в будівлях відповідно до потреб ринку праці.

друге – підвищення кваліфікації викладацького складу, для вирішення проблем енергетики та ремонту будівель.

третє – поширення та заохочення знань щодо Європейської зеленої угоди та вимог, встановлених ЄС 2030.

Одним з етапів проекту є курс перепідготовки «Енергоефективні будівлі», організований Словацьким технологічним університетом у Братиславі [3], спрямований на посилення гармонізації академічних підходів і залучення зацікавлених сторін для розробки нових курсів і надання можливості викладачам українських університетів зрозуміти та вивчити сучасні методи оцінювання та впровадження їх у навчальний процес. Результатом тренінгового курсу є те, що викладачі українських ЗВО ознайомились з новими методами викладання-навчання-оцінювання та впровадження їх у навчальний процес.

Менеджмент будівельних проектів – це процес планування, координації і контролю всіх аспектів будівельного проекту від початку до завершення; що включає в себе управління ресурсами, ризиками, термінами, бюджетом і якістю проекту з метою досягнення поставлених цілей.

Менеджер будівельних проектів (МБП) має свої відмінності в порівнянні з іншими менеджерами. Ось деякі ключові відмінності [4]: технічний аспект (МБП повинен мати розуміння технічних аспектів будівництва, враховувати інженерні аспекти та взаємодіяти з різними фахівцями); ризики і невизначеність (будівельні проекти пов'язані з погодними умовами, змінами в законодавстві чи непередбачуваними подіями на будівельному майданчику); процеси замовлення та підряду (управління процесами замовлення матеріалів та виконання підрядних робіт є важливою частиною МБП); різноманітність стейкхолдерів (замовники, архітектори, інженери, підрядники вимагають ефективного управління взаємовідносинами); сезонність та тимчасовість (будівельні проекти мають обмежений час виконання та є сезонними).

Основні цілі цієї програми включають [5]: набуття знань та навичок; розвиток професійних компетенцій; розуміння нормативних вимог; управління ресурсами; підготовка до професійної сертифікації.

Завдання програми. Надати студентам глибокі знання у сфері будівництва та менеджменту. Розвинути навички стратегічного планування та управління ресурсами. Ознайомити студентів з сучасними технологіями та методами управління проектів. Розвинути навички роботи в команді та лідерські якості. Забезпечити практичний досвід через стажування та практики на реальних об'єктах.

Отже, освіта відіграє ключову роль у формуванні відповідального громадянства. Вона допомагає розвивати критичне мислення, етичні цінності та соціальну свідомість. Зокрема, програми, такі як «Менеджмент будівельних проектів», готують фахівців, які не лише володіють професійними знаннями, але й здатні приймати рішення з урахуванням соціальних, екологічних та економічних аспектів. Це сприяє розвитку суспільства, в якому кожен громадянин усвідомлює свою роль і відповідальність за спільне благо.

Список використаних джерел

1. Innovative master courses supporting the improvement of the energy and carbon footprint of the Ukrainian building stock – UKRENERGY. Веб-сайт *odaba.edu.ua*: *Одеська державна академія будівництва та архітектури*. 26 червня 2024р. URL: <https://odaba.edu.ua/news/page2/842> (дата звернення: 28.11.2024).
2. Інноваційні магістерські курси, що сприяють покращенню енергетичного та вуглецевого сліду українського житлового фонду – E+UKRENERGY. Веб-сайт *ukrenergy-erasmusplus.eu*: UKRENERGY project is co-funded by the European Union (EU) under the Erasmus+ Programme (Grant Agreement no. 101082898-2022). 26 червня 2024р. URL: <https://ukrenergy-erasmusplus.eu/uk> (дата звернення: 26.11.2024).
3. Intensive retraining course "Energy Efficient Buildings": програма курсу перепідготовки. м. Братислава, Словачька Республіка. 16 – 20 вересня 2024 р.; The Slovak University of Technology in Bratislava: STU, 2024. 9с.
4. Постернак І.М. Доцільність ОПП "Менеджмент будівельних проєктів" для спеціальності 192 "Будівництво та цивільна інженерія". *Управління якістю підготовки фахівців: матеріали ХХІХ Міжнародної науково-методичної конференції*, м. Одеса, 18–19 квітня 2024 р.; Одеська держ. академія будівництва та архітектури. Одеса: ОДАБА, 2024. Ч.1., С. 186.
5. Постернак І.М. Започаткування ОПП "Менеджмент будівельних проєктів" для підготовки кваліфікованих кадрів будівельного комплексу м. Одеси. *Проблеми та перспективи розвитку будівельного комплексу м. Одеси: збірка тез доповідей ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Одеса, 26–27 вересня 2024 р.; Одеська держ. академія будівництва та архітектури. Одеса: ОДАБА, 2024, С. 133.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828017>

Svitlana Mikhno,

PhD in Pedagogical Sciences, senior instructor of the department of foreign languages and linguodidactics, Sumy State University, Sumy, Ukraine

Valeriia Budko,

student, group CA-21, Sumy State University, Sumy, Ukraine

LEARNING ENGLISH FOR DIGITAL INCLUSION, SUSTAINABILITY, AND EUROPEAN VALUES

Key words: English, education, digital inclusion, European values, equality, sustainability, opportunities.

In today's interconnected world, English proficiency transcends linguistic ability; it is a gateway to digital inclusion and a vital means of promoting sustainability and shared European values. Being the global language of communication, education, and technology, English enables individuals to access opportunities across borders, foster inclusion in the digital age, and contribute to a more equitable and sustainable society.

The National Digital Inclusion Alliance defines the digital divide as the gap between those who have affordable access, skills, and support to effectively engage online and those who do not. This divide disproportionately affects marginalized groups, including people with low incomes, individuals with disabilities, rural communities, and older adults, limiting their participation in education, employment, and civic life [1].

Bridging this gap is critical for achieving sustainability goals, particularly those aligned with the United Nations' Sustainable Development Goals (SDGs) [3], such as reducing inequalities (SDG 10), ensuring quality education (SDG 4), and fostering sustainable cities and communities (SDG 11).

Digital inclusion ensures that all individuals and communities, including the most disadvantaged, have access to Information and Communication Technologies (ICTs). This includes five key elements:

1. Affordable broadband internet services;
2. Internet-enabled devices that meet user needs;

3. Access to digital literacy training;
4. Quality technical support; and
5. Applications and content promoting self-sufficiency and participation [1].

Thus, digital inclusion is a pillar of sustainable development.

English language learning is a path to inclusion and sustainability. It is used as a primary language for most international projects, digital platforms, resources, and global communication. Learning English equips individuals with the skills to navigate these spaces, access online learning, and engage in initiatives such as Collaborative Online International Learning (COIL). For remote and under-resourced communities, this ensures equitable access to the knowledge and tools necessary for sustainable participation in the digital economy and global educational opportunities.

Moreover, English language learning aligns with European values of diversity, equality, inclusion, and intercultural dialogue [2]. By mastering English, students can connect with peers across Europe and beyond, participate in international exchanges, and understand diverse cultural perspectives. These experiences foster tolerance, respect, and unity, which are essential for building resilient and inclusive communities.

The role of digital tools in sustainable English learning is vital. Digital tools have transformed education by providing innovative, accessible methods for language acquisition while fostering sustainability in the process. Here's how:

1. **Accessible Learning:** Apps, online courses, and virtual platforms make English learning available to learners worldwide, reducing dependence on physical resources and lowering carbon footprints through digital delivery.

2. **Digital Skill Development:** While learning English, students build essential digital competencies, such as using collaborative tools and leveraging online resources, promoting lifelong learning and adaptability.

3. **AI-Enhanced Learning:** Artificial intelligence tools like chatbots and adaptive learning platforms offer personalized, scalable education, making resource use more efficient and reducing educational waste.

4. **Global Connectivity:** Online English learning fosters cross-cultural collaboration, helping learners cultivate global citizenship and contribute to a networked, sustainable world.

5. **Inclusive Education:** Digital tools bridge gaps for marginalized groups, ensuring that all learners, regardless of geography or socio-economic status, access quality education and resources.

Sustainability is gained through education and inclusion. The synergy between English learning, digital inclusion, and sustainability empowers individuals to thrive in a technology-driven world while contributing to global goals. Learning English with digital tools supports sustainable practices by:

- Reducing inequalities in education and opportunities (SDG 10). Digital tools like Duolingo, BBC Learning English, Kahoot, etc. democratize access to language learning, enabling underserved communities – rural students, refugees, those with disabilities or people experiencing power outages in Ukraine 2022-2024 and not having access to offline studying – to acquire English skills. These tools help bridge gaps in education and provide equal opportunities for accessing international careers and education.

- Promoting inclusive and equitable quality education (SDG 4). Virtual classrooms, AI-driven tutoring systems, and e-learning platforms ensure access to quality English education regardless of geographic location or socio-economic status. For instance, platforms like Coursera, EdEra, Udemy and EdX allow learners from low-income countries to take courses in English, leveling the playing field and fostering inclusivity [4].

- Supporting innovation and infrastructure development in underserved communities (SDG 9). The integration of English learning with digital tools encourages the adoption of

innovative practices. Initiatives such as providing solar-powered digital devices or establishing mobile learning hubs in areas with limited connectivity empower learners with both language and technical skills, creating pathways for sustainable economic development. For instance, community-driven projects like digital literacy workshops in refugee camps, where learners are equipped with mobile apps and offline resources to learn English, help build skills for the digital economy, enabling participants to access remote work opportunities and improve their livelihoods.

For communities facing challenging times, such as Ukraine in 2022 – 2024, digital inclusion combined with English education serves as a critical foundation for rebuilding and resilience. By providing access to affordable internet, digital tools, and language learning resources, these initiatives empower individuals to reconnect with the global community, pursue education and employment opportunities, and foster social cohesion.

English proficiency, in particular, opens doors to international collaboration, enabling individuals to engage with humanitarian efforts, participate in global knowledge exchanges, and access essential information. Moreover, integrating digital skills with language education equips learners to navigate the modern digital economy, promoting sustainable development and long-term recovery. This synergy not only addresses immediate needs but also lays the groundwork for inclusive growth, innovation, and enduring stability. In addition to contributing to sustainable development, learning English plays a vital role in upholding European values that are central to the European Union's mission. English, as a common language, fosters a sense of unity across diverse cultures within Europe. It acts as a bridge for communication and collaboration among countries with different native languages, encouraging intercultural dialogue and mutual understanding. For example, the ability to communicate in English allows students, professionals, and citizens to participate in European initiatives such as the European Youth Exchange or Erasmus+ programs.

Learning English with digital tools is not just about language acquisition; it is a transformative process that equips learners with the tools to participate in a sustainable, equitable, and interconnected world. By bridging digital and linguistic divides, we can create societies where education, innovation, and inclusion go hand in hand to uphold European ideals of equality, diversity, and opportunity for all.

References

1. National Digital Inclusion Alliance. URL: <https://www.digitalinclusion.org/definitions/> . Retrieved from November 20, 2024
2. Aims and Values. European Union. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_en. Retrieved from November 20, 2024.
3. The Sustainable Development Goals. URL: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>. Retrieved from November 20, 2024
4. Bilodeau, S., & Bilodeau, S. (2024). Incorporating AI into the Inner Circle of Emotional Intelligence for Sustainability. *Sustainability*, 16(15), 6648.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828035>

Світлана Майданенко,
*кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри
психології та педагогіки ЗВО ДДУВС, м. Дніпро, Україна*

ОБДАРОВАНІ ДІТИ – ЗОЛОТИЙ ЗАПАС НАЦІЇ

Ключові слова: обдаровані діти, інтелектуальна еліта, психологія обдарованості, обдарована молодь

Обдаровані діти – золотий запас нації, її інтелектуальна еліта, гордість і надія України, джерело її авторитету у світі.

Інтеграція України в загальноєвропейський освітній простір потребує розроблення нових напрямів роботи з обдарованими здобувачами освіти, модернізації вищої та післядипломної педагогічної освіти відповідно до сучасних вимог розширення системи підготовки (перепідготовки) педагогічних кадрів, що працюють з обдарованою молоддю; формування основ системи виявлення, навчання і підтримки обдарованої молоді.

Зазначимо, що в наш час педагог та практичний психолог у процесі професійної підготовки у ВНЗ не отримує достатнього рівня знань з проблем психології обдарованості, психології здібностей та проблем навчання і виховання обдарованих дітей. Розвиток обдарованості майбутнього спеціаліста потребує створення у ВНЗ цілісної системи, яка передбачала б виявлення та підтримку обдарованої молоді; розвиток та реалізацію її здібностей; стимулювання творчої роботи студентів та викладачів; активізацію навчально-пізнавальної діяльності молоді; формування резерву для вступу у ВНЗ, магістратуру та аспірантуру, підготовку наукових та педагогічних кадрів. Ця система повинна охоплювати заклади освіти різних рівнів акредитації: середня загальноосвітня школа, педагогічний ліцей, педагогічний коледж, вищий педагогічний заклад освіти, заклади післядипломної педагогічної освіти, в яких має бути організована цілеспрямована профорієнтаційна робота і підтримка педагогічно обдарованих здобувачів освіти і створені відповідні умови.

Накреслимо, обдарована дитина потребує вчителя, який здатен орієнтувати учня на одержання знань більш ефективними способами, формувати вміння і навички розумової діяльності, комунікації, самозбереження, спрямувати розвиток здібностей, серед яких основна увага приділяється здатності до навчання, зміни парадигми мислення, уміння опрацювати величезні масиви інформації.

Зміна освітньої парадигми, підсилення тенденцій гуманізації та демократизації освіти зумовили необхідність модернізації післядипломної педагогічної освіти. Вищий навчальний заклад, підпорядкований цій меті, має бути спрямований на підготовку та перепідготовку педагогів, які були б здатні готувати молоде покоління до життя в умовах нестабільності, вміли розкривати задатки й таланти дитини, зберігати її індивідуальність.

В Україні проблема підготовки вчителя до роботи з обдарованими здобувачами освіти набула актуальності лише останні десятиліття. Однак, незважаючи на це вона набуває все більшої актуальності. Успішне вирішення завдань навчання і виховання обдарованих дітей безпосередньо пов'язане з проблемою вдосконалення підготовки вчителів, формування їхньої професійно-педагогічної майстерності. Раннє виявлення, навчання і виховання обдарованих дітей є одним з основних завдань удосконалення системи освіти. Проте недостатній рівень підготовки вчителів до роботи з обдарованими дітьми, що виявляють нестандартність у поведінці і мисленні, призводить до неадекватної оцінки їхніх особистісних якостей і всієї їхньої діяльності.

Отже, метою системи післядипломної педагогічної освіти є не лише вдосконалення педагогічної техніки опанування інноваційних технологій, а й створення умов для досягнення педагогами високого рівня професіоналізму, набуття ними навичок творчої діяльності.

Особливою є роль інститутів післядипломної педагогічної освіти в перебудові психології педагогічних працівників, у подоланні стереотипів, у зміні професійних і особистісних установок відповідно до сучасних вимог. Відзначимо, що зміна суб'єктної системи ставлень цього педагога до тих чи інших явищ дійсності – це усвідомлено-неусвідомлена готовність педагога до певної діяльності.

Список використаних джерел

1. Апостолова Г. В. Робота з обдарованими дітьми . Обдарована дитина, 2006. № 1. С. 12–17.
2. Воронюк І. В. Система психолого-педагогічних засобів розвитку конструктивності [старшокласників]. Обдарована дитина, 2008. № 8. С. 29–35.
3. Демченко В. Готовність педагогічних кадрів до роботи з обдарованими школярами. Директор шк., ліцею, гімназії, 2008. № 4. С. 33–36.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828045>

Василь Шкоба,
заслужений працівник освіти України, старший викладач кафедри музичного мистецтва, завідувач відділення музичного мистецтва та фізичної культури КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Олена Ярмолук,
доктор філософії, викладач кафедри музичного мистецтва, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

ЗНАЧЕННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Ключові слова: громадянське суспільство, національна культурна ідентичність, національно-патріотичне виховання, типова освітня програма, мистецька освіта.

Становлення громадянського суспільства є головною запорукою формування держави, успішне функціонування якої базується на верховенстві права, демократії, недоторканості національної безпеки та добробуту населення.

Громадянське суспільство – це економічно розвинена частина населення, що має рівні права між собою, бере активну участь у соціально-політичному житті країни та регулює правові відносини із державою заради спільного блага.

Відповідно до визначеного змісту, громадянське суспільство складається з відповідальних громадян, котрі розуміють власну національну ідентичність, демонструють високий рівень культурного розвитку та моральних якостей, здатні до критичного мислення.

Попри свою багатомісячну історію розвитку, держава Україна є відносно «молодою» на політичній карті сучасного світу, саме тому питання становлення громадянського суспільства в ній є надзвичайно актуальними, зокрема в тих умовах, які країна переживає сьогодні. Повномасштабна війна, активна фаза якої розпочалася в лютому 2022 року, досвід перебування військовослужбовців та цивільних громадян за умов окупаційного режиму, полону, внутрішні та зовнішні міграційні процеси – все

це стало справжнім викликом для нашої держави та її громадян, проте в черговий раз довело, наскільки вагомим є значення відповідального, свідомого громадянського суспільства в процесі державотворення.

Національна культурна ідентичність кожного українця, а також її подальше формування в майбутніх поколіннях є одними з базисів, що необхідні задля збереження національної безпеки держави. Поруч із належною державною політикою, вагоме значення в процесі формування припадає на процес виховання дитини, що здійснюється рівномірно як у лоні сім'ї (родини), так згодом у дитячому садочку, школі, закладі вищої освіти тощо.

За останніми результатами досліджень Інституту соціології НАН, можемо спостерігати негативну тенденцію щодо питання національної культурної ідентифікації серед українського населення, а відсоток опитаних респондентів віком від 16 до 35 років, котрі не вважають себе українцями, не бачать подальшого перспективного майбутнього на теренах України та замислюються про еміграцію, стрімко зростає.

Політологи та соціологи зазначають наступне: «Розв'язання цієї проблеми потребує комплексних дій, що спрямовані на довгостроковий результат щодо досягнення єдності в українському суспільстві шляхом подолання суперечностей соціокультурного, мовного, регіонального характеру на основі європейського та євроатлантичного курсу, консолідації суспільства навколо національних цінностей» [3].

З огляду на подібні тенденції є цілком зрозумілим, що процес формування та подальшого розвитку національної культурної ідентичності кожного громадянина є головним завданням, яке постає перед державою, освітянами та батьками.

В основі національної ідентичності – відчуття приналежності людини до певної нації, її культурних, мистецьких, історичних традицій, яке не є вродженою опцією, а набувається поступово, через сімейні та родинні звичаї, державний устрій, інтеграцію в суспільне життя певного соціуму та належну систему виховання, яка реалізується галуззю освіти і науки.

Відповідно до змісту концепції розвитку громадянської освіти в Україні, одним із її завдань є сприяння формуванню громадянської національної та культурної ідентичності, а одним із основних змістових напрямів громадянської освіти є національно-патріотичне виховання [4].

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [5].

Базиси національно-патріотичного виховання охоплюють усі освітні рівні: дошкільну, загальну середню, позашкільну, професійно-технічну та вищу, проте, на нашу думку, ключовою в даному переліку є ланка загальної середньої освіти, у якій дитина (майбутній громадянин/громадянка) проводить найбільше часу та переживає різноманітні етапи свого вікового, особистісного та соціального становлення.

Здійснення національно-патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти відбувається через громадянську та історичну освіту, а також інтегрований курс мистецької освіти, яка виокремлена в самостійну галузь і об'єднує в собі кілька предметних сфер, наприклад, музичне, образотворче (художнє), хореографічне мистецтво тощо.

Такий розподіл є важливим та зрозумілим, адже громадянська освіта дає дитині розуміння щодо головних засад правової основи у відносинах між громадянами

та державою, знання еволюційного становлення країни та її історичного розвитку, а мистецька освіта плекає любов до національних традицій, звичаїв, знайомить учнів із музикою, літературою, живописом, скульптурою, які складають культуру рідного краю.

З метою забезпечення впровадження Державного стандарту базової середньої освіти Міністерством освіти і науки України спільно із Інститутом модернізації змісту освіти була розроблена типова оновлена програма національної української школи (НУШ) для учнів 5-9 класів, яка є документом, що містить комплекс освітніх компонентів, які забезпечують досягнення учнями результатів навчання, визначених державним стандартом для відповідного рівня повної загальної середньої освіти [2].

Відповідно до змісту даної програми можемо спостерігати, що розподіл годин між обов'язковими навчальними дисциплінами та вибірковими освітніми курсами коливається не на користь останніх, до складу яких відноситься й інтегрований курс «Мистецтво». На вивчення цього курсу виділяють від 0,5 до 1,0 годин навчального навантаження, що, безумовно, є недостатнім в умовах сьогодення [6, с. 10–11].

Прогнозованими наслідками такого розподілу стане цілковите знищення мистецької освіти в закладах загальної середньої освіти, нестачі кваліфікованих кадрів серед педагогічних працівників та руйнацію системи естетичного виховання серед молоді.

Серед суспільства та окремих державних діячів побутує думка про те, що мистецька (музична, хореографічна, культурна та художня) освіта абсолютно не потрібна та не є першочерговою для вивчення школярами в закладах загальної середньої освіти. Сьогодні шкільна освіта, головним чином, зосереджена на тому, аби учні успішно склали національний мультипредметний тест (НМТ), тому вибір батьків та вчителів припадає на вивчення таких дисциплін, як: українська та іноземна мови, математика, історія, географія, біологія тощо. За потреби батьки, для вдосконалення творчих здібностей у дитини, можуть скористатися послугами закладів позашкільної освіти державного та приватного рівнів, серед яких мистецькі школи, вокально-хореографічні гуртки, сценічні студії, палаци учнівської молоді та багато інших.

Проте варто зазначити, що головною функцією вивчення мистецької освіти в школі є формування гармонійної, естетично розвинутої особистості дитини, виявлення її мистецьких здібностей, розвиток культури поведінки в суспільстві, спілкування та здатності до критичного мислення. Окрім цього, вдосконалення практичних навичок, розвиток гнучких навичок, зокрема *soft skills*, які необхідні для становлення та розвитку її особистості незалежно від того, яку професію вона обиратиме в майбутньому.

Також як контраргумент до подібних висловлювань варто додати, що в умовах воєнного стану, який супроводжується частковим занепадом економіки, збільшенням кількості груп малозабезпеченого населення, відсутністю необхідної інфраструктури, міграційними процесами, навчання в закладі загальної середньої освіти є чи не єдиною змогою дитини отримати базову мистецьку освіту, адже далеко не всі сім'ї можуть дозволити собі навчання в позашкільних освітніх закладах, а також не всі батьки здатні виявити творчі здібності дитини та скерувати її для їхнього подальшого вдосконалення.

Задля модернізації та вдосконалення змісту освітніх програм з даного курсу, а також забезпечення їхньої відповідності на актуальні запити сьогодення ми вважаємо, що мистецтво, а також досвід педагогів-практиків повинні поєднуватися із науковою освітою, що являє собою систему виховання науково грамотних свідомих та відповідальних громадян, підготовку нової генерації науковців, новаторів та винахідників, розвиток дослідницької компетентності та формування гнучких навичок. Освітній процес завдяки цьому будується на принципах науковості,

системності, доступності, самостійності, наочності, зв'язку авдиторного навчання з реальним життям, індивідуального підходу до кожного учня та міждисциплінарності (синергії природничих, технічних та гуманітарних наук), а також системністю та орієнтованістю на задоволення інтересів та практичних потреб учнів [1, с. 18].

Вектор пошуку наукових досліджень у мистецтві сьогодні варто зосередити на педагогічному та мистецтвознавчому напрямках: у першому акцент припадає на модернізацію змісту мистецької освіти, розвиток нових форм і методів роботи із школярами та студентством, а в другому – відтворення справжньої культурної традиції національного мистецтва, забутих, знищених митців та діячів.

Вагомим внеском у популяризацію результатів подібних наукових пошуків та досліджень є цифрові джерела розповсюдження інформації, зокрема соціальні мережі (Facebook, Instagram), відеохостинг YouTube, TikTok і т. д.

Використання даних інформаційних технологій, їхнє впровадження в освітній процес та активне залучення молоді до формування такого контенту є значною перевагою, адже дозволяє доступно, цікаво та зрозуміло пояснити матеріал та донести його зміст для молоді.

Узагальнюючи всю інформацію, ми хотіли би зазначити, що мистецтво (музика, література, живопис) є надважливим елементом культури та одним із символів національної ідентичності, що формує світогляд людини, її свідомість, забезпечує творчу діяльність, сприяє саморозвитку та самовираженню. У темні часи війни, які випали сьогодні на долю кожного з нас, саме музичне мистецтво здатне визначити ментальні кордони, ідентифікувати Україну в світовому соціокультурному просторі, допомагає впоратися з емоціями, підіймає моральний дух та є одним із засобів психологічної розради.

Саме тому, галузь мистецтва в закладах загальної середньої освіти є вкрай важливою для формування особистості відповідального громадянина, який буде частиною громадянського суспільства, братиме активну участь у процесах відновлення, становлення та успішного розвитку нашої держави.

Список використаних джерел

1. Бабійчук С. М. Педагогічна концепція «наукова освіта». *Освітній дискурс*: збірник наукових праць. 23 (5). 2020. С. 14-21. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.23\(5\)-2](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.23(5)-2)
2. Інститут модернізації змісту освіти. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. URL: <http://surl.li/dskaij>
3. Концепція Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року. URL: <http://surl.li/ohwvhp>
4. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>
5. Міністерство освіти і науки України. Національно-патріотичне виховання. URL: <http://surl.li/fnmetm>
6. Наказ №1120 про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти від 09.08.2024 року. URL: <http://surl.li/tbqnid>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828047>

Юлія Доброносова,
*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та педагогіки,
Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Ключові слова: академічна доброчесність, академічна етика, етика чеснот, цінності, довіра, чесність.

Підвищена увага до проблематики академічної етики визначає актуальні спрямування української освіти та розвиток навчальних закладів усіх рівнів освіти. Сьогодні педагоги і філософи наголошують, що навіть під час російсько-української війни не зупиняється творення освітнього мережевого простору комунікації, але це супроводжується інтенсифікацією давніх проблем та появою нових викликів, тому актуальними є міждисциплінарні дослідження, в яких теоретичний розмисел поєднано з аналізом практичного досвіду в педагогіці вищої освіти. *Метою* нашого розгляду є характеристика підходів до формування академічної доброчесності під час викладання філософських дисциплін здобувачам першого (бакалаврського) рівня освіти. Її реалізація передбачає окреслення філософських засад розуміння академічної доброчесності та виявлення можливостей її формування у практиці викладання філософських дисциплін в єдності навчання й виховання. У розгляді ми спираємося на наш досвід викладання дисциплін «Філософія», «Професійна і корпоративна етика», «Естетика та етика», «Професійна етика юриста», «Етика маркетингу» здобувачам першого (бакалаврського) рівня освіти Національного транспортного університету. Концептуально і методологічно до нашого дослідження близькі праці українських вчених [1; 3; 4; 7; 9; 10; 11], які долають інструментальне трактування сутності академічної етики та відкидають звуження її проблематики тільки до питань реалізації принципів корпоративних кодексів університетів.

Стратегічні завдання сучасної української освіти змістовно пов'язані з проблематикою пошуків етики, комунікативної філософії та філософії комунікації. За словами Анатолія Єрмоленка [5, с. 248 – 249], в освітньому процесі на перший план нині виходить розвиток дискурсивного розуму комунікативних практик та формування відповідних комунікативних компетентностей, бо освіта спрямована на виховання зрілої особистості, котра має здатність і мужність публічно обстоювати власну позицію і думки та компетентно разом із іншими брати участь у громадському дискурсі, а в реалізації цього виняткова роль належить філософській освіті. Українські дослідники впровадження академічної етики в український закладах вищої освіти [11; 12; 13; 14] вказують на значення комплексних підходів у виконанні численних задач. Завдання формування академічної доброчесності передбачає не лише відпрацювання навичок, пов'язаних із доброчесним виконанням окремих навчальних і наукових робіт та профілактикою найбільш поширених порушень академічної етики, але й формування розуміння ціннісних і світоглядних основ самої академічної доброчесності. З огляду на це ми виходимо на усвідомлення того, що пізнавальний потенціал філософських дисциплін уможлиблює єдність навчальних і виховних цілей та дозволяє мотивувати здобувачів на моральний саморозвиток впродовж життя.

Концептуальною основою реалізації навчальних і виховних цілей виступає розуміння сутності академічної доброчесності в горизонті не тільки етики обов'язку, але й етики чеснот, та ідея того, що саморозвиток і вибір доброчесного навчання

і наукового пошуку, пов'язаних із подальшою професійною самореалізацією, передбачає втілення в діях особи конкретики вимог і принципів та слідування стандартам взаємодії, що сприяють утвердженню цінностей освітнього і наукового простору, а значить і його розбудові в майбутньому. Анатолій Єрмоленко [5, с. 241] зауважує, що з огляду на комунікативний поворот у філософії нині етика відповідальності трансформується в етику дискурсу, котра за суттю є *етикою спільної відповідальності* та поєднує деонтологічну і телеологічну етики. Близькими нам видаються й підходи Елеседа Макінтайра [8], який пов'язує смисл вчинків із єдністю людського життя та мовить про потребу в культивуванні чеснот як практиці життя, що сприяє творенню особистості та її самоактуалізації.

Здобувачі першого (бакалаврського) рівня освіти опановують більшість філософських дисциплін та етичних курсів із філософською методологічною основою на першому і другому курсах, і саме тоді має бути закладений фундамент розуміння сутності академічної доброчесності. Якщо ми обмежуватимемося питаннями формального виконання певних норм та ознайомленням здобувачів із типовими порушеннями академічної етики, то штучно звужуватимемо горизонт розуміння її суті і рухатимемося в рамках напівосвіти. Нагадаємо, що термін напівосвіта, запропонований в минулому столітті Теодором Адорно, дозволяє зафіксувати небажані тенденції в освітньому процесі та позбавлення його необхідної глибини, а кілька років тому з подачі українських філософів уможливило й фіксацію небажаних трансформацій в українській освіті [2; 6]. Напівосвіті у питаннях формування академічної доброчесності варто протиставити ціннісно вкорінені та орієнтовані на особистісний саморозвиток підходи.

У рамках філософської пропедевтики та філософських курсів із етичною тематикою відкриваються можливості продуктивного поєднання проблематики етики чеснот та аксіології. Успішність реалізації завдання формування академічної доброчесності залежить від оновлення викладання філософських дисциплін, врахування спрямувань проблемного і трансформативного навчання, співмірних із напрямками розвитку філософського дискурсу в Україні і світі, та змін у тематичному наповненні програм за рахунок звернення до здобутків актуальних пошуків філософії, що постають нерідко у форматі накопичення запитань, а не відповідей. Наприклад, у практиці викладання дисципліни «Філософія» здобувачам спеціальностей 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (освітньо-професійна програма «Управління інформаційно-аналітичною діяльністю та комунікації з громадськістю») та 081 «Право» (освітньо-професійна програма «Правознавство») питання академічної доброчесності присутні під час опанування матеріалу з філософії пізнання і науки, філософії свідомості і штучного інтелекту, аксіології і філософської антропології. Значення має й те, що здобувачі освіти згаданих освітньо-професійних програм мають у навчальних планах окрім філософсько-пропедевтичного курсу також дисципліни, пов'язані з питаннями професійної етики, на заняттях з яких викладач може поглибити розуміння академічної доброчесності під час дискусій та пов'язати його з обговоренням проблематики вчинку, вибору, самореалізації, комунікації, цінності довіри і чесності.

Важливим напрямком нашої діяльності в рамках особистісно-орієнтованого навчання і виховання є мотивування здобувачів на написання коротких авторських есе-міркувань, діалогів із відомими українськими філософами-сучасниками, наукових доповідей для участі у конференціях, що спонукають їх до висловлювання власних думок і розвитку критичного мислення. У рамках медіаосвітніх ініціатив ми пропонуємо виконання медіакреативних індивідуальних завдань із залученням українських медіамережових ресурсів. Загалом нам йдеться про домінують таких завдань, в яких би йшлося не про відтворення знань або положень філософських вчень і не про

підміну філософської пропедевтики скороченим популярним викладом історією філософії, а про розвиток індивідуальної перспективи осмислення, що може бути застосовано під час викладання не тільки філософських курсів, але й дисциплін «Естетика та етика» (для здобувачів спеціальності 022 «Дизайн»), «Етика маркетингу» (для здобувачів спеціальності 075 «Маркетинг»), «Професійна і корпоративна етика» (для здобувачів спеціальностей 015 «Професійна освіта» спеціалізації 015.38 «Професійна освіта (транспорт)» та 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)»). Здобувачі освіти першого і другого курсів з одного боку не завжди підготовлені до діалогу чи дискусій щодо питань етики чеснот або аксіології, та з іншого – чутливі до сприйняття нового й осмислення ціннісних пріоритетів самореалізації, тому успішним є поєднання формування академічної доброчесності з розвитком у них м'яких та метакогнітивних навичок.

В умовах російсько-української війни розмова з молоддю про сутність академічної доброчесності є діалогом про цінності довіри і солідарності, смисл чеснот чесності, мужності і справедливості, проблематику вчинку і моральних дій. Коли у навчальній та виховній роботі йдеться про дотримання вимог академічної доброчесності, ми неодмінно виходимо на питання «не тільки виконання законодавчо закріплених правил, але й внутрішню глибоку відповідність учасників освітнього процесу моральним догмам етики відповідальності» [10, с. 70]. Виняткову роль відіграє відображення у роботі зі студентською молоддю на заняттях з філософських дисциплін специфіки майбутньої професійної самореалізації та зв'язку розуміння етики чеснот як основи академічної доброчесності з завданнями опанування фаховими дисциплінами. Так на перший план виходить формування концептуальної ціннісної і світоглядної основи, необхідної для успішного засвоєння матеріалу багатьох дисциплін на старших курсах, освітньої й наукової комунікації, виконання завдань дослідницького характеру, що сприяють формуванню цінності довіри, без якої навряд чи можливий нормальний розвиток освітнього і наукового мережевого простору комунікації.

Список використаних джерел

1. Бойченко М. Інституційні засади академічної доброчесності: філософська та правова концептуалізація. *Філософія освіти*. 2019. № 1 (24). С. 97 – 114.
2. Бойченко М. Між «напівосвітою» і «напівдією»: у пошуках шляху до дієвої освіти. *Філософія освіти*. 2017. № 2 (21). С. 219 – 239.
3. Гарань Н. С., Фатальчук С. Д., Смоляр Є. Д. Академічна доброчесність як універсалія сучасної освіти та науки. *Університетська наука і освіта: традиції та інновації. Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції, 13 – 14 травня 2021 р.* Харків: ТОВ «Стильна типографія», 2021. С. 243 – 245.
4. Доценко І. О. Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. Вип. 32. С. 31 – 42.
5. Ермоленко А. Дискурс. Комунікація. Моральність. Монографія. Київ: Наукова думка, 2021. 438 с.
6. Култаева М. Освіта та її деформації у сучасній культурі: до актуальності теорії напівосвіти Т. Адорно у сучасних соціокультурних контекстах. *Філософія освіти*. 2017. № 1(20). С. 153–195.
7. Луковенко І. Г. Морально-етичні виміри академічної доброчесності. V *Академічні Читання пам'яті професора Г. І. Волинки: філософія, наука та освіта : науково-практична конференція (1 травня 2024 року)*. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 150 – 153.
8. Макінтайр Е. Після чесноти. Пер. з англ. за наук. ред. Віктора Малахова. Київ: Дух і Літера, 2002. 438 с.
9. Покотило К. М., Силкіна С. О. Академічна культура та доброчесність в освітньому процесі в умовах воєнних реалій (на прикладі архітектурного факультету Київського національного університету будівництва та архітектури. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 3. С. 144 – 149.
10. Пономаренко О. В. Аретологічна етика в стратегіях академічної доброчесності. *Освітній дискурс. Збірник наукових праць*. 2023. № 46 (10 – 11). С. 67 – 75.

11. Рогожа М. М. Академічна доброчесність: відображення в етичному кодексі університетської спільноти КНУТШ. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформаційні процеси соціальної культури в Україні», 22 – 23 березня 2022 року*. Київ: КНУКІМ, 2022. С. 283 – 286.
12. Рябченко В. Корпоративна академічна нечесність як проблема соціальної відповідальності університету. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип. 2 (67). С. 16 – 24.
13. Харківська А. А. Імплементация принципів академічної доброчесності: етика сучасного освітянина. *Перспективи та інновації науки*. Серія: Педагогіка. Психологія. Медицина. 2023. № 11 (29). С. 400 – 408.
14. Sopova D. Trends in academic integrity development of future specialists in European Universities. *Znanstvena misel*. 2020. # 43. P. 17 – 23.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828068>

Олена Муращенко,
*кандидат педагогічних наук, викладач кафедри початкової освіти,
ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж Запорізького
національного університету», м. Запоріжжя, Україна*

СУТНІСТЬ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ключові слова: право, компетентність, правова компетентність, майбутній вчитель початкових класів.

У сучасних умовах стрімких технологічних змін і глобалізації освіти виникають нові вектори, зосереджені на формуванні творчої, критично мислячої особистості, здатної до самореалізації та ефективної інтеграції в соціум. Цифровізація освітнього процесу, персоналізовані підходи до навчання, впровадження міждисциплінарних підходів відкривають нові перспективи для формування соціально активних і компетентних фахівців. Сучасна освітня філософія спрямована на розвиток ціннісних орієнтирів, культурної свідомості та розкриття потенціалу кожного здобувача освіти, що забезпечує умови для їхнього життєвого самовизначення, формування чітких цілей, інтересів і можливостей, а також здатності планувати та реалізовувати життєві стратегії.

Перехід до компетентнісного підходу навчання молодших школярів є ключовим етапом модернізації початкової освіти. Цей підхід акцентує увагу на створених умовах для активної участі учнів у формуванні власного досвіду в процесі дослідницької діяльності, проектної роботи та розв'язання проблем.

Компетентнісний підхід є рушійною силою реформування освіти. Його застосування сприяє оновленню змісту Нової української школи та інтеграції української освіти в міжнародний простір.

Реалізація компетентнісного підходу в початковій школі залежить від рівня професійної підготовки вчителів початкових класів, які мають бути здатними створювати сучасний освітній простір, впроваджувати інноваційні технології та методики навчання, спрямовані на формування ключових компетентностей у молодших школярів.

Можливість запровадження компетентнісного підходу у підготовці майбутніх педагогічних працівників, формуванні їх професійних і ключових компетентностей відображена в Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Професійному стандарті вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020 р.), Державному

стандарті початкової освіти, а також у Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. № 988-р від 14.12.2016 року та інших нормативно-правових документах.

Правова компетентність майбутніх фахівців розглядається як інтегративна особистісно-професійна якість, яка відображає правові знання, уміння, навички та готовність до їх застосування у професійній діяльності. Основою цієї компетентності є правова культура, яка сприяє розвитку духовних та моральних аспектів особистості. Формування правової компетентності не лише досягає рівня правосвідомості окремих осіб, а й позитивно впливає на суспільну правову культуру, формує відповідне ставлення до права й законів громадян.

На думку І. Коваленко [2, с. 200–205], рівень правової компетентності особистості значно мірою детермінований процесом її правової соціалізації. У межах цього процесу відбувається взаємодія між правовими знаннями, ціннісними орієнтаціями та готовністю до правомірної поведінки особистості.

Дослідження правової компетентності в контексті професійної діяльності, акцентують увагу на її взаємозв'язку з правовою освіченістю особистості, що охоплює не лише знання правових норм, а й ставлення до права як до важливої соціальної та особистісної цінності. Вона також забезпечує готовність особистості до вирішення соціально-правових проблем, що виникають у суспільстві.

Крім того, правова компетентність розглядається науковцями як сукупності знань, умінь і досвіду, які забезпечують регуляцію поведінки особистості, сприяють її адаптації до соціальних норм та ефективній інтеграції в суспільство. В освітньому контексті вона характеризує результат пізнавальної діяльності, що орієнтується на засвоєння фундаментальних понять і принципів правознавства та універсальний критерій оцінки успішної професійної діяльності фахівця.

Підтримуючи цю думку, науковці О. Іваній, Я. Кічук, Д. Клочкова та ін. визначають правову компетентність невід'ємним складником професійної компетентності фахівця, який базується на сукупності професійно-педагогічних знань, умінь, професійних якостей особистості та її досвіді в правовій сфері життєдіяльності. Така компетентність проявляється у здатності орієнтуватися в правових ситуаціях та організовувати професійну діяльність у межах правового поля. Разом з тим, Д. Клочкова [1, с. 50] акцентує на єдності правових знань і системи ціннісних орієнтацій в економічних, політичних і соціальних аспектах громадського життя, що відображають правову дійсність. Правова компетентність при цьому передбачає наявність обґрунтованих теоретичних знань і практичних умінь, спрямованих на створення умов для попередження та подолання протиправної поведінки в суспільстві.

Таким чином, правова компетентність майбутнього вчителя виявляється в здатності організувати педагогічну діяльність на основі правових принципів і знання нормативних актів та законів, використовувати нормативно-правову базу в освітньому процесі, усвідомлювати правові аспекти взаємодії всіх учасників освітнього процесу та застосування методів правового регулювання цих відносин. Важливими елементами правової компетентності майбутнього педагога є ціннісне ставлення до права як до ключового аспекту педагогічної діяльності, готовність забезпечувати й запроваджувати правові відносини у професійній сфері, а також здатність аналізувати соціальні явища й процеси з позиції правосвідомості та правової культури.

Виходячи із зазначеного та відповідно до вимог «Професійного стандарту вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020 р.), правова компетентність майбутнього вчителя початкових класів є інтегральною професійно-особистісною характеристикою, яка об'єднує правові знання, уміння, навички, ціннісні орієнтації, правосвідомість та професійну мотивацію для ефективного здійснення

педагогічної діяльності в межах правового поля. Вона базується на знаннях нормативно-правової бази, що дозволяє вчителю орієнтуватися в законодавстві, яке регулює освітню діяльність та забезпечує якісне виконання професійних обов'язків.

Правова компетентність забезпечує здатність педагога інтегрувати правові знання у свою педагогічну діяльність, захищати права й свободи усіх учасників освітнього процесу, включаючи учнів, батьків і колег. Ключовими елементами є розвинена правосвідомість та впевненість у необхідності діяти відповідно до законодавства, формувати в учнів повагу до правових норм і правомірну поведінку.

Майбутній учитель початкових класів виконує важливу місію у формуванні правової культури молодших школярів, сприяє їхньому усвідомленню прав і обов'язків та вихованню громадянської відповідальності. Усвідомлення ролі права в освітньому процесі, інтеграція правових норм у професійну діяльність і ціннісне ставлення до права підкреслюють значення правової компетентності в освітній системі Нової української школи.

Отже, правова компетентність є невід'ємним складником професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, яка забезпечує ефективне виконання педагогічної діяльності відповідно до чинного законодавства. Різні наукові підходи до розуміння цього поняття підкреслюють його багатогранність. Формування цієї компетентності забезпечує системний розвиток здатності педагогів орієнтуватися в правовому середовищі, використовувати нормативно-правову базу в освітньому процесі та забезпечити правове регулювання освітніх відносин.

Перспективами подальших досліджень у сфері формування правової компетентності майбутніх учителів початкових класів вбачаємо в розробці педагогічних технологій для інтеграції правових знань у їх професійну підготовку, що спрямовує на підвищення рівня правової обізнаності, правосвідомості та правової культури майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Ключова Д.М. Теоретичні основи формування правової компетентності в майбутніх учителів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. Ч. I, № 10 (221). С. 43–54.
2. Коваленко І.І. Правова компетентність громадян як пріоритетний напрямок правового виховання. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. № 4 (18). С. 200–205.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828206>

Тетяна Марченко,

викладач педагогічно-соціальних дисциплін

Коростишівського педагогічного фахового коледжу імені І. Я. Франка

Житомирської обласної ради, м. Коростишів, Україна

ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК СПОСІБ ЕФЕКТИВНО РЕАЛІЗУВАТИ ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЗАСОБАМИ ПРЕДМЕТІВ ТА ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНОГО ЦИКЛУ

Ключові слова: компетентність, громадянська компетентність, громадянські якості.

Сьогодні відбувається активний розвиток демократизації української держави і громадянська освіта та виховання є одними із найважливіших завдань, які розв'язує система освіти. У становленні національної демократичної держави однією з передумов є формування соціуму свідомо активних громадян, які дотримуються

демократичних цінностей та настанов у своїй поведінці, а також своєю діяльністю продукують громадянські ініціативи та демократичну культуру.

На думку О. Пометун, одним із найважливіших завдань сучасного виховання є формування людини-громадянина для якої демократичне громадянське суспільство стане осередком реалізації творчих можливостей, задоволення особистих та соціальних інтересів [3, с. 18]

Серед ключових компетентностей, які сьогодні визначені як орієнтири для виявлення результативності освітнього процесу в Україні, є: навчальна, соціальна, компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій, економічна (підприємницька), загальнокультурна, валеологічно-оздоровча та громадянська. [2]

Громадянська компетентність є інтегративною характеристикою особистості і включає патріотичну самосвідомість, громадянську відповідальність і мужність, готовність трудитися для розвитку держави, захищати її, підносити міжнародний авторитет. Це повага до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї незалежності як його представника, спадкоємця й наступника. Це дисциплінованість, працьовитість, завзятість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію.

Ця проблема порушується в працях як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, зокрема в працях О. Кучер, Т. Ладиченко, Г. Алмонда, С. Верби, Ю. Підлісної, В. Степаненка та ін.

Виховати у здобувача освіти громадянську компетентність означає сформувати в нього комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки.

До громадянських якостей відносять: любов до свого народу, краю, вітчизни, толерантність, демократизм, громадянську самосвідомість, громадянську гідність, громадянський обов'язок, громадянську відповідальність, громадянську мужність, громадянську діловитість.

Громадяни мають вчитися бути вільними, незалежними та творчими, критично мислити, знати свої права і обов'язки, уміти працювати в колективі, вести діалог та переговори [1].

Потреба у формуванні громадянської компетентності визнається суспільством і державою як одне з найголовніших завдань сучасної освіти та нової української школи.

Знання, засвоєні формально, ніби закривають перед людиною можливість практичної діяльності. У здобувача освіти виникає відчуття непотрібності накопиченої інформації. Щоб цього не сталося, потрібно здійснити перехід від інформації до думки, формування власного критичного ставлення, оцінювання суспільних явищ і процесів, а від нього – до дії, вчинку, усвідомленого вибору форм правової поведінки.

Саме на заняттях суспільного циклу надається унікальна можливість сформувати громадянські почуття підростаючого покоління. Вивчення історії нашої Батьківщини – України, як зазначав В.О.Сухомлинський, «...Вічно жива сила, яка створює громадянина. Вона усмоктується в кров, у серце, в кожен клітинку істоти, в кожен іскру думки пристрастей як вічно живий рух народного духу, як народне безсмертя».[4]

Мета вивчення предмета «Історія України» полягає в розвитку та соціалізації особистості, формуванні її національної самосвідомості, громадянської позиції, загальної культури, світоглядних орієнтирів, критичного мислення, творчих здібностей, дослідницьких та аналітичних навичок, навичок життєзабезпечення та професійних якостей.

На заняттях з історії України закладаються підвалини історичних уявлень громадян про давнє минуле власне українського народу, його мови, культури,

ментальних рис характеру, державно-політичного життя, як невід'ємної складової формування європейської-цивілізації. Історія України — це не тільки події, а й історичні постаті. Тому на заняттях ознайомлюємося з діяльністю і шляхами боротьби за державу українських князів, козацтва, видатних гетьманів і політичних діячів. Викладачі коледжу впроваджують елементи випереджального навчання, що передбачає попередню підготовку здобувачів освіти до обговорення основних питань лекції; широко застосовують хронологічні диктанти, стрічки часу, практикують використання історичних матеріалів, документів. Для створення проблемних ситуацій використовують контрверсійні запитання; проводять кінолекторії на основі документальних фільмів: «Зима, що нас змінила». «Уроки мужності, години пам'яті», «Літописці. Голод», «Голодомор 1932-33 рр. – геноцид українського народу». «Крути», «Рік, що минув».

Мета навчального предмета «Всесвітня історія» – сприяти формуванню у здобувачів освіти національно – культурної ідентичності, патріотичного світогляду, активної соціальної та громадянської позиції, здатності до саморозвитку і самонавчання в умовах глобальних змін і викликів, почуття власної гідності у результаті осмислення соціального і морального досвіду минулих поколінь. Вивчаючи події Першої та Другої світових воєн, міжвоєнний період та облаштування повоєнного світу, сучасних подій прослідковуємо та аналізуємо роль, проблеми, витоки, основні події України у контексті світових подій. Задля реалізації мети навчання предмета використовуємо інтерактивні ігри в онлайн-сервісах Wordwall, Learning.Apps, Jigsaw Planet, Canva, Timetoast ThingLink, Genially, Flippity.

Предмет «Географія» спрямований на формування знань про особливості населення й просторової організації господарської діяльності у регіонах світу та окремих країнах, умінь орієнтуватися у світових і регіональних соціально-економічних, суспільно-політичних, екологічних процесах. Ознайомлюючи здобувачів освіти з особливостями розвитку в різних країнах світу, проводимо паралель з особливостями економічного, політичного, соціального устрою України. На заняттях застосовуємо такі методи, як **географічна розминка, мозковий штурм, географічний практикум, картографічна лабораторія, лови помилку картографа.**

У ході вивчення культурології здобувачі освіти вивчають модуль «Художня культура України», починаючи від культури східних слов'ян дохристиянської доби до основних тенденцій сучасного культурного розвитку України. Основним змістом модуля є розкриття найважливіших етапів у розвитку сучасної художньої культури України, вивчення та аналіз основних напрямків і стилів образотворчого, музичного, театрального та кіномистецтва, характеристика видів, жанрів і окремих творів образотворчого мистецтва, дослідження творчості відомих представників сучасної художньої культури України. Здобувачі освіти створюють проекти, інтерактивні плакати; виконують такі вправи як «впізнай за описом», «склади портрет».

Формування громадянської компетентності на заняттях з основ економічної теорії є також важливим завданням сучасної освіти. Це реалізовується через поєднання економічних знань з соціальною відповідальністю, розвитком критичного мислення та активної громадянської позиції.

На практичних заняттях розглядають структуру споживання родин з різним рівнем доходів, роблять оцінку зміни вартості споживчого кошика за місяць та вплив на добробут родини.

Кожна лекція містить ряд практичних задач, які здобувачі освіти розв'язують, використовуючи економічні формули.

Усі економічні закони, моделі, показники та критерії розглядаються, виходячи з досвіду здобувачів, можливих і конкретних життєвих ситуацій вдома, на навчанні,

в процесі майбутньої професійної діяльності, що формує почуття дбайливого господаря своєї землі.

Метою вивчення предмета «Громадянська освіта» є створення умов для формування особистості, громадянина України, якому притаманні демократична громадянська культура, усвідомлення цінності свободи, прав людини, відповідальності, готовність до компетентної участі у громадському житті. На заняттях широко впроваджуються мінітренінги, рольові ситуації, дискусійні питання, вправи «займи позицію», «метод прес».

На формування громадянської компетентності спрямована і позааудиторна робота. Зокрема в рамках методичного тижня викладачами циклової комісії педагогічно-соціальних дисциплін у тандемі зі здобувачами освіти було проведено такі заходи:

- ІнфоТрансфер «1000 днів війни – 1000 днів незламності»;
- засідання дискусійного клубу: «Право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань»;
- діалоги без табу «Колоніальна політика Росії : Три голодомори як спосіб приборкання та «замирення» українського народу»;
- публічна консультація «Що варто знати, аби убезпечити себе і не стати жертвою торгівлі людьми»;
- відеопроєкт «Що ми знаємо про Революцію Гідності»;
- вебквест «Шлях до незалежності»;
- круглий стіл «Сторінками сучасної історії: від революції на граніті до Революції гідності».

Громадянська компетентність є сукупністю знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань здобувача освіти, які допомагають йому зрозуміти своє місце в суспільстві, відповідальність за себе й свої дії, передбачають усвідомлення себе громадянином, відповідальним за країну.

Список використаних джерел

1. Вербицька П. Вчителі історії та суспільних дисциплін у добу змін. *Доба*. 2005. №2(14). с.6 – 11.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (Постанова кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392). Інформаційний збірник та коментарі міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Київ: «Педагогічна преса», лютий 2012 № 4-5.
3. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки/ О. І. Пометун. Вісник програм шкільних обмінів. 2005. № 23. С. 18.
4. В.О.Сухомлинський. Вибрані твори в п'яти томах. Київ, 1977. Т.1., С.147.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828266>

Галина Давидюк,
*викладач хімії КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Олена Трач,
*викладач географії, Луцький педагогічний фаховий коледж
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НА ЗАНЯТТЯХ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Вивчення природничих дисциплін потребує від викладачів великої майстерності, щоб розвивати і підтримувати стійкий інтерес до навчання, формувати екологічну, здоров'єзберезувальну і пізнавальну компетентності, виховувати культуру.

Згідно з Концепцією стандартів освітньої галузі вивчення природничих дисциплін має забезпечити здобувачів освіти знаннями фундаментальних законів природи, оволодіння основними методами пізнання живої природи, розуміння біологічної картини світу, застосування знань з природничих дисциплін у майбутній професійній діяльності.

Перспективним шляхом виховання компетентностей є впровадження інноваційних технологій навчання. Вони дозволяють викладачам реалізувати свої педагогічні ідеї, а студентам опанувати вміння і навички саморозвитку особистості.

Проектна технологія найперспективніша, тому що дозволяє організувати навчальний процес, зорієнтований на інтереси, нахили та здібності студентів. Проектна технологія базується на принципі «Все із життя, все для життя». тобто, природа, навколишнє життя стає лабораторією, де проходить процес пізнання.

Проектна діяльність розкриває в здобувачів освіти лідерські здібності, розвиває вміння співпрацювати, почуватись членом команди, брати відповідальність на себе. Проект – це п'ять П: проблема, планування, пошук, продукт, презентація.

Проекти можуть бути: рольові (ігрові, прикладні (спрямовані на впровадження в практику), мистецькі (творчі), дослідницько-пошукові. Це за домінуючою діяльністю.

За предметно-змістовою галуззю вони поділяються на монопредметні, міжпредметні, позапредметні.

За кількістю учасників їх класифікують: короткострокові, середньої тривалості, довгострокові.

Проектна діяльність – це творчий, емоційний процес. Реалізація його надає студентам упевненості в свої сили, формує ситуацію успіху.

Специфіка організації навчального процесу у ВНЗ I та II рівнів акредитації полягає в тому, що студенти паралельно із отриманням знань загальноосвітніх дисциплін, зокрема, і природничого циклу, здобувають кваліфікацію молодшого спеціаліста початкових класів. Тому знання з біології, хімії, географії, фізики, анатомії дають можливість сформуванню у свідомості молодої людини наукову картину світу, виховати екологічну культуру, а також вчать здобувачів освіти вмінню збирати інформацію, аналізувати, вміти поставити проблему.

Вивчення природничих дисциплін передбачає реалізацію таких навчальних проєктів:

1. Дослідницькі проєкти
2. Рольові або ігрові проєкти
3. Прикладні проєкти
4. Інформаційні проєкти

Проблему для проєкту беремо з реального життя, що має значення для самого студента.

При виконанні проєктів найчастіше використовуємо групову роботу. це дає змогу здобувачам легше долати труднощі, відчувати підтримку з боку одногрупників, бути впевненішими при висловленні власних думок, не боятися помилитись у чомусь.

Основні етапи при виконанні проєкту:

- організаційно-підготовчий;
- дослідницько-пошуковий;
- підсумковий.

Організаційно-підготовчий етап передбачає ознайомлення студентів із змістом проєкту, постановкою основних завдань та розподіл обов'язків.

Під час дослідницько-пошукової роботи студенти збирають інформацію, опрацьовують літературу, проводять експерименти.

На дослідницькому етапі учасники проєкту узагальнюють зібраний матеріал, оформляють звіти. Під час захисту проєктів демонструють результати свого дослідження.

Оцінка проєкту повинна носити стимулюючий характер. Тому не слід перетворювати презентацію у змагання. Краще виділити номінації «Пізнавальний проєкт», «Корисний проєкт» і т.д.

Використовуючи проєктну технологію у своїй роботі, викладач, як носій готових знань, перетворюється в організатора проєктної діяльності студентів. Він пропонує теми проєктів, список літератури, консулює на різних етапах роботи.

Участь студентів у таких проєктах допомагає майбутнім вчителям сформувати логічну структуру з теоретичних знань, якими вони можуть вільно оперувати на практиці. вони вчаться інтегрувати та комбінувати знання, отримані під час всього освітнього процесу та здобувати необхідні нові [2.с.19].

Вчені В. Коваль та А. Шевантаєва зазначають, що метод проєктів поєднує дослідницьку і продуктивну діяльність із процесом набуття знань та вмінь і ґрунтується на особистих інтересах [4.с.56]. До всього він надає майбутнім вчителям вибудувати позитивну історію стосунків з учнями за нових умов; підібрати учням ролі, підкресливши їхню індивідуальність і природні таланти [3].

Отже, метод проєктів можна вважати універсальною технологією, яка дає змогу якісно поєднувати теоретичні знання з їх практичною реалізацією. А знання, здобуті на практиці, вчать мислити, долати перешкоди (віднаходити реалізації певних завдань), змушує залучатись до процесу навчання, а не передбачає готових знань. Ця освітня технологія підходить при викладанні не тільки природничих дисциплін, але і інших предметів.

Список використаних джерел

1. Вороненко Т. Проектна діяльність учнів у навчанні природничих предметів. Біологія та хімія в рідній школі. 2015. № 4. С.20-24.
2. Дем'яненко В.І. Проектна діяльність майбутнього вчителя початкової школи в контексті нової освітньої стратегії. Молодий вчений. 2017. № 10,2. Т. 50.2. с.18-22.
3. Дьоміна І. Проектне навчання: коротко про головне. НУШ.2018. URL: <https://nus.org.ua/view/proektne-navchannua-Korotko-pro-golovne/>.
4. Коваль В.О., Шевантаєва А.В. Формвання екологічної компетентності майбутніх вчителів початкової школи в процесі проєктної діяльності. Молодий вчений.2018. № 2.1. Т.54.1. с. 55.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828304>

Марія Бойчук,

*відмінник освіти України, викладач вищої категорії,
викладач-методист КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Владислава Кондратюк,

*студентка 2 курсу, спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж», м. Луцьк, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Ключові слова: викладач математики, освітній процес, інтерактивні методи навчання, педагогічні технології, діалогове навчання.

Інноваційні трансформації в освітньому просторі України та зміна освітньої парадигми стимулюють появу творчих новаторських ідей, а також пошук досконаліших систем підготовки майбутніх педагогів. Запит на професіоналізм і творчість педагога, здатного ефективно функціонувати в сучасних освітніх системах, стає особливо актуальним в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору. На сучасному етапі розвитку української держави значно зросла увага до наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів. У цьому контексті сучасна педагогічна наука орієнтована на реформування системи освіти в Україні з урахуванням актуальних соціальних та міжнародних викликів.

Зміни у суспільстві та розширення міжнародних зв'язків зумовлюють потребу в якісному підвищенні рівня підготовки майбутніх фахівців. Це потребує формування й розвитку психологічно грамотних і висококваліфікованих педагогів, здатних забезпечити особистісно орієнтоване навчання й виховання. Одним із ключових завдань у цьому залишається забезпечення високої якості навчання на кожному зайнятті. Досягти цього можливо шляхом інтеграції традиційних форм і методів з інноваційними підходами до організації освітнього процесу.

Суто інформаційне навчання необхідно переводити в мотиваційне, коли на першому плані – свідома пізнавальна діяльність студентів, а викладач, спостерігаючи, допомагає у кожній конкретній ситуації використовувати свої можливості та здібності, зміцнюючи впевненість у своїх діях. Сьогодні виникає потреба в модернізації освітньої системи шляхом: зміни характеру взаємодії учасників навчального процесу, що передбачає виконання викладачем функції фасилітатора; запровадження інтерактивних методів навчання, в основу яких покладено спілкування як двосторонній процес, в якому студент-викладач або студент-студент обмінюються думками, інформацією; спрямованості освітнього процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей особистості; спрямованості навчальної діяльності на соціалізацію особистості, яка являє собою процес становлення особистості, поступове засвоєння нею вимог суспільства, придбання соціально значимих характеристик свідомості і поведінки, що регулюють її взаємини із суспільством; запровадження у навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій; запровадження комплексу процедур спостереження, поточного оцінювання та на їх основі коригування освітнього процесу [2].

Інтерактивні методи захоплюють студентів, пробуджують в них інтерес та мотивацію, навчають самостійному мисленню та діям. Це діалогове навчання, яке заперечує домінування як одного виступаючого, так і однієї думки над іншою [3].

Заняття з математики передбачає постійний аналітичний і комунікативний процес між викладачем і студентом. Воно включає різні етапи, такі як аналіз математичних понять, розв'язання задач, вивчення теорем і їх доказів, перевірка знання формул, правил та математичної термінології. Під час проведення занять важливо застосовувати інтерактивні методи, які сприяють підвищенню зацікавленості студентів, розвитку їхнього логічного мислення та ефективному досягненню основної мети навчання — формування спеціалістів, теоретично і практично підготовлених до дослідницької, викладацької та прикладної математичної діяльності.

Приклади інтерактивних форм і методів до використання на заняттях:

- дерево рішень (питання – відповіді);
- незакінчене речення (формулюється речення і студенту пропонується завершити його);
- займи позицію (декілька варіантів відповіді: вибрати і аргументувати);
- зміни позицію (студент змінює позицію викладача, дає свою відповідь);
- бесіда за змістом навчального матеріалу;
- міні - міркування;

Творчі інтерактивні завдання:

- Математичні квести (студенти отримують серію завдань або задач, об'єднаних спільною темою чи сюжетом. Виконуючи завдання, вони переходять до наступного етапу, поступово розв'язуючи комплексну задачу або досягаючи кінцевої мети);
- Гра "Математична дуель" (студенти змагаються один з одним, розв'язуючи задачі на швидкість. Викладач заздалегідь підбирає завдання різної складності для різних етапів гри);
- Проект "Математика в житті" (студенти працюють у групах над створенням проекту, де демонструють практичне застосування математичних концепцій у повсякденному житті, бізнесі, науці чи технологіях);
- Математичні дебати (групи студентів обговорюють суперечливі математичні теми, такі як різні підходи до розв'язання задач, роль теорії ймовірностей у прийнятті рішень тощо);
- Ігрове моделювання (викладач створює реальну або уявну ситуацію, що потребує математичного моделювання для вирішення. Наприклад, розробка фінансового плану чи оптимізація виробничих процесів);
- Математичний брейн-ринг (студенти діляться на команди й відповідають на запитання різного рівня складності, пов'язані з математикою. Це може бути як розв'язання задач, так і пояснення теорем);
- Інтерактивні презентації (студенти самостійно готують презентації на математичні теми, використовуючи анімацію, графіки та інтерактивні елементи для пояснення складних концепцій);
- Віртуальні симуляції (використання спеціалізованих математичних програм або онлайн-платформ для моделювання процесів, побудови графіків чи аналізу даних);
- Математичне мистецтво (завдання на створення математичних візуалізацій, наприклад, побудова фракталів, симетрій чи геометричних орнаментів, які потім аналізуються з точки зору математичних властивостей);
- Історія числа (інтерактивна лекція або гра, де студенти досліджують історію певних математичних понять чи теорем, а потім презентують свої відкриття одногрупникам).

Інноваційні трансформації в освітньому просторі України вимагають модернізації педагогічних підходів, спрямованих на формування професійно компетентних, творчих фахівців, здатних до ефективною діяльності у сучасних умовах.

Інтерактивні методи навчання виявляються ключовими в реалізації цієї мети, оскільки вони сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку критичного мислення та формуванню прикладних навичок.

Особливо значущими ці підходи є у викладанні математики, де інтерактивні методи забезпечують глибше розуміння навчального матеріалу, стимулюють творче мислення та інтерес до предмету. Інтеграція традиційних форм навчання з творчими та інтерактивними методами дозволяє перетворити заняття на динамічний процес співпраці, у центрі якого перебуває студент.

Запропоновані методи, такі як математичні квести, ігрове моделювання, дебати чи інтерактивні презентації, є не лише інструментами формування ключових компетентностей, але й ефективними засобами соціалізації та професійної підготовки студентів. Таким чином, забезпечення високої якості освітнього процесу можливе завдяки впровадженню інтерактивних технологій, які відповідають актуальним соціальним і освітнім викликам.

Список використаних джерел:

1. Пометун О.І. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
2. Постельняк А.І. Імпульс до творчості // Завучу усе для роботи. - №10. - травень 2009. С. 12 – 25
3. <http://www.kspu.kr.ua/ua/ntmd/konferentsiy/3-mizhnarodna-internet-konferentsiia-2015/seksiia-1/3521-onovlennya-bazovoyi-pidhotovky-maybutnikh-uchyteliv-pochatkovoyi-shkoly-v-umovakh-formuvannya-zahalnoyevropeyskoho-osvitnoho-prostoru>
4. <http://intkonf.org/sheludyakova-no-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya-pri-provedenni-individualnih-zanyat/>
5. <https://sites.google.com/site/nmcmkyk/naukova-dialnist/interaktivni-metodi-navcanna>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828349>

Анна Сачанюк,

викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик Луцького педагогічного фахового коледжу КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ЗНАНЬ

В статті звертається увага на ключову роль інклюзивної освіти як механізму для подолання освітньої нерівності та створення доступного навчального середовища для всіх категорій учнів з особливими освітніми потребами. Проаналізовано виклики, з якими стикається інклюзивна освіта, та запропоновані стратегії для їх подолання. На основі наукових досліджень і практичного досвіду в сфері освіти, стаття висвітлює перспективи розвитку інклюзивної освіти.

У сучасному світі освіта відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної справедливості та сталого розвитку суспільства. Принципи рівності й доступності, що лежать в основі інклюзивної освіти, стають дедалі важливішими у контексті глобальних викликів та швидких змін. Інклюзія передбачає створення таких умов навчання, які враховують різноманітність учнів і сприяють їхньому всебічному розвитку. Вона не лише усуває бар'єри на шляху до знань, але й формує цінності толерантності та поваги до людських прав. Впровадження інклюзивних підходів є важливим кроком до

побудови освітнього середовища, яке надає рівні можливості для всіх і сприяє соціальній інтеграції.

Інклюзивна освіта - це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісного навчання шляхом організації діяльності в освітніх установах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей. Визначення оптимальних шляхів і засобів впровадження інклюзивного навчання базується на основі відповідного нормативно-правового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення.

Основний принцип інклюзивної освіти полягає в тому, що:

- Всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними.
- Навчальні заклади мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання.
- Забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розробки відповідних навчальних планів, прийняття організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання ресурсів та партнерських зв'язків зі своїми громадами.

Діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання. Вони є найбільш ефективним засобом, який гарантує солідарність, співучасть, взаємоповагу, розуміння між дітьми з особливими потребами та їхніми ровесниками.

Незважаючи на необхідність впровадження інклюзивного навчання, показник інклюзії в Україні становить лише 7%. Для порівняння: в Литві ця цифра сягає 90%, Польщі – 42%, Словаччини – 42%, Угорщині – 57%, Італії – 99%, Норвегії – 90%, Франції – 25% »[1]. Саме це і зумовило актуальність нашого дослідження.

Включення дітей з особливими потребами у загальноосвітні заклади вимагає спеціалізованої корекційної допомоги та психологічної підтримки. Головною метою цих послуг є моніторинг розвитку дитини, його академічна успішність та допомога у вирішенні проблем адаптації в середовищі здорових однолітків.

Для країни, що знаходиться в стадії активної війни з агресором, проблема інклюзивної освіти є одним із пріоритетних. За роки війни кількість людей з інвалідністю значно збільшилася. І питання їх соціалізації, в тому ж числі через підвищення професійного рівня і переорієнтації є надзвичайно актуальним.

Хоча інклюзивна освіта є вкрай необхідною, і має безсумнівні переваги, вона також стикається з рядом викликів. Так впровадження з 1 січня 2022 р. до системи освіти нової моделі інклюзивного навчання, спричиняє необхідність створення належних умов для навчання осіб з особливими освітніми потребами що, своєю чергою, вимагає індивідуального підходу до навчання, підготовка і перепідготовки вчителів для роботи з різними категоріями учнів, а також необхідність створення адаптованих навчальних програм і матеріалів. Крім того, фінансові, інфраструктурні та кадрові обмеження також ускладнюють впровадження інклюзивної освіти.

Нами запропоновано наступні стратегії для подолання викликів: для успішного впровадження інклюзивної освіти необхідно приділяти увагу підготовці та підтримці вчителів, розвитку інфраструктури освітніх закладів, а також створенню інклюзивного навчального середовища; підтримка соціальних програм, спрямованих на інклюзію, та сприяння участі батьків у навчальному процесі також є важливими аспектами успішної реалізації інклюзивної освіти.

Перспективними, на нашу думку є, напрямки розвитку інклюзивної освіти, що включають в себе посилення підтримки вчителів та шкіл у роботі з учнями з різними

потребами, розробку і впровадження інноваційних методик навчання, а також підвищення усвідомлення суспільства щодо важливості інклюзії у сучасній освіті. Ці напрямки розвиватимуться з метою забезпечення більшого доступу до якісної освіти для всіх учнів, незалежно від їхньої фізичної, психологічної або соціальної специфіки.

Одним із ключових аспектів перспектив розвитку інклюзивної освіти є інтеграція інформаційних технологій у навчальний процес. Використання цифрових технологій може забезпечити індивідуалізоване навчання, сприяти взаємодії між учнями та вчителями, а також розширити можливості для доступу до освіти для учнів з особливими освітніми потребами.

Крім того, розвиток міжнародного співробітництва у сфері інклюзивної освіти є важливим чинником, який сприятиме обміну досвідом та передачі кращих практик. Обмін інформацією та спільна розробка стандартів та методологій можуть допомогти вдосконалити свої підходи до реалізації доступної освіти.

Нарешті, важливою перспективою розвитку цього напрямку є активна участь громадськості та громадянського суспільства. Залучення різноманітних зацікавлених сторін, включаючи батьків, учнів, вчителів, науковців, активістів та представників органів влади, може сприяти більшому розумінню та підтримці.

Висновок: Бар'єрна освіта є важливим елементом сучасної освітньої політики, яка сприяє створенню більш справедливого та толерантного суспільства. Незважаючи на виклики, з якими вона стикається, інклюзивна освіта має значний потенціал для забезпечення рівних можливостей для всіх учнів. Розвиток інтегрованої системи освіти вимагає спільних зусиль з боку усіх зацікавлених сторін та постійного вдосконалення підходів та стратегій національних та міжнародних освітніх систем.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л.М. 4 роки впровадження інклюзії URL: <https://mon.gov.ua/ua/news>.
2. Дрозд Л. В., Пшенична Л. С., Ляска О. П. Інклюзивна освіта: реалії сьогодення та перспективи розвитку. *Перспективи та інновації науки*. Київ, 2022. № 2(7). С. 853-863.
3. Мельничук І. Розвиток інклюзивної освіти в Україні. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. 2020. № 1 (68). С. 165-170.
4. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році. Лист МОН №1/10258-22 від 06.09.2022 URL:<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14828360>**Наталія Дуб'юк,**

*кандидат пед. наук, учитель музичного мистецтва,
Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький лицей №4
імені Модеста Левицького Луцької міської ради», м. Луцьк, Україна*

ІНТЕГРАЦІЯ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІХУДОЖНЬОГО ПІДХОДУ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

Ключові слова: мистецька освіта, інтеграція, поліхудожній підхід, вчитель музичного мистецтва.

В умовах модернізації національної системи освіти відбувається переосмислення парадигми педагогічної науки, що відображається у тенденції до міждисциплінарності та інтегрування знань. При цьому особливого значення набуває та обставина, що ідеалом культури в сучасному світі постає людина, здатна протистояти руйнівним тенденціям техногенної цивілізації і обрати шлях «духовної навігації». На цьому акцентовано увагу в законодавчо-нормативних документах, зокрема Законі України «Про освіту», «Про культуру», «Про інноваційну діяльність», Концепції Нової української школи, у формулу якої включено обізнаність та самовираження у сфері культури, здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття з допомогою мистецтва [5]. Реалізація цих компетентностей залежить від пошуку інноваційних методів розв'язання завдань художньо-естетичного виховання, що обумовлює зростання інтересу наукової думки до інноваційної діяльності, розробки нових інноваційних освітніх технологій[6].

Актуальною проблемою мистецької освіти стає розширення педагогічних знань інноваційними технологіями, нового наукового осмислення прогресивних практичних мистецько-педагогічних надбань минулого з метою їх ефективного впровадження у зміст сучасної мистецької теорії та практики. Різномічні аспекти впровадження інноваційних освітніх технологій розкриваються у наукових працях В. Беспалько, І. Дичківської, Л. Коваль, І. Коновальчука, Л. Лук'янової, М. Махмутова, О. Падалки, О. Пехоти, Г. Селевка, І. Смолюка, А. Хуторського та ін.. Вчені відзначають, що предметом педагогічної інноватики є актуально значущі та системно організуючі інноваційні процеси, які стають перспективними для еволюції освіти та позитивно впливають на її розвиток, а також на розвиток більш широкого мультикультурного простору [3].

Як свідчить аналіз наукових джерел, останнім часом значно актуалізувалися інтегративні тенденції в дидактиці, в теорії педагогіки. Дослідники вивчають феномен освітньої інтеграції на матеріалі різних дисциплін (Р. Арцишевський, Н. Бібік, В. Гузєєв, Я. Данилюк, В. Ільченко, І. Козловська та ін.), зокрема предметів художньо-естетичного циклу (О. Курєвіна, Л. Масол, Л. Савенкова, В. Тименко, Г. Шевченко, О. Щолокова, Б. Юсов та ін.). Вчені суголосні у думці, що в умовах інтегрованого навчання взаємопроникнення й систематизація знань учнів, розвиток творчих здібностей і гнучкого мислення (симультанного, критичного, діалектичного), можливість самовираження у творчій діяльності відбуваються більш ефективно [1].

Визначена проблема знаходить своє відображення у наукових дослідженнях процесу інтеграції на основі особистісно-розвивальної педагогічної технології (О. Бузова, О. Гайдамака, Т. Дорошенко та ін.), *поліхудожнього підходу* (О. Комаровська, Л. Масол, С. Науменко, О. Рудницька та ін.), дослідження методики викладання різновидів мистецтва у загальноосвітній школі та професійній підготовці

викладачів мистецьких дисциплін (К. Завалко, Н. Згурська, О. Кайдановська, Л. Лимаренко, Г. Ніколаї, Л. Паньків, Л. Побережна, Т. Рейзенкінд, С. Соломаха та ін.).

Актуальності набуває впровадження в умовах сьогодення предметноінтегративної моделі шкільної мистецької освіти (Л. Масол) в контексті компетентнісного та інтегративного підходів, яка спрямовується на формування в учнів цілісної і багатовимірної картини світу, що досягається за умов впровадження у її зміст інтегративних технологій.

Цільове завдання поліхудожньої освіти – формування та розвиток емпатії, уяви, та емоційно-чуттєвої сфери, гуманітарного діапазону знань, поліхудожнього мислення, творчих та дослідницьких здібностей, культури сприйняття. У педагогічному процесі все це нерозривно пов'язано з розробкою та впровадженням у практику інтерактивних технологій з урахуванням особистісних цінностей. Поліхудожня освіта – комплексний взаємозв'язок мистецтв у процесі спеціальної освіти, який можливий на основі інтеграції предметів культурологічного та естетико-мистецтвознавчого, музикознавчого циклів[3]. Це створення нових умов їх організації в інтеграційному просторі, а не заміна традиційних академічних занять з мистецтва

Інноваційним напрямком сучасної мистецької педагогіки, є *поліхудожній підхід*, який базується на комплексному зануренні особистості в різні мистецтва як цілісність і має на меті формування в неї цілісного світобачення і світовідчуття (О. Комаровська). Зміст поліхудожності в освітньому процесі розкривається в контексті інтеграції.

Інтегрування в сучасній освіті розглядається як дієвий засіб структурування змісту і систематизації навчального матеріалу, а також як інноваційна педагогічна технологія. Інтегрований *поліхудожній підхід* в освіті забезпечує ефективність виховання комунікативної та творчої особистості, яка спроможна самостійно знаходити нетрадиційні, нові підходи до розв'язання завдань будь-якої галузі, самодосконалюватись та саморозвиватись.

Зауважимо, що інтеграція в мистецькій освіті тлумачиться як педагогічний інструмент системного поєднання засобів різних мистецтв у впливі на особистість, що зумовлює формування в неї цілісного світовідчуття, обізнаності у сфері мистецтва [4].

Концепцію інноваційної предметно-інтегративної моделі шкільної освіти в Україні розроблено Л. Масол. Її основу становить поліцентрична інтеграція змісту освіти, що моделює освітній процес через включення до навчальних програм поряд із традиційно основними видами мистецтв – музичним та образотворчим – елементів синтетичних видів мистецтв – хореографічного, театрального, екранного [4].

О. Комаровська під поліхудожньою підготовкою майбутнього вчителя музичного мистецтва розуміє залучення різних видів мистецтв при умові розуміння універсальних закономірностей художньо-образного втілення [2].

Аспекти поліхудожньої освіти у педагогічному контексті допомагають створити більш різнобічний та глибокий освітній досвід, що сприятиме розвитку учнів як творчих та культурно обізнаних особистостей. Основні аспекти поліхудожньої освіти у педагогічному контексті: особистісний розвиток, міждисциплінарність, культурне розуміння, розвиток творчого мислення, інтеграція мистецтва.

До художньо-педагогічних технологій відносять: інтегративні, проблемно-евристичні, інтерактивні, ігрові, сугестивні та естетотерапевтичні (арт-терапевтичні), музейні, медіа-технології навчання. Отже, сутність поліхудожності полягає в тому, що це поєднання кількох видів мистецтв в одному творі або проекті. Це дозволяє творчим колективам та художникам змішувати різні аспекти мистецтва для створення нових та оригінальних творів, які можуть збагатити чуттєвий досвід аудиторії.

Провідні методи художньо-педагогічних технологій, зокрема: міжвидові мистецькі порівняння, аналогії, асоціації тощо (*інтегративні*); евристична бесіда,

«мозковий штурм», ситуації вибору, альтернативні художньо-творчі завдання тощо (*проблемно-евристичні*); фасилітована дискусія, метод мистецьких проєктів, різні форми художньої кооперації, дискусії, круглі столи (*інтерактивні*); художньо-пізнавальні ігри, театралізовані ігри, художньо-конструкторські ігри (*ігрові*); методи, що використовують переважно вербальні канали комунікації, пов'язані з експресивним мовленням для створення емоціогенних ситуацій – переживання учнями почуття захоплення, успіху, подиву; методи естетотерапії або арт-терапії, які здійснюють вплив за допомогою образів мистецтва, різних видів художньої творчості; комбіноване використання різних типів сугестій (*сугестивні та естетотерапевтичні*); реальні та віртуальні екскурсії (музейні технології); традиційні (друкована продукція, періодичні видання, радіо, звукозапис, кінематограф, телебачення), нові електронні (відео, мобільні телефони, CD, DVD, комп'ютер, Інтернет-ресурси) (*медіа-технології*). Поліхудожній підхід формує поліхудожню особистість, здатну розуміти та сприймати різні види мистецтва та сприяє цілісному художньому розвитку особистості

Отже, вибір та реалізація певної художньо-педагогічної технології, їх компонування, поєднання різних форм, методів, прийомів керування діяльністю учнів обумовлюється завданнями, драматургією конкретного уроку чи позаурочного виховного заходу, змістом теми, рівнем підготовленості учнів і спрямовується на подолання стереотипів пасивного засвоєння художньої інформації, спонукання школярів до роздумів і міркувань, діалогу і співтворчості, оцінних, критичних висловлювань щодо фактів чи явищ мистецтва[2]. Викладання музичного мистецтва передбачає інтеграцію різних видів мистецтва та мистецької діяльності, оскільки сучасна професійна підготовка вчителя музичного мистецтва потребує поліхудожнього підходу.

Таким чином, інноваційна предметно-інтегративна модель шкільної мистецької освіти відповідає практичним викликам сучасної загальної освіти, а поліхудожній підхід відображає інноваційну позицію Нової української школи, яка передбачає об'єднання частин навчально-освітнього процесу в єдине ціле, що забезпечує формування в учнів цілісної і багатовимірної картини світу.

Список використаних джерел

1. Інноваційні технології навчання: навч. посіб./кол. авторів; відп. ред. Х.Ш. Бахтіярова. Київ: НТУ, 2017. 172 с.
2. Інформаційно-комунікаційні технології для педагогічних працівників (Практичний курс) / укл. Д. А. Покришень, Є. С. Закревська, О. М. Корнієць, Ю. М. Літош, В. М. Ракута, О. О. Тихоненко. Чернігів: ЧОІППО імені К. Д. Ушинського, 2011. 62 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
4. Шапран О. І. Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів. Переяслав-Хмельницький: С.В. Карпук, 2007. 370 с.
5. Державний стандарт базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannyaderzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
6. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok.12.mystetska.osvitnya.haluz.20.08.2022.pdf>.

РОЗДІЛ 4 ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14831688>

Iryna Nikitina,

*Senior Lecturer, Department of Language Training,
Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine*

Tetiana Ishchenko,

*Senior Lecturer, Department of Language Training,
Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine*

SOME ADVANTAGES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A TOOL FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES

Key words: Artificial Intelligence, education, tools, computer-based language

In today's rapidly evolving digital landscape, the role of technology in education has become more significant than ever. Among the most transformative tools is Artificial Intelligence (AI), which has revolutionized various fields, including language learning. AI's ability to simulate human intelligence allows it to serve as a personalized and adaptive resource that can enhance the process of learning foreign languages. Artificial Intelligence has revolutionized many aspects of our lives, and language learning is no exception. The role of technology in language learning is becoming increasingly important, and the development of artificial intelligence is radically changing the approach to language education.

Innovative tools help overcome the language barrier and create an interactive learning environment that meets the needs of the modern learner. Artificial intelligence not only changes traditional methods of teaching foreign languages, but also offers new tools for many types of activities, such as individualization of learning, automation of knowledge testing, as well as the creation of an interactive environment for speaking and listening practice, improving pronunciation, learning vocabulary in context, as well as adaptive selection of educational materials according to the student's level of knowledge, real-time feedback and effective immersion in the language environment through interactive conversational simulations, etc. [1].

Artificial Intelligence, powered by machine learning and natural language processing (NLP), has made it possible to create innovative tools that can assist learners at every stage of acquiring a foreign language. AI-driven language learning platforms, chatbots, virtual assistants, and translation tools have become essential aids for language learners worldwide.

To master a foreign language, it is necessary to learn, consolidate and constantly develop four basic skills - reading, writing, listening and speaking. However, in classes - independent or together with a teacher - students often face difficulties that hinder progress and sometimes even lead to a loss of motivation [2]. The lack of possibilities for oral practice often becomes another problem for perfecting your basic skills. Students who do not engage in active speaking practice have difficulty with visualization, the fluidity of thought, and the ability to support growth. Nowadays, sputtering is of utmost importance. Without full-fledged dialogues and conversations between the two, there is no illusion that you are interpreting the language.

Although language bots cannot communicate with you at the level of native speakers, they are really useful. Finding a conversation partner who is fluent in the language you need

is not so easy. In this case, a bot will be very appropriate: it helps to practice language skills and correct mistakes, provides feedback. Moreover, all this without the feeling of discomfort that bothers many students during live communication in a foreign language!

Using interactive textbooks and platforms, it is possible to provide personalized tasks and easily adapt tasks to each student's level, ensuring optimal workload. For example, if a student easily copes with grammar exercises, the system will suggest more difficult texts to read. Artificial intelligence can create interactive exercises, such as filling in the gaps in the text, matching words with their meanings, or even composing your own sentences. AI can also generate a variety of audio and video materials, such as dialogues, songs, or news, which can be used to practice pronunciation and listening.

How AI Enhances Language Learning?

First of all, its *Personalized Learning*. AI algorithms can analyze a learner's strengths and weaknesses to tailor lessons and exercises. Adaptive learning platforms adjust the difficulty level of content based on real-time performance. Next, it's *Immersive Language Environments*. AI-powered language learning apps can create immersive language environments, simulating real-life conversations and cultural experiences. *Virtual and augmented reality* can transport learners to virtual worlds where they can practice language skills in a realistic setting. *Instant Feedback and Correction* means that AI-powered language learning tools can provide instant feedback on pronunciation, grammar, and vocabulary. They can identify common mistakes and offer specific corrections, helping learners to improve rapidly. *Intelligent Tutoring Systems* can provide personalized guidance and support, answering questions and explaining complex concepts. They can adapt to a learner's pace and style, ensuring optimal learning outcomes. *AI-powered translation tools* can help learners understand foreign language texts and translate their own work. *Text analysis tools* can identify common language patterns and provide insights into language usage.

However, when talking about the advantages of artificial speech learning systems, we must remember that they all work only with limited, pre-programmed language material, because they are technical systems that follow clear, strict patterns. However, the main characteristic of human language competence is unpredictability, spontaneity and creativity. We humans have mastered the ability to creatively express new thoughts and ideas, we use language in social situations in which we take into account the general knowledge and knowledge of our interlocutor. Moreover, it is important to be aware of the potential bias of AI-based systems, which may impact the quality of education, reducing its effectiveness for some groups of students.

Computer-based language learning programs can easily replace traditional paper textbooks in the future. However, a virtual tutor or avatar cannot replace a real teacher. It lacks basic cognitive and social skills – after all, it lacks consciousness. However, such systems can serve as a useful supplement to face-to-face courses. For example, they can create a motivational basis, help overcome language barriers, help build a basic vocabulary, especially in cases where it is impossible to provide a traditional language course. However, it is still too early to talk about a complete replacement of a human teacher with artificial intelligence [3]. After all, one thing is decisive: to master a foreign language, you need to speak it. The more advanced the level, the more important it becomes to use the language in real social interactions, and the more important feedback from a real teacher becomes.

Artificial Intelligence has transformed language learning from a traditional, teacher-led process to a dynamic and interactive experience. By offering personalized learning, immediate feedback, and real-time communication, AI tools provide invaluable resources for learners. While challenges remain, the continued integration of AI in language education promises to create more efficient, accessible, and engaging learning environments. As technology progresses, AI will undoubtedly play a crucial role in shaping the future of

language learning, empowering individuals across the globe to communicate more effectively in an interconnected world.

References

1. Nikitina, I., & Ishchenko, T. (2023). CHATGPT IN THE PARADIGM OF MODERN EDUCATION. Scientific Journal of Polonia University, 61(6).
2. Команда LiveXP. Штучний інтелект для вивчення англійської та інших мов: користь нових технологій URL: https://livexp.com/ua/blog/shtuchnyi-intelekt-dlia-vyvchennia-inozemnykh-mov?utm_medium=blog_article&utm_campaign=%2Fblog%2Fshtuchnyi-intelekt-dlia-vyvchennia-inozemnykh-mov&utm_source=blog-ua
3. Nikitina, I., & Ishchenko, T. (2024). THE IMPACT OF AI ON TEACHERS: SUPPORT OR REPLACEMENT? Scientific Journal of Polonia University, 65(4).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14831709>

Наталія Киселюк,
кандидат філол. наук, доцент,
доцент кафедри іноземної та української філології
Луцького національного технічного університету,
м. Луцьк, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ІНТЕРАКТИВНА ПЛАТФОРМА PEARSON

Ключові слова: інтерактивна платформа Pearson, викладання англійської мови, інноваційні методи навчання, сучасні освітні технології, інтерактивні підручники, цифрові ресурси в освіті.

В умовах сьогодення інтерактивні засоби навчання відкривають широкі перспективи для вдосконалення процесу вивчення іноземних мов та значно підвищують ефективність засвоєння матеріалу. Це стає можливим завдяки впровадженню інноваційних дидактичних функцій, які не можуть бути реалізовані за допомогою традиційних засобів викладання. Так, зокрема, інтерактивна цифрова платформа не лише забезпечує мультимодальний доступ до інформації, дозволяючи її сприймати одночасно через слухові та зорові канали, але й надає можливість організувати навчальний процес і контроль знань у різноманітних режимах. Вона підтримує самостійний пошук інформації, адаптується до рівня складності навчання кожного здобувача, і таким чином сприяє розвитку індивідуальних навчальних траєкторій.

Однією з найпопулярніших інтерактивних платформ для вивчення мов є платформа Pearson. Використання інтерактивної платформи Pearson для вивчення англійської мови відкриває нові горизонти в удосконаленні навчального процесу завдяки впровадженню сучасних технологій та інноваційних підходів до освіти. Ця платформа інтегрує передові дидактичні інструменти, що сприяють не лише ефективнішому засвоєнню матеріалу, але й створенню індивідуалізованого освітнього досвіду для кожного користувача [1].

Зокрема, користувачі платформи Pearson English Connect зазначають, що це – передова онлайн-платформа, яка надає повний доступ до всіх цифрових ресурсів Pearson і дозволяє зручно працювати як з підручником, так і робочим зошитом у режимі онлайн з будь-якого комп'ютерного пристрою від смартфона до стаціонарного десктопу [2]. Серед корисних функцій, які функції пропонує платформа, можна виділити наступні:

- проведення заняття як в онлайн, так і в офлайн форматі;
- демонстрація текстів, аудіо, відео та інтерактивних вправ з підручника на інтерактивній дошці;

- призначення завдань з інтерактивного робочого зошита;
- інтерактивна демонстрація процесу виконання вправ та показ правильних відповідей з коментарями;
- наявність готових онлайн-тестів до кожного розділу підручника, а також підсумкових тестових завдань.
- відстеження успішності як окремого користувача, так і всієї навчальної групи.

Спираючись на особистий досвід викладання англійської мови для здобувачів вищої освіти у Луцькому національному технічному університеті з використанням інтерактивних підручників Pearson *“Speakout”* та *“Business Partner”* [3,4], можемо зазначити, що робота з Pearson дозволяє викладачеві не лише організувати навчальний процес, але й забезпечити високу якість викладання. Інструменти платформи допомагають аналізувати прогрес кожного здобувача, виявляти проблемні теми та адаптувати навчання відповідно до потреб групи.

Слід зазначити, що платформа є легкою та ефективною у використанні. Зокрема, забезпечення доступу до навчальних матеріалів у різних форматах (відео, аудіо, інтерактивні вправи, тексти), сприяє активації різних каналів сприйняття інформації (зорового, слухового, моторного). Це особливо важливо для вивчення іноземної мови, де аудіовізуальне сприйняття є ключовим для формування навичок розуміння та вимови. Крім того, спеціальні інтерактивні вправи, наприклад, симуляції розмовних ситуацій або завдання на створення письмових текстів, розвивають комунікативні навички у реальних контекстах.

Серед переваг платформи слід також зазначити той факт, що здобувачі мають можливість працювати у власному темпі, використовуючи модулі платформи для самостійної підготовки. Так, наприклад, секції граматики, лексики чи вимови можна опанувати без участі викладача, що сприяє розвитку автономності та відповідальності за навчальний процес. А можливість роботи з платформою Pearson на різних пристроях дозволяє користувачам займатися в будь-який зручний час і в будь-якому місці, що є особливою перевагою в умовах дистанційного навчання або при поєднанні роботи з навчанням.

Крім того, платформа Pearson пропонує адаптивні навчальні програми, які підлаштовуються під рівень знань і темп навчання кожного користувача. Завдяки інтерактивним завданням, тестам і діагностичним модулям Pearson дозволяє створювати індивідуальні траєкторії навчання для здобувачів, що враховують їхні сильні та слабкі сторони. А включення елементів гри, наприклад, системи балів, рейтингів чи досягнень, стимулює інтерес здобувачів до навчання та підвищує їх залученість у процес.

Спираючись на вищезазначене, можемо стверджувати, що успішне викладання іноземної мови значною мірою залежить від того, які прийоми, засоби та технології використовуються для організації та управління цим процесом. Також важливу роль відіграє рівень матеріально-технічного та методичного забезпечення як аудиторних, так і позааудиторних занять. У цьому контексті інтерактивна платформа Pearson виступає одним із найсучасніших і найефективніших інструментів, поєднуючи можливості новітніх технологій із перевіреними педагогічними методиками. Вона пропонує широкий спектр інструментів для організації навчального процесу, дозволяє створювати індивідуальні траєкторії навчання, забезпечує інтерактивну взаємодію між учасниками навчального процесу, сприяє активному залученню студентів до процесу навчання, підвищуючи їхню зацікавленість. Крім того, завдяки платформі можна легко виявляти проблемні моменти та оперативно вносити корективи в навчальний процес, а інструменти для тестування та оцінювання дають можливість швидко отримувати

результати, що сприяє зворотному зв'язку й мотивує здобувачів на подальший розвиток.

Таким чином, інтерактивна платформа Pearson значно підвищує якість навчання, розширює можливості викладачів у роботі з групами та індивідуально з кожним студентом, а також створює умови для досягнення високих результатів у вивченні іноземної мови. Це робить її незамінним інструментом у сучасній освітній практиці.

Список використаних джерел

1. Pearson English Portal. URL : <https://www.pearson.com/languages/learners.html>
2. Dinternal Education. URL : <https://www.facebook.com/Dinternal.Education/posts/pearson-english-connect>
3. Dubicka I., O'Keeffe, Dignen B., Hogan M. Wright L. Business Partner B1+ Teacher's Book +MEL. Pearson Education Limited, 2018. — 211 p.
4. Williams D. Speakout Advanced Teacher's Book with resource and academic Disk. Pearson Education Limited, 2016. — 201 p.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14831721>

Ірина Кузьміч,

*старший викладач кафедри Комп'ютерної інженерії,
заступник директора Навчально-наукового інституту
інформаційних технологій Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ, Україна*

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: МАЙБУТНЄ ВЖЕ ТУТ

Ключові слова: освітнє середовище, цифрові інновації, цифрові трансформації, вища освіта, фахова передвища освіта.

Цифрові інновації в освіті — це процес впровадження цифрових технологій у всі аспекти освітньої системи з метою підвищення її ефективності. Цей процес включає не лише використання новітніх технологій, але й зміну підходів до викладання, навчання та управління закладами вищої та фахової передвищої освіти.

Цифровізація на сьогодні є основою сучасної освіти, а цифрові інновації є ключовими факторами трансформації освітнього процесу, які змінюють підходи до навчання, роблячи їх більш гнучкими, інтерактивними та персоналізованими. Роль технологій у створенні інноваційного середовища постійно зростає. Адже використання штучного інтелекту (AI), віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR) забезпечує створення нових форматів навчання, що сприяють глибшому засвоєнню знань, а хмарні технології дозволяють зберігати та обмінюватися навчальними матеріалами, забезпечуючи доступ до знань у будь-який час.

Можемо стверджувати, що інтерактивні інструменти цифровізації мають переваги, адже підвищують якість освіти, створюють умови для інклюзивного навчання, нові можливості для студентів з особливими потребами, надають широкий доступ до ресурсів через онлайн-платформи та відкриті освітні матеріали (Open Educational Resources, OER). Особливе значення мають цифрові інновації в процесі використання адаптивного навчання (adaptive learning), яке підлаштовується під індивідуальні потреби кожного здобувача освіти, інтеграція гейміфікації в освітній процес для підвищення мотивації, онлайн-курси та MOOCs (масові відкриті онлайн-курси), що відкривають нові можливості для самоосвіти.

Основними аспектами цифрової трансформації освіти є:

- провадження цифрових інструментів через використання інтерактивних платформ, електронних журналів і щоденників, можливість дистанційного навчання через відеоконференції, віртуальні класи та онлайн-курси;
- персоналізація навчання з використанням великих даних (Big Data) для адаптації освітніх програм до індивідуальних потреб студентів та розробка індивідуальних планів на основі результатів тестувань та аналізу поведінки студентів;
- автоматизація адміністративних процесів управління освітою;
- розвиток цифрової компетентності у студентів і викладачів, навички роботи з цифровими технологіями необхідними для сучасного суспільства;
- інтеграція та застосування штучного інтелекту (ШІ) для автоматизації перевірки завдань, аналізу поведінки та створення рекомендацій.

Цифрові інновації в освітньому середовищі є не тільки сучасною реальністю, але й ключем до майбутнього освіти. Їх впровадження робить освітній процес більш ефективним, доступним і різноманітним, а також задовольняє потреби сучасного інформаційного суспільства. Майбутні перспективи цифрових інновацій в освіті полягають у подальшому розвитку AI для створення індивідуальних траєкторій навчання, появі нових освітніх платформ, які будуть повністю автоматизованими та керованими даними, розширення міжнародної співпраці через цифрові освітні екосистеми.

Перевагами цифрових інновацій в освіті є те, що освітній процес покращується за рахунок використання інтерактивних і візуальних інструментів та зменшується адміністративне навантаження. Одночасно вони потребують значних інвестицій, стикаються з ризиками цифрової нерівності між регіонами в соціальному аспекті та забезпечення кібербезпеки та захисту даних. Цифрова трансформація освіти є ключовою для підготовки нових поколінь до викликів сучасного цифрового суспільства та економіки. Вона вимагає комплексного підходу, що поєднує технічні, соціальні і освітні зміни.

Незважаючи на численні переваги цифровізації освіта стикається з низкою проблем, які впливають на її ефективність і поширення, а саме:

- відсутність необхідного обладнання (комп'ютерів, планшетів, швидкісного інтернету) у віддалених або економічно не стабільних, на сьогодні, регіонах, різниця цифрових навичок та цифрової грамотності, що впливає на якість і доступність цифрового навчання;
- недостатнє фінансування для впровадження цифрових технологій в інфраструктуру, навчання персоналу, закупівлю ліцензій на різне програмне забезпечення та дефіцитом бюджетних коштів;
- підготовка педагогічних кадрів, адже не всі викладачі готові на належному рівні використовувати цифрові технології у освітньому процесі через відсутність відповідного навчання або небажання змінювати усталені методи викладання;
- кібербезпека та захист даних від хакерських атак, витоку персональних даних студентів та викладачів, що є критичною проблемою у використанні цифрових платформ;
- частина педагогів і управлінців чинять спротив цифровій трансформації через страх перед новими технологіями або небажання виходити із зони комфорту;
- якість цифрового контенту, недостатня кількість адаптованих цифрових навчальних матеріалів для різних дисциплін;
- втрата особистісного контакту, адже перехід на цифрове навчання обмежує взаємодію між студентами та викладачами, що впливає на мотивацію та соціалізацію студентів;
- збільшення проблем мотивації під час онлайн-навчання через ізоляцію, відсутність звичної структури дня та низький контроль;

- проблеми інтеграції систем, адже багато освітніх платформ і цифрових інструментів не сумісні між собою, що створює труднощі;
- емоційне вигорання викладачів через постійну необхідність адаптації до нових інструментів та технологій, які збільшують навантаження на викладачів.

У воєнний час цифрові інновації освітнього середовища стають критично важливими для забезпечення безперервності процесу навчання в безпечних умовах. В умовах війни, коли значна кількість освітніх установ стикається з руйнуваннями, переміщенням викладачів і студентів, нестачею ресурсів і психологічними травмами, цифрові інновації виступають одними із ключових інструментів адаптації. Викликами є інфраструктурні обмеження, безпека навчального процесу, емоційний стан учасників освітнього процесу, кадрові проблеми та доступність навчання. Шляхи вирішення проблем цифрової трансформації освітнього середовища в умовах війни повинні охоплюють комплекс заходів, спрямованих на усунення перешкод та забезпечення ефективного впровадження цифрових технологій в освітній процес, а саме: розбудова стійкої цифрової інфраструктури, інвестиції в обладнання, психологічна підтримка, навчання для викладачів, державна та міжнародна підтримка, інноваційні методи навчання, підвищення рівня кібербезпеки, а також зміни самого ставлення до використання інформаційних технологій в освіті.

Цифрові інновації освітнього середовища у воєнний час є не лише інструментом для продовження навчання, а й ключовим елементом відновлення соціального й культурного середовища після закінчення бойових дій. Її успішна реалізація можлива за умови багатоспектрового підходу та вимагає тісної співпраці між державою, освітніми установами, бізнесом і громадськістю. Саме такий підхід сприятиме створенню сучасної, доступної та якісної системи вищої та фахової передвищої освіти.

Список використаних джерел

1. Арешонков В. Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. Вісник НАПН України. 2020. № 2 (2). С. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-13-2>
2. Биков. В. Цифровізація освіти – імператив інтеграції України у світовий інформаційний простір. Освіта і суспільство. 2022. № 10. С. 6. URL: https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2936/
3. Духаніна Н. М., Лесик Г. В. Цифровізація освітнього процесу: проблеми та перспективи. International scientific and practical conference «Modern directions of scientific research development» (May 18-20, 2022), Chicago, USA. Chicago: BoScience Publisher, 2022. P. 406–409. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/49235/1/p.406409.pdf>
4. Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С., Ілляшенко Н. С. Цифрова трансформація освітньої діяльності закладів вищої освіти України в умовах війни. Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір : зб. матеріалів Міжнар. наук.-метод. конф., 10.05.2022. Харків, 2022. С. 7–10. URL: <https://dspace2.khadi.kharkov.ua/handle/123456789/5560>
5. Шпарик О. Концептуальні засади цифрової трансформації освіти: європейський та американський дискурс. Український Педагогічний журнал. 2021. № 4. С. 65–76. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-65-76>
6. Dzhurylo, A. P., & Shparyk, O. M. ICT competence for secondary school teachers and students in the context of education informatization: global experience and challenges for Ukraine. Інформаційні технології і засоби навчання. 2019. № 70 (2). С. 43–58. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2438>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14831738>

Дарина Литвиченко,
*аспірантка Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна*

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ- ЛОГОПЕДІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ключові слова: цифрові платформи, підготовка вчителів-логопедів, дистанційне навчання.

Перехід до дистанційного навчання, який став значущим викликом для освітньої системи у зв'язку з пандемією COVID-19, а згодом і внаслідок війни в Україні, підкреслив необхідність інтеграції цифрових платформ у навчальний процес. Для вчителів-логопедів, чия діяльність поєднує корекційну роботу та комунікацію з дітьми з особливими освітніми потребами та їх родинами, важливо забезпечити доступність якісної освіти навіть у кризових умовах. У таких обставинах цифрові платформи виступають не просто інструментом, а базовою складовою професійної підготовки фахівців в умовах дистанційного навчання.

Цифровізація суспільства – це стрімкий процес, який визначається активним впровадженням цифрових технологій у всі сфери людської діяльності, зокрема в освіту [1]. Цифрові платформи є основою організації навчального процесу в умовах дистанційного формату. Вони дозволяють створити інтерактивне освітнє середовище, що забезпечує: постійний доступ до навчальних матеріалів, інтерактивну взаємодію між викладачем та здобувачами вищої освіти, автоматизацію оцінювання та моніторингу прогресу студентів. Невід'ємним компонентом фахової підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей розглядається їх саморозвиток засобами сучасних дистанційних освітніх технологій, створення практико-орієнтованого цифрового освітнього середовища (залучення майбутніх фахівців до освоєння та використання сучасних вебтехнологій, вебресурсів та програмних засобів ще в процесі навчання в закладах вищої освіти)[2]

Цифрові платформи, які використовуються у процесі підготовки вчителів-логопедів, можна поділити на три категорії:

- Загальноосвітні платформи: Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams забезпечують управління навчальним процесом: створення розкладу, проведення тестування, організацію навчальних матеріалів.

- Інструменти для інтерактивного навчання: В умовах дистанційного навчання практичні заняття з підготовки студентів-логопедів у закладах вищої освіти значно змінилися. Замість традиційних аудиторних занять студентів забезпечує використання віртуальних класів за допомогою платформи для відеоконференцій, таких як Zoom, Google Meet або Microsoft Teams.[я]

- Спеціалізовані логопедичні платформи: SpeechTools, LingoTrain, SpeakTX включають тренажери для розвитку мовлення та інструменти для корекційної роботи, що дозволяють моделювати реальні випадки.

Використання цифрових платформ у підготовці вчителів-логопедів має низку значних переваг. По-перше, це гнучкість навчання, яка дозволяє здобувачам вищої освіти засвоювати матеріал у зручний для них час. Це особливо важливо для тих, хто працює або мешкає в умовах обмеженого доступу до освітніх закладів. По-друге, цифрові платформи сприяють персоналізації освіти завдяки використанню штучного інтелекту, який дає змогу створювати індивідуальні освітні траєкторії, адаптовані до потреб кожного студента. По-третє, ці платформи відкривають можливості для міжнародної інтеграції. Участь у вебінарах, програмах і проєктах дозволяє студентам

отримувати доступ до передового досвіду з усього світу. Нарешті, цифрові платформи сприяють підвищенню ефективності практичного навчання. Завдяки використанню симуляторів і тренажерів студенти можуть здобувати практичні навички роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення, навіть у дистанційному форматі, що робить процес навчання більш доступним і сучасним.

Впровадження цифрових платформ у підготовку логопедів супроводжується низкою викликів і перспектив. Серед основних викликів можна виділити нерівний доступ до технологій. У деяких регіонах України: на тимчасово-окупованих територіях в зонах бойових дій на прифронтових територіях, студенти стикаються з технічними труднощами, такими як низька якість інтернету, відсутність електроенергії, безпекова ситуація або відсутність сучасного обладнання. Ще одним важливим аспектом є підготовка викладачів, адже не всі фахівці володіють достатньою цифровою компетентністю для ефективного використання платформ. Крім того, адаптація навчальних програм залишається проблемою, оскільки багато програм не враховують специфіку дистанційного навчання та можливості цифрових інструментів.

Попри це, впровадження цифрових платформ має значні перспективи. Використання технологій віртуальної та доповненої реальності (VR та AR) відкриває можливості створення реалістичних моделей роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Інтеграція хмарних технологій, зокрема хмарних сховищ для навчальних матеріалів, сприятиме легкому доступу до інформації та підвищить рівень співпраці між студентами. Окрему роль може відіграти створення національних освітніх платформ для логопедів, адаптованих до українських умов. Такі платформи значно підвищать якість та ефективність професійної підготовки спеціалістів, забезпечуючи доступ до сучасних інструментів і знань. Цифрові платформи є невід'ємною частиною сучасної системи підготовки вчителів-логопедів, забезпечуючи доступність освіти, інтерактивність і високу якість навчального процесу. Вони сприяють формуванню професійних компетентностей, необхідних для роботи в умовах цифрового суспільства, і відкривають широкі перспективи для впровадження інновацій у навчання.

Список використаних джерел

1. Krumsvik R. J. Teacher educators' digital competence. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 2014. Vol. 58, Issue 3. P. 269–280. *Disabilities International Journal of Health Sciences* 2021. Vol. 5. No 3 P. 594–604
2. Волкова Н. П., Лебідь О.В. Формування цифрової компетентності у майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 78. С. 164–165.
3. Литвиченко, Д. С. (2024). Інноваційні підходи до організації практичної підготовки вчителів-логопедів у дистанційному форматі. *Академічні візії*, (34). [URL:https://doi.org/10.5281/zenodo.13974882](https://doi.org/10.5281/zenodo.13974882)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14831776>

Надія Дехтяр, Лілія Мірошниченко,
викладачі КЗОЗ “Ізюмський медичний фаховий коледж” ХОР,
м. Ізюм, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ З ПОЯВОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Ключові слова: штучний інтелект, загальні компетентності, освітній процес, здобувачі освіти, віртуальне середовище, освітні ресурси.

Ця публікація присвячена можливостям та викликам, пов'язаним з використанням штучного інтелекту (ШІ) в освітньому процесі, зокрема, для формування загальних компетентностей, таких як українська та англійська мови. Ми розглянемо переваги та недоліки застосування ШІ, надамо приклади успішного впровадження та обговоримо етичні аспекти його використання.

Отже, розглянемо загальні компетентності та їх формування в освітньому процесі.

Загальні компетентності - це сукупність знань, умінь та навичок, які дозволяють людині успішно функціонувати в сучасному світі. Вони включають комунікативні навички, критичне мислення, творчість, самоорганізацію.

ШІ може допомогти формувати ці компетентності - індивідуалізація ШІ може адаптувати навчальний процес до потреб кожного здобувача освіти, враховуючи його рівень знань, інтереси та стиль навчання; надання зворотного зв'язку - ШІ може аналізувати успішність виконання завдань та надавати зворотний зв'язок, допомагаючи здобувачам освіти зрозуміти свої сильні та слабкі сторони; створення інтерактивних освітніх ресурсів - ШІ дозволяє створювати інтерактивні ігри, віртуальні екскурсії, симуляції та інші ресурси, які роблять навчання більш захопливим та ефективним.

Якщо говорити про роль української мови в освітньому процесі, то вона є фундаментом національної ідентичності, а також важливим інструментом для ефективної комунікації. ШІ може стати потужним помічником у навчанні української мови, надаючи інтерактивні вправи для практики мови, віртуальні спілкування з носіями мови, системи перевірки граматики та орфографії, доступ до величезної кількості літературних творів та інших освітніх ресурсів.

Важливо, щоб ШІ не замінював викладача, а доповнював його роботу, сприяючи більш глибокому засвоєнню української мови та формуванню національної ідентичності.

Щодо англійської мови в освітньому процесі, то вона є міжнародною мовою спілкування, яка відкриває доступ до інформації, навчальних ресурсів та можливостей для кар'єрного зростання. ШІ може сприяти ефективному вивченню англійської мови шляхом надання персоналізованих програм навчання, перекладу текстів та розпізнавання мови, створення віртуальних середовищ для практики мови, забезпечення доступу до величезної кількості англійськомовних ресурсів.

ШІ може допомогти здобувачам освіти подолати мовний бар'єр та сприяти більш активному спілкуванню в глобалізованому світі.

Використання ШІ у викладанні мов має ряд переваг, таких як: індивідуалізація навчання - ШІ може створити персоналізовані навчальні плани, що враховують потреби кожного здобувача освіти; покращена мотивація - інтерактивні вправи, ігри та віртуальні середовища роблять навчання більш захопливим та мотивують здобувачів освіти; ефективність - ШІ може автоматизувати деякі рутинні завдання, наприклад, перевірку домашніх завдань, що дозволяє викладачам зосередитися

на більш важливих аспектах навчання; доступність - ШІ може надати доступ до освітніх ресурсів та допомоги тим, хто має обмежений доступ до традиційного навчання. ШІ може зробити навчання мов більш ефективним, привабливим та доступним для всіх.

Незважаючи на переваги, використання ШІ в освіті також має свої виклики та обмеження, серед яких можна виділити: відсутність людського контакту - ШІ не може замінити емоційного зв'язку між викладачем та здобувачем освіти, що важливий для мотивації та підтримки; етичні проблеми - існує ризик використання ШІ для неправомірного використання особистих даних або маніпулювання здобувачами освіти; технічні проблеми - не всі навчальні заклади мають доступ до необхідних технологій та ресурсів для ефективного використання ШІ; відсутність підготовки - викладачам потрібна додаткова підготовка, щоб ефективно використовувати ШІ в освітньому процесі. Важливо збалансувати використання ШІ з людським фактором, щоб отримати максимальну користь від цієї технології.

Існують різні приклади успішного впровадження ШІ в освіту, наприклад: онлайн-платформи з персоналізованими програмами навчання мов, як Duolingo та Babbel, системи розпізнавання мови, які допомагають здобувачам освіти практикувати speaking та отримувати миттєвий зворотний зв'язок. Віртуальні асистенти, які допомагають здобувачам з виконанням завдань та надають додаткову інформацію. Ці приклади показують, що ШІ може бути цінним інструментом для покращення якості освіти та підвищення мотивації до навчання.

ШІ може мати значний вплив на якість освіти, якщо його використовувати розумно та відповідально. Він може збільшити доступність освіти - ШІ може надати доступ до освітніх ресурсів тим, хто має обмежений доступ до традиційного навчання; покращити якість навчання - ШІ може індивідуалізувати навчання, надавати персоналізований зворотний зв'язок та створювати захопливі освітні ресурси; звільнити викладачів від рутинних завдань - ШІ може автоматизувати деякі завдання, дозволяючи викладачам концентруватися на більш важливих аспектах навчання. Однак, важливо пам'ятати, що ШІ не замінює викладача, а лише доповнює його роботу.

Цілком зрозуміло, що ШІ має перспективи розвитку та впровадження в освіті. Очікується, що ШІ продовжить грати все більшу роль в освіті. Зокрема, очікуються розвиток в таких напрямках як розширення доступності до персоналізованого навчання, створення більш інтерактивних та захопливих освітніх ресурсів, використання ШІ для оцінювання знань і навичок здобувачів освіти, розширення застосування ШІ в дослідженнях та розробці нових освітніх програм. ШІ має потенціал зробити освіту більш ефективною, доступною та захопливою для всіх.

Список використаних джерел

1. М.Ілляхова. Типологія креативного освітнього контенту в умовах цифрової творчості. URL: <http://surl.li/rssxp>.
2. Паздерська Р., Марковець О. Визначення контенту та стратегій підвищення його ефективності у віртуальних спільнотах. Вісник Вінницького політехнічного інституту. No 3. 2021. С. 69-77.
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Педагогічні технології у безперервній професійній освіті / за ред. Сисоевої С.О. К., 2001.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14831804>

Ірина Гудкова,
*заступник директора з навчальної роботи
Лисичанського гірничо-індустріального фахового коледжу,
м. Черкаси, Україна*

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ ОНЛАЙН

Ключові слова: коледж, сервіс, Google for Education, Google диск, студенти, викладачі, електронний журнал, дипломування, захист, акаунт.

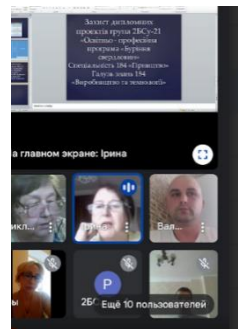
Значні зміни в освіті відбулися в 2020 році, коли по світу крокував коронавірус. Цифровізація освітнього середовища стала швидко зростати. Тоді розпочалися карантинні обмеження, школи, коледжі, університети стали переходити на дистанційне навчання з використанням інформаційних технологій. Наш заклад освіти став впроваджувати програму . Google for Education - це набір інструментів і сервісів, розроблених спеціально для навчальних закладів та організацій, які займаються освітою. Google for Education забезпечує спільну та безпечну роботу студентів та викладачів. Заклади освіти, які використовують підписки Google for Education, отримують об'єднане сховище обсягом 100 ТБ для всіх своїх користувачів. Цього достатньо, щоб зберігати приблизно 100 мільйонів документів, 8 мільйонів презентацій або 400 000 годин відео. Сервіс працює онлайн, не встановлюючи жодних програм на жорсткий диск комп'ютера. Завдяки цьому кожний здобувач освіти і викладач має безпечний доступ до системи з будь - якого місця та пристрою у світі. В систему включається:

- платформа Google Classroom;
- відео конференції на Google Meet;
- поштові скриньки у домені коледжу;
- простір для файлів у хмарі;
- набір редакторів файлів.

Це все дуже потрібно сучасному навчальному закладу. Всією роботою по переходу на онлайн навчання в нас керує викладач інформатики і комп'ютерної техніки Соболев В.С. Всі викладачі і здобувачі освіти отримали облікові записи і стали освоювати хмарне середовище. Викладачі пройшли навчання, яке організувала адміністрація коледжу, а проводив Соболев В.С. Спочатку, в 2020, ми працювали обмежено, бо багато чого було незрозуміло нам, викладачам. На гугл диску було створено декілька розділів:

- «студенти»;
- «викладачі»;
- «методкабінет»;
- «адміністрація»;
- «фотоальбом».

Повномасштабне російське вторгнення змусило нас проводити заняття онлайн в Google Classroom. Наш заклад освіти евакуювався з Лисичанська Луганської області і перемістився в м. Черкаси. За допомогою Google Meet стали організовувати і заходи: педагогічні, методичні ради, засідання циклових комісій, робочі наради, іспити, вступні співбесіди, виховні години, батьківські збори, дні відчинених дверей тощо. В Google таблицях були створені журнали обліку навчальних занять. Викладачі стали їх освоювати і працювати по новим журналам. Електронний журнал нічим не відрізняється від паперового. На сторінці певної дисципліни є дата, тема, кількість годин, оцінки, атестація іспити. Проміжну атестацію за положенням ми проводимо один

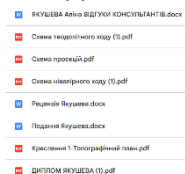
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	AA	
1	Колеснікова І.М.	07 вер.	14 вер.	21 вер.	28 вер.	05 жовт.	12 жовт.	19 жовт.	26 жовт.	02 лист.	09 лист.	16 лист.	23 лист.	30 лист.	07 груд.	14 груд.	21 груд.	28 груд.	04 січ.	11 січ.	18 січ.	Тематр.	Скорювання	Перерахування					
20	Хоменча С.Р.	4					4			4				4	4	4					4	4	4	4	4	4	4	3	
21	Хорішман О.О.	6	5	7	5	5	8	4	7	7	7	6	7	6	7	8	8	6	7	6	6	6	6	7	4	4	3		
22	Чинюватий І.М.		4		4					4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3		
23	Гончаров В.І.									4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3		
24	Рассоха Д.Д.									4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3		
25	Черепок А.Г.									4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3		
27																													
28																													
	№	Дата	Години	Тема заняття																									
29	1	07 вер.	2	Формули скороченого множення																									
30	2	14 вер.	2	Розв'язування лінійних рівнянь і нерівностей																									
31	3	21 вер.	2	Розв'язування квадратних рівнянь і нерівностей та рівнянь, які зводяться до квадратних																									
32	4	28 вер.	2	Числові функції. Область визначення і множина значень. Способи задання функцій. Парні та непарні функції																									
33	5	05 жовт.	2	Розв'язування прикладів на знаходження області визначення і множини значень функції, встановлення властивостей функцій.																									
34	6	12 жовт.	2	Корінь n-го ступеня. Арифметичний корінь n-го ступеня, його властивості.																									
35	7	19 жовт.	2	Розв'язування прикладів на перетворення виразів, які містять корінь.																									
36	8	26 жовт.	2	Степень з раціональним показником, її властивості																									

раз у семестр. Цей захід нам потрібен для контролю наших здобувачів освіти. До речі проміжну атестацію ми проводили і до 2020 року.

Так виглядає сторінка журналу

В 2022 році дипломне проектування було скасовано. А вже в 2023р. – відновлено. Спеціальності 184 Гірництво та 274 Автомобільний транспорт згідно освітньо- професійним програмам виконують дипломний проект. Було створено ще один розділ на Google диску «Дипломування». Роботу по дипломуванню онлайн ми ще не вели, треба було навчитись робити це. Багато хто з керівників дипломних проектів нервував, не вірив в таку форму роботи. Але в нас все вийшло. А в 2024 році вже вдруге було проведено онлайн - дипломування Керівники дипломних проектів онлайн консультували своїх підопічних, в контрольний час отримували по частинам дипломний проект від студента, перевіряли його, редагували і знову відправляли здобувачу освіти. Коли всі частини були перевірені і все готово, то проект здобувачі переводили в pdf і відправляли своєму керівнику. Він завантажував диплом в хмарину. Для кожної навчальної групи створювали окрему папку. В цій папці для кожного здобувача освіти була своя папка. До її складу входять такі файли:

- диплом;
- креслення;
- відгуки консультантів;
- подання;
- рецензія на дипломний проект

Захист дипломних проектів проходив згідно розробленому графіку в режимі онлайн по спеціальностям за допомогою Google Meet. Здобувачі освіти, члени екзаменаційної комісії в певний час приєднувались до відео конференції і розпочинався захист робіт. Наші студенти розкидані по багатьом областям України, є здобувачі в Європі і на окупованих територіях. З окупованих територій теж приєднувались, була поставлена жорстка умова, що всі повинні пройти процедуру

захисту. Ми готові були зібрати екзаменаційну комісію додатково, якщо у студента є проблеми і він не зможе приєднатися у зазначений час. В 2023 так і було. Один здобувач, що знаходився в Польщі, не врахував різницю в часі і не приєднався, інший, він знаходився у Львівській області, отримав синці в бійці і не зміг вийти на захист. Вони захищались окремо, для них додатково збирали комісію.

В 2024 теж був невеличкий збій. Здобувач освіти ОПП «Буріння свердловин», який був у Норвегії, приєднався не за внутрішнім акаунтом, а за іншим, ми не могли зрозуміти хто це і не дозволили йому увійти. Відповідно цей хлопчина не попав на захист. Потім він пояснив, що не зміг зайти з акаунту education, тому скористався телефоном друга. Йому ми організували додатковий захист.

На Google диску ми зберігаємо багато документів:

- протоколи педагогічних, методичних рад, циклових комісій;
- навчально - методичні комплекси дисциплін та предметів;
- сертифікати, дипломи викладачів по підвищенню кваліфікації;
- індивідуальні навчальні плани здобувачів освіти
- індивідуальні навчальні плани обліку роботи викладачів;
- рейтингові паспорти;
- матеріали по атестації педагогічних працівників;
- інформацію по організації і проведенню виховних заходів;
- фотоматеріали тощо.

Педагогічні працівники, здобувачі освіти можуть без обмежень зайти на сервіс з будь-якої точки світу і попрацювати з необхідними документами. Це дуже зручно в наших складних умовах.

Таким чином, сервіс Google for Education дозволяє працювати нашому закладу освіти в важких умовах воєнного стану. Ми постійно вдосконалюємо свої вміння і навички і наполегливо працюємо для нашої перемоги. В країні йде війна і наш фронт - це навчання і виховання молодого покоління рідної Батьківщини.

Список використаних джерел

- 1 <https://fotc.com/ua/google-workspace-for-education/>
2. <https://drive.google.com/drive/folders/0AMXa5HuGI9HOUk9PVA>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14831863>

Андрій Кравчук,
викладач фізики, спеціаліст вищої категорії, викладач методист,
Житомирський агротехнічний фаховий коледж, м. Житомир, Україна
Світлана Шафарчук,
викладач фізики, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
Житомирський агротехнічний фаховий коледж, м. Житомир, Україна

МЕТОДИ МОДЕЛЮВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИКИ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ

Ключові слова: STEM-освіта, віртуальна лабораторія, моделювання.

Стрімкий розвиток ІТ-галузі, робототехніки, нанотехнологій спонукає потребу у досвідчених фахівцях, тому виникає гостра освітня потреба у якісному навчанні сьгоднішніх здобувачів освіти природничим та технічним дисциплінам – фізиці, математиці, хімії, інформатиці. Освіта має відповідати сучасним тенденціям розвитку суспільства і сприяти підвищенню конкурентоспроможності науки.

Предметом підготовки майбутніх фахівців, які здатні створювати інновації, креативно та логічно мислити, є STEM-освіта, яку в розвинутих країнах підтримують, фінансують на найвищому державному рівні. Освіта в галузі STEM є першою умовою для підготовки фахівців у галузі високих технологій.

STEM-освіта ґрунтується на міждисциплінарних підходах у побудові навчальних програм різного рівня, окремих дидактичних елементів, до дослідження явищ і процесів навколишнього світу, вирішення проблемно-орієнтованих завдань.

Фізика – це наука експериментальна, її вивчення складно уявити без дослідів та лабораторних робіт. Тому під час вивчення курсу фізики велику роль відіграють демонстрації, експерименти, лабораторні роботи.

Вивчення фізики потребує розвиненого образного мислення, уяви, уміння аналізувати, порівнювати. Багато фізичних дослідів та експериментів не можна продемонструвати в умовах фізичного кабінету. Пов'язано це зі складністю експерименту або відсутністю приладів для демонстрації експерименту. У таких ситуаціях доцільно застосовувати сучасні засоби навчання. До таких засобів навчання можна віднести: віртуальні лабораторії, інтернет додатки для проведення та оцінювання результатів експерименту тощо.

Методи моделювання та комп'ютерного розв'язання наукових задач значно підвищують ефективність процесів навчання STEM. У даний час ці методи проникли в усі сфери людської діяльності: громадські, технічні, соціально-економічні, міжнародні та інші. Для цього необхідно поглиблення та розширення знань сучасного світу. Цим займається віртуальна STEM лабораторія.

Віртуальна лабораторія являє собою програмноапаратний комплекс, що дозволяє проводити досліди без безпосереднього контакту з реальною установкою або при повній її відсутності.

Віртуальні лабораторії найбільшу популярність мають у сфері дистанційного навчання. Вони успішно використовуються в техніці і науці коли це необхідно для проведення нереальних експериментів, які унеможлиблюються у реальному житті. Віртуальні лабораторні значно підвищують рівень навчально процесу, вони надають широкі можливості для вдосконалення та формування інтуїції, творчої здібності, професійних навичок.

Прикладом такої віртуальної лабораторії є PHET (проект University of Colorado Boulder).

PHET являє собою середовище, у якому студенти можуть проводити моделювання фізичних експериментів. За допомогою представленого устаткування й матеріалів можливе моделювання різноманітних процесів з таких тем як механіка, термодинаміка, оптика, електрика й магнетизм:

- Рух снарядів
- Заряди і поля
- Інтерференція хвиль

Сучасний обчислювальний апарат, засоби анімації, численні допоміжні функції роблять віртуальну лабораторію зручним і потужним інструментом викладання фізики в навчальних закладах.

За допомогою віртуальної лабораторії PHET можна провести наступні лабораторні роботи:

- Вимірювання періоду обертання та обертової частоти
- Дослідження рівноваги тіла під дією кількох сил
- Вивчення теплового балансу за умов змішування води різної температури
- Вивчення ізотермічного процесу
- Визначення відносної вологості повітря
- Визначення коефіцієнта поверхневого натягу води
- Вимірювання модуля пружності пружин різної жорсткості
- Визначення енергії зарядженого конденсатора та його ємності
- Визначення ЕРС та внутрішнього опору джерела струму
- Спостереження взаємодії провідника зі струмом і магніту
- Визначення прискорення вільного падіння за допомогою математичного маятника
- Спостереження оптичних явищ

Інтерактивні симуляції PHET дозволяють вивчати профільний курс фізики, засвоювати основні фізичні концепції, зробити більш наочними абстрактні ідеї й теоретичні побудови (такі як, наприклад, напруженість електростатичного або магнітного поля), при цьому немає необхідності використовувати складне в налагодженні, громіздке, дороге, а іноді й навіть небезпечне устаткування.

Отже використання комп'ютерної моделі як об'єкта дослідження активізує у здобувачів освіти процес самостійного пізнання фізичних явищ, сприяє розвитку вмінь і навиків самостійної пізнавальної діяльності, а для викладачів це комп'ютерна лабораторія, в рамках якої він зможе провести демонстрацію будь-якого експерименту з курсу фізики або проілюструвати будь-яке завдання з навчальної програми.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія. Київ: Атіка 2009. 684 с.
2. Заболотний В. Ф. Формування методичної компетентності учителя фізики засобами мультимедіа: монографія. Вінниця : Едельвейс. 2009. 453 с.
3. Морзе Н. В. Як навчати вчителів, щоб комп'ютерні технології перестали бути дивом у навчанні? Комп'ютер у школі та сім'ї. 2010. № 6 (86). с. 10–14.
4. Обідник Д. Т. Комп'ютерна анімація: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2004. 123 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14831960>

Віта Путря, Лариса Мироненко,
*викладачі КЗО Полтавський базовий медичний фаховий коледж
Полтавської обласної ради, м. Полтава, Україна*

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-САЙТУ У РОБОТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Ключові слова: веб-сайт, педагог, сучасна освіта, інтерактивне навчання, дистанційне навчання.

Сучасна освіта зазнає значних змін під впливом інформаційних технологій. Одним з найефективніших інструментів для викладачів став веб-сайт. Він дозволяє не лише доносити навчальний матеріал до здобувачів освіти, а й створювати інтерактивне середовище для навчання, спілкування та співпраці. У статті ми розглянемо практичне значення використання веб-сайту у роботі сучасного педагога.

Веб-сайт в руках педагога – це потужний інструмент, який дозволяє створювати персоналізований навчальний простір. Кожен викладач може створити свій унікальний сайт, де розмістити навчальні матеріали, завдання, тести, мультимедійні ресурси, відповідні саме його предмету та віковій категорії здобувачів освіти. За допомогою веб-сайту можна забезпечити доступність інформації, оскільки здобувачі освіти мають можливість отримати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час і з будь-якого пристрою, що підключений до Інтернету. Викладач має можливість стимулювати активну навчальну діяльність. Інтерактивні елементи на сайті (тести, форуми, блоги) заохочують здобувачів освіти до активної участі в навчальному процесі, сприяють розвитку критичного мислення та комунікативних навичок. Веб-сайт може бути платформою для спілкування здобувачів освіти між собою та з викладачем, обміну ідеями, спільного виконання завдань. У випадку необхідності, веб-сайт дозволяє організувати дистанційне навчання, забезпечуючи безперервність освітнього процесу.

Сучасний веб-сайт викладача може виконувати такі функції:

- Інформаційна: розміщення навчальних матеріалів, розкладів, домашніх завдань, оголошень;
- Комунікативна: створення форумів, блогів, чатів для обговорення навчального матеріалу, взаємодії викладача зі здобувачами та батьками;
- Навчальна: проведення онлайн-тестування, створення інтерактивних вправ, використання мультимедійних ресурсів;
- Управлінська: організація навчального процесу, відстеження прогресу здобувачів освіти, збір зворотного зв'язку.

Перевагами використання веб-сайту викладачем ми вважаємо зручність використання, оскільки веб-сайт дозволяє легко організувати і структурувати навчальний матеріал, забезпечуючи швидкий доступ до необхідної інформації. Різноманітні інтерактивні елементи роблять навчання більш цікавим і ефективним. Здобувачі освіти можуть отримати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час і з будь-якого місця. Використання веб-сайту дозволяє оптимізувати навчальний процес, заощаджуючи час викладача та здобувачів освіти. Веб-сайт може бути використаний для створення позитивної атмосфери на занятті, заохочення здобувачів освіти до навчання.

Додатковими можливостями веб-сайту є ще і те, що здобувачі освіти можуть реєструватися на курси, оплачувати навчання та отримувати необхідні документи онлайн, формування онлайн-спільноти для обміну досвідом, дискусій та співпраці. Цікавою є можливість інтеграції веб-сайту з іншими системами, такими як системи електронної пошти, системи управління базами даних тощо.

Таким чином, використання веб-сайту в коледжі, на нашу думку, сприяє покращенню якості освітніх послуг завдяки доступності інформації та інтерактивним форматам навчання, підвищенню задоволеності здобувачів освіти та викладачів. Забезпечує зручний доступ до необхідної інформації та можливості для взаємодії. Завдяки сучасному та інформативному веб-сайту забезпечується також популяризація коледжу.

Отже, веб-сайт є незамінним інструментом у роботі сучасного педагога. Він дозволяє створити інноваційне навчальне середовище, яке відповідає потребам сучасних здобувачів освіти. Використання веб-сайту сприяє підвищенню якості освітнього процесу, розвитку критичного мислення, творчих здібностей та комунікативних навичок здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи. Тема. 2004. № 3/4. С. 229-232.
2. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті : монограф. / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. Львів : Сполом, 2012. С. 149.
3. Овчарук О., Іванюк І. В., Гриценчук О., Іванюк І., Кравчина О., Малицька І., Сорока Н. Європейський досвід розвитку цифрової компетентності вчителя в контексті сучасних освітніх реформ. Інформаційні технології і засоби навчання: електрон. наук. фахове вид. 2018. Вип. 3 (65). С. 316–336. [URL:https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/94/showToc](https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/94/showToc)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14831979>

Олена Гордійчук,

*викладач загальнотехнічних та спеціальних дисциплін,
Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради, м. Коростишів, Україна*

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Ключові слова: інтерактивне навчання, інновації в освіті, критичне мислення, сучасний урок.

Освіта є важливою основою сучасного суспільства. Вона не тільки формує і розвиває інтелектуальні та професійні здібності людини, а й створює основу для економічного, соціального і культурного розвитку країни. Водночас освіта забезпечує прогресивний розвиток суспільства завдяки інноваційним підходам до освіти майбутніх поколінь.

У сучасному світі, де технології, глобалізація та швидкість змін у житті стають все більш важливими, освіта набуває ще більшого значення. Інноваціями в освіті вважаються впроваджені нововведення в змісті, методах, прийомах і формах роботи. Наприклад, інтегруючи цифрові технології в освітній процес, можна буде адаптувати навчання до потреб сучасних здобувачів освіти. Саме тому напрямок до нового, нетрадиційного підходу до освіти і виховання, що є однією з умов ефективного функціонування операційних і технічних елементів системи, проявляється в тому, як здобувач освіти намагається здійснювати (теоретично або практично) майбутню освітню діяльність, розкриваючи себе як творчий учитель. І у цьому контексті розробка методів здійснення майбутньої освітньої діяльності є визначальним фактором,

який призводить до формування певних систем. Система включає в себе набір цих методів, який збагачує сферу професійних навичок і умінь майбутніх вчителів.

Часи змінюються, і освітній процес повинен бути адаптований до потреб претендентів на здобуття освіти. Україна перебуває на етапі реформування системи освіти. Нова українська школа – це школа навчання та розвитку потенціалу. Реформа НУШ радикально змінила підхід до організації освітнього процесу. Наближаючись до цінностей, закладених в реформі НУШ, змінюючи свій традиційний підхід до себе і своєї повсякденної роботи, ті, хто її реалізує, вірять в реформу, така віра може стати рушійною силою змін і закласти фундамент для сучасних шкіл, що відповідають викликам XXI століття.

Отже, зараз, як ніколи, нашій країні потрібні люди, здатні творчо мислити. Монотонне і стилізоване повторення одних і тих же дій відбиває бажання вчитися. XXI століття – це століття принципово нових методів пізнання. У цивілізованому світі, де майбутнє неможливо чітко передбачити існує кілька потенційних напрямків розвитку в сьогоденні, людина знаходиться в ситуації постійного вибору, шукає оптимальне рішення відповідно до умов життя і роботи. Це зобов'язує закласти фундамент для розвитку навичок критичного мислення і самостійного прийняття рішень в процесі навчання. В результаті необхідно підготувати її до життя у відкритому суспільстві і створити умови на всіх рівнях безперервної освіти для розвитку інтелекту і творчих якостей особистості.

Людина – це динамічна система, яка постійно розвивається, змінюється і набуває нові особистісні якості, що надають широкі можливості для соціальної та професійної адаптації. Сьогодні ми повинні виховувати молодь, здатну не тільки переймати досвід старшого покоління, а й збагачувати його власними творчими досягненнями.

Освіта XXI століття вимагає фундаментального переосмислення освітньої парадигми, оновлення змісту, актуалізації предмета життєдіяльності і технології формування особистості претендента на отримання освіти в якості дизайнера, створення дизайну і життєвого простору, спрямованого на розвиток і саморозвиток компетентної і конкурентоспроможної людини. Особистість, здатна творчо вирішувати проблеми, яка прагне змінити своє життя і життя своєї країни на краще.

Сьогодні головним показником якості функціонування системи освіти повинна стати здатність молодого покоління повноцінно жити в Новому Світі, діяти активно, постійно вдосконалюватися і адекватно реагувати на зміни, особливо в періоди технологічних і цивілізаційних проривів. У таких ситуаціях необхідна ідеологія особистісного самовизначення, яка забезпечить проєктування можливих моделей соціальної і особистісної поведінки людини в ситуаціях невизначеності. Саме завдяки освіті ми повинні виховувати тих, хто здатний створювати та сприймати зміни та інновації. Щоб відповісти на історичні виклики XXI століття, освіта повинна бути активною, вирішувати проблеми нового століття, формувати проєктну культуру в учнів, формувати нові способи мислення і діяльності. Як зазначив провідний експерт ЮНЕСКО Раджа Рой Сінгх: "в процесі освіти ми витягували уроки з минулого, намагалися відтворити і відновити його: попереду – час вчитися у майбутнього... Зміни в освіті повинні бути спрямовані на якісні зміни змісту і форми"[3, с.7]. У заяві підкреслюється, що сучасна освіта мобільна і повинна вміти прогнозувати майбутні виклики.

Питання інновацій набуло особливої важливості. У різних сферах людського та суспільного життя та діяльності відбулося багато змін. Інноваційне мислення та сучасні технології стали дуже важливими для всіх сфер суспільного життя, особливо для освіти. Тому що саме завдяки освіті виховуються люди з інноваційним типом мислення і культурою. Інновації – це соціально необхідна творча діяльність, без якої соціальні

процеси, включаючи освіту, перестануть бути ефективними. Сучасні освітні ініціативи повинні бути спрямовані на інтеграцію новітніх технологій, таких як цифрові платформи, адаптивні системи навчання та штучний інтелект.

Сьогодні, як ніколи, підвищуються вимоги до професійного рівня викладачів. Значне збільшення обсягу і поглиблення знань, інтелектуалізація інформації повинні ускладнити професійну діяльність викладачів, підвищити потребу в теоретичному осмисленні результатів, стимулювати прагнення викладачів виконувати дослідницькі функції і, як наслідок, максимально використовувати сучасні та інноваційні технології. У зв'язку з цим педагогічні навички стають необхідною умовою успішного виховання і професійної підготовки.

Рішення завдань соціального, організаційного, навчально-методичного характеру професійної підготовки педагогів передбачає формування позитивного ставлення до майбутньої професії, своєї схильності до неї, поступове накопичення і узагальнення спеціальних знань і уявлень претендентами на отримання освіти, поступовий розвиток практичних навичок і умінь, формування у особистості якостей, необхідних для успішної роботи за обраною спеціальністю, набуття досвіду соціальної взаємодії.

У той час, коли освіта зазнає кардинальних змін, необхідно оновлювати методи і методики викладання, щоб включати інноваційні технології в процес формування предметних життєвих здібностей. Сучасному суспільству потрібні громадяни, здатні приймати нестандартні рішення, творчо підходити до вирішення проблем, здійснювати самоконтроль або самооцінку результатів своєї діяльності. Отже, головним завданням педагога на сучасному етапі розвитку нашого суспільства, є забезпечення формування пізнавальної та творчої діяльності, тематичних здібностей претендентів на здобуття освіти, а також самоосвіти. Тому всі аспекти навчання повинні бути спрямовані на розкриття талантів кожного учня і розвиток творчої особистості. Це сприяє не тільки досягненню успіхів у навчанні, а й гармонійному розвитку особистості, здатної ефективно діяти в сучасному суспільстві.

Інтерактивний метод навчання – одне з головних методичних нововведень. У буквальному сенсі інтерактивом можна назвати спосіб, при якому учень є учасником, тобто виконує щось на зразок виступу, контролю, моделювання, він не виступає тільки в ролі слухача, спостерігача, а активно бере участь в тому, що відбувається і фактично створює це явище. Інтерактивні методи спонукають претендентів на здобуття освіти до самостійного пошуку рішень, що формують навички критичного мислення, аналізу та синтезу інформації [2, с.192]. У багатьох роботах останніх років, де розглядається інтерактивна модель навчання, виявляються її основні особливості.

Таке навчання змінює взаємодію між викладачем і студентом: активність викладача поступається місцем активності студента, а робота викладача створює умови для прояву його ініціативи.

Навчання через певний досвід, його розуміння, осмислення і сам досвід повинні фактично включати в себе досвід учасників заявки. Завдяки такому підходу знання інтегруються більш глибоко, і претенденти на здобуття освіти починають брати активну участь в освітньому процесі.

Метою інтерактивного навчання є створення комфортних умов навчання, в яких претендент на освіту відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить сам процес навчання продуктивним. У такій ситуації формується внутрішня мотивація до отримання знань, що значно підвищує ефективність навчання.

Організація інтерактивного навчання включає в себе моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу ситуації і відповідного розкладу, що ефективно сприяє формуванню навичок і умінь, розвитку цінностей, створення атмосфери співпраці і взаємодії. Інтерактивний метод

не тільки сприяє академічному розвитку, а й формує у претендентів на здобуття освіти соціальні здібності, необхідні для успішної адаптації в суспільстві.

Інтерактивне навчання – це навчання з зануренням у спілкування, Інтерактивне навчання, пов'язане з освітніми технологіями, засноване на ефективності управління та організації освітнього процесу. Особливістю такого підходу є активне залучення студентів до створення освітнього середовища, в якому вони стають не тільки пасивними одержувачами знань, а й активними учасниками творення.

Метою інтерактивного навчання є створення комфортних умов навчання, в яких претендент на освіту відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить сам процес навчання продуктивним. У такій ситуації формується внутрішня мотивація до отримання знань, що значно підвищує ефективність навчання.

Організація інтерактивного навчання включає в себе моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу ситуації і відповідного розкладу, що ефективно сприяє формуванню навичок і умінь, розвитку цінностей, створення атмосфери співпраці і взаємодії. Інтерактивний метод не тільки сприяє академічному розвитку, а й формує у претендентів на здобуття освіти соціальні здібності, необхідні для успішної адаптації в суспільстві.

Інтерактивне навчання – це навчання з зануренням у спілкування, Інтерактивне навчання, пов'язане з освітніми технологіями, засноване на ефективності управління та організації освітнього процесу. Особливістю такого підходу є активне залучення студентів до створення освітнього середовища, в якому вони стають не тільки пасивними одержувачами знань, а й активними учасниками творення.

Основною формою інтерактивної роботи є навчальна взаємодія в парах і мікрогрупах. Заняття проводяться не тільки індивідуально, але і в постійних і змінних групах. Це інтерактивний спосіб, що дозволяє створити освітнє середовище, в якій одночасно засвоюються теорія і практика, а це дозволяє формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення і зв'язне мовлення, формувати критичне мислення, виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості.

При цьому освітній процес організований таким чином, що всі працівники шукають зв'язок між новими знаннями і вже набутими. Є можливість здійснювати "відкриття", використовуючи різні засоби для формування власних ідей і роздумів. Вчіться співпрацювати. Такий підхід стимулює пізнавальну активність і сприяє формуванню навичок командної роботи, що є важливим аспектом в сучасному світі.

З кожним роком освіта в Україні стає все більш відкритою. В Україні все частіше впроваджуються інноваційні методи та нові освітні проекти. Завдяки цьому освіта в Україні швидко збагачується новим досвідом, підходами, освітніми технологіями та методами. Інтеграція такого підходу допоможе підвищити конкурентоспроможність випускників на світовому рівні.

Вчителі повинні готувати молодих людей до життя, вчити їх самостійно вирішувати проблеми, приймати важливі рішення, володіти високим рівнем знань і відчувати тягу до нового і оригінального. Виховувати людину, для якого творча діяльність є нагальною потребою, а значить, він сам завжди повинен перебувати в творчому пошуку. У сучасних умовах діяльність таких педагогів стає головною складовою успішного освітнього процесу.

Таким чином, інтерактивний метод навчання – це метод освітньої взаємодії, який активізує незалежність думок претендентів на отримання освіти, бере участь в процесі освоєння інформації, формує систему взаємин, створює атмосферу взаєморозуміння і емпатії і робить їх справжніми суб'єктами навчання. Метод активного навчання втілюється декількома втіленими методами роботи викладача: ігрова практика, практичні завдання, рольові ігри, ділові ігри, обговорення проблем

в командах і парах. Якість навчання залежить від багатьох факторів, включаючи мотивацію, створення атмосфери комфорту і взаємоповаги, а також відповідність індивідуальним особливостям навчання. Цікаві заняття для претендентів на отримання освіти, на яких використовуються різні методи навчання, що дозволяють активізувати діяльність, і досягається її максимальний ефект. Використання інтерактивних методів навчання дуже важливо, оскільки це в значній мірі впливає на процес засвоєння знань і розвитку особистісних якостей.

Список використаних джерел

1. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Метод. посібник: Автори – укладачі О. Пометун, Л.Пироженко. Київ: АПН, 2002.
2. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. С. 192.
3. Раджа Рой Сингх. Освіта в умовах сучасного світу / Перспективи. Питання освіти. 1993. №1. 7 с.
4. Якунін Я.Ю., Назаров С.І. ІКТ на уроках трудового навчання: інтерактивність та багатофункціональність інформаційних навчальних матеріалів. Трудова підготовка в рідній школі. Київ: Педагогічна преса. 2014. № 2. С.7.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14832042>

Володимир Тимошенко,

кандидат педагогічних наук,

викладач фізичної культури та фізичного виховання,

*Відокремлений структурний підрозділ «Краматорський фаховий коледж
Криворізького національного університету», м. Кривий Ріг, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Ключові слова: дистанційне навчання, рухова активність, самостійна робота, інформаційні технології навчання.

В умовах модернізації сучасної освіти актуальним завданням стала побудова здорової нації. При цьому збереження та зміцнення здоров'я молоді є одним із головних завдань соціальних програм.

Сучасна система професійної підготовки майбутніх фахівців в навчальних закладах характеризується інтенсифікацією процесу навчання, збільшенням обсягу інформації, психічною насиченістю навчальних занять, високими вимогами до якості знань, недостатнім рівнем спортивної активності тощо. Як наслідок, рівень фізичної сили, здоров'я та готовності для майбутньої професійної трудової діяльності недостатній.

Використання різних видів фізкультурно-спортивної діяльності в навчально-виховному процесі буде сприяти профілактиці професійних захворювань, підвищенню працездатності, плануванню повноцінного дозвілля, боротьбі зі шкідливими звичками, створенню умов для засвоєння рухових навичок, створенню оптимального обсягу рухової активності.

Введення карантину в Україні та подальше введення військового стану змінило звичні форми і методи викладання навчальних дисциплін. Освітній простір країни перейшов (частково або цілком) на дистанційне навчання. Не стали винятком і заняття

з фізичної культури та фізичного виховання. Тому правильною та єдино можливою відповіддю на виклики сучасності є використання технологій дистанційного навчання для ефективної реалізації фізичного виховання студентів у складних умовах сьогодення.

Відповідно до Положення про дистанційне навчання воно розуміється як індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій у вищих навчальних закладах, наукових і освітньо-наукових установах, що здійснюють освітній процес [2].

Метою дистанційної освіти стає надання якісних освітніх послуг шляхом використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для навчання за певним освітнім рівнем або рівнями відповідно до державних стандартів освіти. І основними принципами дистанційного навчання є інтерактивна взаємодія у процесі роботи, надання студентам можливості самостійного освоєння досліджуваного матеріалу, а також консультаційний супровід. Основну роль у здійсненні дистанційного навчання відіграють сучасні інформаційні технології.

Як правило, система дистанційного навчання складається з двох етапів:

1. Проектування навчального процесу, в результаті чого необхідно вибрати модель та вид заняття, вибрати та структурувати зміст, супроводжуючі медіа компоненти, визначитися з формою контролю для викладача і самоконтролю студентів, визначити форму і вигляд взаємодії.

2. Організація та проведення навчального процесу: організація діяльності викладача; організація діяльності студентів; організація різних видів взаємодії викладача і студента; вибір педагогічних технологій і видів діяльності; організація контролю викладача і самоконтролю студентів; створення методичних рекомендацій [3].

При цьому однією з головних проблем стає належна організація фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів для збереження їхнього здоров'я в умовах обмеженої рухової активності.

Фізичне виховання в дистанційному форматі вимагає спрямованості на:

- розвиток якісно нової особистості, усвідомлюючи важливість збереження фізичної та психічної індивідуальності на всіх рівнях освіти;
- створення освітнього середовища, яке стимулює фізичну активність студентів;
- інтенсивне включення механізмів фізичного виховання до занять різної спрямованості за вподобаннями студентської молоді;
- проведення додаткових форм роботи на заняттях з фізичної культури та фізичного виховання;
- формування стійкості до асоціальних впливів на формування шкідливих звичок [1].

Також набуває актуальності і організація самостійної роботи студентів з різних навчальних дисциплін, в тому числі і фізичної культури та фізичного виховання.

Значною мірою в цьому процесі починає заміщатися традиційне спілкування викладача й студентів на лекційних, семінарських і практичних заняттях. Воно починає доповнюватися (а іноді і заміщуватися) спілкуванням студент-комп'ютер, викладач-комунікаційна система.

І в умовах, коли навчальний процес у нашому навчальному закладі перейшов у дистанційну форму, постало питання вибору засобів реалізації програмного матеріалу навчальних дисциплін, в тому числі і дисципліни «Фізичне виховання» та «Фізична культура».

Специфікою навчання на заняттях з фізичного виховання та фізичної культури є опанування курсу дисципліни, яка передбачає високу рухову активність. В той же час успішна підготовка фахівців на заняттях неможлива без ґрунтовних знань біомеханічних, фізіологічних, гігієнічних особливостей функціонування організму людини як стані спокою, так і при виконанні рухової діяльності. Тому педагогічна діяльність викладача під час дистанційного навчання видозмінюється, проте залишається необхідною, оскільки студент не завжди може ефективно опанувати навчальний матеріал самостійно. Крім того необхідний постійний обмін інформацією між викладачем та студентом при виконанні завдань практичного характеру згідно педагогічного навантаження.

Сучасний рівень розвитку інформаційних технологій дає змогу перейти на якісно іншу форму дистанційної освіти, а також використовувати засоби дистанційного навчання під час викладання фізичного виховання та фізичної культури.

Найпоширенішими засобами, що використовуються в організації дистанційної форми навчання на сьогодні є засоби Інтернет-технологій: чати, форуми, електронна пошта, соціальні мережі, служби обміну миттєвими повідомленнями. Завдяки їх використанню стало можливим швидко отримати та поширити інформацію, організувати зв'язок між учасниками навчального процесу.

На сьогодні існує велика кількість різноманітних платформ, мобільних застосунків та он-лайн сервісів, які дозволяють організувати освітній процес загалом й комунікацію зокрема. Серед них Moodle, GOOGLE CLASSROOM, Google Meet, Microsoft Teams, На урок, НОВІ ЗНАННЯ, LEARNINGAPPS, Skype, Viber та ін.

Викладачами нашого коледжу використовуються Moodle. Як допоміжні використовуються сервіси Google та Microsoft. Використання цих сервісів дозволяє приєднувати до зустрічей велику кількість студентів. Це є важливим критерієм вибору даних сервісів при викладанні дисциплін.

Студентам на практичних заняттях через відеозв'язок можна пояснюватися навчальний матеріал із демонстрацією матеріалів, слайдів тощо. При цьому у сервісі Google Meet матеріали можуть зберігатись на Google-диску, студентам надається до них доступ, що полегшує сприйняття матеріалу та можливість користування ним для самостійної підготовки. Також всі корисні посилання для студентів, звіти, методичні матеріали можна залишити на Google-диску для подальшого використання.

Також викладачі коледжу мають змогу використовувати ліцензійну версію Microsoft Teams. Дана платформа дозволяє легко створити зустріч, спланувати її заздалегідь в календарі, повідомляти завчасно студентів, надсилати інформацію всій академічній групі, контролювати присутність на конференції та фіксувати саме факт її проведення, тому як звіт зберігається на сервері.

Оскільки дисципліни «Фізичне виховання» та «Фізична культура» спрямовані перш за все на поліпшення фізичного стану студентів та розвиток рухових здібностей, то виконання вправ теж є невід'ємною частиною навчального процесу. Виконання щоденних фізичних вправ протягом 20–50 хвилин покращить стан фізичного та психічного здоров'я, забезпечить підтримання фізичної підготовленості на належному рівні та зміцнить імунну систему. Тому всім студентам для підтримки власного здоров'я рекомендовано тренуватися, займатися фізичними вправами (з дотриманням умов безпеки та урахування стану здоров'я) щоб тримати достатній рівень рухової активності, зберегти здоров'я та провести час не тільки без негативних наслідків для організму, а й із користю. Для цього викладачем розробляються блоки фізичних вправ з дотриманням програми та плану навчального закладу, бажано з використанням відео файлів, щоб студенти наочно бачили особливості виконання

Крім того, в умовах дистанційного навчання, коли викладачі і студенти не можуть бути поруч, взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу:

адміністрацією коледжу, викладачами та студентами набуває особливої важливості. Саме адміністрація навчального закладу має забезпечити організацію діяльності закладу освіти в умовах режиму дистанційного навчання, узгодити правила та розклад взаємодій усіх учасників освітнього процесу для виконання освітніх програм закладу. Завдання керівництва закладу освіти – обговорити зміну форм навчання з педагогічним колективом, обирати онлайн платформу, організувати й запровадити навчання з використанням дистанційних технологій. Тобто не перекладається відповідальність лише на викладачів. Оптимальний варіант організації дистанційного навчання обирається колегіально, з урахуванням технічних можливостей закладу, викладачів та студентів. У свою чергу, завдання викладачів – організувати комунікацію зі студентами.

На даний час у коледжі створено необхідне освітнє середовище для організації дистанційного навчання, адміністрацією коледжу сформовано базу даних по всім студентам, що надає змогу надсилати з корпоративної пошти весь необхідний матеріал персонально кожному студентові, групі студентів або у загальну групу для загального використання. Викладачі коледжу знаходяться в процесі постійного вдосконалення, підвищують свою кваліфікацію за різними напрямками, опановують нові можливості зв'язку з студентами, активно впроваджують проведення он-лайн конференцій, раціонально організовують освітній процес з урахуванням власних технічних можливостей та можливостей студентів.

Таким чином, для раціонального та ефективного застосування технологій дистанційного навчання під час викладання фізичного виховання потрібно дотримуватися таких педагогічних умов:

- дуальний характер технологій дистанційного навчання для студентів (з одного боку, вони є технологіями, які студенти, навчаючись, використовують у навчально-виховному процесі, з іншого – такі технології є об'єктом вивчення й опанування);
- формування в процесі дистанційного навчання когнітивного досвіду особистості, досвіду оволодіння засобами діяльності, творчої діяльності, ставлень особистості в нових умовах застосування інформаційних технологій;
- за умови збільшення кількості годин самостійної роботи при дистанційному навчанні навчальний матеріал повинен бути адаптованим, тому контент має формуватися за допомогою системного дидактичного проектування;
- студенти та викладачі повинні володіти навичками організації самостійного навчання;
- організація дистанційного навчання має ґрунтуватися на організації продуктивної діяльності студентів, у ході розв'язання навчальних проблем;
- для організації дистанційного навчання потрібно підготувати студентів і викладачів до використання технологій, сформувані в них певні навички й уміння, причому, з огляду на специфіку педагогічного навчального закладу, у викладачів та студентів формуються навички і тих, хто навчається, і тих, хто навчає.

Список використаних джерел

1. Гуртова Т.В., Пономарьов С.В. Фізичне виховання як чинник здоров'язбереження студентів в умовах дистанційного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Вип. 5 (150). 2022. С. 35-39
2. Наказ Міністерства освіти і науки України № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>
3. Синхронне й асинхронне дистанційне навчання. URL: <https://osvita.ua/school/method/78950/>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14832088>

Ольга Холявко,
*викладач професійно-теоретичної підготовки I категорії,
Чернігівський професійний ліцей залізничного транспорту,
м. Чернігів, Україна*

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСІЙНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Ключові слова: компетентність, цифрова компетентність, викладач професійно-теоретичної підготовки, цифрова технологія.

У сучасному освітньому середовищі, що характеризується високим ступенем діджиталізованості, необхідною умовою забезпечення якісного навчального процесу є цифрова компетентність викладача. Опанування новітніх цифрових технологій дозволяє викладачам ефективно організовувати навчання, впроваджувати інноваційні методи та забезпечувати підготовку здобувачів освіти до викликів цифрового суспільства.

Передусім варто відмітити, що поняття "професійна компетентність викладача професійно-теоретичної підготовки" визначається як сукупність знань, умінь, навичок, цінностей і особистісних якостей, які забезпечують ефективне виконання професійної діяльності. Дана категорія охоплює: здатність особистості до педагогічної діяльності; поєднання теоретичної та практичної готовності до виконання професійних завдань; вміння результативно працювати та ефективно вирішувати як стандартні, так і проблемні педагогічні ситуації [1].

Сукупність компетентностей викладача професійно-теоретичної підготовки включає:

- професійну компетентність – глибоке знання предмету та педагогічних методів;
- методичну компетентність – уміння вибирати та застосовувати ефективні методи навчання;
- соціальну (комунікаційну) компетентність – здатність взаємодіяти зі здобувачами освіти, колегами та батьками, сприяючи розвитку позитивного освітнього середовища;
- особистісну компетентність – здатність до саморозвитку, рефлексії та адаптації до змін.

Компетентності викладача професійно-теоретичної підготовки можуть бути систематизовані за трьома компонентами: ключові, базові, спеціальні – рис. 1.

В умовах цифровізації освітнього простору особлива увага наразі приділяється цифровій компетентності викладача професійно-теоретичної підготовки. Цифрова компетентність викладача – це здатність ефективно використовувати цифрові технології у професійній діяльності, що включає вміння працювати з інформаційними ресурсами, застосовувати освітні цифрові інструменти, створювати електронний контент і забезпечувати безпеку в онлайн-середовищі [2-3] – табл. 1.

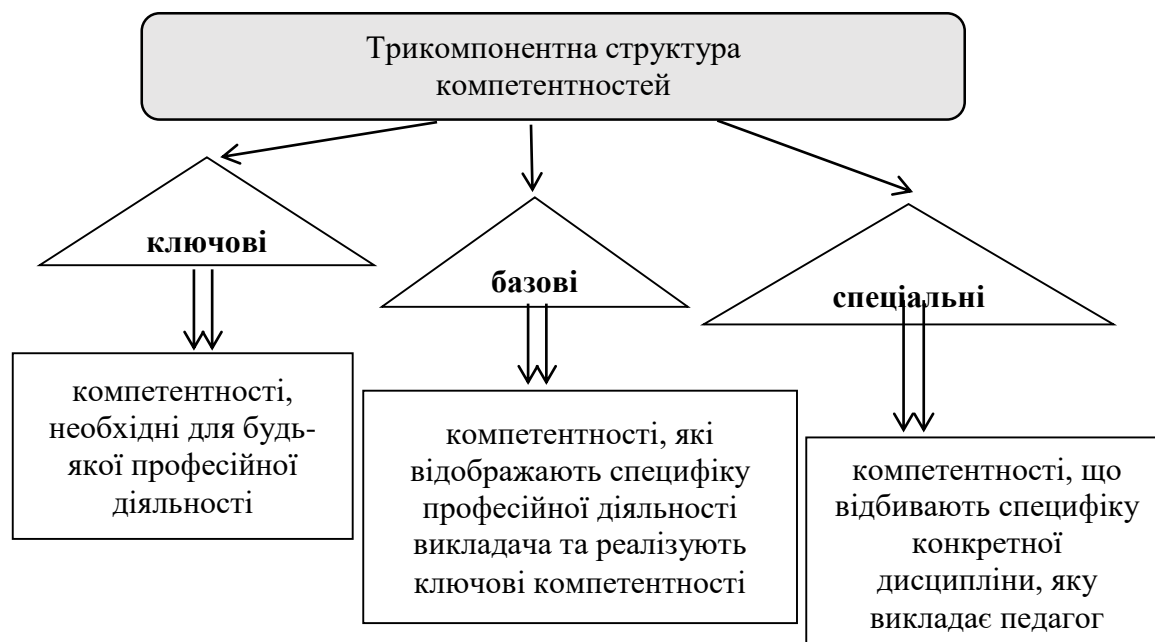

Рис. 1. Трикомпонентна структура компетентностей викладача професійно-теоретичної

Таблиця 1

Складові елементи цифрової компетентності викладача професійно-теоретичної підготовки

№ з/п	Елемент	Характеристика
1	Використання інформаційних ресурсів	Уміння знаходити релевантну інформацію, перевіряти її достовірність, аналізувати та використовувати цифрові ресурси
2	Використання цифрових інструментів	Застосування сучасних технологій для організації навчального процесу (платформи для дистанційного навчання, програми для створення презентацій, тестів тощо)
3	Створення цифрового контенту	Розробка електронних навчальних матеріалів, інтерактивних завдань, відеоуроків тощо
4	Комунікація та співпраця	Використання цифрових засобів для спілкування зі здобувачами освіти, колегами, батьками; організація онлайн-зустрічей та ін.
5	Цифрова етика	Дотримання авторських прав, правил поведінки в онлайн-середовищі і т.п.
6	Цифрова безпека	Захист персональних даних і навчальної інформації, знання основ кібербезпеки.

Для розвитку цифрової компетентності викладачі професійно-теоретичної підготовки мають регулярно вдосконалювати свої цифрові навички шляхом участі у профільних тренінгах, навчальних курсах, наукових семінарах, інших заходах з тематики новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Викладачі мають активно використовувати сучасні цифрові платформи для самонавчання, а також розвивати здатність створювати та адаптувати навчальні матеріали до вимог сучасного цифрового освітнього середовища. Окрім цього, враховуючи, що цифрові технології розвиваються та оновлюються швидкими темпами, сучасний викладач професійно-

теоретичної підготовки має бути готовим до їх швидкого опанування задля забезпечення якісної та ефективної інтеграції у навчальний процес.

Список використаних джерел

1. Одеров, А. (2018). Наукові підходи до визначення сутності методичної та професійної компетентності майбутнього викладача. *Молодий вчений*, 7 (59), 118-123.
2. Самко, А. М. (2021). Цифрова компетентність педагогічного персоналу в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вища освіта*, 2 (13), 33-43.
3. Смирнова, І.М., Корнят, В.С., Мацько, В.В. (2023). Цифрова компетентність сучасного викладача: виклик сьогодення чи навчання протягом життя. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 91, 222-226.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14832113>

Оксана Гуцаленко,
викладач ВСП «Світловодський політехнічний фаховий коледж
Центральноукраїнського національного технічного університету»,
м. Світловодськ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ, ОСОБЛИВО В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОГО ДОСТУПУ ДО АУДИТОРІЙ

Ключові слова: дистанційні платформи, онлайн навчання, онлайн-курси.

Дистанційні платформи стали незамінними інструментами сучасного навчання. Вони допомагають викладачам ефективно організовувати освітній процес, а студентам – глибоко занурюватися у вивчення предметів та розвивати різнобічні навички. Дистанційні платформи сприяють розвитку культури самоосвіти. Вони надають доступ до величезної кількості навчальних ресурсів та дозволяють кожному навчатися в своєму темпі.

Зважаючи на вимоги воєнного стану, одним з інструментів для повернення освітніх мігрантів в український навчальний процес з-за кордону або їх безпосередньої рееміграції є ґрунтовна онлайн-освіта, що повинна передбачати вдосконалення методів дистанційного навчання і водночас бути адаптивною до змін внутрішнього середовища та світових тенденцій. [1]

Український освітній простір активно розвивається, і все більше людей обирають онлайн-навчання як зручний та ефективний спосіб здобуття нових знань. Онлайн-курси дозволяють створити індивідуальні навчальні траєкторії для кожного студента. Студенти з більш високим рівнем підготовки можуть вивчати додаткові матеріали, а студенти, яким потрібна додаткова допомога, можуть повторювати пройдений матеріал.

Також можна курс який відповідає тематиці дисципліни, інтегрувати в програму, як додатковий або обов'язковий компонент. Студенти можуть отримувати знання самостійно, а отримані знання обговорювати під час практичних занять. Завдання з курсу(тести, проекти) враховуються в загальну оцінку. Якщо курс передбачає сертифікацію, вона може бути додана до резюме студента.

Розглянемо деякі з найпопулярніших платформ, які пропонують українською мовою різноманітні курси та програми.

Prometheus - один з найбільших українських проєктів масових відкритих онлайн-курсів. На платформі представлені курси з різних галузей знань, від гуманітарних до технічних.

EdEra – платформа пропонує як записані курси, так і онлайн-програми з живим спілкуванням. EdEra співпрацює з українськими університетами та експертами, щоб забезпечити високу якість навчання (не так багато курсів у творчих сферах).

Coursera – світова платформа пропонує тисячі курсів від провідних університетів світу. Деякі курси мають українську локалізацію або субтитри (безкоштовні курси не супроводжуються сертифікатами, та деякі курси мають обмеження за часом).

На UdeMy можна знайти широкий вибір курсів з різних тем, включаючи українську мову та літературу, але потрібно уважно обирати курс, бо деякі курси можуть бути низької якості. Оскільки кожен може створювати курси на платформі, її часто сприймають як місце для любителів і тих, хто хоче досліджувати різні теми. Незважаючи на те, що UdeMy може надати практичні знання для підвищення ваших навичок, його сертифікати зазвичай не визнаються роботодавцями.

LinkedIn Learning - платформа, раніше відома як Lynda, пропонує професійні курси з різних сфер, деякі з яких доступні українською мовою(для доступу до навчання потрібен профіль LinkedIn).[2]

Більшість таких курсів звичайно іноземними мовами, а це також може мотивувати студентів до покращення опанування та володіння цими мовами

При виборі курсів які ви бажаєте інтегрувати в предмет варто враховувати тематику, рівень підготовки, формат навчання, вартість, можливості взаємодії(наявність форумів, чатів та інших інструментів для спілкування з викладачем та іншими студентами)

Викладачі можуть використовувати онлайн-курси для підвищення своєї кваліфікації та оновлення знань.

Платформа онлайн-навчання – це середовище для користувачів, де студенти можуть отримати нові навички. Для порівняння, система керування навчанням(LMS) – це серверне рішення, яке надає всі необхідні інструменти для платформи онлайн-навчання, щоб вона могла безперебійно працювати. Це забезпечить такі функції, як завантаження відео, створення тестів, оцінювання завдань і багато іншого.

Персоналізоване навчання є особливо корисним для студентів різного походження та різного рівня попередніх знань

Сучасний рівень розвитку комп'ютерної техніки та різноманітного програмного забезпечення надає широкі можливості для підвищення ефективності навчання, але в умовах воєнного стану використання комп'ютерних технологій значно ускладнюється. Попри всі переваги та зручності є ряд проблем, а саме:

- не всі студенти мають рівний доступ до інтернету та необхідного обладнання;
- онлайн-навчання не може повністю замінити живого спілкування;
- можливі збої в роботі обладнання та інтернету.

Оскільки онлайн-навчання продовжує розвиватися, викладачі, студенти, автори навчальних програм та заклади освіти повинні прийняти ці глобальні тенденції. Завдяки постійному оновленню інформації, адаптації до змін та використанню технологій ми можемо створити більш доступну, персоналізовану та ефективну систему освіти.

Дистанційне навчання відкрило нові можливості для освіти, але водночас поставило ряд викликів, особливо в умовах воєнного стану. Нерівномірний доступ до інтернету та техніки, відсутність прямого спілкування з викладачами – це лише деякі з проблем, які потребують вирішення. Проте, попри всі труднощі, онлайн-навчання продовжує розвиватися, і можемо очікувати появи нових інструментів та технологій, які допоможуть подолати ці перешкоди. Важливо, щоб українська освіта активно використовувала потенціал онлайн-платформ для підвищення якості навчання та

підготовки фахівців, які відповідають вимогам сучасного світу. Враховуючи складність нашого глобального суспільства, навчання є постійним процесом, однак, важливо пам'ятати, що онлайн-курси не можуть повністю замінити традиційне навчання. Найкращий результат досягається при поєднанні обох підходів.

Список використаних джерел

1. Проблеми і перспективи розвитку онлайн-освіти. Монографія За загальною редакцією д-рки екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, С. І. Котенка -2023/ URL: <https://2cm.es/Nq9Z> (дата звернення: 26.11.2024).
2. Stephanie Trovato. The Top 10 Online Learning Platforms for 2024 URL: <https://2cm.es/Nq9-> (дата звернення: 26.11.2024).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14832129>

Надія Антонюк,

кандидат педагогічних наук, викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Світлана Савчук,

викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: НОВІ ГОРИЗОНТИ ТА ВИКЛИКИ

Ключові слова: освітній процес, заклад педагогічної освіти, викладачі, здобувачі освіти, штучний інтелект, переваги, недоліки.

У сучасному світі стрімкого розвитку технологій Штучний інтелект та машинне навчання стали ключовими драйверами змін. Здійснюючи автоматизацію рутинних процесів та створення нових інструментів для аналізу даних, штучний інтелект трансформує бізнеси, повсякденний досвід, поступово проникаючи у всі сфери життя людини, в тому числі і у сферу освіти.

Штучний інтелект може опрацювати значно більший обсяг інформації, ніж людина. А отже і значно швидше та точніше виконувати завдання. Деякі розробники освітнього програмного забезпечення почали використовувати ці переваги для створення програм, які б підлаштовувалися під особливості кожного здобувача освіти та полегшили б роботу педагогів.

Таким чином, перед нами постало завдання з'ясувати, суть штучного інтелекту, можливості його використання у процесі підготовки майбутніх вчителів початкової школи, нові виклики та загрози його впровадження.

Штучний інтелект (ШІ) – це програма, здатна до навчання та імітації процесів людського інтелекту. По суті, штучним інтелектом можна вважати будь-яку програму або пристрій, здатний виконати завдання за вказаним алгоритмом.

Машинне навчання є підвидом штучного інтелекту, що являє собою процес, у якому програмне забезпечення навчається за таким само принципом, що й людина. Впродовж такого навчання програма аналізує значні пласти даних та відшуковує закономірності задля класифікації інформації чи створення прогнозів. Циклічність

такого алгоритму дій дає програмі змогу «вчитися», змінюючи свої наміри залежно від попередніх висновків [3].

ШІ став ефективним інструментом для вирішення проблем в освіті та прискорення прогресу суспільства. Ця технологія відкриває перед педагогами нові можливості для персоналізації навчання, автоматизації рутинних завдань і створення більш ефективних освітніх систем. Але водночас ставить складні етичні та соціальні питання [2].

Штучний інтелект в освітньому процесі закладів педагогічної освіти має важливу роль, оскільки він може значно покращити як навчання майбутніх педагогів, так і підтримку їхньої професійної підготовки. Інтеграція ШІ в педагогічні заклади може допомогти вдосконалити навчальні процеси, зробити їх більш адаптованими та ефективними, а також забезпечити нові можливості для розвитку педагогічних кадрів. Ось кілька основних напрямків застосування ШІ в цьому контексті:

1. Підготовка майбутніх педагогів через адаптивні навчальні системи. ШІ може бути використаний для розробки адаптивних навчальних платформ, які допомагають студентам педагогічних спеціальностей засвоювати теоретичні та практичні знання на основі їхнього індивідуального рівня. Системи можуть аналізувати прогрес у навчанні та адаптувати навчальні матеріали в залежності від потреби кожного здобувача освіти. Наприклад, якщо студент відчуває труднощі з певного освітнього компонента, ШІ може виявити проблему і запропонувати додаткові ресурси або практичні вправи, які допоможуть удосконалити результати навчання [1].

2. Інтелектуальні помічники для підтримки викладачів. ШІ може допомогти викладачам у створенні індивідуальних навчальних планів, підбирати відповідні дидактичні матеріали та розробляти завдання для різних рівнів підготовки студентів, створювати інтерактивні вправи, допомагати в розробці презентацій, відео уроків та інших навчальних матеріалів, що сприятиме ефективності освітнього процесу [3].

3. Імітація реальних навчальних ситуацій. ШІ можна використовувати для створення віртуальних класів та симуляції педагогічних ситуацій, де майбутні вчителі можуть спостерігати за різними стилями викладання, коригувати свою поведінку та взаємодіяти з віртуальними учнями, що допоможе їм розвивати професійні навички. За допомогою ШІ можна виявити сильні та слабкі сторони в педагогічній діяльності, використовуючи відео- та аудіо аналіз для оцінки уроків, що проводяться студентами.

4. Інтелектуальні системи для розвитку професійних компетенцій. Розвиток критичного мислення – ШІ може пропонувати завдання, які стимулюють студентів до розв'язання складних, нестандартних ситуацій, що сприяє розвитку аналітичних та критичних навичок. Розвиток емоційного інтелекту – алгоритми ШІ можуть моделювати емоційно насичені ситуації в класі, допомагаючи студентам краще розуміти емоційні аспекти педагогічної взаємодії.

5. Комунікація та зворотній зв'язок. ШІ може бути використаний для створення ефективних каналів комунікації та зворотного зв'язку – чат-боти і віртуальні асистенти для підтримки студентів у навчальному процесі, відповіді на запитання, а також надання рекомендацій щодо розвитку навичок і знань.

Інтелектуальні платформи для колективної роботи: використання ШІ для створення віртуальних груп, де студенти можуть співпрацювати, обговорювати матеріали, виконувати проекти з використанням інтелектуальних інструментів для покращення результатів роботи в групах.

Технологія штучного інтелекту також забезпечує аналітику даних, яка може допомогти викладачам бути в курсі прогресу, залученості та успішності студентів. Володіючи такою інформацією, педагоги можуть адаптувати заняття відповідно до індивідуальних потреб і визначити сфери, де здобувачам освіти потрібна додаткова допомога [3].

6. Оцінка та вдосконалення педагогічних методик. ШІ може допомогти в розробці нових освітніх методик та підходів до навчання. Аналітичні інструменти ШІ можуть обробляти велику кількість даних, для визначення найефективніших методів, а також адаптувати їх для специфічних потреб студентів. Аналіз результатів навчання та зворотного зв'язку може допомогти виявити, які педагогічні стратегії працюють найкраще для різних груп студентів, а також адаптувати курси в реальному часі [3].

ШІ може автоматизувати адміністративні завдання, такі як оцінювання тестів, есе, що не тільки заощаджує час педагога, але й забезпечує миттєвий зворотний зв'язок зі студентами. Однією з важливих переваг використання штучного інтелекту для оцінювання є його здатність об'єктивно оцінювати здобувачів освіти виключно на основі їхніх заслуг, відкидаючи будь-які суб'єктивні чинники.

7. Інклюзивне навчання та доступність освіти. Системи штучного інтелекту можуть значно покращити доступність освіти для студентів з особливими освітніми потребами – озвучувати друкований текст, здійснювати аудіоописи зображень, транскрибувати лекції та перекладати розмовну мову.

Для іншомовних здобувачів освіти ШІ може здійснювати переклад навчальних матеріалів на рідну мову, що полегшує освітній процес та робить його доступним.

Штучний інтелект має свої як переваги так і недоліки, які варто враховувати при впровадженні його в освітній процес закладів освіти.

Зменшення людської взаємодії. Надмірна залежність від ШІ може призвести до зменшення особистої взаємодії між студентами та викладачами, відсутність живої комунікації може обмежити розвиток соціальних навичок та емоційного інтелекту у студентів [4].

Зниження навичок критичного мислення. ШІ-системи можуть надавати готові відповіді на запитання, що може зменшити потребу студентів самостійно шукати інформацію та аналізувати її. Це може призвести до зниження навичок критичного мислення та вміння вирішувати проблеми.

Проблеми з упередженістю. Алгоритми ШІ здатні містити упередження, під час навчання це може призвести до дискримінації та несправедливої оцінки студентів.

Проблеми з конфіденційністю даних. Використання ШІ передбачає збір та аналіз великих обсягів даних про особу, що підвищує ризики порушення конфіденційності та зловживання персональними даними.

Залежність від технологій. Занадто велика залежність від ШІ може призвести до проблем у разі збоїв у роботі систем або відсутності доступу до інтернету.

Можливість шахрайства. Студенти можуть використовувати ШІ для написання есе, розв'язання завдань та навіть складання іспитів. Це ускладнює оцінку реальних знань та навичок студентів [4].

Висока вартість. Впровадження та підтримка ШІ-систем можуть бути дорогими для навчальних закладів, крім того, вони швидко розвиваються, що вимагає постійних інвестицій та оновлення.

Щоб мінімізувати ці недоліки, необхідно збалансовано застосовувати ШІ в освітньому процесі. ШІ слід використовувати як інструмент, а не як заміну традиційних методів навчання. Викладачам необхідно бути підготовленими до роботи з ШІ та вміти інтегрувати його у свої освітні компоненти.

Отже, використання штучного інтелекту у закладах педагогічної освіти дозволить не лише покращити навчальний процес для майбутніх вчителів, а й оптимізувати навчальні програми, створювати нові можливості для професійного розвитку, а також забезпечити інклюзивність та персоналізацію освіти. Однак важливо пам'ятати, що технології ШІ повинні використовуватись у поєднанні з людським ресурсом, адже навчання не є лише процесом передачі знань, а й розвитком особистості та соціальних навичок, що потребує людської участі.

Список використаних джерел

1. Гончарова І. П. Використання штучного інтелекту в професійній діяльності педагога: можливості та виклики в умовах цифрового освітнього середовища. *Професійна діяльність педагога в умовах цифрового освітнього середовища*: Матеріали міжрегіон. науково-практ. семінару, м. Біла Церква, 27 квіт. 2023 р. 2023. С. 28–33.
2. Магбемена К. Можливості застосування штучного інтелекту. «*Інформаційні технології та моделювання систем*»: зб. пр. учасників Всеукр. науково-практ. конф. здобувачів вищ. освіти і молодих вчен., м. Житомир, 30 берез. 2023 р. 2023. С. 98–100.
3. Як штучний інтелект може допомогти освіті. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-shtuchnyi-intelekt-mozhe-dopomogty-osviti/> (Дата звернення 28.11.2024)
4. Усе, що ви хотіли знати про ШІ: вісім переваг і шість недоліків. URL: <https://itechua.com/articles/243396> (Дата звернення 28.11.2024)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14832149>

Олена Бабій,

*методист, викладач хорového диригування
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ З ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ

Ключові слова: хорове диригування, музична педагогіка, персоналізація навчання, інноваційні технології, цифрові ресурси, віртуальні платформи, дистанційне навчання.

Інтеграція цифрових технологій в освітній простір України активно стимулює впровадження інноваційних методів у музичну педагогіку. Використання цифрових інструментів сприяє появі нових підходів до навчання, дозволяючи ефективно поєднувати традиційні методики з сучасними технологічними рішеннями. В сучасних умовах підвищеної уваги до якості освіти особливо актуальним стає розвиток таких форматів, як онлайн-курси, віртуальні репетиції та мультимедійні ресурси, які суттєво збагачують процес підготовки майбутніх педагогів-музикантів.

В процесі викладання хорového диригування спостерігається стабільно зростаюча тенденція до використання цифрових технологій з метою підвищення якості освітнього процесу, розширення навчальних можливостей для здобувачів освіти, таких як доступ до онлайн-ресурсів, гнучкий розклад занять, індивідуалізація навчальних програм, дистанційне та змішане навчання, розвиток цифрових компетентностей, можливість практичного застосування знань та покращення комунікації зі студентами.

Цифрова технологія навчання – це сукупність інструментів, методів і ресурсів, що використовують сучасні інформаційні та комунікаційні технології для підтримки і покращення освітнього процесу. Це може включати як апаратні засоби (комп'ютери, планшети, інтерактивні дошки), так і програмне забезпечення (онлайн-платформи, мобільні додатки, освітні симулятори) для доступу до навчальних матеріалів, проведення занять, тестування та зворотного зв'язку. Цифрові технології навчання значно розширюють доступ до освітніх ресурсів через використання мережі Internet, електронних бібліотек та освітніх платформ. А також, створюють умови для

інтерактивної взаємодії між студентами та викладачами шляхом проведення онлайн-курсів, відеоконференцій та використання віртуальних платформ. Крім того, цифрові технології дозволяють індивідуалізувати навчальний процес, адаптуючи його до персональних потреб і темпів кожного здобувача освіти за допомогою штучного інтелекту, навчальних алгоритмів та аналітичних інструментів. Завдяки мультимедійному контенту, симуляторам і віртуальним лабораторіям ефективність засвоєння навчального матеріалу значно підвищується.

Результатом навчання з хорового диригування є не лише ґрунтовні теоретичні знання, але й розвиток практичних навичок, зокрема координації рухів, управління колективом і музичної виразності мануальної техніки. Традиційні методи навчання, такі як індивідуальні заняття з викладачем та практична робота з хором колективом, залишаються базовими елементами освітнього процесу. Проте впровадження цифрових технологій відкриває нові можливості для розширення освітнього потенціалу студентів і викладачів, надаючи сучасні інструменти для вдосконалення навичок диригування та розвитку фахових компетентностей. Цифрові технології значно сприяють полегшенню багатьох аспектів навчання хорового диригування, зокрема в управлінні хором колективом, аналізі виконання, створенні та редагуванні партитур, а також у розвитку власної техніки диригування. У порівнянні з традиційними методами, цифрові інструменти підвищують точність і систематичність навчального процесу, водночас спрощуючи доступ до навчальних матеріалів і зворотного зв'язку. Це дозволяє студентам отримувати більш об'єктивну оцінку свого виконання, сприяючи ефективнішому вдосконаленню виконавських навичок і підвищуючи загальний рівень професійної підготовки в сфері хорового мистецтва.

Розглянемо перелік найпоширеніших цифрових ресурсів для занять з хорового диригування.

Віртуальна хорова практика. Завдяки спеціалізованим програмам, студенти можуть керувати віртуальним хором, який реагує на жести диригента у реальному часі. Ці програми моделюють поведінку хорового колективу, що дозволяє студентам тренувати свої навички диригування навіть за відсутності справжнього хору. Такий підхід є особливо корисним для індивідуальних занять. Для впровадження віртуальної хорової практики, яка дозволяє студентам управляти віртуальним хором у реальному часі, існує кілька спеціалізованих платформ. Ось деякі з них:

1. «SmartMusic» – програма, що надає можливість музикантам грати або співати разом із записами, надаючи зворотний зв'язок про точність виконання. Вона підтримує функцію інтерактивного виконання.

2. «ChorusConnection» – платформа, спеціально розроблена для управління хоровими колективами, що дозволяє диригентам організовувати репетиції, розподіляти партитури та здійснювати дистанційне навчання.

3. «Musescore» – це безкоштовний інструмент для створення, редагування та виконання партитур, який також підтримує спільну роботу над проектами в режимі онлайн.

4. «Yousician» – хоча в основному орієнтована на інструментальну музику, ця платформа також пропонує функції, які можуть бути корисними для вокальних навчань і практики.

5. «Virtual Choir» – це концепція, яку реалізують різні платформи (такі як YouTube), де співаки з усього світу можуть записувати свої виступи та об'єднувати їх у відео хору.

Кожна з цих платформ має свої особливості і може бути використана в залежності від потреб здобувачів освіти та викладачів.

Віртуальні платформи для репетицій та самостійних занять. Використання програмних продуктів для симуляції хорових репетицій дозволяє студентам

тренуватися з віртуальним хором у режимі реального часу. Такі програми, як Conducting Masterclass, дають змогу моделювати різні хорові колективи, варіюючи склад, динаміку та інтерпретацію твору. Це значно розширює можливості для індивідуальної практики без необхідності присутності реального хору. *Практичні рекомендації: для ефективного використання цих платформ рекомендується починати з базових композицій, поступово ускладнюючи репертуар, зокрема включаючи твори з різними ритмічними малюнками та стилями. Це допоможе освоїти різні техніки диригування в умовах максимально наближених до реальних.*

Програмне забезпечення для створення і редагування партитур. Програми, такі як Sibelius, Muscore або Finale, дозволяють здобувачам освіти та викладачам створювати, редагувати й аналізувати партитури у цифровому вигляді. Це значно спрощує роботу з нотним матеріалом та дозволяє швидко вносити зміни, що є зручним під час занять і підготовки до репетицій. *Практичні рекомендації: здобувачі освіти можуть використовувати такі програми для самостійної підготовки репетицій. Наприклад, створювати фрагменти партитур, що містять складні ритмічні або гармонічні фрагменти, і проводити з ними аналіз до заняття. Це дозволяє швидше і більш ґрунтовно підготуватися до виконання зокрема і диригентських вправ.*

Мультимедійні технології для вдосконалення техніки диригування. Використання відео для аналізу та самоперевірки є ефективним інструментом для вдосконалення техніки диригування. За допомогою камер або смартфонів студенти можуть записувати власні репетиції або заняття, а потім переглядати записи, звертаючи увагу на жести, координацію та інтерпретацію. Відео також дозволяє викладачам давати точний зворотний зв'язок, підкреслюючи моменти, що потребують корекції. *Практичні рекомендації: використовуйте функції сповільненої зйомки для детального аналізу власних рухів. Це допоможе краще зрозуміти, як кожен жест впливає на виконання хору, і виправити технічні недоліки. Також важливо аналізувати записи відомих диригентів, порівнюючи професійну техніку з власною.*

Онлайн-платформи для дистанційного навчання та зворотного зв'язку. Викладачі можуть використовувати платформи на кшталт Zoom, Google Classroom або Microsoft Teams для проведення дистанційних занять. Це особливо важливо в умовах дистанційного навчання або для здобувачів освіти, які не мають змоги відвідувати заняття очно. Онлайн-платформи дозволяють не лише проводити індивідуальні заняття, але й організовувати дистанційні хорові репетиції, де студенти можуть диригувати віртуальним хором, долучатися до занять з будь-якого місця перебування (що особливо актуально в наш час), переглядати навчальні відео, отримувати зворотний зв'язок від викладачів та взаємодіяти з колегами. *Практичні рекомендації: під час проведення дистанційних занять важливо використовувати функцію запису для подальшого аналізу. Студенти можуть переглядати заняття, звертати увагу на рекомендації викладача та самостійно виконувати вправи.*

Цифрові бібліотеки та ресурси для теоретичної підготовки. Інтернет надає доступ до величезної кількості цифрових ресурсів, зокрема музичних бібліотек, що містять партитури, записи виступів та наукові статті. Такі ресурси, як IMSLP або JSTOR, допомагають здобувачам освіти проводити поглиблені дослідження в галузі хорового диригування, аналізувати різні стилі та епохи музики. Студенти мають змогу досліджувати різноманітні стилі та епохи становлення хорового виконавства, а також, виконувати аналіз творів, використовуючи професійні ресурси. *Практичні рекомендації: використовуйте цифрові бібліотеки для підготовки до занять і самостійної роботи над теоретичними аспектами хорового диригування. Здобувачі освіти можуть знаходити рідкісні твори та вивчати їх, збагачуючи свій репертуар і теоретичні знання.*

Серед переваг використання цифрових технологій можна зазначити доступність та гнучкість, індивідуальний підхід, покращення якості навчання, розвиток самостійності.

Впровадження цифрових технологій, попри їх численні переваги, супроводжується низкою викликів. Одним із ключових є проблема технічного забезпечення. Не всі навчальні заклади або студенти мають доступ до сучасного програмного забезпечення та обладнання, що може спричинити нерівність у можливостях отримання освіти. Крім того, важливо враховувати, що цифрові технології не можуть повністю замінити живе виконання або безпосередню взаємодію з хором. Технології мають виступати доповненням до традиційного навчання, а не його заміною, забезпечуючи баланс між цифровими та практичними методами розвитку фахових компетентностей.

У висновку, цифрові технології відкривають нові горизонти у навчанні хорового диригування, сприяючи підвищенню доступності, гнучкості та індивідуалізації навчального процесу. Використання віртуальних хорів, мультимедійних матеріалів та онлайн-ресурсів значно підвищує якість освітнього процесу і дозволяє студентам розвивати свої диригентські навички на новому рівні. Проте варто акцентувати увагу на важливості живої практики з хором, яка залишається незамінним елементом хорового мистецтва, забезпечуючи глибоке розуміння виконавської майстерності та сприяючи формуванню професійних компетентностей майбутніх вчителів мистецтва та музичного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Романюк О. Цифрові платформи у розвитку диригентської техніки студентів музичних академій. Київ: Видавничий дім «Наука», 2021.
2. Андреева О. Використання цифрових технологій у хоровій педагогіці. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки*, 2020.
3. Майборода Ю. Дистанційне навчання диригентському мистецтву з використанням віртуальних хорів. *Мистецька освіта в умовах цифрової трансформації*, 2021.
4. Finale Software. Офіційний сайт програмного забезпечення для нотного набору. URL: <https://www.finalemusic.com>.
5. JSTOR. Платформа для пошуку наукових статей у галузі музичної педагогіки. URL: <https://www.jstor.org>.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14832168>

Людмила Березовська,
*вчитель початкових класів, Горохівський ліцей № 1
імені І. Я. Франка Горохівської міської ради Луцького району
Волинської області, м. Горохів, Україна*

Андріана П'ясецька,
*асистент вчителя, Горохівський ліцей № 1 імені І. Я. Франка
Горохівської міської ради Луцького району Волинської області,
студентка 3 курсу КЗВО «Луцький педагогічний коледж»,
м. Луцьк, Україна*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ключові слова: цифрова освіта, нова українська школа, цифровізація, цифрові засоби, якість навчання, цифрові технології

В даний час освіта в Україні активно змінюється. Нова українська школа (НУШ) та її орієнтація на компетентнісний підхід вимагають інноваційних підходів до навчання, включаючи широке використання цифрових технологій.

Нова українська школа – школа, в якій приємно навчатись і яка дає учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті [4].

НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не бояться висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння [4].

Цифровізація початкової школи в рамках Нової української школи є важливим аспектом модернізації освіти. Це не просто технічне оснащення, а системний процес трансформації навчального середовища та методик навчання.

Цифровізація освіти – це використання в навчальних цілях різноманітного мультимедійного контенту, впровадження в освітній процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою розвитку критичного мислення, інтенсифікація освітнього процесу за рахунок застосування інтерактивних методів навчання.

Освіта і система навчання вимагає змін. Сьогодні неможливо провести урок без використання сучасних цифрових технологій. Жоден заклад освіти не може залишатися осторонь цифрової трансформації. Цифрові технології повинні бути невід'ємною частиною повсякденного буття здобувачів освіти та вчителів.

Сучасних школярів зацікавити важко, адже їм не цікаво навчатися за застарілими методами. Вони народилися і ростуть в час розвитку цифрових технологій. Для них це їхній світ, в якому все зрозуміло і легко. Саме тому вчителеві повинен використовувати інтерактивні. Вони дають можливість провести урок продуктивно, емоційно і цікаво. Таким чином, головним завданням навчання є перехід на якісно новий рівень побудови міжособистісної взаємодії між учасниками освітнього процесу, зокрема, з використанням можливостей цифрових технологій.

У своїй роботі на уроках у початковій школі використовую онлайн-тести, відео, презентації, інтерактивні вправи і навіть google-карти. Здобувачі освіти систематично пацюють над проектами, шукаючи інформацію в Інтернеті.

Сьогодні, в час війни, перед вчителем постала проблема забезпечення безперервного навчання здобувачів освіти. Згідно із Законом України «Про освіту» (стаття 571), у випадку введення воєнного стану, надзвичайної ситуації

або надзвичайного стану в Україні або в окремих її територіальних одиницях, оголошених відповідно до встановленого порядку (особливий період), здобувачам освіти, які були змушені змінити місце проживання або перебування, покинути робоче місце та місце навчання, незалежно від їх місця перебування, гарантується проведення освітнього процесу у дистанційній формі або в інших безпечних для учасників формах [1].

Організація дистанційного навчання у початковій школі є надзвичайно актуальною. Педагоги опинилися перед новими викликами:

- як ефективно взаємодіяти з учнями дистанційно;
- які додатки є найпростішими для взаємодії з учнями початкової школи;
- як якісно ознайомити дітей з матеріалом
- які особливості онлайн-уроку;
- як перевірити знання учнів.

Вибір цифрових засобів залежить від багатьох факторів – вікових особливостей учнів, їхніх знань та вмінь а також мети і цілі навчання. Найбільш простим, ефективним та безкоштовним для проведення дистанційних уроків у синхронному режимі зі здобувачами освіти початкової школи, як показала моя практика, є web-сервіс ZOOM. Він дозволяє проводити відеоконференції, демонструючи свій екран монітора комп'ютера, презентацію уроку чи відео. Школярі початкової школи з легкістю самі, без допомоги батьків, заходять на урок.

Серед найпродуктивніших сервісів могу виділити:

- Відеоуроки, які можна переглянути в будь-який час, що робить процес навчання більш доступним та гнучким;
- online-тести, які дають можливість вчителю перевірити знання учнів в процесі як дистанційного навчання, так і очного;
- комп'ютерні програми та навчальні ігри, які роблять процес навчання цікавим для сучасного цифрового покоління.

Спостерігаючи за здобувачами освіти початкової школи, могу сказати, що використання цифрових технологій дозволяє збільшити швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань. За допомогою інтерактивних методів навчання здобувачам освіти легше і цікавіше включитися у дослідницько–пошукову роботу. Вони набагато краще засвоюють інформацію. Цифрові технології дозволяють зробити процес навчання індивідуальним, диференційованим та мобільним. Діти з радістю відвідують уроки, на яких вчитель використовує різні інтерактивні методи.

Проте, є і негативні впливи використання цифрових засобів: не всі діти мають доступ до цифрових пристроїв та Інтернету, недостатнє фінансування шкіл необхідним обладнанням, відволікання від навчання на соціальні мережі.

Цифровізація освіти може забезпечити більш гнучкий графік навчання та індивідуалізований підхід до кожного учня, що також може допомогти зменшити нерівність у доступі до освіти. Впровадження цифрової освіти в Україні є активною та поступово розвивається, що сприяє покращенню якості освіти та розвитку інформаційного суспільства в цілому.

Отже, ефективна цифровізація початкової школи може значно покращити якість освіти, зробити навчання більш цікавим та ефективним, підготувати дітей до життя та роботи в цифровому суспільстві. Однак, для досягнення успіху необхідний комплексний підхід, що включає достатнє фінансування, підготовку вчителів, розробку якісного цифрового контенту та забезпечення безпеки дітей в інтернеті.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту»: редакція від 6.04.2022 року.
2. Морзе, Н. О. Використання цифрових технологій у навчальному процесі: проблеми, перспективи та рекомендації для педагогів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Педагогіка», 2019, №31, с.50-55.
3. Портал «Нова українська школа». URL: <https://nus.org/ua> (дата звернення 28.11.2024)
4. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&type=all&tag=nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 28.11.2024)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14832191>

Оксана Кузьмич,

*викладач іноземної мови циклової комісії словесних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Світлана Денисова,

*викладач іноземної мови циклової комісії словесних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРОЦЕС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ключові слова: штучний інтелект, іноземна мова, чат-бот, навчальний процес, інформація, вища освіта, дані, ChatGPT.

Сьогодні, сповнене технологічним прогресом, змінює спосіб життя людей. Ми щодня використовуємо різноманітні пристрої, які значною мірою полегшують нам життя в сучасному світі. Цей сучасний тренд не оминув навчальний процес у Луцькому педагогічному коледжі і безперечно вплинув на спосіб опанування іноземної мови та вибір методів викладання.

В сучасному світі освітнього процесу штучний інтелект відіграє важливу роль підчас навчання та засвоєння матеріалу. Питанню ролі та сутності штучного інтелекту приділяється значна увага. Так, імена І. Маска, С. Хокінга, М. Цукерберга, Д. Безоса миттєво асоціюються із штучним інтелектом. Однак, теоретичною основою є наукові праці закордонних вчених, серед них Н. Бостром, Д. Ланье, Д. Маркоф, М. Форд. Українські вчені, які досліджують загальні питання застосування технологій штучного інтелекту в освітньому процесі – В. Грицишин, Н. Габрусєва, А. Шевченко, Г. Андрощук. Проте питанню визначення ролі штучного інтелекту у процесі вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти приділено мало уваги, що визначає актуальність цього питання [4].

Здобувачі освіти та викладачі часто використовують різноманітні пристрої такі як: ноутбук, планшет, смартфон, калькулятор. Відповідно існує багато мобільних застосунків та освітніх платформ, які спрощують навчальний процес, а саме: Duolingo, Rosetta Stone, Grammarly. Однак у галузі навчання та вивчення іноземних мов найбільш ефективним можуть виявитися чат-боти, які у своїй роботі використовують можливості генеративної або породжувальної моделі штучного інтелекту, яка, на основі опрацювання великих об'ємів різнопланової інформації, здатна створювати або компіювати нові дані, зокрема текстові матеріали, зображення, надавати відповіді на широке коло запитань [2].

На сьогодні найбільш розповсюдженими та популярними сервісами (чат-ботами), які експлуатують можливості моделей генеративного штучного інтелекту, зокрема є: ChatGPT, який розроблений компанією Open AI та здобув найбільшої

популярності; Gemini від Google AI - підрозділу корпорації Google; та Copilot, створений корпорацією Microsoft (спільно з Open AI). Усі ці сервіси об'єднує те, що вони мають користувацький інтерфейс подібний до розповсюджених месенджерів та дають змогу підтримувати своєрідний діалог зі штучним інтелектом, який здатний надавати відповіді на запитання або запити користувача природною мовою (у вигляді текстових повідомлень, звукових повідомлень тощо).

Варто зазначити, що такі ресурси вважаються комунікативно спроможними та функціональними, оскільки вони можуть запропонувати логічні, граматично коректні та контекстуальні відповіді на запити, пов'язані із широким колом питань. Окремо варто зазначити, що для розроблення таких інструментів використовуються великі об'єми інформації та даних, які включають цілу низку репозитаріїв, електронних бібліотек, словникових статей, наукових робіт, вебсайтів та освітніх платформ. Отож, такі механізми розроблення та «навчання» дали змогу подібним моделям опрацювати широкий спектр джерел та зразків текстів різними мовами та стилями, що робить такі ресурси спроможними пропонувати користувачам відповіді майже ідентичні до природної мови людини за структурою, стилістикою та змістом [2].

ChatGPT може слугувати для здобувачів освіти хорошим помічником в опануванні англійської граматики, адже він може пояснити ті чи інші правила граматики. Проте знаємо, що якими б чіткими не були ті граматичні правила, легше їх усвідомлювати у спілкуванні, тому процес комунікації з чатом GPT стимулює когнітивні процеси (пам'ять, увагу, уяву, сприйняття), полегшує розуміння навчальної інформації, допомагає виявити прогалини, усвідомити нові знання та закріпити здобуті вміння та навички щодо граматичних явищ англійської мови. Для студентів ChatGPT може стати особистим репетитором у вивченні іноземної мови, при чому навіть безкоштовним. Проте варто пам'ятати, що ChatGPT – це штучний інтелект, який потрібно постійно оновлювати і наповнювати новими даними, адже система вивчається на основі існуючих даних та може повторювати недоліки або видавати недостовірну інформацію, яка була надана їй під час тренування. Тому правдивість і коректність роботи чат-боту необхідно перевіряти [5].

Вміле використання таких ресурсів у галузі навчання та вивчення іноземної мови позитивно сприяє розвитку усіх видів мовних та мовленнєвих компетентностей, але спроба замінити реальні знання на видимість виконання завдань несе в собі негативні наслідки. Зловживання штучним інтелектом на заняттях з іноземної мови полягає у тому, що студенти недобросовісно виконують практичні завдання, що вносить певні складнощі в навчальний процес. Надмірне використання чат-ботів на заняттях з іноземної мови створює ілюзію реальних знань та ускладнює процес навчання, адже вивчення мови це – складний когнітивний процес, який традиційно ґрунтується на людських інструкціях та практиці.

Використання штучного інтелекту породжує й інші проблемні питання. Наприклад етичний аспект. Оскільки штучний інтелект працює з великими обсягами хмарових даних, включаючи персональну інформацію, яка не завжди може бути належним чином захищена юридично [1].

У підсумку, можна стверджувати, що штучний інтелект має значний потенціал для покращення мовної освіти. Інтелектуальні навчальні системи можуть надавати персоналізовані інструкції та забезпечувати адаптивні навчальні траєкторії, що сприяє ефективному навчанню студентів. Однак дискусійним залишається питання безпеки застосування ШІ. Лише врахування усіх ризиків дасть змогу ефективно опанувати іноземну мову за допомогою ШІ. Перспектива подальших досліджень полягає у детальному аналізі позитивних та негативних сторін використання штучного інтелекту у процесі опанування іноземної мови студентами закладів вищої освіти. Важливо забезпечити баланс між використанням штучного інтелекту та людським

керівництвом в навчальному процесі, де викладачі відіграють важливу роль у стимулюванні критичного мислення, творчості та соціальних навичок студентів.

Список використаних джерел

1. Комплексний аналіз впливу штучного інтелекту на викладання та вивчення іноземних мов. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/63_2023/part_1/32.pdf (дата звернення 27.11.2024).
2. Ресурси зі штучним інтелектом у навчанні іноземним мовам: огляд можливостей та перспектив використання. URL: <https://2cm.es/Nqa9>
3. How gadgets affect the academic performance of students? URL: <https://www.technology.org/how-and-why/how-gadgets-affect-academic-performance-of-students/> (дата звернення 27.11.2024).
4. Штучний інтелект і вивчення іноземної мови. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_2/15.pdf (дата звернення 27.11.2024).
5. Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції. URL: <https://2cm.es/Nqac> (дата звернення 27.11.2024).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14832217>

Олег Бардадим,

студент ОС магістр спеціальності 073 «Менеджмент»

ЧНУ ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна

СЕРВІСИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ІНФОРМАЦІЇ

Ключові слова: верифікація, інформація, перевірка, документи.

У сучасному світі важливо перевіряти інформацію. Точність інформації або її верифікованість має бути важливим критерієм під час оцінки інформації. Розглянемо детальніше можливості (див. Табл. 1 та табл. 2).

Таблиця 1

Перевірка інформації

№	РЕСУРС	ЦІЛЬОВЕ ПРИЗНАЧЕННЯ
1	Fact Check	Некомерційна організація, яка перевіряє політичні заяви та публічні заяви.
2	Snopes	Одна з найстаріших платформ, присвячена чуткам, міським легендам і фактичним твердженням.
3	PolitiFact:	Фокусується на політичних твердженнях і використовує «правдомір» для оцінки тверджень
4	TinEye	Інструмент зворотного пошуку зображень для перевірки походження та автентичності зображень
5	InVID & WeVerify	Інструменти для перевірки відео, зображень і метаданих
7	Whois	Для перевірки реєстрації доменів та ідентифікації власників веб-сайтів
8	AFP Fact Check	Служба перевірки фактів Agence France-Presse (AFP), зосереджена на глобальних заявах

9	FotoForensics	: вдосконалений інструмент аналізу зображень для виявлення маніпуляцій із зображеннями
10	Checkyourfact.com	Упередженість ЗМІ/Перевірка фактів: надає рейтинги перевірки фактів та інформацію про потенційну упередженість у ЗМІ.
11	Fullfact.org	Ці інструменти є життєво важливими для перевірки інформації в різних форматах, гарантуючи, що користувачі можуть критично оцінювати достовірність онлайн-вмісту.

Таблиця 2

Перевірка документів

	РЕСУРС	ПРИЗНАЧЕННЯ
	https://privatbank.ua/check	Перевірка квитанцій про оплату
	https://info.edbo.gov.ua/edu-documents/	Перевірка документів про освіту
	https://dmsu.gov.ua/services/nd.html	Перевірка документів (паспорт громадянина України, тимчасового посвідчення, посідчення біженця)
	https://wanted.mvs.gov.ua/searchthing/	Перевірка пристрої, які знаходяться в розшуку
	https://igov.org.ua/subcategory/1/1/situation/13?anchor6=undefined	Перевірка справжності РНОКПП
	https://court.gov.ua/fair/	Перевірка чи особа має кримінальні чи адміністративні правопорушення
	https://asvpweb.minjust.gov.ua/#/search-debtors	Перебування особи у виконавчих впроадженнях
	https://www.whois.com/whois/	Перевіряє чи сайт фішинговий
	https://youcontrol.com.ua/	Перевірка бізнес організай
	https://check.gov.ua/	Перевірка квитанцій
	https://diia.gov.ua/services/informaciya-z-derzhavnogo-reyestru-rechovih-prav-na-neruhome-majno	Перевірка властика нерухомого майна
	Opendatabot	Пошук та моніторинг відкритих державних даних компаній, громадян та авто

Список використаних джерел

1. Бардадим О. Цифрова трансформація в освіті. Сучасна освіта. 2021. № 1. С. 101–107. DOI: 10.31651/2524-2660-2021-1-101-107.
2. Бардадим О. Цифрові засоби навчання. ResearchGate. 2020. DOI: 10.13140/RG.2.2.30554.00964.
3. Бардадим О. Розвиток творчого й критичного мислення на занятті з хімічної екології. ResearchGate. 2017. DOI: 10.13140/RG.2.2.21745.97128.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14832276>

Аліна Довга,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
ОП "Початкова освіта" Національного університету
«Острозька академія», м. Острог, Україна

МАЙБУТНЄ ОСВІТИ: ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ключові слова: штучний інтелект, освіта, навчання, платформа, процес.

Ми живемо в епоху штучного інтелекту (далі – ШІ). Тому закономірно, що інтеграція ШІ у навчальні програми початкової школи є важливим кроком у розвитку сучасної освіти. ШІ відкриває нові можливості для індивідуалізації навчання, підвищення ефективності освітнього процесу та створення інноваційних методів навчання. У світі швидких технологічних змін освіта має адаптуватися до нових викликів і забезпечувати учням необхідні навички для майбутнього. Використання штучного інтелекту в початковій школі дозволяє покращити доступ до навчальних ресурсів, розвинути критичне мислення та креативність учнів, а також підтримувати вчителів у створенні більш інклюзивного освітнього середовища.

Штучний інтелект вже сьогодні починає змінювати підходи до освіти. У початковій школі він може бути використаний для автоматизації рутинних завдань, створення персоналізованих навчальних програм та моніторингу навчального прогресу учнів. Наприклад, адаптивні навчальні платформи на основі ШІ дозволяють кожному учневі вивчати матеріал у власному темпі, що особливо важливо для дітей з різним рівнем знань та навчальних здібностей [1, с. 70].

Крім того, штучний інтелект може виступати у ролі «віртуального помічника» для вчителя. Завдяки інструментам ШІ вчителі можуть отримувати автоматизовані звіти про успішність учнів, що дозволяє швидко виявляти труднощі у навчанні та вчасно коригувати освітній процес. ШІ також може допомагати створювати інтерактивний контент, такий як навчальні ігри або відеоуроки, що робить навчання більш захопливим і цікавим для дітей.

Одна з ключових переваг ШІ у початковій школі – це можливість створення індивідуалізованих програм навчання. Завдяки адаптивним платформам ШІ може підлаштовувати навчальні завдання під рівень підготовки та інтереси кожного учня. Система аналізує помилки учня та пропонує додаткові завдання, щоб закріпити знання з певної теми. Таким чином, кожна дитина отримує персоналізовану підтримку відповідно до своїх потреб і можливостей.

Цей підхід особливо важливий для дітей з особливими освітніми потребами. ШІ може створити комфортне середовище для навчання, забезпечуючи доступ до спеціальних навчальних матеріалів і пристосовуючи навчальний процес відповідно до індивідуальних можливостей учня. Наприклад, системи з голосовими помічниками допомагають дітям із вадами зору чи слуху краще сприймати навчальну інформацію.

Разом з тим, сучасні діти звикли до цифрових технологій і активно користуються гаджетами. Використання інструментів ШІ у навчанні робить цей процес більш цікавим і захопливим. Навчальні ігри, інтерактивні вправи та віртуальні помічники стимулюють учнів до активної участі у навчальному процесі. Завдяки гейміфікації навчання стає не тільки корисним, а й захопливим.

Крім того, ШІ-системи можуть застосовувати методи позитивного підкріплення, щоб мотивувати учнів до навчання. Заохочення у вигляді віртуальних нагород або балів стимулює дітей до досягнення нових навчальних цілей. Такий підхід дозволяє створити атмосферу успіху, де кожен учень відчуває власний прогрес і досягнення.

Однак, при цьому, попри значні переваги, інтеграція штучного інтелекту у навчальні програми початкової школи має і свої виклики. Основним ризиком є можливість втрати конфіденційності даних учнів. Системи ШІ збирають велику кількість даних про учнів, і виникає питання захисту цієї інформації від витоку чи несанкціонованого доступу. Для вирішення цієї проблеми необхідно впроваджувати жорсткі стандарти кібербезпеки та захисту даних.

Ще одним викликом є ризик залежності від технологій. Якщо освітній процес буде надмірно автоматизованим, учні можуть втратити навички критичного мислення та самостійного вирішення завдань. Важливо забезпечити баланс між використанням технологій та традиційними методами навчання, де людська взаємодія відіграє важливу роль [2, с. 730-731].

Майбутнє використання штучного інтелекту у початковій школі виглядає обнадійливим. У найближчі роки можна очікувати появу більш досконалих адаптивних навчальних систем, здатних передбачати індивідуальні потреби кожного учня. Можливим є створення віртуальних учителів та помічників, які будуть доступні цілодобово для підтримки учнів у навчанні.

Також передбачається ширше застосування технологій доповненої та віртуальної реальності для навчання, що зробить освітній процес ще цікавішим. Віртуальні лабораторії дозволять учням проводити експерименти, які в реальному житті були б небезпечними чи дорогими.

Важливим напрямом розвитку є інтеграція ШІ для підтримки інклюзивної освіти. Завдяки спеціалізованим програмам учні з особливими потребами отримають доступ до більш якісної освіти. Універсальний дизайн навчання та адаптивні технології дозволять кожній дитині навчатися у зручний для неї спосіб.

Таким чином, інтеграція штучного інтелекту у навчальні програми початкової школи – це крок уперед у розвитку сучасної освіти. ШІ забезпечує індивідуалізацію навчання, підвищує мотивацію учнів та створює нові можливості для інклюзії. Проте для ефективного впровадження цих технологій необхідно врахувати питання безпеки даних та зберегти баланс між технологіями та людською взаємодією. Успішна інтеграція ШІ може зробити навчання цікавішим, інклюзивнішим і ефективнішим для майбутніх поколінь учнів.

Список використаних джерел

1. Гуралюк А. Г. Штучний інтелект як інноваційна інформаційна технологія у педагогічних дослідженнях (аналітичний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки: довідковий бюлетень ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*. 2023. Випуск 18. С. 67-79.
2. Кабацька О. В. Використання технологій штучного інтелекту в процесі навчання і викладання у вищій освіті. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 11 (17). С. 719-735.
3. Ничкало Н. Г. Інформатизація та цифровізація суспільства в XXI столітті: нові виклики для закладів вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2021. Вип. 60. С. 17–29

РОЗДІЛ 5
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ КОНТЕКСТИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834984>

Юрій Валецький,
*доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри медсестринства
та екстреної медицини КЗВО «Волинський медичний інститут»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Олександра Гандзюк,
*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри дисциплін
загальної підготовки КЗВО «Волинський медичний інститут»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

СПЕЦИФІКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ
ТА ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ

Ключові слова: національна освіта, формування особистості, соціокультурні цінності, методологічні аспекти, національна ідентичність.

Національна освіта в Україні належить до важливих засобів формування громадянської свідомості, патріотизму та збереження культурної спадщини. В умовах глобалізації українська освіта має завдання зберігати національну ідентичність, прищеплювати молоді соціокультурні цінності та готувати громадян до активної участі в суспільстві. Для сучасного українського суспільства важливо реформувати освітню систему, перетворюючи її на ефективну модель, що відповідає міжнародним стандартам. «Нині розроблення стратегічних напрямів розвитку систем освіти та забезпечення якості освітніх послуг хвилює практично все світове співтовариство» [1, с.17].

Національна освіта не лише передає знання, але й слугує культурною платформою, яка зміцнює соціокультурний вибір держави та народу. Вона має теоретичну основу, методологічні аспекти та практичне втілення, створюючи цілісну систему для досягнення освітніх цілей. Розуміння та ефективне впровадження цих компонентів дозволяє будувати освітній процес, що відповідає потребам сучасного українського суспільства.

Теоретична база української національної освіти ґрунтується на принципах національної ідентичності, культурної свідомості та патріотичного виховання. Вона інтегрує цінності українського народу, такі як мова, історія, традиції та культурна спадщина, у навчальні програми.

Головна мета – формування свідомих громадян, які розуміють свою роль у суспільстві, підтримують демократичні цінності та готові до активної участі в розбудові держави. Теорія також включає принципи гуманізму, рівності, академічної свободи, що відповідають сучасним тенденціям світової педагогіки.

Методологія національної освіти в Україні спрямована на реалізацію міждисциплінарних підходів, що дозволяють інтегрувати національно-культурні елементи у навчальний процес. Це включає використання наративів з української історії, літератури та мистецтва, застосування інтерактивних і сучасних технологій навчання, таких як цифрові платформи та мультимедіа, і розвиток критичного

мислення та самостійності учнів. Методологія орієнтується на розвиток здатності учнів до самоідентифікації та самооцінки через культурні й соціальні практики, а також на глибоке усвідомлення національної спадщини.

Практичне втілення національної освіти передбачає створення програм та проєктів, які підтримують культурну спадщину та українські цінності. Це включає курси з української літератури, історії, мови та мистецтва, екскурсії до історичних місць, участь у національних святах і фестивалях. Важливим компонентом є залучення учнів до громадських проєктів та ініціатив, таких як волонтерство, що сприяє розвитку громадянської позиції.

Освітні заклади часто співпрацюють з музеями, культурними центрами та громадськими організаціями для інтеграції соціокультурного досвіду у навчальний процес. Також активно впроваджуються програми патріотичного виховання, що дозволяє підготувати молодь до громадської активності та відповідальності. З огляду на євроінтеграційні прагнення та досягнення України, а також зважаючи на сучасний стан і виклики функціонування вітчизняної освітньої системи в аспекті її ключового завдання – забезпечення економіки кваліфікованими фахівцями – стає очевидним, що реформування освіти має стати пріоритетним напрямом системних змін у країні [2, с. 274-281; 3, с. 145-153].

Національна освіта в Україні, заснована на ґрунтовній теоретичній базі, ефективних методологічних підходах і багатогранних практичних заходах, формує патріотичну, свідому молодь, здатну зберігати і розвивати національну культуру. Вона сприяє вихованню громадян з високими моральними якостями та відповідальністю за майбутнє держави.

Впровадження національних цінностей через освіту дозволяє українському суспільству протистояти культурним викликам глобалізації, зберігаючи свою унікальність та духовні основи. Поєднання теорії, методології та практики дозволяє українській освіті підтримувати сталий розвиток нації, збагачуючи її соціокультурний потенціал та зміцнюючи ідентичність.

Список використаних джерел

1. Кравченко С. Забезпечення якості освіти в США та в Україні: тенденції розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2020. №4. С. 17-23.
2. Мартякова О. В. Сучасні моделі гармонізації ринків освітніх послуг та праці. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 4 (51). С. 274-281.
3. Мосьпан Н.В. Вища освіта України в умовах розвитку ринкової економіки. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 145-153.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834992>

Альвіна Алиєва,
*кандидат філол. наук, доцент кафедри іноземної
та української філології Луцького національного
технічного університету, м. Луцьк, Україна*

ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: цифровізація освіти, викладання англійської мови, цифрові інструменти, педагогічна освіта, інтерактивні методи, змішане навчання, гейміфікація, онлайн-платформи.

Сучасна педагогічна освіта перебуває зазнає динамічних змін, зумовлених цифровізацією освітнього простору. У цих умовах використання цифрових інструментів у навчанні англійської мови стає не лише актуальною тенденцією, але й нагальною потребою, що дозволяє підвищувати якість підготовки майбутніх фахівців. Цифровізація стимулює перегляд традиційних підходів до навчання, надаючи викладачам нові можливості для інтерактивного, доступного та ефективного освітнього процесу.

Використання цифрових технологій у викладанні англійської мови в закладах вищої освіти має низку переваг, які позитивно впливають як на якість навчання, так і на мотивацію студентів. Цифрові платформи забезпечують доступ до навчальних матеріалів у зручному форматі, що дозволяє студентам працювати у будь-який час і з будь-якого місця. Інноваційні засоби, такі як інтерактивні дошки, мультимедійні ресурси та адаптивні освітні програми, сприяють персоналізації освітнього процесу, роблячи його більш практичним, цікавим і динамічним [1, с. 471].

Цифрові технології, такі як платформи для дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom), інструменти для спільної роботи (Padlet, Miro) та ресурси для вивчення мов (Duolingo, Quizlet), дозволяють інтегрувати навчальні матеріали у цифрове середовище. Це сприяє розширенню доступу до автентичних джерел, гнучкості організації занять та підвищенню мотивації студентів через використання мультимедійних елементів. Крім того, платформи, такі як Grammarly чи Write&Improve, надають можливість студентам удосконалювати мовні навички самостійно, отримуючи зворотний зв'язок у режимі реального часу.

Інтеграція цифрових інструментів у навчання англійської мови передбачає використання різних підходів, зокрема змішаного навчання (blended learning) та гейміфікації.

Змішане навчання англійської мови за професійним спрямуванням сприяє підвищенню якості освітніх послуг, розширенню можливостей студентів і забезпеченню інтерактивної взаємодії між викладачем та студентами як в онлайн-форматі, так і під час очних занять. Ця модель організації освітнього процесу дозволяє використовувати різноманітні методи та засоби навчання, роблячи його більш змістовним і спрямованим на формування у студентів позитивної мотивації, самостійності у пізнавальній діяльності та вмінь самоконтролю. Завдяки поєднанню аудиторної роботи та самостійного опанування матеріалу із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, навчання стає високоефективним. Воно стимулює розвиток аналітичного мислення та критичного сприйняття інформації у студентів. Інтеграція інтерактивних методів, комунікаційних інструментів і сучасних технологій у змішану модель навчання дозволяє максимально розкрити потенціал

навчального контенту. У результаті формується компетентний фахівець, здатний ефективно розв'язувати професійні завдання та адаптуватися до сучасних викликів [2, с. 65].

Застосування гейміфікації під час занять з англійської мови у технічних закладах вищої освіти дозволяє студентам зрозуміти практичний зв'язок мови з реальним життям, майбутньою професійною діяльністю та важливість володіння іноземною мовою для успішного виконання виробничих завдань. Крім того, така методика навчання сприяє підвищенню інтересу до освітнього процесу, стимулює мотивацію, розвиває автономність студентів і забезпечує профільний характер навчання. Використання гейміфікаційних елементів також змінює поведінку учасників освітнього процесу, надаючи змогу отримувати постійний зворотний зв'язок про їхній прогрес. Це відкриває можливості для досягнення низки освітніх та організаційних цілей, зокрема, заохочення до вивчення іноземної мови, формування навичок управління часом (time management) і стресом (stress management) та інших важливих компетентностей [3, с. 250].

Особливої уваги потребує підготовка майбутніх фахівців до ефективного використання цифрових інструментів. Це передбачає не лише технічну обізнаність, але й формування методичних компетенцій, таких як вибір інструментів відповідно до навчальних цілей, інтеграція їх у структуру занять та оцінювання ефективності. Водночас важливо враховувати етичні аспекти цифровізації, зокрема питання захисту персональних даних студентів і дотримання авторських прав.

Цифровізація також змінює традиційні підходи до оцінювання знань. Використання онлайн-тестів, інтерактивних опитувань та автоматизованих систем перевірки дозволяє не лише спростити процес оцінювання, але й надати студентам швидкий зворотний зв'язок. Це сприяє підвищенню прозорості оцінювання та стимулює студентів до подальшого вдосконалення своїх знань.

Інтеграція цифрових технологій у процес викладання англійської мови є ключовим етапом удосконалення освітнього процесу, що відповідає актуальним запитам сучасних студентів і вимогам часу. Це потребує всебічного підходу та ретельного врахування потенційних викликів для досягнення високої якості й максимальної ефективності навчання [1, с. 471].

Таким чином, інтеграція цифрових інструментів у навчання англійської мови відкриває нові перспективи для підвищення якості педагогічної освіти. Вона не лише сприяє удосконаленню мовних компетенцій студентів, але й формує навички критичного мислення, самостійної роботи та адаптації до вимог сучасного цифрового середовища. Подальше дослідження і впровадження цифрових технологій в освітній процес дозволить забезпечити відповідність педагогічної освіти сучасним викликам і потребам суспільства.

Список використаних джерел

1. Проценко У. М., Базиляк Н. О., Вдовіна О. О. Використання цифрових технологій у викладанні англійської мови в ЗВО. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 5(23). С. 459-473.
2. Хмизова О. В. Змішане навчання англійської мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти України. *Наукові праці. Педагогіка*. 2019. Вип. 311. Том 33. С. 61-67.
3. Галацин К. О. Гейміфікація як метод оптимізації викладання англійської мови студентам технічних спеціальностей. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27, том 1. С. 246-251.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834998>

Євгенія Дурманенко,
*кандидат пед. наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики
дошкільної освіти КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОНІТОРИНГОВИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Ключові слова: моніторинг, моніторингові вміння, здобувач освіти, формування моніторингових умінь, професійна підготовка.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства в цілому й зокрема його освітньої системи важливим є своєчасно й об'єктивно діагностувати й оцінювати реальний стан освітнього процесу, його результативність та відповідність державним вимогам, що уможлиблює підвищення якості всіх освітніх ланок з урахуванням потреб споживачів освітніх послуг. Звідси проблема формування моніторингових умінь у майбутніх фахівців є *актуальною* та своєчасною для дослідження.

Учені у своїх дослідженнях розкривають сутність державного управління якістю загальної середньої освіти в Україні; досліджують питання моніторингу загальної середньої освіти як складової системи управління якістю освіти; аналізують основні принципи функціонування системи моніторингу якості загальної середньої освіти (Т. Лукіна) [2;4]. У свою чергу, К. Крутій розглядає моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі; досліджує методологічні аспекти моніторингу дошкільної освіти [3].

Метою нашого дослідження є визначення специфіки формування моніторингових умінь у здобувачів освіти спеціальності Дошкільна освіта.

Моніторинг якості дошкільної освіти є важливою складовою цілісної складної системи дошкільної освіти, адже саме від його якості та об'єктивності проведення значною мірою залежить організація освітнього процесу в сучасному закладі дошкільної освіти й відповідно його результат – сформованість компетентностей дітей раннього та дошкільного віку. А відтак очевидною є проблема пошуку нових форм, методів, змісту формування моніторингових умінь у майбутніх вихователів, які власне й мають здійснювати цей моніторинг. Саме тому наголошуємо, що сформовані моніторингові вміння здобувачів освіти варто розглядати як один із показників їхньої готовності до професійної діяльності й тлумачити як здатність успішно та ефективно здійснювати моніторинг у конкретному закладі дошкільної освіти.

У дослідженні зупинимось на аналізі моніторингових умінь, які є результатом усвідомленого вивчення здобувачами освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта вибіркового освітнього компоненту «Моніторинг якості освітньої діяльності сучасного ЗДО» у системі професійної підготовки майбутніх вихователів в КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

У процесі вивчення цього вибіркового ОК здобувачі освіти засвоюють насамперед сутність поняття моніторингу як цілеспрямованого, складного, поліфункційного процесу, спрямованого на визначення реального стану якості освітньої діяльності сучасного закладу дошкільної освіти.

З іншого боку, здобувачі освіти інтерпретують моніторинг як складний процес, який мотивує до оволодіння моніторинговими знаннями й формування моніторингових умінь; відображає рівень їх професійної підготовки; стимулює до пізнання нового й є визначником професійної компетентності (рис.1.).

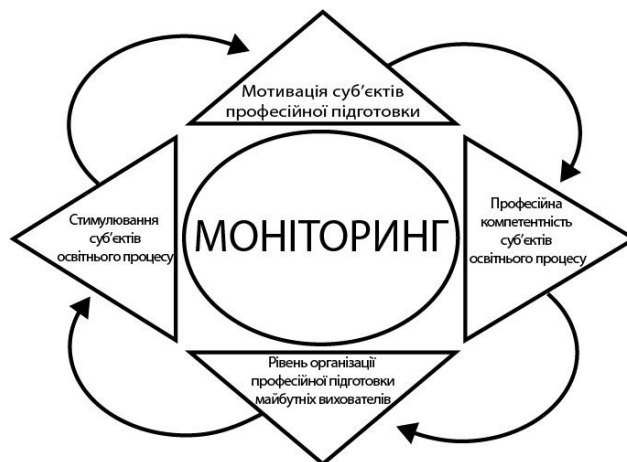

Рис.1. Сутнісний аналіз поняття «моніторинг»

У ході вивчення ОК «Моніторинг якості освітньої діяльності сучасного ЗДО» здобувачі освіти засвоюють не лише моніторингові знання, але й вчаться визначати характерні ознаки педагогічного моніторингу, його структурні компоненти.

Одним із практичних завдань є розробка алгоритму проведення моніторингу, який передбачає насамперед аналіз вимог до моніторингу освітнього процесу ЗДО; розробку схеми діагностування різних аспектів діяльності ЗДО: діяльність вихователів; готовність майбутніх вихователів; діагностування готовності дітей до школи; рівень взаємодії ЗДО та батьків; маркетингову діяльність ЗДО тощо.

Студенти підбирають методи оцінки якості організації освітнього процесу ЗДО, обґрунтовують методики для діагностування того чи іншого аспекту в організації освітнього процесу ЗДО.

Розробляють програму моніторингового дослідження. Проводять діагностування за розробленою методикою. Готують та презентують звіт за результатами моніторингу.

Розробляють корегувальну програму в разі необхідності та обґрунтовують її.

Особливостями формування моніторингових умінь у майбутніх вихователів є неперервність, системність і цілісність цього процесу й орієнтованість на практичну діяльність у ЗДО. Здобувачі освіти моніторингові дослідження проводять у закладі дошкільної освіти. Діагностуючи той чи інший аспект освітньої діяльності, студенти вчаться порівнювати реальні результати з бажаними, задекларованими в базовому компоненті дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) [1].

Висновок. Моніторингові знання, моніторингові вміння є важливим показником готовності майбутніх фахівців до успішного виконання професійної діяльності, адже саме моніторинг є інструментом підвищення якості надання освітніх послуг. Завдяки моніторингу можна конкретно й ефективно спланувати освітню роботу; визначити напрями корекції недоліків її організації; модернізувати модель педагогічної взаємодії та розвивального безпечного середовища в ЗДО.

Подальшого дослідження потребує розробка чіткого інструментарію для діагностування рівня сформованості моніторингових умінь у майбутніх вихователів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) наказ Міністерства науки і освіти України від 21.01.2021 №33 https://mon.gov.ua/storage/app/media/riznev/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf
2. Дурманенко О. Специфіка моніторингу готовності майбутніх вихователів до роботи в сучасному закладі дошкільної освіти. *Педагогічний часопис Волині*. Луцьк, 2019. № 3 (14). С. 36-40.
3. Крутій К. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі: Монографія. Запоріжжя. 2010. 172 с.
4. Моніторинг якості освіти: принципи, форми, вимоги, (довідник посібник). Хмельницький. 2013. 61 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14835000>

Світлана Боярчук,

*викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ЯК КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Ключові слова: супровід, науково-методичний супровід, професійна діяльність, суб'єкт-суб'єктна взаємодія.

Сучасний розвиток освіти вимагає подальшого вдосконалення системи підготовки фахівців дошкільної освіти і потребує пошуку нових, форм, методів роботи, які сприятимуть формуванню нової генерації педагогів, здатних до інноваційної діяльності та творчої самореалізації, спроможних продукувати нові, нестандартні ідеї та працювати в умовах викликів та змін.

Якісна підготовка майбутніх вихователів до професійної діяльності залежить від методичного супроводу, ефективність якого забезпечується комплексним підходом, що включає формування професійної компетентності, підтримку емоційного благополуччя, емоційної стійкості, здатності до саморегуляції, педагогічної рефлексії; розвиток комунікативних умінь здобувачів освіти.

Передусім, вважаємо за необхідне, уточнити сутність поняття «супровід». У ході дослідження встановлено, що науковцями «супровід» визначається як метод, який забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом оптимальних рішень у різних обставинах життя; якщо «супровід» – це допомога, то під «супроводом» розуміється сукупність послідовних дій, що дозволяють суб'єкту визначитися з ухваленням рішення і нести відповідальність за його реалізацію (Є. Гуцало) [2, с.134]; як «інтегроване явище взаємодії та підтримки майбутнього фахівця педагогом вищого навчального закладу, в основі яких – збереження максимуму волі в поєднанні з відповідальністю суб'єкта за власний професійний вибір» (О. Швець), [5, с.124]. На думку А. Богуш основними пріоритетами супроводу є навчання вибору; створення орієнтаційного поля розвитку; зміцнення внутрішнього «Я» (цілісності) особистості [1, с.74].

У наукових джерелах виокремлюються різні види супроводу: психолого-педагогічний, соціально-педагогічний, комунікативно-мовленнєвий, методичний, науково-методичний. Проблему науково-методичного супроводу досліджували такі вчені як Т. Сорочан, О. Швець, І. Ніколаєску. Так, Т. Сорочан, вважає, що науково-методичний супровід – це професійна взаємодія суб'єктів педагогічної діяльності щодо

спільного опанування інновацій [4, с. 34], основою, якого є: демократичність – можливість урахування різних підходів, точок зору, колегіальність у прийнятті певного рішення; ситуація вибору – створення декількох варіантів програм, моделей діяльності, технологій, які забезпечують передумови для свідомого вибору; самореалізація – розкриття особистісного потенціалу кожного учасника педагогічного процесу; співтворчість – спільна діяльність суб'єктів, які прагнуть досягти нових кількісних і якісних результатів [4, с. 35]. О. Швець подає власне трактування поняття «науково-методичний супровід» і зазначає, що це – «комплекс інноваційних методик й технологій та педагогічно-лінгвістичних умов, використання яких забезпечуватиме професійне зростання майбутнього фахівця дошкільної освіти, спрямовує його індивідуальну освітню та практичну траєкторію спрямовану, на самостійно-креативне засвоєння ОПП» [6, с.138].

Аналіз наукових праць з означеної теми засвідчує те, що науково-методичний супровід є багатограним процесом, в основі якого лежить суб'єкт-суб'єктна професійна взаємодія, що передбачає активний діалог, повагу до позиції учасників освітнього процесу, орієнтацію на пошук оптимальних рішень поставлених завдань. З огляду на це, зазначимо, що основна мета науково-методичного супроводу у процесі підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності полягає у забезпеченні системної підтримки освітнього процесу, створенні сприятливих умов для підготовки компетентних фахівців, які володіють сучасними методами і технологіями роботи з дітьми дошкільного віку. Основними завданнями є розробка та впровадження сучасних форм і методів навчання, оволодіння здобувачами освіти новітніми методиками, інтеграція теорії та практики, освоєння інновацій і сприяння саморозвитку майбутніх вихователів.

Такий супровід є цілісним процесом, який включає взаємозалежні структурні компоненти: мотиваційний, когнітивно-змістовий, діяльнісний та рефлексивний; забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців та націлений на формування професійної компетентності, здатності до адаптації у змінних умовах освітнього середовища, розвитку творчого та критичного мислення і реалізується через інтеграцію наукових знань і практичного досвіду.

На нашу думку, науково-методичний супровід підготовки здобувачів освіти до майбутньої професійної діяльності має здійснюватися на партнерських засадах на основі діалогічної взаємодії (обмін досвідом, знаннями, ідеями, що сприятиме глибшому засвоєнню матеріалу, розвитку критичного мислення); взаємної відповідальності; індивідуального підходу (урахування сильних сторін та потреб студентів), колаборації та спільної творчості (участь студентів у розробці навчальних матеріалів, проектів; залучення до командної роботи), що забезпечить ефективність та результативність роботи.

Отже, науково-методичний супровід підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності є системним процесом, спрямованим на забезпечення якісної професійної освіти через впровадження сучасних наукових підходів, методик та технологій. Він передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію, де створюються умови для формування професійної компетентності, розвитку інноваційного мислення, добору форм, методів, засобів самоосвіти, саморозвитку, вибору та реалізації індивідуальної траєкторії самовдосконалення, що відповідає вимогам сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Богуш. А. М. Комунікативно-мовленнєвий супровід професійно спрямованого мовлення майбутніх фахівців дошкільної освіти. [Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія і педагогіка.](#) 2014. Вип. 29. С. 73-76.

2. Гуцало Е. Теоретичні засади та методологія психолого-педагогічного супроводу в системі соціально-педагогічної роботи. Наукові записки. Випуск 122. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. С. 133-140.
3. Руденко Ю. А., Галятовська К. С. Методичний супровід формування мовленнєво-творчої компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. 2018. № 3. С. 43–48.
4. Сорочан Т. Співтворчість – одна з ознак технології науково-методичного супроводу. *Матеріали науково-практичної конференції «Активізація творчого потенціалу учнівської молоді в контексті глобалізації освіти»*, 2012 р. С. 34-40.
5. Швець О. В. Науково-методичний супровід підготовки майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до використання поетичних творів. Основні напрями розвитку педагогічної науки. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Чернігів, 20-21 жовтня 2017 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С.123–125.
6. Швець О. В. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання поетичних творів у процесі художньо-мовленнєвої діяльності: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 Кременець, 2018. Рівне, 2018. 260 с

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14835005>

Вікторія Котішевська,

викладач, викладач-методист ОКУ «Подільський медичний фаховий коледж ім. В. О. Жуковського», м. Подільськ, Україна

ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У дослідженні аналізується вплив національної та міжнародної політики на викладання історії в Україні, акцентуючи на здобутках та труднощах у підготовці медичних фахівців. Особливу увагу приділено необхідності адаптації навчальних програм до сучасних викликів, таких як глобалізація, мультикультуралізм та технологічний прогрес. Показано, як викладання історії може слугувати інструментом формування критичного мислення, усвідомлення соціокультурних контекстів і підготовки майбутніх медичних працівників до роботи в умовах сучасної соціально-політичної реальності.

Ключові слова: викладання історії, медичні фахівці, національна свідомість, глобалізація, мультикультуралізм, студент-центризм.

Викладання історії в Україні є критично важливим елементом освітнього процесу, особливо для студентів медичних фахових коледжів. Історія не лише формує національну свідомість та культурну ідентичність, але також грає важливу роль у вихованні медичних працівників, які повинні володіти не лише професійними знаннями, але й розумінням соціокультурних контекстів своєї діяльності.

У сучасному світі, де глобалізація та технологічний прогрес змінюють підходи до навчання, виникає потреба в адаптації викладання історії до нових реалій та викликів.

Метою дослідження є вивчити вплив національної та міжнародної політики на викладання історії, вказати на здобутки і труднощі в підготовці майбутніх медичних фахівців, а також визначити перспективи розвитку навчальних програм відповідно до сучасних вимог.

Історична освіта є критично важливою для формування національної свідомості та критичного мислення у студентів. В умовах сучасного глобалізованого світу, що переживає швидкі зміни, важливо, щоб освіта враховувала нові реалії і виклики, такі як мультикультуралізм та технологічний розвиток. В Україні, особливо в контексті

сучасної інформаційної війни, викладання історії стає важливим інструментом для формування громадянської свідомості [2].

Викладання історії в Україні пройшло значний шлях трансформації. Протягом радянського періоду освітні програми були ідеологічно забарвлені. Вони в основному акцентувалися на досягненнях радянської влади, що заважало розвитку критичного мислення у студентів [3].

Національна ідентичність. Пострадянський період позначився появою нових підходів. Введення курсів з мультиперспективності дало змогу студентам переглядати та аналізувати події з різних точок зору [4]. Після здобуття Україною незалежності формування національної свідомості стало важливим елементом при вивченні історії. Уроки історії акцентують увагу на героїчних подіях, таких як боротьба за незалежність, Голодомор, політичні репресії.

Введення в навчальні програми тем, що стосуються сучасної війни в Україні, зокрема подій на Донбасі, допомагає студентам усвідомити контекст, в якому вони працюватимуть як медичні професіонали, враховуючи соціально-психологічні аспекти травм і психологічної підтримки пацієнтів.

Освітні реформи. Прийняття закону «Про освіту» в Україні у 2017 році стало важливим кроком у реформуванні викладання історії [5]. Закон визначив нові принципи викладання та акцент на студент-центричному навчанні, що дозволяє активніше залучати студентів до процесу навчання. З метою покращення знань про національну історію, в Україні проводяться освітні реформи, які включають нові підходи до викладання. У програмі — інноваційні методи навчання, інтерактивні платформи, дослідження.

В українських медичних коледжах все активніше впроваджуються нові методики викладання, подібно до країн ЄС, де акцент робиться на студент-центроване навчання і практичні підходи. Одним із методів впровадження новітніх методик є віртуальні екскурсії історичними місцями [6].

Глобалізація та інтеграція Глобалізація впливає на освітні процеси і викладання історії. Україна прагне інтеграції до європейського освітнього простору, завдяки чому відбувається обмін досвідом та освітніми стандартами. Сучасний світ вимагає, щоб викладання історії відповідало міжнародним стандартам. Зокрема, рекомендації ЮНЕСКО акцентують на інтеграції навчання про мультикультуралізм та толерантність у викладання історії [7]. У порівнянні з США, де викладання історії часто охоплює інклюзивність та різноманіття, в Україні ще існують проблеми з забезпеченням об'єктивності інформації [8].

Співпраця з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО, необхідна для впровадження програм з прав людини та ліквідації гендерної нерівності в медицині.

Виклики міграції та зміни демографії. Основними викликами, що стоять перед викладанням історії в Україні, є нестача кваліфікованих викладачів і застарілі програми навчання. Проте впровадження нових технологій, таких як проєктне навчання, може позитивно вплинути на якість освітнього процесу [9]. Збільшення міграційних потоків впливає на медичну практику та освіту. Викладачі історії повинні знайомити студентів з культурною спадщиною різних національностей, зокрема в контексті охорони здоров'я. У школах та медичних навчальних закладах Заходу все частіше акцентують на мультикультурності, що також повинно стати нормою в Україні.

Перспективи розвитку. В умовах сучасних викликів важливо адаптувати викладання історії для медичних спеціальностей, зосереджуючись на таких аспектах:

Інтердисциплінарний підхід. Включення елементів соціології, психології та етики в курси історії допоможе студентам отримати цілісне уявлення про контекст своєї професійної діяльності.

Використання технологій. Інтеграція сучасних технологій у навчальний процес (онлайн-курси, відеоматеріали, інтерактивні платформи) робить навчання історії більш привабливим і доступним.

Подальше підвищення кваліфікації викладачів. Залучення міжнародних експертів та проведення тренінгів для викладачів може суттєво покращити якість викладання.

Висновки. Викладання історії в Україні, особливо у медичних коледжах, є важливим процесом, що знаходиться під впливом як національної, так і міжнародної політики. Сучасні виклики вимагають адаптації навчальних програм, впровадження нових технологій та підходів для підготовки висококваліфікованих медичних фахівців, здатних працювати в умовах глобалізації та соціокультурної різноманітності. Розвиваючи історичну свідомість серед майбутніх медиків, ми формуємо медичних працівників, які не лише мають професійні знання, але й усвідомлення соціальних та культурних контекстів своєї роботи.

Таким чином, можна сказати, що викладання історії в Україні є складним і багатогранним процесом, що потребує постійного вдосконалення. Необхідно здійснювати регулярні оцінки якості викладання історії, щоб забезпечити відповідність міжнародним стандартам. Рекомендується здійснювати програми міжнародного співробітництва, включаючи обмін викладачами та студентами, для сприяння культурному та історичному обміну.

Список використаних джерел

1. Герасименко, Ю. (2020). Проблеми та перспективи інновацій у викладанні історії. *Науковий журнал*.
2. Закон України "Про освіту". (2017). Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
3. Іванов, А. (2021). Мультиперспективність у викладанні історії. *Педагогічна практика*.
4. Коваленко, І. (2018). Становлення освіти в Україні в пострадянський період. *Освіта і суспільство*.
5. Національний університет "Києво-Могилянська академія". (2022). Програма з історії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukma.edu.ua/dmdocuments/>
6. Петренко, О. (2019). Викладання історії в умовах інформаційної війни. *Історичні студії*.
7. Петров, Р. (2019). Формування національної ідентичності через історичну освіту в Україні. *Історичні дослідження*.
8. Руденко, Т. (2021). Викладання історії в умовах інформаційної війни: нові підходи та їх реалізація. *Сучасні проблеми освіти в Україні*.
9. Сорока, В. (2023). Мультиперспективний підхід у навчанні історії: досвід та виклики. *Освіта та наука*.
10. ЮНЕСКО. (2017). Рекомендації щодо викладання історії. *Міжнародні документи*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uccs.org.ua/zavdannia-ta-meta-iunesko/>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14835015>

Ірина Титок,
*викладач, методист, Фаховий коледж інженерії, управління
та землевпорядкування Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна*

РОЗВИТОК ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ключові слова: глобалізація, суспільство, освіта, оптимізація, управління.

На сучасному етапі розвитку суспільне життя пронизане динамічними процесами глобалізації. Глобалізація охоплює всі сфери суспільного життя: економіку, політику, культуру, науку тощо.

Глобалізація впливає на суспільний розвиток усіх країн світу, тому Україна має знайти свій оптимальний спосіб адаптації до глобалізації.

Відбувається стрімке проникнення інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя, політична трансформація та інтеграція як на регіональному, так і на глобальному рівнях. Основний результат глобалізації є створення єдиного світового ринку. Трансформація політики та культури інститутів, заснованих на зростаючій взаємозалежності та чутливості національних економік до зовнішніх соціально-економічних факторів.

Сучасна модель глобалізації трансформує сферу освіти. Освітні інститути реагують на економічні та політичні чинники, змінюючи основні напрямки державної освітньої політики. Глобалізаційні зміни викликали потребу в нових підходах до управління освітньою сферою, яка є цілісною сукупністю освітніх структур, відносин, діяльності і свідомості, що забезпечують відтворення і розвиток інтелектуального потенціалу суспільства.

Управління освітньою сферою в сучасних умовах визначає основні функції закладів освіти всіх форм власності; порядок встановлення і легалізація закладів освіти; формування рішень в освітній сфері; підтримка життєдіяльності структури та контролю за функціонуванням і розвитком навчальної установи.

Питання взаємного визнання освітнього продукту, а саме підготовки спеціаліста, здатного до активної високопрофесійної діяльності у сферах виробництва та послуг, досліджено в контексті впливу на майбутнє держави [1]. Розвиток освіти спрямований на здобуття значного обсягу знань і вузьку спеціалізацію навчання в контексті швидкого накопичення інформації. Підвищення конкурентоспроможності економіки країни та її регіонів неможлива без ефективного управління освітою та її відповідність міжнародним стандартам. Формування європейського освітнього простору потребує модернізації всієї вертикалі управління системою освіти [3].

Глобалізація стає новим типом світового розвитку, який знаменує появу нових тенденцій, які розвиватимуть світ протягом наступних кількох десятиліть. Взаємопроникнення ідей на реформування систем освіти, удосконалення методів, завдань і концепцій розвитку освіти, управління освітою, управління закладами освіти – це процеси, які сьогодні актуалізували розвиток освітніх систем на міжнародному та європейському рівнях.

Глобалізація впливає на розвиток менеджменту освіти, оскільки визначає наступне:

- оптимальні варіанти організаційної стратегії освіти та її змісту на міжнародному європейському та національному рівнях [2];

- особливості взаємодії локальних освітніх середовищ, взаємоперевірки інноваційного середовища, що створює ідентичні освітні ситуації в багатьох країнах і сприяє розвитку освіти в цілому;

- вектор розвитку міжнародних відносин у системі освіти;

- формування нових методичних прийомів, умінь і ціннісних орієнтацій у навчальному навколишньому середовищі.

На основі аналізу наукових праць провідних вітчизняних та європейських дослідників визначено завдання для узагальненого розвитку менеджменту освіти в умовах глобалізації:

1) визначення стратегій навчальної діяльності;

2) удосконалення методологій управління якістю освіти з урахуванням сучасні тенденції суспільного розвитку;

3) розробка інноваційних підходів до управління освітніми послугами;

4) активізація євроінтеграційних процесів;

5) впровадження інформаційних технологій у систему управління освітою;

6) відпрацювання механізмів регулювання освітньої діяльності в ринковому середовищі;

7) модифікація наукових підходів до управління персоналом у сфері освіти;

8) модернізація системи підготовки фахівців з менеджменту освіти.

Отже, завдання управління освітою в умовах глобалізації мають бути спрямовані на реалізацію національних інтересів і декларування власної національної позиції в глобальному світі.

У більшості європейських країн децентралізація стала однією з головних цілей освітньої політики, яка підвищила якість, справедливість та ефективність управління освітою. Україні варто використати досвід європейських країн щодо запровадження обліку та контролю функцій у сфері забезпечення якості освітніх послуг. Має стати актуальною оптимізація функцій управління та розподілу повноважень на прями сучасного управління освітньою політикою в Україні; балансування ресурсів уряду і розвиток освіти; моніторинг освіти та її громадська підзвітність; підвищення ролі освіти у вирішенні міжетнічних і міжконфесійних конфліктів, забезпечення ринкових механізмів в системі освітніх послуг, ефективне використання фінансових і матеріальних ресурсів у досягненні цілей управління освітою, справедливий доступ до якісних освітніх послуг; формування освітніх стандартів.

Список використаних джерел

1. Ничкало Н. Розвиток професійно-технічної освіти в умовах глобалізації та інтеграції процесів: монографія. НПУ імені Драгоманова, Київ, 2014.
2. Огнев'юк В. Університетська освіта в Україні в контексті перспектив євроінтеграції. Віче, 20 (2008), 16–20.
3. Пасека С. Трансформація освітнього менеджменту на етапі інноваційних змін. Міжнародний науково-практичний журнал. Фінансовий простір, 4 (12) (2013), 217–221.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14835018>

Марина Макаренко,
кандидат педагогічних наук, викладач ВСП «Фаховий коледж інформаційних систем і технологій Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: освіта, освітній процес, здобувачі освіти, педагог, самостійна робота, навчання, мотивація, успішність, результати навчання, інформаційні технології.

Актуальність організації самостійної роботи здобувачів освіти під час воєнного стану обумовлена необхідністю збереження освітнього процесу та його якісних показників. Воєнний стан значно обмежує фізичну присутність здобувачів освіти у навчальних закладах, зумовлюючи необхідність переходу до дистанційного навчання та самостійної роботи. Це дозволяє забезпечити безперервність освітнього процесу навіть за умов обмежених ресурсів і непередбачуваних ситуацій. Дотримання умов безпеки та мобільності у воєнний час надає можливості здобувачам освіти, які були змушені залишити свої місця навчання або ж виконувати завдання з інших регіонів чи навіть з-за кордону виконувати самостійну роботу через електронні ресурси задля продовження навчання в умовах мобільності та нестабільності. Організація самостійної роботи допомагає здобувачам освіти розвивати важливі навички самоменеджменту, планування часу, а також критичне мислення, самодисципліну і здатність до аналізу. У таких умовах здобувачі освіти навчаються ефективно організувати свою діяльність без постійного контролю з боку викладачів. Воєнний стан ставить перед освітніми установами завдання адаптації навчальних програм до нових реалій. Самостійна робота надає гнучкість у використанні цифрових платформ, інтерактивних інструментів, онлайн-курсів, що дозволяє зберегти високий рівень освіти навіть під час кризових періодів. У складні часи освіта стає важливим компонентом формування стійкості та відновлення після війни. Важливо не тільки забезпечити здобувачів освіти знаннями, а й підтримувати їх моральний дух та емоційну стійкість, стимулюючи їх до навчання та розвитку через організовану самостійну роботу.

Діяльність педагога завжди повинна забезпечувати досягнення поставлених освітніх цілей, оптимізацію процесу навчання та розвиток знань та навичок здобувачів освіти через ефективне застосування методичних знань з використанням сучасних інформаційних технологій. Особливі вимоги та виклики до викладача постають під час організації навчання у воєнний час. Саме здатність педагога використовувати науково обґрунтовані методи, майстерність, підходи та стратегії в плануванні, реалізації, моніторингу та оцінці результатів навчання здобувачів освіти є ключовим фактором успішності всього освітнього процесу.

Ключовими складниками організації самостійної роботи здобувачів освіти: планування та організація самостійної роботи, вибір та застосування методів і технологій, оцінка і моніторинг самостійної роботи, залучення здобувачів освіти до реалізації результатів самостійної роботи, документація та звітність, оцінка ефективності самостійної роботи.

Розглянемо детальніше кожен з етапів організації самостійної роботи здобувачів освіти під час воєнного стану.

Етап планування та організація самостійної роботи передбачає чіткі формулювання цілей і завдань й зрозуміле визначення освітніх цілей та уточнення, яких конкретних результатів (знань, умінь, навичок) повинні досягти здобувачі освіти в рамках вивчення певної дисципліни. Важливим аспектом є планування використання ресурсів (матеріальних, людських, інформаційних) і визначення строків виконання.

Етап вибору та застосування методів і технологій формує коло необхідних та відповідних педагогічних методів, що відповідають завданням самостійної роботи (наприклад, проєктна діяльність, дослідницька діяльність, творчі завдання, наукові публікації тощо). Важливим стає застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових платформ для реалізації самостійної роботи. Саме використання педагогічних підходів диференціації та індивідуалізації навчання сприяють орієнтації самостійної роботи на різні рівні розвитку здобувачів освіти.

Етап оцінки та моніторингу ходу самостійної роботи здобувачів освіти під час воєнного стану є важливим інструментом для забезпечення якості навчання в умовах обмежених ресурсів та нестабільної ситуації. Використання цифрових платформ, онлайн-тестів, регулярних зворотних зв'язків, а також індивідуальних консультацій дозволяє ефективно відстежувати прогрес студентів, своєчасно виявляти проблеми та коригувати навчальний процес. Такий моніторинг не лише сприяє оцінці рівня засвоєння матеріалу, а й дозволяє виявити потенційні психологічні або мотиваційні труднощі, що виникають у студентів під час самостійної роботи, та надавати відповідну підтримку.

Етап залучення здобувачів освіти до самостійної роботи є важливим аспектом сучасного навчального процесу, особливо під час воєнного стану, коли традиційне навчання може бути ускладнене. Для цього необхідно створити мотиваційні умови, зокрема через цікаві та актуальні завдання, використання інтерактивних платформ і мультимедійних ресурсів, які сприяють глибшому зануренню в зміст дисципліни. Важливо також забезпечити регулярний зворотний зв'язок від викладачів, щоб студенти відчували підтримку та мали чітке розуміння своїх досягнень і напрямків для покращення. Заохочення до самостійної роботи сприяє розвитку дисципліни, самоконтролю, критичного мислення та навичок розв'язання проблем, що є важливими для подолання викликів, що виникають у складних умовах.

Етап комунікації та співпраці під час самостійної роботи є критично важливим для забезпечення ефективності навчання, особливо в умовах воєнного стану. Використання цифрових платформ, чатів, форумів та відеоконференцій дозволяє здобувачам освіти підтримувати постійний контакт з викладачами та одногрупниками, обмінюватися ідеями, ставити питання та отримувати коригування по ходу виконання завдань. Така комунікація сприяє формуванню колективного навчального середовища, де студенти можуть співпрацювати, долати труднощі разом і знаходити нові підходи до вирішення завдань. Спільна робота в умовах дистанційного навчання допомагає зберігати відчуття належності до навчальної спільноти та покращує якість засвоєння матеріалу.

Етап документації та звітності під час самостійної роботи є важливим компонентом організації навчального процесу, оскільки він дозволяє забезпечити контроль за виконанням завдань та оцінку досягнутих результатів. Використання електронних журналів, платформ для подачі робіт та регулярних звітів дозволяє викладачам моніторити прогрес здобувачів освіти, визначати рівень їх залученості та відповідальності. Крім того, документообіг у вигляді конференцій, круглих столів, збережених звітів, рецензій та рефлексій допомагає студентам систематизувати власні досягнення та зворотний зв'язок від викладача, що сприяє ефективному саморозвитку та корекції навчального процесу. Така документація є важливим

інструментом для підвищення прозорості оцінювання та вдосконалення методів навчання.

Етап оцінки ефективності під час самостійної роботи є ключовим для визначення успішності навчального процесу та корекції подальших дій. Він містить не лише оцінку якості виконаних завдань, але й аналіз того, наскільки здобувачі освіти змогли адаптуватися до самостійного навчання, управляти своїм часом і досягти поставлених цілей. Оцінка ефективності може здійснюватися через регулярні онлайн-тести, рефлексії, обговорення результатів роботи в групах або індивідуальні консультації з викладачами. Важливою частиною є зворотний зв'язок, що дозволяє студентам коригувати свої помилки, вдосконалювати підходи до навчання і забезпечує їх мотивацію до подальшого розвитку. Вищезазначений етап допомагає підвищити якість освіти та адаптувати навчальний процес до нових реалій.

Самостійна робота є надзвичайно важливий складник сучасного навчального процесу, оскільки вона сприяє розвитку критичного мислення, самодисципліни та здатності до самостійного розв'язання проблем. В умовах воєнного стану, коли традиційне навчання може бути ускладнене, самостійна робота дає можливість здобувачам освіти не лише зберігати темп навчання, але й глибше занурюватися в матеріал, адаптуватися до нових умов і самостійно управляти своїм навчальним процесом. Вона також сприяє розвитку навичок організації часу, аналізу та синтезу інформації, що є необхідними для професійного успіху та ефективної адаптації до змінюваного світу.

Важливість використання самостійної роботи педагогами дозволяє не лише ефективно планувати та реалізовувати успішній освітній процес, але й забезпечує гнучкість у підходах до навчання, дозволяючи адаптувати програми під індивідуальні потреби здобувачів освіти та є основою для створення якісних, інноваційних і результативних освітніх ініціатив.

Висновки щодо організації самостійної роботи здобувачів освіти під час воєнного стану свідчать про її незаперечну важливість для забезпечення безперервності освітнього процесу в складних умовах. Самостійна робота дозволяє студентам зберігати академічну активність, розвивати важливі навички самоменеджменту та критичного мислення, а також підтримувати зв'язок з навчальним процесом через цифрові платформи. Залучення до самостійної роботи сприяє формуванню самодисципліни, а етапи комунікації, документації та оцінки ефективності забезпечують контроль за навчальним процесом та підтримку з боку викладачів. Враховуючи ці фактори, організація самостійної роботи є важливим інструментом для забезпечення якості освіти навіть у нестабільних та кризових умовах, що дозволяє здобувачам освіти адаптуватися та залишатися мотивованими до навчання.

Сучасна організація самостійної роботи під час воєнного стану стає не просто важливою, а й життєво необхідною частиною ефективного освітнього процесу в умовах воєнного стану.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14835025>

Анна Зарицька,
*кандидат пед. наук, доцент, доцент кафедри
музичного мистецтва КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВОКАЛЬНОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Ключові слова: музичне мистецтво, вокальна імпровізація, етапи розвитку, практичні вправи.

Музичне мистецтво виступає потужним інструментом розвитку особистості, сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, творчих здібностей та естетичного смаку. Саме урок музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти покликаний стимулювати емоційно-почуттєву та інтелектуальну сфери учнів, здатність сприймати, відчувати й насолоджуватися прекрасним. Метод вокальної імпровізації стає все більш актуальним в сучасній музичній освіті, актуалізує розвиток творчого потенціалу учнів, сприяє їхньому емоційному самовираженню та розкриває індивідуальні особливості. В епоху інтерактивного навчання імпровізація є дієвим механізмом, що забезпечує активне залучення учнів у творчий процес, допомагає розвивати музичний слух, ритмічне відчуття, вокальні навички та творчу комунікацію.

Застосування вокальної імпровізації у музично-педагогічній практиці досліджувалась С. Гмиріною, Н. Гребенюк, І. Денисюк, Н. Кьон, А. Шеченко, Б. Яворським та ін. Ці праці складають основу для подальшого розгляду методу вокальної імпровізації в контексті уроків музичного мистецтва, що стало темою дослідження.

Мистецтво вокальної імпровізації має глибоке коріння, що сягає традицій усної народної творчості. У давнину пісні передавалися з покоління в покоління, змінюючись і збагачуючись у процесі виконання. Саме в цих спонтанних змінах, прикрасах і адаптаціях до різних ситуацій зароджувалися основи імпровізації, які відображали душевний стан виконавця, його емоції та життєвий досвід. Відтак, народна пісенна творчість стала першоджерелом багатьох сучасних стилів і технік вокальної імпровізації.

Вокальна імпровізація – це вид музично-творчої діяльності, що супроводжується створенням мелодій, ритмів, текстів або звуків голосом, який не базується на заздалегідь підготовленому матеріалі. І. Денисюк розглядає це поняття «як складний комплексний процес, під час якого вчитель музики реалізує свій творчий потенціал завдяки діяльнісно-виконавським, творчо-пошуковим та психолого-педагогічним діям» [2, с. 19]. Вона може виконуватися соло або в ансамблі, відображаючи творчий задум виконавця, його емоції і здатність до миттєвого музичного мислення. Вокальна імпровізація сприяє розвитку креативності та індивідуального стилю виконання, поглиблення розуміння різних музичних стилів, підвищення впевненості учнів у своїх можливостях.

Використання вокальної імпровізації в навчальному процесі передбачає поетапний розвиток навичок учнів, що дозволяє поступово формувати їхній музичний слух, ритмічне чуття, творчі здібності та вокальну майстерність.

На *підготовчому етапі* потрібно звернути увагу на розвиток базових вокальних і слухових навичок, розвинути відчуття ритму [4]. На цьому етапі можна використовувати такі вправи:

1. «Звуки природи». Учні імітують звуки дощу, вітру, пташиного співу або грому, використовуючи голос і невербальні звуки.
2. «Ритмічне ехо». Учитель виконує ритмічний малюнок голосом (на склади «та-та», «па-па»), а учні повторюють.
3. «Звуковий оркестр». Кожен учень створює власний звук, і вся група імпровізує одночасно, формуючи шумову композицію.

На базовому етапі приділяємо увагу розширенню вокального діапазону, розвитку мелодійного мислення та навичок варіації. На цьому етапі розвиваємо навички варіювати мелодію, ознайомлюємо учнів із поняттям фразування та динаміки, формувати відчуття гармонії. Інтонційні вправи передбачають багаторазове повторення завдань (тренінг) на інтонування гам, арпеджіо, та інтервалів у різних напрямках, у варіативних комбінаціях, у всіх тональностях. Передбачає інтерактивне спілкування декількох студентів [3, с. 14]. Пропонуємо використовувати такі вправи:

1. «Мелодійне продовження». Учитель співає коротку мелодію, а учень продовжує її, вигадуючи власну фразу.
2. «Вокальні варіації». Учні виконують одну й ту саму мелодію, додаючи до неї прикраси: трелі, форшлаг, зміну динаміки.
3. «Спів із опорою на гармонію». Учні співають імпровізовану мелодію під акомпанемент одного або двох акордів.

На етапі ансамблевої взаємодії важливо розвивати комунікативні навички вміння співпрацювати в колективі та слухати інших. Звертаємо увагу на розвиток почуття ансамблю, вміння взаємодіяти з іншими учасниками імпровізації, гармонійного інтегрування у спільну музичну композицію. Дієвими будуть такі вправи:

1. «Вокальний діалог». Двоє учнів по черзі виконують вокальні фрази, імітуючи розмову, використовуючи різний настрій і тембри.
2. «Музичне коло». Кожен учень додає свою мелодію до загальної композиції, створюючи "живий" музичний твір.
3. «Імпровізаційний хор». Учні розподіляються на групи, кожна з яких створює свій ритмічний або мелодійний малюнок, формуючи багатоголосся.

Творчий етап передбачає формування індивідуального стилю, розвиток навичок експериментування та вільної творчості. Н. Гребенюк ґрунтовно розкриває питання вокально-виконавської творчості та пропонує модель організації творчої ситуації для формування вокально-виконавської творчості [1, с. 211]. Важливим завданням цього етапу є заохочення учнів до створення власних композицій, поглиблення поняття стилістики та жанрових особливостей музики, розвиток емоційного самовираження через вокал. На цьому етапі пропонуємо виконувати такі вправи:

1. «Створення міні-композиції». Учні вигадують власну мелодію з урахуванням заданого стилю (джаз, фольклор, поп).
2. «Емоційна імпровізація». Учні співають мелодію, передаючи різні емоції (радість, сум, захоплення), змінюючи динаміку, темп і тембр.
3. «Імпровізація в жанрі». Учитель задає музичний стиль, наприклад, джаз чи блюз, а учні створюють імпровізовану вокальну партію.

Метою рефлексивного етапу є аналіз досягнутих результатів, оцінка власного розвитку та закріплення навичок імпровізації. Важливо навчити учнів аналізувати власні досягнення, підсумувати отримані знання та навички, закріпити впевненість у власній творчій спроможності. Пропонуємо виконувати такі вправи:

1. «Оцінка імпровізації». Учні слухають свої записи та аналізують їх, визначаючи сильні сторони й аспекти, що потребують покращення.

2. «Спільний творчий проєкт». Створення групової імпровізаційної композиції для виконання на відкритому уроці чи концерті.

3. «Музичний щоденник». Учні записують свої імпровізації протягом кількох уроків, щоб порівняти розвиток і зафіксувати прогрес.

Послідовна реалізація цих етапів сприяє формуванню в учнів як технічних, так і творчих навичок вокальної імпровізації, що робить уроки музичного мистецтва цікавими, інтерактивними й ефективними.

Вокальна імпровізація є дієвим інтерактивним методом, який ефективно розвиває творчі здібності учнів, їхній музичний слух і вокальну майстерність. Поетапна методика застосування вокальної імпровізації на уроках музичного мистецтва дозволяють досягти високих результатів у музичному навчанні.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: дис. доктора мистецтвознав: Київ, 2000. 370 с.
2. Денисюк І. С. Музична імпровізація: від учителя до учня. Мистецтво та освіта. 2016. № 2. С. 18-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mtao_2016_2_6.
3. Роменський Ю.М. Композиція та вокальна імпровізація : методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів [Електронне видання]. / Ю.М. Роменський; кафедра музичного мистецтва та звукорежисури Міжнародний гуманітарний університет. Одеса, 2023. 23 с.
4. Stoloff B. Blue scatitudes. Vocal improvisation on the blue. Brooklyn, New York: Gerard and Sarzin Publishing Co., 2003. 77 p.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14835031>

Віктор Мрочко,
*заслужений артист України, доцент, доцент кафедри
музичного мистецтва КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ВОКАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Ключові слова: вокальне мистецтво, європейська вокальна школа, історичні аспекти, вокальна техніка, оперний спів.

Європейська вокальна школа є унікальним явищем світової музичної культури, яке формувалося протягом століть під впливом історичних, культурних і соціальних змін. Вона об'єднала традиції багатьох національних вокальних шкіл, кожна з яких зробила важливий внесок у розвиток мистецтва співу. Європейська вокальна школа стала основою сучасного вокального мистецтва. Її розвиток відображає не тільки еволюцію технічних прийомів, а й культурні тенденції, що визначали характер музичного виконання впродовж століть.

Популярність класичної опери, що зберігає свою актуальність і сьогодні, підкреслює важливість вивчення історичних аспектів становлення європейської вокальної школи. Сучасні дослідження історії вокального мистецтва фокусуються на відтворенні автентичної виконавської практики, включаючи техніку *bel canto*, а також на аналізі ключових аспектів різних європейських шкіл. Ґрунтовні дослідження з історії вокального мистецтва знаходимо у наукових працях Б. Гнидь, Л. Гринь, О. Шуляр, О. Стахевич, І. Цебрій та ін.

Вокальне мистецтво є могутнім засобом впливу на слухача, зокрема голос співака, його тембр, манера виконання, вокально-технічна майстерність [2, с. 5]. О. Стахевич зауважує, що «шлях до майстерного володіння голосовим апаратом у системі знань та умінь для вирішення художньо-виконавських завдань як здатність до створення художньо-образного змісту вокального твору у його генетично-еволюційному аспекті взаємозв'язку окремих складових, як співставлення національного та інонаціонального начал» [3]. Постійне налаштування голосового апарату робить вокальну діяльність однією з найскладніших форм роботи нервової системи. Технічна підготовка співаків історично базувалася на принципах італійської школи, що виникла в XVII столітті й заклала основи оперного співу.

Італійська школа започаткувала концепцію «красивого співу» (*bel canto*). Яскравими рисами цієї школи є «поєднання кантиленного співу з віртуозністю, багатство художнього інтонування, любовне ставлення до слова» [4, с. 6]. Важливим періодом був розквіт флорентійської школи під впливом Джуліо Каччіні, яка зосереджувалась на декламаційній виразності та монодії. Згодом ці ідеї розвинули болонська та венеціанська школи.

Болонська школа, заснована в 1666 році, стала важливим осередком розвитку вокального мистецтва. Їхній вплив поширився далеко за межі Італії, формуючи європейську оперну культуру XVIII століття [5].

Венеціанська школа, представлена Клаудіо Монтеверді, відіграла значну роль у формуванні опери. Новаторські підходи Монтеверді, зокрема інтеграція комічних елементів у драму, зробили оперу більш доступною для широкої аудиторії. Його учні, такі як Франческо Коваллі, продовжували традиції, створюючи музичні драми, багаті на емоційну насиченість [5].

Неаполітанська школа, заснована Алессандро Скарлатті, визначила стандарти для опери *seria*. Характерними рисами були мелодійність, технічна віртуозність та колоратурні прикраси. Вплив цієї школи сприяв розвитку *bel canto*, яке зберігає свою актуальність у сучасному виконавстві.

Зауважимо, що у Німеччині становлення вокального мистецтва було тісно пов'язане з традиціями церковного співу, особливо протестантських хоралів. У XVIII ст. німецька школа досягла значних висот завдяки творчості Йоганна Себастьяна Баха та Георга Фрідріха Генделя. Їхні твори вимагали від виконавців глибокої технічної підготовки та емоційної виразності.

У Франції вокальна школа сформувалася на основі традицій придворної музики. Французький стиль характеризувався декламаційністю, чіткістю дикції, ліризмом і прозорістю звучання. У практиці формування змішаного регістру Ж. Дюпре, М. Гарсія значна увага приділяється розширенню звукової палітри співака за рахунок роботи м'язів діафрагми. Вже у XX столітті Р. Дюгамель акцентує увагу на тому, що потрібно оминати спів на опорі, а натомість виховувати «емоційний тембр», який буде допомагати передавати складні за образністю музичні твори [1, с. 107].

Отож, становлення європейської вокальної школи відбувалося під впливом багатьох історичних чинників: культурних процесів епохи Відродження, реформації в Німеччині, розвитку національних оперних традицій у Франції та Італії. Кожна епоха вносила свій внесок у вдосконалення вокального мистецтва, формуючи національні школи, які, у свою чергу, збагачували загальноєвропейську традицію. Загальним для всіх вокальних шкіл стало прагнення до гармонійного поєднання технічної досконалості та художньої виразності, що й забезпечило європейській вокальній культурі унікальне місце у світовій спадщині.

Список використаних джерел

1. Гаценко Г. С., Ковмір Н. В., Юрчук В. В. Європейські школи академічного співу: специфіка взаємодії. Імідж сучасного педагога, 2023. Вип. 1 (196). С. 106–109.
2. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва: підручник. Київ : НМАУ, 1997. 320 с.
3. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки : Природно-наукові теорії сольного співу. Курс лекцій. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. Ч.1. 92 с.
4. Цебрій І. В. Історія та теорія італійської вокальної школи:: посібник для студентів закладів вищої освіти. Старобільськ, видавництво «Формат+», 2021. 58 с.
5. Шуляр О. Д. Історія вокального мистецтва: монографія. І ч., 2-ге видання. Івано-Франківськ, 2014. 391 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14835040>

Михайло Дудай,

викладач I категорії,

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна,

аспірант Інституту вищої освіти НАПН України

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ З ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014.13 «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО)»:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД**

Вища освіта в Україні на своєму шляху до Європейського простору вищої освіти (далі ЄПВО) та членства в ЄС щороку набуває значних змін, які викликані насамперед стандартами та рекомендаціями, що були ухвалені у 2015 році на міністерській конференції у Єривані, - Standarts and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) (Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в ЄПВО) [2]. Вища освіта, дослідження та інновації відіграють вирішальну роль у підтримці соціального згуртування, економічного зростання та глобальної конкурентоспроможності. Враховуючи бажання європейських суспільств все більше ставати суспільствами знань, вища освіта стає істотною складовою соціально-економічного і культурного розвитку. Водночас, зростання вимог до навичок та компетентностей вимагає від вищої освіти реагувати по-новому [1].

Досліджуючи питання модернізації підготовки бакалаврів спеціальності 014.13 «Середня освіта» (Музичне мистецтво) в контексті євроінтеграції, було обрано для порівняльного аналізу дві освітні програми вітчизняних ЗВО, за цією спеціальністю та оцінено її, спираючись на Стандарти і рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості (ESG 2015), Факультету культури і мистецтв Львівського національного університету ім. Івана Франка (далі - ЛНУ ім. І. Франка, URL: <https://lnu.edu.ua/>) та Факультету мистецтв Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (далі - ХНПУ ім. Г. Сковороди, URL: <http://hnpu.edu.ua/>). Аналіз програм здійснювався за такими компонентами: унікальність програми, особливість, методи навчання, фахові дисципліни, результати навчання та атестація здобувачів. Загальна інформація про освітні програми подана у табл. 1.

Таблиця 1

Загальний опис програм

Назва ЗВО	Офіційна назва освітньої програми	Кількість кредитів	Цикл/рівень	Посилання на розміщення програми
ЛНУ ім. І.Франка	Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Музичне мистецтво)»	240 ECTS	6 рівень НРК України та перший цикл вищої освіти РК ЄПВО	http://surl.li/fjlhcf
ХНПУ ім. Г.Сковороди	Освітня програма «Середня освіта (Музичне мистецтво)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)	180 ECTS	6 рівень НРК України та перший цикл вищої освіти РК ЄПВО	http://surl.li/nzblug

Таблиця 2

Особливості освітніх програм

Назва ЗВО	Унікальність	Особливість	Методи навчання	Інноваційність
ЛНУ ім. І.Франка	Програма спрямована на оволодіння фундаментальними музично-педагогічними та музикознавчими знаннями, а особливо навичками для викладання музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти та закладах позашкільної мистецької освіти. Інтеграція інновацій. Практична орієнтація.	Акцент на врахування попередньої музичної підготовки здобувачів, що дозволяє їм обирати основний та додатковий музичний інструмент, індивідуальний підбір репертуару. Поєднання музично-естетичного виховання, педагогіки, використання цифрових технологій та інтеграцію музичних дисциплін.	Комбінація лекцій, практичних занять із розв'язуванням проблем, індивідуальні заняття, дослідницька робота. Сучасні методи збору, обробки й аналізу стану загальної музичної освіти, методики діагностики, експертизи та прогнозування, інформаційно-комунікативні технології для вирішення завдань професійної діяльності.	Впровадження цифрових технологій. Навчання студентів використанню сучасного програмного забезпечення для музично-освітньої діяльності. Викладання інтегрованого курсу "Мистецтво", що відповідає вимогам НУШ.

РОЗДІЛ 5. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ КОНТЕКСТИ

ХНПУ ім.Г.Сковороди	Підготовка фахівців до роботи не лише в закладах загальної середньої освіти, а й у спеціалізованих мистецьких установах. Увага до особистісно-професійного становлення майбутніх педагогів через формування не тільки професійних, а й громадянських, патріотичних цінностей.	Формування контингенту здобувачів освіти з осіб, які мають фахову підготовку – освітній ступінь молодшого бакалавра (освітній рівень молодшого спеціаліста). Це дозволяє вибудовувати траєкторію особистісно-професійного розвитку кожного студента, спираючись на наявні в нього знання уміння й досвід у сфері музично-педагогічної діяльності.	Словесні, наочні, практичні; репродуктивні, частково-пошукові, проблемні, дослідницькі; Акцент на професійно-практичній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва	ОП активно впроваджує сучасні інформаційно-комунікаційні технології для музично-освітнього процесу, створення електронних ресурсів і дистанційного навчання.
------------------------	---	---	---	--

Одразу хочемо звернути увагу на різницю кількості кредитів ЄКТС. У ЛНУ ім. Івана Франка обсяг освітньої програми складає двісті сорок кредитів, а термін навчання 3 роки та 10 місяців. Тоді як у Харківському національному педагогічному університеті ім. Григорія Сковороди обсяг програми складає сто вісімдесят кредитів, а термін навчання 2 роки та 10 місяців відповідно. Водночас згідно з проектом Стандарту вищої освіти, за даною спеціальністю, обсяг освітньої програми на основі повної загальної середньої освіти становить 240 кредитів ЄКТС. Особливості освітніх програм представлено у табл. 2.

Як свідчить табл. 2, обидві програми спрямовані на підготовку бакалаврів для роботи у сфері музичного мистецтва, забезпечуючи необхідні знання, вміння та компетентності для викладання музики у закладах загальної середньої освіти. Суттєва роль надається розвитку виконавських і педагогічних навичок через поєднання теоретичних знань та практичної діяльності. Значна увага надається практичній підготовці, зокрема проходження педагогічної практики у школах, позашкільних та мистецьких закладах. Практична підготовка включає роботу з хоровими колективами, навчання гри на музичних інструментах та постановки голосу. Обидві програми охоплюють широкий спектр музично-педагогічних дисциплін: сольфеджіо, гармонія, диригування, історія музики, методика викладання музичного мистецтва. Навчання базується на поєднанні традиційних музичних знань із сучасними педагогічними технологіями. Реалізація програм здійснюється з використанням сучасних музичних інструментів, мультимедійного обладнання та спеціалізованих класів для індивідуальних занять. Кадровий склад включає викладачів з науковим ступенем та заслужених діячів мистецтв.

Відмінним є те, що у ЛНУ ім. І. Франка освітня програма орієнтується на використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні та створенні електронних ресурсів. У ХНПУ ім. Г. Сковороди освітня програма зосереджена більше на традиційних методах викладання, хоча і згадує про сучасні технології. Підготовка ЛНУ ім. І. Франка надає студентам широкі можливості для національної мобільності та міжнародної академічної мобільності через програми Erasmus+ та співпрацю з європейськими університетами. У освітній програмі ХНПУ ім. Г. Сковороди

мобільність згадується, проте менш розвинена порівняно з ЛНУ ім. І. Франка. Програма ЛНУ ім. І. Франка передбачає широкий спектр практичної підготовки, включаючи участь у творчих конкурсах і фестивалях, тоді як у іншій програмі практична підготовка зосереджена на роботі у закладах загальної середньої освіти.

Висновок. Підготовка бакалаврів у сфері музичного мистецтва у досліджуваних університетах орієнтується на розвиток педагогічних, виконавських і творчих компетентностей. Проте, освітня програма ЛНУ ім. І. Франка вирізняється більшою гнучкістю у навчанні, акцентом на інноваційні методики, цифрові технології та академічну мобільність, що робить її більш адаптованою до сучасних освітніх і професійних викликів. Водночас освітня програма ХНПУ ім. Г. Сковороди більше зосереджується на класичній педагогічній підготовці, що є перевагою для здобувачів вищої освіти, які орієнтуються на традиційні освітні підходи.

Список використаних джерел

1. Львівський національний університет ім. Івана Франка. URL: <https://lnu.edu.ua/>
2. Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf
3. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. URL: <http://hnpu.edu.ua/>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14835061>

Марія Науменко, Ірина Малашевська,
*викладачі циклової комісії методики музичної освіти
та вокально-хорової підготовки КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Надія Павлюк,
*викладач кафедри музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Ключові слова: принципи навчання, інноваційні принципи, вокально-хорова компетентність, учитель музичного мистецтва, професійна підготовка, професійна освіта.

Вокально-хорова компетентність є важливою складовою професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Вона забезпечує не лише здатність ефективно виконувати музичні твори та керувати вокально-хоровими колективами, але й сприяє розвитку особистісних якостей, таких як комунікабельність, емоційна виразність, здатність до рефлексії та самооцінки. Роль вокально-хорової компетентності у педагогічній діяльності майбутніх вчителів полягає не тільки в технічному володінні голосом, але й у здатності передавати знання учням, організувати їхню діяльність, мотивувати.

Процес формування вокально-хорової компетентності має складну структуру, що включає в себе когнітивно-комунікативні, регулятивно-рефлексивні, інтелектуально-педагогічні та інформаційні компоненти. Ці компоненти взаємодіють між собою і є важливими для досягнення високого рівня професійної майстерності у вчителів музики. Формування цих компонентів можливе через використання різноманітних методів і підходів, зокрема традиційних і інноваційних, що мають сприяти розвитку не лише вокальних та хорових навичок, але й креативних здібностей студентів.

Основним завданням роботи є дослідження різних аспектів формування вокально-хорової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, визначення основних компонентів цієї компетентності, а також обґрунтування важливості використання сучасних педагогічних технологій для підвищення ефективності навчального процесу в цій галузі. У зв'язку з цим, важливими є питання інтеграції сучасних технологій у музичну освіту, особливо в контексті розвитку цифрових навичок та онлайн-навчання, що стають невід'ємною частиною освітнього процесу.

У сучасній педагогіці вокально-хорова компетентність майбутнього вчителя музики визнається важливою складовою його професійної підготовки. Вокально-хорова компетентність охоплює не лише теоретичні знання в області вокальної та хорової техніки, а й практичні навички, які дозволяють майбутньому вчителю успішно проводити заняття, організувати вокально-хорові колективи, використовувати сучасні методи навчання. Для цього необхідно розвивати як інтелектуальні, так і емоційно-виражальні навички, що забезпечують високий рівень виконавської майстерності.

Важливість вокально-хорової компетентності зумовлена вимогами сучасного освітнього процесу, який ставить завдання не лише навчити учнів співу, але й сприяти розвитку їх емоційного та інтелектуального потенціалу через музику. Вчитель, який має високий рівень вокально-хорової компетентності, може бути ефективним посередником у передачі не тільки музичних знань, але й виховних цінностей через вокальну та хорову діяльність. Це дозволяє не тільки створювати позитивне емоційне середовище для учнів, але й сприяє розвитку їх творчих здібностей і здатності до самовираження через мистецтво.

Структура вокально-хорової компетентності. Вокально-хорова компетентність є багатокомпонентною та має кілька основних, кожен з яких сприяє формуванню всебічно розвиненого вчителя музичного мистецтва. Першим важливим компонентом є когнітивно-комунікативний, який забезпечує здатність педагога ефективно передавати свої знання та досвід учням. Цей компонент включає в себе розуміння теоретичних аспектів вокалу, техніки диригування, а також здатність правильно організувати процес навчання в класі. Вчитель повинен доступно викладати навчальний матеріал, а також використовувати різноманітні комунікативні стратегії для взаємодії з учнями.

Другим компонентом є регулятивно-рефлексивний, який охоплює здатність педагога здійснювати самоконтроль, рефлексувати щодо результатів своєї роботи, коригувати педагогічний процес у відповідності з індивідуальними потребами учнів. Це дозволяє вчителю зберігати ефективність і гнучкість у своїй педагогічній діяльності. Оцінка дає змогу виявляти помилки та успіхи, коригувати робочу програму або методи навчання.

Інтелектуально-педагогічний компонент є надзвичайно важливим, оскільки передбачає здатність педагога до інноваційного підходу в навчанні. Вчитель має бути здатним до пошуку нових методів, розвитку творчих здібностей учнів, застосування сучасних технологій в навчальному процесі. Також важливим є інформаційний компонент, що включає здатність використовувати мультимедійні ресурси, спеціалізовані програми для вивчення музичних творів та хорових композицій, що підвищує ефективність навчання та залучає учнів до активної діяльності.

Процес формування вокально-хорової компетентності у майбутніх учителів музики. Формування вокально-хорової компетентності у майбутніх учителів музики є багатогранним процесом, який передбачає комплексний підхід, об'єднуючи теоретичні знання та практичні навички. Цей процес включає в себе навчання основам вокальної техніки, розвитку голосу, методик проведення хорових репетицій, освоєння методів диригування та роботи з хоровими колективами різного рівня складності.

Систематичне навчання забезпечує основу для майбутньої практичної діяльності вчителя музики, формуючи не тільки необхідні навички виконання, але й можливість адаптувати методiku в залежності від віку та здібностей учнів. Важливим аспектом є також здатність вчителя до самопізнання та самовдосконалення, оскільки професійне зростання вимагає постійної роботи над собою. Окрім класичних методів навчання, у сучасному педагогічному процесі активно застосовуються інноваційні методи, які дозволяють урізноманітнити заняття та підвищити інтерес учнів до музики.

Одним з важливих етапів формування вокально-хорової компетентності є участь у хорових репетиціях, проведення вокальних занять з використанням спеціальних методик, що дозволяють ефективно підготувати учнів до виконання вокальних творів. Застосування практичних методів навчання сприяє розвитку не лише технічних навичок виконання, але й емоційного вираження через музику.

Вчитель, який має розвинену вокально-хорову компетентність, може ефективно працювати з учнями, враховуючи індивідуальні особливості кожного.

Роль інноваційних принципів у формуванні вокально-хорової компетентності. Інноваційні принципи педагогічної діяльності вносять значний внесок у розвиток вокально-хорової компетентності майбутніх вчителів музики. Використання новітніх педагогічних технологій, таких як мультимедійні засоби, електронні навчальні ресурси, дозволяє зробити навчання більш ефективним та інтерактивним. Сучасні методи навчання передбачають активне використання комп'ютерних програм для вивчення музики, створення електронних баз даних хорових творів та інших матеріалів, що сприяє інтерактивному процесу навчання.

Завдяки інноваційним підходам, навчання стає більш адаптованим до індивідуальних потреб учнів, сприяючи розвитку їх творчих здібностей. Впровадження новітніх технологій дозволяє значно підвищити рівень мотивації учнів, що є важливим аспектом у формуванні вокально-хорової компетентності. Окрім того, інноваційні методи дозволяють вчителям зберігати високу ефективність занять, скорочуючи час на підготовку матеріалів та забезпечуючи доступ до більшої кількості ресурсів.

Висновок. У процесі дослідження вокально-хорової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва було розглянуто її структурні компоненти, а також важливість інтеграції традиційних та інноваційних педагогічних принципів у підготовку майбутніх спеціалістів. Вокально-хорова компетентність є однією з найбільш складних і багатогранних складових професійної підготовки вчителя музики, оскільки вона вимагає не лише високого рівня теоретичних знань, а й значних практичних навичок, що дозволяють ефективно працювати з хоровими колективами та досягати високих виконавських результатів.

Особливо важливим є поєднання когнітивно-комунікативних, регулятивно-рефлексивних, інтелектуально-педагогічних та інформаційних компонентів у процесі формування вокально-хорової компетентності. Це дозволяє майбутньому вчителю не лише володіти технікою виконання вокальних творів, а й ефективно організовувати навчальний процес, враховуючи індивідуальні особливості учнів, а також знаходити нові методи та підходи до хорової роботи.

Дослідження показало, що важливим фактором успішного формування вокально-хорової компетентності є застосування інноваційних методик та технологій, що інтегрують сучасні тенденції музичної педагогіки. Водночас традиційні методи, перевірені часом, також зберігають свою актуальність і є основою ефективної професійної підготовки.

Подальші дослідження в цьому напрямі повинні зосередитись на уточненні механізмів інтеграції інноваційних методик у практику музичної освіти, а також на вдосконаленні програми підготовки майбутніх учителів музики з акцентом на розвиток вокально-хорової компетентності. Важливо також продовжувати вивчення ролі професійної майстерності викладачів музичних дисциплін, оскільки їхній внесок у формування висококваліфікованих спеціалістів є ключовим для успіху всієї системи музичної освіти.

Отже, сформованість вокально-хорової компетентності є важливим індикатором загального професіоналізму майбутнього вчителя музики, і тому цей аспект потребує глибокої уваги та системного підходу в навчальному процесі.

Список використаних джерел

1. Горбенко О. Б. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... кан. пед. наук: 13. 00. 04. Кіровоград, 2010. 21 с.

2. Демченко О., Вацьо М. Розвиток креативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у контексті Євроінтеграційного вектора розвитку вищої освіти. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2021. № 4. С. 64–73.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики: монографія / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. Київ: К. І. С., 2004. 112 с.
4. Куев Аавіл, Луїс Сократес. Рефлексивна компетентність у структурі особистості майбутніх учителів музики. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2013. № 40 (293). С. 78–83.
5. Кузава І. Б. Формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів до умов інклюзивної освіти. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2013. № 40 (293). С. 83–87.
6. Кузьмічова В. А. Формування вокальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в класі «Постановка голосу». *Professional Art Education*. 2021. Vol. 2. С. 28–33.
7. Лабунець В. Основні принципи інноваційної інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. праць. Слов'янськ, 2015. Вип. LXXIII. С. 57–64.
8. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: дис... канд. пед. наук: 13. 00. 02. Київ, 2007. 228 с.
9. Олексюк О. М. *Музична педагогіка: навч. посібник*. Київ: Університет ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.
10. Румянцева С. В., Дреєва Ю. О. Сутність та зміст фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2020. Вип. 70. Т. 3. С. 222–226.
11. Теряєва Л. А. Інноваційні принципи формування методичної компетентності з хорового диригування. *Науковий збірник «Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі»*. Київ: Університет ім. Б. Грінченка, 2016. № 1. 117–122 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14835075>

Оксана Кобук,
*спеціаліст вищої категорії, викладач циклової комісії
методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Ганна Кухарик,
*викладач кафедри музичного мистецтва,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ключові слова: українське хорове мистецтво, хоровий спів, фахова підготовка здобувачів освіти, диригування, учитель музичного мистецтва закладу загальної середньої освіти.

Українське хорове мистецтво, його виконавські традиції є вагомою складовою світової музичної культури. Хоровий спів – є одним із наймасовіших зразків музичного виконавства, завдяки своїй доступності, демократичності, багатомістової історії, неповторності та самобутності. Це найпопулярніший жанр масової народної творчості, складова частина його менталітету. Окрім цього, він має величезну багатомістову історичну ретроспективу – від унікальних особливостей народного музикування, яскравих традицій духовного співу до професійного рівня світових майстрів хорової справи.

Сьогодні, під час повномасштабної війни на території України, значення національного вокально-хорового мистецтва є досить вагомим – адже це один

із методів поширення та розповсюдження правдивої інформації щодо подій, які відбуваються; популяризація української культури, її знайомство зі світовим слухачем, розвінчання міфу про ідентичність усіх слов'янських культур (зокрема білоруської, російської та української); робота з комплексом «меншовартості» та «другорядності» [2, с. 98].

Модернізація змісту фахової підготовки здобувачів освіти, зокрема їхня диригентсько-хорова освіта в контексті циклу опанування професійними дисциплінами є одними з актуальних питань сьогодення. Здійснення даних процесів стає можливим лише за наявності відповідних кваліфікованих кадрів, які будуть конкурентоспроможними на ринку праці.

Становлення диригентсько-хорової освіти та перспектива її розвитку стали предметом дослідження для багатьох видатних науковців, педагогів, музикознавців, діячів культури та хормейстерів (регентів), серед яких К. Пігров, М. Колесса, Г. Карась, А. Мартинюк, Л. Ярошевська, А. Лащенко, І. Ярошенко, В. Федоришин, О. Бенч-Шокало, А. Козир, Ю. Пучко-Колесник, О. Щолокова, Н. Селезньова, Т. Смирнова, А. Мархалевський, І. Розумний, А. Болгарський, А. Растрігіна, С. Світайло, Л. Шумська, Л. Костенко, С. Горбенко, М. Бурбан, Д. Загрецький, В. Шип, О. Коломоець, Є. Бондар, С. Савенко та багато інших.

Диригентсько-хорова підготовка здобувачів освіти здійснюється завдяки опануванню наступних освітніх компонентів: хорового диригування, хорознавства, хорового аранжування, практичної роботи з хоровим колективом, хорового класу. За період вивчення дисципліни «хорове диригування» студенти опановують основи техніки диригування (будова диригентського апарату, параметри постановки рук, структура диригентського жесту, вивчення простих та складних розмірів), всебічно працюють над хоровими партитурами (гра хорової партитури на фортепіано, спів хорових партій, написання розгорнутого аналізу хорового твору), виконують різноманітний дитячий пісенний репертуар, здобувають практичний досвід роботи з виконавським колективом, вдосконалюють власні вокальні та інструментальні вміння, формують свій художній смак та здатність до інтерпретації.

Диригування – це процес управління, який поєднує в собі різні види виконавського мистецтва. Саме тому, особа диригента повинна бути наділена не лише вродженими музичними здібностями (музичний слух, пам'ять, уява), володіти мануальною технікою, належною вокальною, інструментальною та музично-теоретичною підготовкою, а й розвивати в собі відповідні особистісні та лідерські якості, серед яких: емпатія, комунікація, воляова стійкість, ерудованість, вимогливість, толерантність, рішучість, переконливість, вміння приймати рішення та нести відповідальність за їхні наслідки тощо.

Фахова підготовка здобувачів освіти спрямована не лише на засвоєння базових диригентсько-технічних знань, а й формування в останніх власного музичного смаку, стилю виконання, розвиток їхнього творчого мислення, художньої інтерпретації та розуміння власного виконавського бачення. Для здійснення власного виконавського аналізу, а також інтерпретації здобувачами освіти вокально-хорових творів до змісту цього освітнього компоненту належить удосконалення мануально-управлінської компетентності, навиків техніки диригування, методів і прийомів репетиційної роботи над вокально-хоровими творами, підготовка до практичної діяльності, моделювання репетиційної роботи, створення власної виконавської концепції, психологічна готовність диригента до професійної діяльності (саморегуляція, стресостійкість, збереження комфортного психологічного клімату в колективі, визначення комунікативного стилю спілкування хормейстера з усіма учасниками творчого процесу).

На цьому наполягають результати досліджень видатних українських вчених та науковців, зокрема Анатолій Мартинюк, професор кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі, доктор педагогічних наук, доцент, зазначає наступне: «Диригування як процес керування колективом виконавців передбачає високий ступінь організаторських здібностей диригента. Важливою умовою його професійної діяльності є оволодіння технологією керування та її психологічними механізмами. Організаторські здібності диригента проявляються в умінні розумно та ефективно використовувати репетиційний час. У цей період найбільш повно виявляються такі якості диригента як спостережливість, гнучкість інтелекту, ініціативність, творча уява, вимогливість у поєднанні з тактовністю, знання індивідуальних психологічних особливостей людей і таке інше. Організаційна робота в різноманітті своїх форм, передуючи концертному виступу, має своєю основною метою створення у виконавців піднесеного творчого настрою, високохудожнє виконання музичних творів» [1, с. 14-15].

З огляду на наш практичний досвід, необхідними компетенціями, що потрібні для керівника хорового колективу є:

- знання шляхів створення хорового колективу;
- розвиток вокального слуху та навичок хорової діагностики;
- володіння диригентською технікою;
- вміння читати хорові партитури;
- оволодіння навичками аранжування хорових творів;
- розуміння принципів організації репетиційного процесу;
- вміння створювати сприятливий психологічний клімат в колективі;
- вміння користуватися педагогічними принципами [3, с. 7].

Як зазначає Яна Кириленко: «Поруч з належним рівнем музично-теоретичної та практичної підготовки, основними якостями диригента, без яких неможливий сьогочасний процес управління колективом, передусім є:

- здійснення постійного спілкування з колективом на основі толерантності, психологічних контактів, обміну інформацією, передачі отриманих знань, умінь, навичок;
- уміння створити належну атмосферу комунікації, що забезпечує мотивацію, результативність, підтримує творчий характер з урахуванням індивідуальних якостей кожного учасника колективу;
- оволодіння навичками інтуїтивного спілкування, в основі якого є розуміння та емпатія;
- прагнення до максимальної мобілізації, емоційної віддачі та зосередженості під час виконання твору» [1, с. 6-7].

Проаналізувавши науково-методичну літературу з обраної нами тематики можемо виділити декілька основних функцій хорового диригента, а саме:

- музично-виконавська (її зміст полягає у фаховій підготовці майбутнього хормейстера до якісного здійснення репетиційної, концертної та конкурсно-фестивальної діяльності);
- інтерпретаційно-прогностична (її зміст полягає у здатності диригента до формування стратегії розвитку колективу; пошук відповідного жанру, стилю, форми та манери виконання; аналіз діяльності хору, визначення сильних та слабких сторін у виконавстві; вибір належного музичного репертуару, його інтерпретація та адаптація до наявних людських ресурсів; участь у конкурсах та фестивалях, робота над організацією та підготовкою);

- психологічно-комунікативна (її зміст полягає у створенні сприятливого психологічного клімату всередині колективу; налагодження вже існуючих відносин між учасниками (за потреби); встановлення здорової субординації між диригентом та його підопічними, фундаментом якої буде розуміння та повага; формування особистого статусу керівника, який задовольняє потреби хору в особистій творчій реалізації та популяризації мистецтва через призму власного хормейстерського бачення; вміння створити та втримати колектив у достатньому кількісному співвідношенні за допомогою власних лідерських та комунікативних якостей);

- функція менеджменту (її зміст полягає в організації та забезпечення належних матеріально-технічних умов для реалізації завдань колективу (база для проведення репетицій, забезпечення учасників допоміжними матеріалами; пошук платформ та концертних майданчиків для здійснення виконавської діяльності (окрім цього, костюми, транспортний засіб, тощо); завдання належного фінансового забезпечення (здебільшого, це стосується професійних хорових колективів) – забезпечення гідної заробітної плати, пошук окремої фінансової підтримки (спонсори, меценати, патронаж); популяризація та просування колективу – створення електронного сайту, розповсюдження аудіо та відео матеріалів на цифрових платформах (наприклад, YouTube), ведення сторінок у соціальних мережах (Facebook, Instagram, Twitter, TikTok), участь у радіо та телевізійних ефірах (за можливості) на державних центральних чи регіональних засобах масової інформації, тощо.

Як бачимо, керівництво хором є надзвичайно структурний та багатокомпонентний процес, що включає в себе виховну, художньо-виконавську, організаційну, менеджерську та керівну функції, забезпечує подальший розвиток хору та його учасників, їхню творчу реалізацію, культурно-просвітницьку діяльність. Сучасний хоровий колектив виступає як один структурний підрозділ, створений задля чіткої мети – репрезентації українського та світового вокально-хорового мистецтва.

Разом з тим, шлях від вивчення музичного матеріалу до репрезентації включає в себе безліч етапів, серед яких менеджментська діяльність є провідною. Саме тому сьогодні він потребує компетентного художнього керівника, хормейстера чи диригента незалежно від того, чи це навчальний, студентський, аматорський чи професійний колектив.

Список використаних джерел

1. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навчальний посібник. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.
2. Мартинюк А. К. Диригентсько-хорова виконавська майстерність майбутнього вчителя музичного мистецтва : навчальний посібник. Переяслав (Київ обл.) : Домбровська Я. М., 2023. 232 с.
3. Робота з хором : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня. Галузь знань 02 «Культура і мистецтво», Спеціальність 025 «Музичне мистецтво» / І. П. Заболотний, Є. В. Карпенко, Т. В. Матвієнко. Суми: ФОП Цьома С. П., 2023. 114 с.
4. Ярмолюк О. В. Поняття «менеджмент хорового колективу» в контексті сучасної диригентської освіти. *Слобожанські мистецькі студії*. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Випуск 3. 2023. С. 98-101.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14835084>

Роман Гургула,
*викладач фортепіано, КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Олександр Марач,
*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музичного мистецтва,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

МУЗИЧНІ ЗДІБНОСТІ У РОЗВИТКУ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ НОТ З АРКУША

Ключові слова: музичні здібності, читання з аркуша, музична психологія.

Здібності – це операційний апарат людської свідомості, який допомагає системно сприймати інформацію, аналізувати її та будувати необхідні алгоритми дій. Здібності і як психологічна операційна система, як психологічний інструментарій свідомості не дорівнюють набутих з їхньою допомогою вмінням – вони лише пояснюють швидкість та якість оволодіння цими вміннями, пояснюють різницю, що існує у цьому відношенні між людьми. Здібності визначають стратегію діяльності людини та методи обробки інформації, які вона застосовує.

Музична обдарованість в цілому та здібність до читання нот не завжди є ідентичними. Дуже часто здобувачі освіти можуть досить грамотно розібрати нотний текст, але при читанні з аркуша, тобто при виконанні музичного матеріалу «з першого погляду», зіштовхуються з труднощами. І навпаки, ті здобувачі освіти, які досить вправно оперують нотним текстом при першому контакті, як правило, не дуже уважно, значно гірше ніж читають, розбирають нотний текст і витрачають більше часу на переучування якогось матеріалу, більш ретельну роботу з ним.

Відомо, що кожна людина має низку певних здібностей, але ці здібності у кожного розвинуті в різній мірі. Розвитку тих чи інших здібностей сприяє той чи інший вид діяльності людини, спрямований прямо чи опосередковано на виявлення цієї здібності, на більш якісне її функціонування.

Розглянемо три основні музичні здібності, розвиток яких важливий для формування навички читання з аркуша.

Найважливіша музична здібність, на нашу думку, – це інтонаційний слух – психологічний механізм сприйняття та розшифрування змістовних параметрів музики, що спирається на її психофізіологічні властивості: тембр, темп, динаміку, артикуляцію та акцентування, а також на загальну спрямованість і контур мелодико-ритмічного руху.

У розпізнаванні музичного змісту інтонаційний слух орієнтується, передусім, на так звані комунікативні архетипи – певні інтонаційні моделі-характеристики. Виділяють комунікативні архетипи: заклик, прохання, гри та медитації, кожен з яких визначається соціальними взаєминами учасників комунікації. Комунікативні архетипи спираються на синтез просторових, моторно-рухових та інтонаційних параметрів. Інтонаційний слух пробуджує у слухачеві природні асоціації, при цьому слухове сприйняття виявляється пов'язаним з іншими видами сприйняття: зоровим, кольоровим, просторовим, тактильним. Через інтонаційний слух музичне сприйняття розширює свої межі і відкриває для музики цілий світ людських уявлень. Отже, без перебільшення, можна сказати, що інтонаційний слух є мотиваційним компонентом

музичного таланту, функція якого полягає в забезпеченні внутрішнього, емоційного зв'язку між людиною і музичним мистецтвом. Тому розвиток інтонаційного слуху – одна з основних якостей музиканта, яка необхідна для формування навички читання з аркуша.

Наступна важлива здібність – ритмічне сприйняття нотного тексту.

Звісно, ритмічне сприйняття нотного тексту починається з відчуття темпу руху, з відчуття його швидкості, адже саме воно вже визначає характер руху та його основні параметри.

Коли визначено та виявлено темп руху, необхідно зрозуміти метр, тобто визначити, яким чином і з яких тривалостей цей рух буде сформований. Після цього важливо зрозуміти, як у цьому темпі та метрі «вкладаються» ритмічні фігури, як більші, що стосуються жанрових першооснов, так і менші, більш конкретні, що характерні для усвідомленого сприйняття та відтворення конкретного ритмічного малюнка в даному творі.

Окрім темпу та характеру руху, сприйняття і переживання ритму формуються акцентами. Саме вони перетворюють неорганізовану рухому масу звуків у осмислений ритм: адже для будь-якої структури, в тому числі і для звукової, необхідна нерівність та різнофункціональність, щоб різні елементи виконували в структурі різні ролі. Через акценти та нерівну тривалість звуків музика формує своєрідні візерунки – фігури, які називаються ритмічним малюнком в якому звуки складаються в групи, кожна з яких об'єднана спільним акцентом.

Таким чином, якщо інтонаційний слух «зчитує» загальний зміст музичного твору, то сприйняття темпу, метра і ритму дозволяє зрозуміти його організацію.

Третя необхідна здібність, яка сприяє успішному оволодінню навичкою читання з аркуша, – аналітичний слух. Саме аналітичний слух допомагає формувати ладові системи, побудовані на стійких звуковисотних відносинах підпорядкованості. Ця здібність контролює зв'язність, співрозмірність та розвиток частин музичної форми з'єднуючи їх в одне ціле. Аналітичний слух покладається на просторові уявлення. Він надає можливість бачити музичну форму як просторовий об'єкт зі своїми пропорціями та закономірностями структури.

Безсумнівно, кожна з вище перерахованих здібностей не може існувати окремо, ізолювано. Маючи свої індивідуальні форми розвитку та «сферу впливу», вони досить тісно переплітаються і взаємодіють між собою.

Підсумовуючи вищесказане, можемо зробити висновок, що читання з аркуша – це складна психофізична навичка, яка, маючи свої специфічні особливості, є однією з найважливіших професійних якостей музиканта будь-якого профілю. Її унікальність полягає, насамперед, у тому, що вона, поєднуючи взаємно впливаючі й взаємодоповнюючі компоненти, визначає не тільки якості та методи обробки нотного матеріалу, а також загальну стратегію, яку музикант застосовує у своїй професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Бонь Л.М., Бонь І.І. Формування навичок читання нот з аркуша – важлива передумова зростання професійної майстерності музиканта-виконавця. Основні напрями розвитку педагогічної науки: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 7–8 грудня 2018 року). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2018. С. 97–99.
2. Нарожна М. Читання нот з аркуша як складник комплексного розвитку учня-піаніста. Проблеми інструментального виконавства в умовах сучасної мистецької освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару з міжнар. участю, м. Умань, 27–28 квітня 2015 р. Умань, 2015. С. 56–60.
3. Панченко О. Розвиток навичок читання нот з аркуша. Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 18–19 березня 2010 р. Луганськ, 2010. С. 166–168.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836498>

Анжела Кругляченко,
викладач фортепіано КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ФОРТЕПІАНО

Ключові слова: професійна компетентність, викладач фортепіано, виконавська майстерність, музична освіта.

Розвиток музичної освіти в сучасному суспільстві ставить високі вимоги до професійної компетентності фахівця. Ключову роль у формуванні музичного мислення, виконавських навичок та художнього смаку відіграє вчитель музичних дисциплін. Зростання вимог до рівня підготовки майбутніх музикантів потребує систематичного оновлення підходів до навчання, вдосконалення педагогічної майстерності та інтеграції сучасних технологій в освітній процес.

Питання вищої музично-педагогічної освіти знайшли ґрунтовне висвітлення у дослідженнях А. Козир, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та інших. Вивченню розвитку українського фортепіанного мистецтва присвячено роботи мистецтвознавців Н. Кашкадамової, Л. Кияновської, В. Шульгіної, а також педагогів-піаністів, серед яких Н. Гуральник, Т. Завадська, О. Реброва та інші. Значущість цієї тематики для музичної педагогіки, а також недостатній рівень її дослідження визначили вибір теми дослідження.

Компетентність (від лат. *competens* – належний, відповідний), за матеріалами словника іншомовних слів, означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [2, с. 282]. Компетентності визначають готовність особистості до діяльності, саморозвитку та участі в суспільному житті, сприяючи орієнтації в сучасному світі, освіті та ринку праці. Дослідники трактують це поняття по-різному: одні прирівнюють його до компетенцій, що охоплюють знання, уміння та готовність до дій, інші розглядають як самостійне особистісне утворення. У проєкті Європейської Комісії «Налаштування освітніх структур в Європі» компетентність визначається як «динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою програмою» [3].

На думку В. Марченко, професійна компетентність вчителя – поняття динамічне, багатогранне й багатоаспектне, його зміст змінюється у відповідності із процесами, що відбуваються в суспільстві й освіті [1, с. 32].

Професійну компетентність викладача фортепіано ми розглядаємо як інтегровану сукупність знань, умінь, навичок, особистісних якостей і ціннісних орієнтацій, які забезпечують здатність педагога ефективно виконувати професійні завдання в сфері навчання гри на фортепіано.

До основних складових професійної компетентності викладача фортепіано відносимо:

- *музично-виконавську компетентність*, яка визначає рівень професійної майстерності викладача у володінні інструментом та передбачає технічну досконалість виконання, інтерпретацію музичних творів з урахуванням стилістичних особливостей, епохи та жанру, демонстрацію високого виконавського рівня як зразка для учнів;
- *методичну компетентність*, яка виражається у володінні ефективними методами та прийомами навчання гри на фортепіано.

Ця компетентність включає знання методик викладання та їх адаптацію до індивідуальних особливостей учнів, розробку індивідуальних навчальних планів відповідно до рівня підготовки, уміння вирішувати педагогічні завдання різної складності;

➤ *психолого-педагогічну компетентність*, яка спрямовується на розуміння психологічних особливостей учнів та створення комфортного навчального середовища, охоплює знання вікової психології та принципів мотивації, навички емоційної підтримки учнів і вирішення конфліктних ситуацій, формування інтересу до занять через індивідуальний підхід;

➤ *комунікативну компетентність*, яка забезпечує ефективну взаємодію з учнями, їх батьками та колегами, передбачає уміння пояснювати музичні та технічні аспекти гри, налагодження діалогу для мотивації учнів, створення сприятливої атмосфери для спілкування;

➤ *культурологічну компетентність*, яка спрямовується на збагачення музичного кругозору учнів і формування в них естетичного смаку, охоплює знання музичної культури, історії музики та взаємозв'язку мистецтв, популяризацію музичної культури через творчість, формування уявлення про роль музики в суспільстві;

➤ *організаційну компетентність*, яка забезпечує планування та управління освітнім процесом, включає організацію занять, конкурсів, концертів та іспитів, вміння планувати та структурувати освітній процес, навички ефективного управління часом;

➤ *інноваційну компетентність*, яка охоплює здатність до впровадження нових технологій та методів у навчання, зокрема: інтеграцію традиційних методик із сучасними технологіями, пошук і впровадження новітніх підходів до викладання;

➤ *рефлексивну компетентність*, яка забезпечує здатність викладача до самокритичного аналізу своєї діяльності та її вдосконалення, оцінку власного професійного рівня, участь у професійних тренінгах, семінарах і конференціях, постійне оновлення знань та саморозвиток.

Професійна компетентність викладача фортепіано є запорукою формування в учнів не лише технічних навичок гри на інструменті, а й любові до музики, здатності до самовираження та творчого розвитку.

Отож, професійна компетентність викладача фортепіано є багатограним явищем, що об'єднує теоретичні знання, виконавську майстерність, методичну підготовку та інноваційні підходи до навчання. У сучасних умовах важливо акцентувати увагу на комплексному розвитку цих компонентів, адже саме викладач формує майбутнє музичної культури. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення методів навчання, що відповідатимуть викликам часу та потребам учнів.

Список використаних джерел

1. Марченко В. Професійна компетентність сучасного вчителя. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2016. №26. С. 29–33.
2. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.
3. Tuning Educational Structures in Europe. URL: <http://www.ehea.info/cid101886/tuning-educational-structures-europe.html> (дата звернення: 19.01.2024).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836506>

Валентина Триндюк,

*кандидат пед. наук, доцент кафедри філології
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Мар'яна Лук'янчук,

*кандидат пед. наук, старший викладач кафедри філології
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Ключові слова: іноземна мова, підготовка вчителів, початкова школа, змішане навчання, методи, онлайн-ресурси.

Початкова школа є важливим фундаментом, від якості якого залежить подальше навчання дитини. Молодші школярі, на початковому етапі вивчення англійської мови, вже мають сформовані мовні навички, що дозволяють їм виражати себе в інтелектуальній, емоційній та соціальній сферах життя. Вони володіють словниковим запасом рідної мови, використовують його творчо, мають розвинену фантазію та уяву, розрізняють реальність від вигадки, здатні працювати в групі та вчитися від інших. Вчителі та методисти підкреслюють, що діти цього віку можуть розуміти сказане, не розглядаючи кожне слово окремо, завдяки інтонації, жестам, міміці та виразу обличчя вчителя, що допомагає їм розуміти нові слова та навіть фрази.

Однак важливо враховувати, що учні початкової школи не можуть довго утримувати увагу на одному об'єкті або дії через перевагу процесів збудження у корі головного мозку. Вони швидко втомлюються. Тому уроки іноземної мови повинні бути динамічними, емоційними та насиченими цікавими вправами, які допомагають урізноманітнити навчальну діяльність і утримувати увагу учнів на матеріалі. Це покладає особливу відповідальність на вчителя початкової школи, особливо в умовах змішаного навчання.

Отже, підготовка майбутніх вчителів іноземної мови потребує вдосконалення. Актуальними є питання переосмислення підходів до методики викладання, перегляду принципів до організації уроків із використанням сучасних цифрових технологій та оновлення навчальних програм з освітніх компонентів

Для з'ясування стану сучасних проблем у викладанні англійської мови у початковій школі в умовах змішаного навчання ми провели опитування серед вчителів англійської мови. Дослідження було спрямоване на визначення найбільш ефективних та інноваційних методів, які можуть бути використані для покращення процесу навчання та засвоєння мови учнями початкових класів.

Для проведення дослідження було залучено 50 вчителів англійської мови, які пройшли тестування у формі 12 запитань. Кожне запитання спрямовувалося на виявлення сприйняття педагогами сучасних методів навчання, аналізу труднощів у впровадженні інноваційних методів та дослідження найбільш популярних прийомів навчання серед вчителів.

Так, на запитання «Які методи навчання англійської мови краще використовувати у навчальному процесі?» вчителі майже одностайно погодились

із тим, що творчі завдання – це найефективніший метод розвитку комунікативних навичок учнів (рис. 1).

Рис. 1 – Результати тестування за питанням «Які методи навчання англійської мови краще використовувати у навчальному процесі в умовах змішаного навчання?»

Як бачимо з діаграми, вчителі англійської мови дотримуються інноваційного підходу до розвитку комунікативних навичок учнів та підтримують творчий потенціал школярів під час навчального процесу.

На запитання «Як заохочувати увагу дітей під час змішаного навчання на уроках англійської мови?» вчителі в більшості обрали варіант впровадження ігрових методів, зокрема, онлайн-ігор (рис. 2).

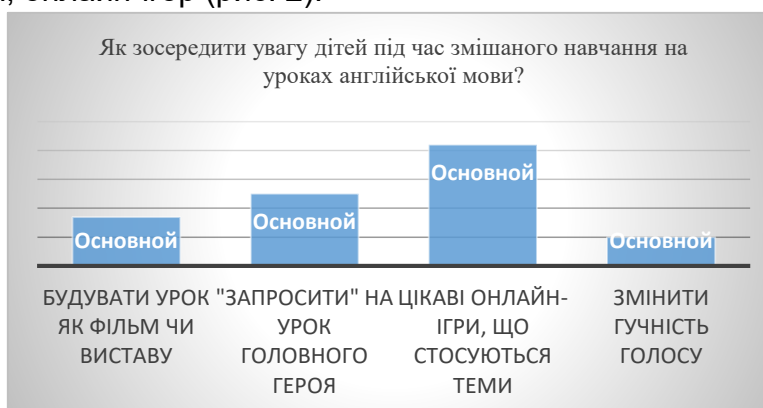

Рис. 2 – Відповіді на запитання «Як заохочувати увагу дітей під час змішаного навчання на уроках англійської мови?»

З рисунку ми бачимо, що метою сучасного навчання, на думку опитаних, є впровадження інноваційних методів навчання іноземної мови, а особливо важливим у початковій школі є використання творчих завдань та ігрових методів, що сприяє всебічному розвитку дітей.

На запитання «Яку мовленнєву діяльність можна ефективно розвивати на уроках англійської мови під час змішаного навчання?» вчителі зосередились на двох варіантах: говоріння та читання (рис. 3).

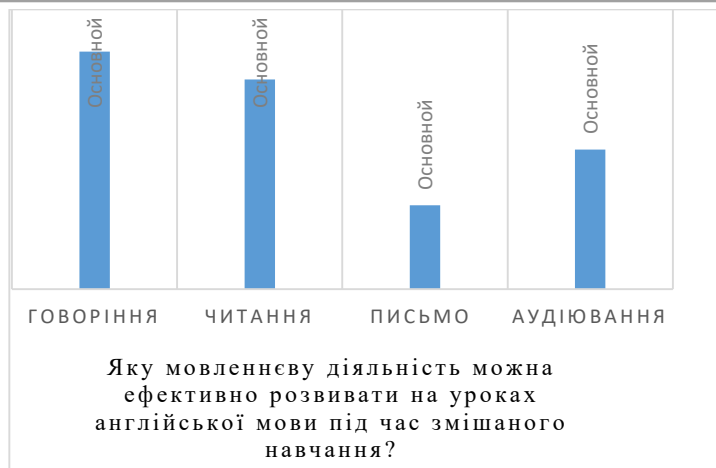

Рис. 3 – Відповіді на запитання «Яку мовленнєву діяльність можна ефективно розвивати на уроках англійської мови під час змішаного навчання?»

З рисунку очевидно, що під час змішаного навчання вчителі надають перевагу активним формам роботи, таким як говоріння та читання. Ці форми сприяють залученню учнів до активного спілкування та розвитку мовних навичок, що є ключовими у цифровому навчальному середовищі.

На запитання «Які онлайн-ресурси для виконання домашніх завдань є найбільш ефективними та найчастіше використовуються під час змішаного навчання на уроках англійської мови в початковій школі?» вчителі обрали ресурси *LinguaLeo* та *Duolingo*, що є досить простими у використанні та побудовані у формі гри (рис. 4).

Рис. 4 – Відповіді на запитання «Які онлайн-ресурси для виконання домашніх завдань є найбільш ефективними та найчастіше використовуються в умовах змішаного навчання на уроках англійської мови в початковій школі?»

З результатів дослідження було з'ясовано, що вчителі використовують насамперед ті онлайн-ресурси, які є простими та зрозумілими для дітей, а також інтерфейс та структура яких побудована у формі гри, що дозволяє школярам вчитись та розважатись одночасно. Важливим є і те, що вчителі надають перевагу використанню технологій у процесі навчання. Зокрема, вони активно використовують інтерактивні вправи та онлайн ресурси для підтримки навчального процесу та залучення учнів до активної діяльності. Мотиваційними та ефективними є творчі

завдання, які дозволяють створювати цікаве та змістовне навчальне середовище та сприяють покращенню рівня засвоєння матеріалу.

Загалом, результати опитування серед вчителів англійської мови в початковій школі показали цікаві тенденції стосовно використання сучасних методів під час змішаного навчання. Так, було виявлено, що для зосередження уваги молодших школярів доречними будуть онлайн-ігри. Більшість опитаних підтвердили, що ці ресурси сприяють не лише вивченню мови, але й формуванню комунікативних навичок та самодисципліни учнів. Варто наголосити на тому, що вчителі вважають важливим збалансувати навчальні програми, враховуючи індивідуальні особливості учнів та їх потреби. Вони активно використовують диференційований підхід до навчання, що дозволяє кожному учневі отримувати необхідний рівень підтримки та стимулює їх досягнення в навчанні.

Отже, результати опитування допомогли зрозуміти, які види діяльності, методи та підходи є найбільш ефективними в умовах змішаного навчання та які проблеми можуть виникати під час використання новаторських підходів у навчанні англійської мови. Підсумкові дані опитування можуть стати підґрунтям для формулювання важливих вказівок з розробки оптимальних навчальних програм з англійської мови у початковій школі.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836512>

Сергій Марчук,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач,
в. о. завідувача кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ВИМОГИ ДО ШКІЛЬНОГО ВЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЯНА КОМЕНСЬКОГО

Ключові слова: Ян Коменський, педагог, вчитель, школа, гуманізм.

Ян Амос Коменський належить до числа тих історичних осіб, які своїми творіннями і беззавітним служінням народу знайшли славу, любов і визнання. Невипадково його називають Ньютоном педагогіки, Коперником педагогіки, Колумбом педагогіки, учителем народів, батьком нової педагогіки [4, с. 125].

Ян Коменський зазначав, що вчитель повинен мати глибокі і ґрунтовні знання, бути взірцем доброчесності, любити свою справу, а до учнів ставитись по-батьківському. На думку видатного педагога, саме від учителя, його освіти, знань і вмінь залежать усі успіхи в роботі школи, у навчанні та вихованні учнів. У процесі своєї роботи вчитель має виховувати в учнях поміркованість, мужність, справедливість. Якщо робота школи є незадовільною, то провина в цьому лежить на тих учителях, які не зуміли привернути до себе учнів такими рисами, як доброзичливість, уважність [1, с. 130].

Фундатор педагогічної науки розгортає проблему вчительської професії у низці своїх педагогічних творів: «Велика дидактика», «Закони добре організованої школи», «Про вихід із схоластичних лабіринтів», «Материнська школа» та ін.

У праці «Закони добре організованої школи» Ян Коменський сформулював вимоги до вчителя (яким він повинен бути):

– не можна доручити справу виховання жодній неосвіченій людині, а тим більше людині, поганій у моральному відношенні, і вже в ніякому разі тому, чиї благочестя й совість сумнівні;

– той, кому доручено справу виховання, закликавши Боже сприяння, повинен прагнути володіти якостями освіченої, моральної, істинно благочестивої людини, ворога будь-яких лестошів, здатного виховувати інших;

– вихователь повинен ретельно стежити також і за тим, щоб цілком відповідати своєму імені, тобто, щоб завдяки неперервному керівництву одним або багатьма учнями розвивати їх і сприяти постійним і хорошим успіхам;

– всі педагоги повинні також докласти зусиль для того, щоб бути не лише керівниками своїх вихованців, але також і друзями їх. Це буде у тому випадку, якщо вихователі будуть вірними охоронцями своїх вихованців від усього лихого, щоб їх вихованці, будучи залишені наодинці із собою, разом із чеснотами не набралися чогось поганого, і щоб і те і друге не ввійшло у звичку одночасно;

– учителями повинні бути люди віруючі, чесні, діяльні й працелюбні; не лише з вигляду, а й насправді вони повинні бути живими зразками чеснот, які вони повинні прищепити іншим;

– розвиток помірності й тверезості, а завдяки цьому – здорового й бадьорого духа буде обов'язком всіх учителів; хай платонівські бенкети будуть їм приємніші, ніж бенкети сибаритські. Таким чином вчителі повинні турбуватися про те, щоби бути для учнів у їжі й одязі зразком простоти, в діяльності – прикладом бадьорості і працелюбності, у поведінці – скромності і моральності, у мові – мистецтва розмови й мовчання, словом, бути зразком розважливості у приватному і громадському житті;

– вчителі повинні знати, хотіти і вміти зробити розум усіх своїх учнів мудрим, мову – красною, руки – вправними для письма і інших дій, і знову ж таки за допомогою постійних прикладів, настанов і практики [3, с. 174–176].

В. Федяєва стверджує, що епоха, у якій жив Я. Коменський, характерна міжусобними війнами і супроводжувалася страшним зубожінням народу, розрухою, знищенням історичних та культурних пам'яток. Прагнучи вирішити проблеми сучасного йому суспільства, видатний педагог особливо велике значення надавав освіті, створенню нової школи, яка буде виховувати дітей у дусі гуманізм. У своїй «Великій дидактиці» він наголошував, що немає на землі ніякого більш дієвого шляху, як виправлення людської зіпсованості, як правильне виховання юнацтва [6, с. 90].

Ян Коменський ставить перед учителем триєдине завдання: «щоб він умів, міг і хотів навчати, тобто: 1) щоб сам знав, чому він повинен вчити; 2) щоб міг інших навчати тому, що сам знає (тобто був дидактом і вмів бути терпеливим); 3) щоб він тому, що знає і може також хотів навчати інших, щоб мріяв підняти інших до світла». Коменський писав: «Людська природа вільна і любить добру волю. Буркотливі вчителі, владні і такі, що використовують побої, є ворогами людської природи, вони ніби створені для того, щоб заглушувати і знищувати здібності, а не возвеличувати і облагороджувати. Сюди ж відносяться нудні і безплідні догматики, що навчають одними сухими настановами, не розважаючи учнів заради залучення їх до справи» [2, с. 34].

У питаннях організації дисципліни у школі Коменський проводив аналогію з військом. Учитель – головнокомандуючий, «який чинить із своїм військом те, що забезпечує його хорошими полководцями і командирами, навчає їх шляхом вправ виховувати хороших солдат, і, на кінець, забезпечує у війську відповідний порядок». Саме вчитель має так організувати цей процес, щоб учні вчилися не для школи, а для життя, яким з часом можна довірити всяку життєву справу. Вчитель не повинен гордовито крокувати в класі, «як бездушна колона», не жбурляти завдання учням,

«як кидають собакам кістки», не повинен і «казитися», коли учні погано виконують завдання. «Не зможеш ти стати богом для своїх учнів, доки не перестанеш бути ідолом, не зможеш виконувати вчительської справи, доки не навчишся чинити, як батько». У роздумах про методи навчання, він говорив, «щоб напій науки ковтався без криків, без биття, без насилля, без відрази словом, привітно і приємно» [5, с. 280–281].

Отож, ключовою фігурою в школі Ян Коменський визначив особистість учителя. Педагогічну професію він вважав дуже важливою й почесною. Кожне суспільство повинно мати універсальних учителів. Універсальний вчитель, за Коменським, це, перш за все, освічена людина, вмілий наставник, майстер навчати всіх усьому, удосконалювати людську природу. Він сам повинен бути таким, який прагне виховувати інших, повинен володіти мистецтвом виховання, бути відданим справі усебічного вдосконалення людини.

Список використаних джерел

1. Звєкова В. К. Проблеми професійної підготовки вчителя в працях Я. А. Коменського. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 34 С. 130 – 133.
2. Історія зарубіжної педагогіки: конспект лекцій / упоряд. Л. В. Маляр, М. І. Кухта. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2020. 64 с.
3. Коменський Ян. Закони добре організованої школи. *Історія зарубіжної педагогіки / за заг. ред. Є. І. Коваленко*. Київ: центр навч. літератури, 2006. С. 155–185.
4. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. Навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. Тернопіль: Тернопіль, 1996. 436 с.
5. Стельмашук Ж. Проблема шкільної дисципліни у педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 45. С. 279–284.
6. Федяєва В. Л. Наукова спадщина Я. Коменського в історичному вимірі. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. 2017. [Вип. LXXV](#). Т. 1. С. 87–92.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836519>

Сергій Полетило,

*кандидат пед. наук, доцент, вчитель фізики та астрономії,
Луцький педагогічний фаховий коледж
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ПОЕЛЕМЕНТНИЙ ПІДХІД ДО ЗАДАЧ ЯК ЗАПОРУКА ВИСОКОЇ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ

У статті йдеться про можливість використання поелементного підходу до розв'язування фізичних задач на теплообмін. Обґрунтовано, що використання поелементного підходу до розв'язування задач на теплообмін носить узагальнюючий характер та сприяє забезпеченню високої якості знань з фізики в учнів та студентів.

Ключові слова: якість знань з фізики, розв'язування задач, узагальнення знань.

Навчальні програми з фізики [1; 2] ставлять перед загальноосвітніми навчальними закладами важливе загальнодержавне завдання: забезпечення високої якості знань учнів та студентів з фізики. Основним критерієм перевірки якості знань з фізики є вміння студентами (чи учнями) розв'язувати задачі з предмету.

Під час навчання розв'язуванню задач важко організувати групу студентів так, щоб кожний працював з максимальним зусиллям у встановлені межі часу. Власний досвід показує, що ефективним прийомом розв'язування задач є використання поелементного підходу до задач одного класу, тобто задач, які підібрані так, що кожна наступна задача включає в себе складові елементи попередньої і є складнішою. Сказане можна проілюструвати серією задач з термодинаміки, для якої характерним є те, що в задачах плавно змінюються фізичні ситуації.

Задача 1. Скільки необхідно енергії, щоб нагріти алюмінієвий стакан масою 140 г від 20 до 80°C ?

Розв'язок. $Q = cm(t_2^0 - t_1^0)$.

Задача 2. Яка енергія необхідна, щоб нагріти алюмінієвий калориметр масою 140 г, в якому міститься 200 г води від 20 до 80°C ?

Розв'язок. $Q = Q_1 + Q_2 = c_1 m_1 (t_2^0 - t_1^0) + c_2 \rho V (t_2^0 - t_1^0)$.

Задача 3. В алюмінієвий калориметр масою 140 г, температура якого 20°C, влили 200 г води, температура якої 100°C. Визначити кінцеву температуру калориметра з водою.

Розв'язок. $Q_2 = Q_1$, або:

$c_2 m_2 (t_2^0 - \theta^0) = c_1 m_1 (\theta^0 - t_1^0)$. Звідки:

$$\theta^0 = \frac{c_1 m_1 t_1^0 + c_2 m_2 t_2^0}{c_1 m_1 + c_2 m_2}$$
.

Задача 4. В алюмінієвий калориметр масою 140 г, що містить 200 г води при температурі 10°C, опущено металеве тіло, масою 180 г, нагріте до температури 100°C. Кінцева температура, яка встановилась у калориметрі 21,5°C. Визначити питому теплоємність досліджуваного тіла.

Розв'язок. $Q_3 = Q_1 + Q_2$, або:

$c_3 m_3 (t_3^0 - \theta^0) = c_1 m_1 (\theta^0 - t_1^0) + c_2 m_2 (\theta^0 - t_1^0)$. Звідки:

$$c_3 = \frac{c_1 m_1 (\theta^0 - t_1^0) + c_2 m_2 (\theta^0 - t_1^0)}{m_3 (t_3^0 - \theta^0)}$$
.

Задача 5. Яка кількість води перетвориться в пару, коли в алюмінієвий стакан, масою 140 г і температурою 20°C, який містить 150 г води, опустити стальне тіло, нагріте до 300°C. Маса гарячого тіла 50 г ?

Розв'язок.

$c_3 m_3 (t_3^0 - t_k^0) = c_1 m_1 (t_k^0 - t_1^0) + c_2 m_2 (t_k^0 - t_1^0) + m_4 L$,

звідки: $m_4 = \frac{1}{L} [c_3 m_3 (t_3^0 - t_k^0) - c_1 m_1 (t_k^0 - t_1^0) - c_2 m_2 (t_k^0 - t_1^0)]$.

Задача 6. У мідній посудині масою 400 г знаходиться 500 г води та 200 г льоду при температурі 0°C. Яка встановиться температура після впуску у воду 90 г водяної пари, температура якої 100°C ?

Розв'язок.

$m_4 L + c_4 m_4 (t_k^0 - \theta^0) = c_1 m_1 (\theta^0 - t_1^0) + c_2 m_2 (\theta^0 - t_1^0) + m_3 \lambda + c_3 m_3 (\theta^0 - t_1^0)$.

Остаточню:

$$\theta^0 = \frac{m_4 L + c_4 m_4 t_k^0 + c_1 m_1 t_1^0 + c_2 m_2 t_1^0 - m_3 \lambda + c_3 m_3 t_1^0}{c_4 m_4 - c_1 m_1 - c_2 m_2 - c_3 m_3}$$
.

Задача 7. Яка кількість води перетвориться в пару, коли в посудину, яка містить 5 кг води при температурі 20°C, влили 0,1 кг розплавленого свинцю при температурі плавлення ? Посудина алюмінієва, її маса рівна 0,5 кг. Втратами тепла знехтувати.

Розв'язок.

$c_3 m_3 (t_{пл}^0 - t_k^0) + m_3 \lambda = c_1 m_1 (t_k^0 - t_1^0) + c_2 m_2 (t_k^0 - t_1^0) + m_4 L$, звідки:

$$m_4 = \frac{1}{L} [c_3 m_3 (t_{пл}^0 - t_l^0) + m_3 \lambda - c_1 m_1 (t_k^0 - t_1^0) - c_2 m_2 (t_k^0 - t_1^0)].$$

Методичні підходи до поелементного підходу до розв'язування задач можуть бути наступні.

1. Пропонована серія задач з розв'язками пропонується студентам як домашнє завдання, в процесі якого вони мають встановити які елементи кожної задачі включають процеси попередньої і який фізичний зміст кожного елемента. Помічено, що таке завдання підвищує інтерес студентів до задач, набуті знання носять більш узагальнюючий характер і, відповідно, зростає якість раніше засвоєних знань.

2. Студентам пропонується ця ж серія задач з розв'язками, а завдання ставиться таке: «В основі кожної задачі лежить закон збереження енергії. Потрібно схематично зобразити джерела тепла та споживачів теплової енергії». Як приклад:

Джерела тепла **—————>** **Споживачі тепла**

За такого підходу студенти до кожної задачі запропонують власні схеми.

До задачі 1: Джерело тепла **—————>** Калориметр

До задачі 2: Джерело тепла **—————>** Калориметр + Холодна вода

До задачі 3: Гаряча вода **—————>** Холодна вода

До задачі 4: Гаряче тіло **—————>** Холодна вода + Калориметр

До задачі 5:

Гаряче тіло **—————>** Калориметр + Холодна вода + Утворення пари

До задачі 6:

Конденсація пари + Гаряча вода **—————>** Холодна вода-1 + Плавлення + Холодна вода - 2 + Калориметр

До задачі 7:

Кристалізація свинцю + Гарячий свинець **—————>** Калориметр + Холодна вода + Утворення пари

Характерним для наведеного підходу є те, що основна увага студентів приділяється як виділенню структурних елементів задачі, так і глибокому розумінню їх фізичної суті. Це позитивно відбивається на якості фізичних знань.

Список використаних джерел

1. Фізика. 7–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки від 07 червня 2017 р. № 804). URL: <https://ru.osvita.ua/school/program-5-9/56124/>.
2. Навчальні програми з фізики й астрономії для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту та профільний рівень) (Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки від 23 жовтня 2017 р. № 1407). URL: <https://osvita.ua/school/program-10-11/58913/>.
3. Божинова Ф.Я., Ненашев І.Ю., Кірюхін М.М. Фізика. 8 клас: підручник для загальноосвіт.навч.закл.Харків: Ранок, 2009. 256с.
4. Бар'яхтар В.Г., Довгий С.О., Божинова Ф.Я. Фізика. 10 клас (рівень стандарту): підручник для загальноосвіт.навч.закладів. Харків: Ранок, 2018. 269 с.
5. Карпуніна О.О., Божинова Ф.Я., Хардіков В.В. Фізика. 10 клас (академічний рівень): збірник задач. Харків:Ранок, 2011. 288с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836528>

Галина Давидюк,
*викладач хімії КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Олена Трач,
*викладач географії, «Луцький педагогічний фаховий коледж»
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

КЕЙС-МЕТОД ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Професійно-педагогічна підготовка вчителів, які вмітимуть поєднати теоретичну підготовку і практичне вміння – це основне завдання педагогічного закладу.

Особливо актуальним у системі методів навчання постають розвиток пізнавального потенціалу особистості, вдосконалення творчих здібностей здобувачів освіти.

Тому завдання викладачів - активізувати студентів на пошук різних підходів, а також допомогти їм зорієнтуватися в проблемних завданнях.

Саме навчання за кейс-методом засноване на вирішенні конкретних проблемних ситуацій. Кейси занурюють студентів у проблему, змушують шукати рішення конкретного завдання.

Використання методу можливе при вивченні будь-якого предмету, але перевагу мають ті, де не передбачається однозначної відповіді, а допускається кілька концепцій.

Результатом застосування методу повинні стати не тільки знання, а й навички професійної діяльності.

Кейс-навчання набирає популярність як сучасна технологія навчання у закладах вищої освіти при підготовці майбутніх вчителів.

Р. Романюк описує приклади застосування кейс-технології при підготовці вчителів біології [З.с.229-237]. Роботи І. Осадченка містять дидактичні аспекти та методику формування кейсів у майбутніх вчителів початкової школи [1, с.58-69].

Потреба у запровадженні технології кейс-навчання зумовлена формуванням компетентностей, умінь і навичок розумової і практичної діяльності, на розвиток здатності до навчання протягом життя. адже сьогодні фахівець повинен критично мислити, вибирати оптимальне рішення в різних ситуаціях.

Суть технології полягає у використанні конкретних ситуацій (випадків, історій), тексти яких називаються «кейсом» для спільного аналізу, обговорення та вироблення рішень.

Кейс – це валіза для зберігання різних паперових матеріалів. З методичної точки зору – кейс – це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис ситуації, запозиченої з реального життя. тому він має відображати реальну життєву ситуацію, містити проблему, приховані завдання та протиріччя.

Кейс-технологія зародилася в Гарвардській школі. У світовій освітній практиці поширилася з 1970р.

Засвоєння знань і формування умінь при застосуванні кейс-методу полягає в тому, що студенти самостійно шукають відповіді на вирішення логічного завдання. Для цього вони опрацьовують відповідний теоретичний матеріал, розв'язують

завдання. Таким чином, відбувається творче оволодіння знаннями, навичками, вміннями.

Робота в режимі кейс-методу передбачає групову діяльність. Працюючи в команді малими групами, студенти вчать один в одного. Мета такої роботи полягає в тому, щоб спільними зусиллями проаналізувати ситуацію і виробити правильне практичне рішення. Презентація відбувається уже перед всією аудиторією. Викладач у цій ситуації виступає в ролі модератора, щоб регулювати хід дискусії.

Найчастіше цей метод використовуємо на заняттях хімії, щоб дозволити викладачу знайти і використати такі проблеми і ситуації, які пов'язані з хімічними речовинами і хімічними процесами.

Наприклад, при вивченні теми « Неорганічні речовини та їх властивості. Хлор в житті людини» пропонуємо такий кейс.

В Японії в університеті Сітзуоки було проведено дослідження. Вчені виявили, що природні органічні речовини вступають в реакцію з хлорованою водою з-під крана і утворюють сполуки, які можуть служити причиною появи раку. Такі сполуки вони назвали МХ (мутаген ікс).

Завдання

1. Запропонуйте способи зменшення отруйного впливу хлору у питній воді на організм людини.

2. Розрахуйте, скільки хлорованої води людина може використати протягом дня і на які потреби

3. Які органи людини найбільше страждають від впливу хлору.

4. Як захиститись від дії хімічної атаки, коли чуєте запах хлору?

Інтернет-ресурс дозволяє знайти якісний матеріал як для складання кейсів, так і пошуку інформації для розв'язання завдань.

Проте складання кейсу викладачем потребує досвіду у проведенні дискусії та аналізу рейсової ситуації. Також викладач повинен підготувати студентів до формування навичок самостійної роботи.

Кейси класифікують:

- навчальні;
- практичні;
- науково-дослідні.

Кейси бувають таких типів:

- кейс-випадок;
- кейс-вправа;
- кейс-ситуація.

Ціль кейсу:

- пошук ключових проблем запропонованого завдання;
- пошук інформації для розв'язання завдання;
- вибір найкращого рішення і складання плану дій;
- пошук альтернативних шляхів розв'язання завдань.

Етапи роботи з кейсом для викладача:

- створення кейсу і запитань до його аналізу;
- підбір методичного забезпечення для роботи з кейсом; - об'єднання студентів в групи (4-5);
- ознайомлення студентів з матеріалом кейсу;
- постановка мети та конкретизація завдань для студентів;
- викладач в ролі модератора, який регулює хід дискусії;
- підбиття підсумків, оцінювання.

Вимоги до змісту кейсу повинні бути правдивими, за тематикою пов'язані з матеріалами, що вивчаються; мають передбачати розгляд проблем, з якими стикаються люди в конкретних умовах.

Кейси повинні бути цікаві для студентів з важливими для них питаннями. Вони повинні вдосконалити практичні навички, спрямувати їх на пошук відповідних шляхів.

Отже, кейс-навчання можна вважати діловою грою, що поєднує професійну діяльність з ігровою; синтезом проблемного і проектного навчання з інформаційним пакетом. Кейс-навчання легко поєднується із класичними методиками. Н. Осіна наводить приклади моделювання мозкового штурму, проблемного навчання та інших методик інтегрованих у кейс-навчання [2].

Цінність запровадження кейс-методу полягає в тому, що одночасно відображає не тільки практичну проблему, але і активізує до пошуку знань, а також вдало поєднує навчальну, пізнавальну і виховну діяльність здобувачів освіти.

Впровадження кейс-методу на заняттях дозволяє на практиці реалізувати компетенції та збагачує зміст дисципліни.

Список використаних джерел

1. Осадченко І. Дидактичні вимоги та методика формулювання кейсів у контексті підготовки майбутніх вчителів початкової школи. Наукові записки КДПІ. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: КДПІ. 2012. Вип. 107. Ч. 2. с. 58-69.
2. Осіна Н.А. Кейс-метод як спосіб формування життєвих компетентностей учнів: Запоріжжя, 2018. URL : <http://naurok.com.ua/Keys-metod-yak-sposib-formuyanna-zhittєvih-kompetentnosteu-uchniv-13118.html> (дата звернення: 17.05.2021).
3. Романюк Р.К. Підготовка вчителя біології профільної школи: теорія і практика: монографія. Житомир: ПП «Євро-Волинь», 2021. 424 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836538>

Олександр Митчик

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
в.о. завідувача кафедри теорії та методики фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

НАСТІЛЬНИЙ ТЕНІС ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Ключові слова: настільний теніс, фізичне виховання, студенти, фізичний стан, мотивація, інтерес.

Настільний теніс є одним із самих захоплюючих видів спорту, який сприяє розвитку фізичних якостей, підвищення інтересу до занять фізичними вправами, покращенню самопочуття та настрою. Особи, які регулярно займаються настільним тенісом, зберігають фізичну та психологічну працездатність до похилого віку. Простота технічних дій та доступність дають можливість займатись настільним тенісом людям будь-якого віку та статі, використовуючи для цього найпростіший спортивний інвентар. Видовищність, ефективний вплив на організм зумовили включення цього виду спорту в систему фізичного виховання в школах, середніх і вищих навчальних закладах.

Аналіз статистичних даних медичних обстежень засвідчує значне збільшення кількості студентів, які мають різні проблеми зі здоров'ям [2; 3]. Однією з причин такого становища є гіпокінезія у студентської молоді, відсутність у більшості з них

можливості регулярно займатися різними формами фізичної культури та спорту в період інтенсивного росту і розвитку організму.

Гук Г. [4] вказує на те, що метою фізичного виховання студентів закладів вищої освіти є формування фізичної культури особистості і здатності спрямованого використання різноманітних засобів фізичної культури, спорту і туризму для збереження і зміцнення здоров'я, психофізичної підготовки і самопідготовки до майбутньої професійної діяльності.

Марусін В. Ю. вважає, що однією з основних проблем в організації освітнього процесу студенток є створення мотивації до занять фізичною культурою. Цю проблему можна вирішити організацією навчальних занять з фізичного виховання на основі різних видів спорту та систем фізичних вправ, враховуючи індивідуальність студентів та їх інтереси [6]. При такій формі організації занять інтерес до дисципліни фізична культура зростає, студентки стають активними учасниками освітнього процесу, підвищується ефективність занять. При організації навчальних занять на основі різних видів спорту особливе положення займає настільний теніс. Його перевага в тому, що для організації навчальних занять не потрібно великих спортивних споруд, дорогого обладнання та інвентарю.

Фізичне виховання студенток, що навчаються за програмою загальної фізичної підготовки, має цілу низку недоліків, які заважають реалізації їх фізичного розвитку. Один з головних недоліків – відсутність стимулу для оволодіння вміннями виконувати вправи, що здаються студенткам мало значущими. З огляду на це, Г. Гук вважає, що проведення навчальних занять з фізичного виховання на основі спеціалізації за видами спорту є найбільш прогресивною. Студентська молодь є особливою соціальною групою у віці розквіту творчих сил, розумового і фізичного потенціалу. Це майбутні вчителі та викладачі, які понесуть культуру в освітнє середовище [4].

Студентки тоді стають активними учасницями освітнього процесу, підвищується ефективність занять, коли ігрові вправи приносять їм максимальне задоволення. Настільний теніс – це спорт і розвага. Гра в настільний теніс рекомендується при порушенні дихання, пошкодженні опорно-рухового апарату та інших захворюваннях. Стеження за польотом м'яча – прекрасна гімнастика для очей. Комісія Юнеско назвала настільний теніс найбільш перспективним видом спорту. Але задоволення від гри буде тим більше, чим сильніше і точніше будуть удари, гарнішими рухи при раціональному оволодінні технікою і тактикою гри [3].

Науковими дослідженнями доведено [5; 6; 8; 9], що настільний теніс дозволяє розвивати і вдосконалювати фізичні якості, допомагає формувати такі якості, як стійкість уваги, оперативність мислення, обсяг та периферія зору, рухова пам'ять, проста та складна реакції, реакції на об'єкт, який рухається. Спостерігається позитивний вплив занять на становленні психіки, формування морально-вольових якостей, розширення інтелекту та ерудиції [2; 3]. Водночас, фахівці О.А. Авербах і В.А. Сенкевич [1] вважають, що в процесі гри у настільний теніс більша частина часу відбувається у несподівано виникаючих ситуаціях, які вимагають прояву винахідливості, здатності до концентрації і перемикання уваги, просторової, динамічної точності рухів і їх біомеханічної раціоналізації. Тому у процесі фізичної підготовки студентів розвиваються такі якості як увага, спритність, координаційні здібності. На думку багатьох авторів, гра в настільний теніс ставить гравцям низку суттєвих вимог, які характеризують взаємозв'язок мотивації досягнення з діловою мотивацією, безпосередньо поєднують вольові якості з мотивами діяльності – схильність до суперництва, орієнтованість на успіх з високою самооцінкою зумовлені тим, що реалізація принципу активної гри як визначальна риса ефективності тенісиста робить необхідним високий рівень змагальності [8; 9]. Розроблено

та теоретично обґрунтовано програму фізичного виховання студентів технічних ЗВО на основі навчання гри в настільний теніс [2].

Постійне спостереження за польотом м'яча сприяє розвитку зору, розширенню поля зору та поліпшення здатності сприймати навіть незначну інформацію на периферії цього поля, оскільки постійна зміна фокусної відстані між м'ячем та оком тренує очні м'язи. Це своєрідна гімнастика для очей. На заняттях, спрямованих на оздоровче тренування, велику увагу приділяють контролю маси тіла, тому рекомендують визначати об'єм жирової маси за сумою шкірно-жирових складок.

Настільний теніс – масовий захоплюючий та видовищний вид спорту, одна з найбільш популярних ігор серед різних категорій населення. Міжнародна федерація настільного тенісу (МФНТ) є однією з представницьких міжнародних спортивних об'єднань і включає більше 130 країн світу. Поширення тенісу пов'язане з тим, що він доступний, упродовж занять легко дозувати фізичні навантаження залежно від віку, фізичного розвитку і стану здоров'я. Як вказують спеціалісти з настільного тенісу, диференційований підхід – це важлива умова його популярності [3; 7].

Список використаних джерел

1. Авербах О.А. Вплив занять із настільного тенісу на розвиток фізичних якостей студентів / О.А. Авербах, В.А. Сенкевич. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія №15.* «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт: зб. наук. пр. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2016. Випуск 3К2(71)16. С. 7–9.
2. Алексєєв О.О., Райтаровська І.В. Педагогічні принципи викладання настільного тенісу у ВНЗ. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини.* 2017. Вип. 9. С. 43–51.
3. Гончар Г., Пензай С., Семенов А. Настільний теніс як ефективний засіб профілактико-оздоровчих занять викладачів закладів вищої освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету.* Вип. 4, 2019. С. 22-32.
4. Гук Г. Розвиток спеціалізації настільний теніс у ЛДУФК (на прикладі науково-методичного забезпечення). *Фізична культура, спорт та здоров'я: матеріали III Всеукр. студент. наук. інтернет-конф.* Харків, 8–9 грудня 2016 р. С. 18–20.
5. Захаріна Є.А., Глоба Т.А. Переваги використання настільного тенісу у секційній роботі студентів з фізичного виховання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) :* зб. наук. праць, 2018. Вип. 3К (97). С. 224–228.
6. Марусін В. Ю. Настільний теніс для всіх / Марусін В. Ю. Київ : Здоров'я, 1991. 112 с.
7. Митюк О. Р. Аналіз розвитку та проведення змагань з тенісу настільного в СК-ЛІРСII / Митюк О. Р., Каратник І. В. Матер. наук.- практик. конф. студ. та мол. вчених. Одеса, 2013. С. 71–72.
8. Чехівська Ю.С. Настільний теніс як засіб фізичного виховання для занять студентів спеціальної медичної групи. *Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету. Young Scientist.* No 3 (67), March, 2019. С. 259-262.
9. Grinko V. M., Kudelko V. E., Hlotov Y. O. (2017). Training of students' special endurance in ping pong sport circles. *Physical education of students,* no. 2, pp. 52–60. doi: 10.15561/20755279.2017.0201.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836590>

Тетяна Смокович,
*викладач циклової комісії фортепіано,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Віта Зиско,
*викладач кафедри музичного мистецтва,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНО-ВИКОНАВСЬКІ ЗАСАДИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Ключові слова: виконавська майстерність, музичне мистецтво, музично-інструментальна підготовка, фахові компетентності, музично-педагогічна освіта.

Сучасна педагогіка актуалізує проблему підготовки висококваліфікованого вчителя нової української школи. Конкурентоспроможність майбутніх вчителів музично-педагогічної освіти визначається низкою психолого-педагогічних завдань і набутих компетентностей. Формування творчої особистості студента на заняттях фортепіано є одним із важливих чинників освітнього процесу. Проблема розвитку інтерпретаційно-виконавської майстерності посідає вагомe місце у фортепіанній підготовці.

Розвиток творчого мислення, індивідуальних здібностей, набуття нових навичок виконання різножанрових інструментальних творів вимагає вдосконалення інтерпретаторської майстерності.

В галузі музично-педагогічної освіти особливої актуальності набувають питання розкриття творчого потенціалу здобувачів освіти, духовно розвиненої особистості вчителя музичного мистецтва. Висловлені позиції екстраполюються на процес музично-інструментальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів, результатом якого є формування високого рівня виконавської культури.

Аналіз сучасних науково-педагогічних досліджень (О. Андрейко, Л. Гусейнова, Н. Згурська) свідчить про актуальність проблеми формування виконавської культури студентів музично-педагогічного спрямування. Водночас існує чимало досліджень, які безпосередньо чи опосередковано розкривають феномен українського фортепіанного мистецтва з позиції мистецтвознавства (Ж. Дедусенко, Н. Зимогляд, Н. Кашкадамова, Л. Кияновська, Л. Корній, Н. Ревенко, В. Шульгіна та інші) та педагогіки (Н. Гуральник, Т. Завадська, З. Йовенко, О. Реброва та інші).

Підтримуємо думку О. Андрейко, що виконавська культура є особистісним інтегровано динамічним утворенням, що виражає здатність до пізнавальної, оцінно-інтерпретаторської, творчої і комунікативної діяльності в галузі мистецтва, охоплюючи системну сукупність індивідуально-особистісних властивостей та художньо-перетворювальних й технологічних умінь, спрямованих на організацію індивідуалізованого й разом з тим соціально обґрунтованого тлумачення художніх образів, їх трансляцію у суспільному середовищі [1].

Л. Гусейнова акцентує, що художня інтерпретація музичного твору передбачає створення власної виконавської концепції розкриття авторського задуму музичного твору. [2]. А це потребує пошуку засобів її втілення. На важливості інтерпретаційної діяльності у виконавській культурі робить акцент Н. Згурська. [3]. Дослідниця

висловлює думку, що музично-виконавська культура, віддзеркалює особистість інтерпретатора та є мірою його духовного і професійного розвитку.

Відомими творчими особистостями, з іменами яких пов'язаний розвиток української фортепіанної педагогіки є В. Барвінський, Г. Беклемішев, П. Луценко, Г. Нейгауз, В. Пухальський, М. Тутковський, А. Янкелевич та багато інших. На підставі вивчення досвіду видатних українських піаністів-педагогів, вважаємо, що українська фортепіанна педагогіка сформувалася як освітньо-виховна система підготовки піаністів до виконавської, педагогічної й просвітницької діяльності. Пройшовши шлях становлення, розвитку й кристалізації на основі методичних принципів педагогів-музикантів, що виокремили основні пріоритети: технічний, інтелектуальний, індивідуально-творчий розвиток особистості на національних засадах.

Із власного педагогічного досвіду можемо констатувати, що процес становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає формування інтерпретаційно-виконавських навичок. Творча ініціатива студента виявляється у пошуку виконавських прийомів.

Музично-інструментальний потенціал виявляється у технічній підготовці та у пошуці емоційного відгуку, здатності до виразного виконання. Майбутньому педагогу музично-педагогічної освіти важливий пошук методів розкриття творчого потенціалу особистості, уміння зацікавити учнів-слухачів власним виконанням музичного твору.

Слід виокремити основні компоненти розвитку інтерпретаційних навичок:

1. Технічні навички – досконале володіння різними видами фактури, виконавськими прийомами.
2. Творчо-аналітичні – здатність до аналізу образів, високохудожньої інтерпретації твору, крізь призму вираження власних емоцій і переживань.
3. Педагогічні – здатність формувати у учнів інтерес до музики та розвивати музичні здібності.

На формування виконавського інтелекту майбутніх фахівців мають вплив усі аспекти музично-інструментальної підготовки: індивідуальні заняття, колективні прослуховування та концерти. Поруч із технічними навичками необхідними є музично-історичні знання, орієнтація у стилях, епохах, стильових особливостях.

У процесі фахової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва варто звернути увагу на такі методичні підходи:

1. Індивідуалізація навчання – адаптація освітнього процесу до індивідуальних потреб студента.
2. Розширення музичного світогляду – поглиблення фахових знань з метою орієнтації у різних музичних стилях та жанрах.
3. Творчий підхід до виконання – створення власної інтерпретації, принцип стимулювання творчого самовираження у процесі відтворення художнього образу твору.

Нами визначено, що рівень інтерпретаційно-виконавської майстерності – це інтегрована особистісна властивість, що включає високий рівень оволодіння фаховими знаннями та музично-виконавськими вміннями, педагогічними компетентностями, що виявляється в умінні технічно та художньо-переконливо виконати музичний твір. Розкриття художнього задуму композитора творчо трансформується через сферу почуттів виконавця, будуючи довершений образ в уяві слухачів.

Отже, інтерпретаційно-виконавські навички майбутніх вчителів музичного мистецтва є специфічним засобом формування виконавської культури, розвитку творчої особистості. Систематичний розвиток музичних здібностей, виконавської майстерності, творчого інтелекту є важливим чинником фахової підготовки здобувачів

освіти. Процес формування виконавських та творчих навичок майбутніх фахівців музично-педагогічної освіти- це активний творчий процес, підпорядкований загальним завданням музично-педагогічної освіти.

Список використаних джерел

1. Андрейко О. І. Виконавська культура скрипаля : [монографія] / О. І. Андрейко. Львів: Галицька видавнича спілка, 2013. – 298 с.
2. Гусейнова Л. В. Формування готовності майбутніх учителів музики до інструментально-виконавської діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика музичного навчання» / Л. В. Гусейнова. Ніжин, 2005. 20 с.
3. Згурська Н. М. Формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання». Київ, 2001. 20 с.
4. Михалюк А. М. Формування виконавської культури майбутніх учителів музики засобами українського фортепіанного мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / А. М. Михалюк. Київ, 2014. 20 с.
5. Побережна Л. Л. Розвиток естетичної культури студентів музично-педагогічних факультетів засобами української музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» Київ, 2001. 20 с.

РОЗДІЛ 6
ОСВІТНЄ ЛІДЕРСТВО ПІД ЧАС КРИЗИ:
ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ, ЦІННОСТІ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836598>

Petro Boychuk,

Candidate of Pedagogy, Associate Professor,
Rector, Municipal Higher Educational Institution «Lutsk Pedagogical College»
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

**FUTURE MANAGERS' OF EDUCATIONAL ORGANIZATIONS PROFESSIONAL
TRAINING TO THE MAINTAINING EFFECTIVE EXPENDITURE MANAGEMENT**

Key words: educational institution management, manager of educational organization, education financing, budget financing, expenditure management.

Today, our country is undergoing a radical reform of the education system. The new school of the 21st century should provide education for life, develop children's individual abilities and shape personality. Under such conditions, the determinant is a competency-based approach in building a new content of education and training of Ukrainian schoolchildren. In this regard, the problem of training modern education managers to manage a general secondary education institution in conditions of market competition is becoming more and more urgent. The urgency of considering the issue of increasing the professional competence of education managers is explained by the need to resolve the contradiction that has arisen between modern requirements for the professional activity of an education manager as a holistic personality, a subject of the educational process capable of self-development, construction and implementation of humanistic pedagogical systems and technologies, and the real level of his professional competence in solving educational tasks and making management decisions. It is education managers who should become the driving force for the revival and creation of a qualitatively new national education [Sayuk].

It should be noted that it is quite important to determine the importance of increasing the managerial and financial education of heads of educational organizations under conditions of decentralization and the ability to effectively distribute expenses. Given the political and socio-economic changes in Ukraine, efforts aimed at increasing financial literacy and developing the psychological and pedagogical competence of future managers in the educational sphere are appropriate and urgent.

The need to increase the amount of budget funds invested in the development of education is caused by the tasks of increasing the efficiency and competitiveness of the economy, structural changes in the employment sector, which determine the constant need for improving the qualifications and training of personnel, and increasing their professional mobility. It is financial investments in education that are recognized as one of the most important investments in human capital [Voloshyn].

The main tasks of a manager at any level and in any educational organization are: determining the goal of management, stimulating activities, communication at all levels, as well as continuous control and reporting.

Developing an effective cost management system is an important task for managers of educational institutions. Accordingly, the creation of an effective cost management system involves systematic monitoring of actual expenses and their behavior under the influence of

both internal and external factors, making decisions on improving the structure of expenses and their management [Voloshyn].

The effective distribution and size of expenses is the main factor for assessing the effectiveness of the institution's activities, and also significantly affects the formation of the financial result of the educational institution.

The development of national education systems is determined by socio-economic factors and political conditions specific to each country, which have their own trajectory and life cycle of existence. It is quite popular to believe that higher education expenditures are investments with a long-term economic effect [Kovernik]. The sphere of education for successful functioning requires provision of sufficient financial resources. Education finance is a system of monetary relations regarding the formation, distribution and use of various financial resources or funds of funds. As a result of the implementation of these relations in educational activities, various funds of financial resources are formed, the purpose of which is to ensure the effective functioning of educational institutions [Kyrychenko].

Of course, budgetary institutions and organizations have their own revenues (special fund), received in the established manner as a fee for the provision of services, performance of works, etc., in accordance with their functional powers.

The funds of the special fund are used to carry out activities related to the performance of basic functions that are not provided (or partially provided) by the expenditures of the general fund. However, today's realities emphasize that in order for state institutions and organizations to achieve a significant economic effect in terms of using general and special funds, the issue of expenditure management is particularly important. It is their volume and composition that affect the functioning of such enterprises, which in turn must ensure the level of development and education of the state.

Management involves the performance of such functions as planning, organization, coordination, motivation, control and others, which provides conditions for productive and effective work of employees employed in the organization and obtaining results that would correspond to the set goals. Along with this, it is worth emphasizing that the orientation of the managerial activity of the head of a general secondary education institution is pedagogical in its essence, because even when the head solves economic or financial tasks, he does so in order to achieve the ultimate pedagogical goal.

To ensure effective management, it is necessary to organize the management of expenses in various aspects, in particular: by technologies (conventional, intensive, etc.), centers of responsibility, types of products, by responsible persons, which allows comprehensively analyzing the level of expenses and determining their compliance with established norms and on this basis developing one's own expense management policy, applying effective methods and mechanisms at all levels of management. In modern conditions, the process of expense management is conditioned by the economic and financial independence of organizations. Economic independence consists in the ability to choose organizational activities, and accordingly, the responsibility of managers for the decisions made increases significantly. The effectiveness of the functioning of an educational institution largely depends on the rational use of all types of resources, which necessitates the need for a gradual transition to a unified expense management system.

References

1. Voloshyn, M. (2010). Rol derzhavy u zrostanni vydatkiv na rozvytok liudskoho kapitalu [The role of the state in increasing expenditures on human capital development]. Ekonomichnyi visnyk universytetu : zbirnyk naukovykh prats uchenykh ta aspirantiv DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichnyi

universytet imeni Hryhoriia Skovorody». № 14. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2010_14/Voloshin.pdf (Last accessed: 10.04.2022). [in Ukrainian]

2. Reporting materials of the CEDOS Analytical Center. Electronic resource. Access mode: <https://cedos.org.ua/researches/detsentralizatsiia/> (Access date: 12.04.2022). [in Ukrainian]

3. Kyrychenko, O. (2008). *Ekonomika osvity Ukrainy: problemy ta perspektyvy reformuvannia* [Economics of education in Ukraine: problems and prospects for reform]. *Ekonomika osvity*. S. 46–51. [in Ukrainian]

4. Kovernik, N. V. (2014). *Osoblyvosti planuvannia i finansuvannia vydatkiv biudzhetu na osvitu* [Features of planning and financing of budget expenditures on education]. *Molodyi vchenyi : nauk. zhurnal. Kherson : Helvetyka*, № 11 (38). S. 614–618. [in Ukrainian]

5. Order of the Ministry of Economy of Ukraine of September 17, 2021 № 568-21 «On approval of the professional standard «Head (director) of general secondary education institution». Electronic resource. Access mode: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf> (access date: 10.04.2022). [in Ukrainian]

6. Saiuk, V. I. (2015). *Pedahohichni umovy rozvytku profesiinoi kompetentnosti menedzheriv osvity v instytuti pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity* [Pedagogical conditions for the development of professional competence of education managers at the Institute of Postgraduate Pedagogical Education]. *Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii «Naukovi pidkhody v upravlinni navchalnymy zakladamy»*. S. 410-416. [in Ukrainian]

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836608>

Małgorzata Tatała

Associate Professor, Institute of Psychology,
the John Paul II Catholic University of Lublin, Poland

PROFESSIONAL BURNOUT AMONG DOCTORS, NURSES AND PARAMEDICS

Abstract

The purpose of the presented master's thesis was to analyze the differences in levels of burnout in doctors, nurses and paramedics. The study was based on Christina Maslach's theory of occupational burnout. The Maslach Burnout Inventory (MBI) questionnaire was used, which measures three dimensions of burnout: depersonalization, personal accomplishment and emotional exhaustion.

A total of 181 participants, 71 men and 110 women, working in hospitals, clinics, emergency stations and other health care facilities were examined.

The results showed that doctors, nurses and paramedics did not differ in terms of emotional exhaustion. On the other hand, statistically significant differences were found between doctors, nurses and paramedics in the levels of the other variables: depersonalization and reduced sense for personal accomplishment.

The presented study contributes to the existing knowledge on professional burnout in groups at particular risk of developing it, namely doctors, nurses and paramedics.

Keywords: burnout, doctors, nurses, paramedics

Wprowadzenie

Wypalenie zawodowe dotyka pracowników, którym stawia się wysokie wymagania, m.in. w zakresie umiejętności uważnego słuchania i komunikacji, zdolności do empatii, okazywania zainteresowania, wspierania i świadczenia pomocy w rozwiązywaniu problemów innych ludzi. Do grupy szczególnego ryzyka należą lekarze, pielęgniarki oraz ratownicy medyczni, o których traktuje to wystąpienie.

W koncepcji Maslach i in. (2001), które stanowi podłoże teoretyczne prezentowanych badań, występują trzy wymiary wypalenia zawodowego: emocjonalne wyczerpanie, depersonalizacja i obniżone zadowolenie z osiągnięć, które często skutkuje spadkiem zaangażowania w wykonywaną pracę.

Wyczerpanie emocjonalne wyraża się przeciążeniem emocjonalnym i znacznym zmniejszeniem posiadanych zasobów energetycznych na skutek ciągłych kontaktów z innymi ludźmi. Jednostka jest permanentnie zmęczona, brak jej zapału do działania. Występuje drażliwość oraz impulsywność oraz utrata bliskich relacji. Wyczerpany pracownik zazwyczaj nie posiada energii do wykonywania swoich obowiązków w pracy.

Depersonalizacja oznacza obojętne, negatywne a czasem bezduszne reagowanie na innych ludzi, którzy są odbiorcami pomocy danej osoby czy usług przez nią świadczonych. Przejawem depersonalizacji często bywa cynizm, dystans oraz niezwracanie uwagi na problemy osób potrzebujących.

Obniżenie własnych dokonań zawodowych polega na radykalnym spadku poczucia własnych kompetencji, utracie przeświadczenia o możliwości odnoszenia sukcesów w pracy oraz zaniżeniu samooceny. Pracownicy odnoszą wrażenie, że ich aktywność zawodowa nie jest efektywna a oni nie posiadają predyspozycji do podejmowania ról zawodowych. Innymi słowy, za przejawy wypalenia zawodowego można uznać kierowanie się obniżonymi wartościami moralnymi, przesadny dystans wobec problemów, brak troski o drugą osobę, obniżony poziom aktywności.

Metoda

W prezentowanych badaniach postawiono trzy hipotezy:

- H1: Lekarze, pielęgniarki i ratownicy medyczni różnią się między sobą w zakresie wyczerpania emocjonalnego.
- H2: Lekarze, pielęgniarki i ratownicy medyczni różnią się między sobą w zakresie depersonalizacji.
- H3: Lekarze, pielęgniarki i ratownicy medyczni różnią się między sobą w zakresie obniżonej satysfakcji z wykonywanej pracy.

Narzędzia

W badaniach wykorzystano kwestionariusz wypalenia zawodowego *Maslach Burnout Inventory* Maslach. Polska wersja kwestionariusza opracowana została przez Pasikowskiego (2011). Kwestionariusz mierzy trzy wymiary wypalenia zawodowego: wyczerpanie emocjonalne, depersonalizację oraz obniżoną satysfakcję zawodową (obniżona satysfakcja z wykonywanej pracy). Skala składa się z 22 twierdzeń podzielonych na trzy, nierówne grupy. Każda z nich dotyczy jednego elementu zespołu wypalenia zawodowego. Podskala wyczerpania emocjonalnego składa się z dziewięciu pozycji, depersonalizacji z pięciu pozycji a podskala obniżonej satysfakcji z wykonywanej pracy z ośmiu pozycji (Pasikowski, 2011).

Osoby badane

Zbadano 181 osób, w tym lekarze stanowili 34% osób ($n = 61$ osób), pielęgniarki i ratownicy medyczni odpowiednio po 33% ($n = 60$ i $n = 60$). W badaniu wzięło udział łącznie 71 mężczyzn oraz 110 kobiet. Grupę pielęgniarek stanowiło 60 kobiet, grupa lekarzy liczyła 27 mężczyzn i 34 kobiety a w grupie ratowników medycznych znajdowało się 44 mężczyzn i 16 kobiet. Przebadanych zostało 51 osób w okresie wczesnej dorosłości, 120 w średniej oraz 10 osób w późnej dorosłości. Ponadto 107 osób spośród respondentów pracowało tylko w szpitalu, 31 badanych pracowało tylko w przychodni, 33 osoby zadeklarowały się, że ich miejsce pracy to inna placówka taka jak np. stacja ratownictwa medycznego, sześć osób pracowało zarówno w przychodni jak i w szpitalu, dwie osoby w przychodni, szpitalu oraz innej placówce i kolejne dwie w szpitalu oraz innej placówce. Badanych charakteryzował różny staż pracy. Liczył on od kilku miesięcy do 56 lat. Najmłodsza przebadana osoba miała 24 lata a jej profesją było pielęgniarstwo zaś najstarsza osoba miała 80 lat i była lekarzem.

Procedura badania

Badanie kwestionariuszem MBI miało charakter papierowy. Do szpitali, przychodni oraz stacji ratownictwa medycznego dostarczone zostały kwestionariusze a badani mieli za

zadanie w wolnej chwili je wypełnić. Mieli na to tyle czasu, ile sami na to przeznaczili. Zostali poinformowani o naukowym charakterze prowadzonych badań oraz zapewnieni o pełnej anonimowości w zakresie wykorzystania uzyskanych wyników badań.

Wyniki

W celu wyjaśnienia różnic między badanymi grupami w zakresie postawionych hipotez zostały wykonane obliczenia w programie IBM SPSS. Zastosowano jednoczynnikową analizę wariancji ANOVA, test post hoc Dunnetta T3 w przypadku braku spełnienia warunku jednorodności wariancji oraz test post hoc Tukey'a gdy spełnione zostało założenie jednorodności wariancji. Wyniki analizy zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1

Różnice między grupami w zakresie zmiennej wypalenia zawodowego

	Pielęgniarki (n= 60)		Lekarze (n= 61)		Ratownicy medyczni (n= 60)		F (2;178)	p	ost-hoc	P
	D	ξ	D	ξ	D	ξ				
Wyczerpanie emocjonalne	1.03	1.94	1.13	2.41	3.63	1.66	0.91	0.406		
Depersonalizacja	.72	.29	.26	.06	0.55	.13	.14	.027	0	< R
Brak poczucia osiągnięć	4.82	.85	2.03	.84	7	8.68	.09	.01	9	< > R

M – średnia, SD – odchylenie standardowe, F- statystyka testu analizy wariancji, R - różnica między grupami, n- liczba osób, p – istotność testu F, p<0.05 - istotność statystyczna

Hipoteza pierwsza mówiąca, że lekarze, pielęgniarki i ratownicy medyczni różnią się między sobą w zakresie wyczerpania emocjonalnego nie została potwierdzona. Jednoczynnikowa analiza wariancji ANOVA wykazała brak istotnych statystycznie różnic między badanymi grupami w zakresie zmiennej wyczerpanie emocjonalne ($F(2,178)=0.91$; $p=0.41$).

Hipoteza druga postulowała, że lekarze, pielęgniarki i ratownicy medyczni różnią się między sobą w zakresie depersonalizacji. Jednoczynnikowa analiza wariancji ANOVA wykazała istotne statystycznie różnice między badanymi grupami w zakresie zmiennej depersonalizacja ($F(2,178)=3.14$, $p<0.05$).

Analiza testem post hoc T3 Dunnetta wykazała istotne statystycznie różnice między ratownikami medycznymi a pielęgniarkami ($p<0.05$). Ratownicy medyczni charakteryzują się wyższym nasileniem depersonalizacji ($M=10.55$, $SD=7.13$) w porównaniu z pielęgniarkami ($M=7.72$, $SD=5.29$).

W zakresie porównań między pozostałymi grupami nie zaobserwowano istotnych statystycznie różnic ($p>0.05$).

Weryfikując hipotezę trzecią głoszącą, że lekarze, pielęgniarki i ratownicy medyczni różnią się między sobą w zakresie obniżonej satysfakcji z wykonywanej pracy uzyskano następujące wyniki:

Jednoczynnikowa analiza wariancji ANOVA wykazała istotne statystycznie różnice między badanymi grupami w zakresie zmiennej brak poczucia osiągnięć zawodowych ($F(2,178)=9.01$, $p<0.001$).

Analiza testem post hoc Tukey'a wykazała istotne statystycznie różnice między ratownikami medycznymi a pielęgniarkami ($p<0.001$).

Ratownicy medyczni mają bardziej obniżone poczucie osiągnięć zawodowych ($M=28,68$, $SD=8,09$) w porównaniu z pielęgniarkami ($M=34.82$, $SD=7.8$). Można mówić także o tendencji, jeżeli chodzi o różnice między lekarzami a ratownikami medycznymi w zakresie tej zmiennej ($p=0,055$). Lekarze mają wyższe poczucie osiągnięć zawodowych ($M=32.03$, $SD=7.84$) w porównaniu do ratowników medycznych.

Dyskusja

Spośród postawionych trzech hipotez dwie zostały potwierdzone. Pierwsza postulująca, że pielęgniarki, ratownicy medyczni i lekarze różnią się w zakresie wyczerpania emocjonalnego nie została potwierdzona. Można przypuszczać, że przedstawiciele służby zdrowia w podobny sposób mogą odczuwać elementy składające się na wyczerpanie emocjonalne, ze względu na to, że nieustannie poświęcają swój czas i energię na pomoc drugiemu człowiekowi. Praca ich bowiem nie kończy się wraz z opuszczeniem budynku, w którym są zatrudnieni. Tucholska (2009) podaje, iż wyczerpanie emocjonalne wiąże się z ogólnym zmęczeniem, impulsywnością, rozdrażnieniem, brakiem zapału do pracy i radości z egzystencji. Wiąże się ono również z objawami somatycznymi a źródłem tego komponentu wypalenia są konflikty w pracy oraz nadmiar obowiązków. W konsekwencji pracownik czuje się wyeksploatowany i wyczerpany oraz nie widzi możliwości regeneracji sił.

Druga z hipotez zakładająca, że lekarze, pielęgniarki i ratownicy medyczni różnią się między sobą w zakresie depersonalizacji została potwierdzona. Dokonując porównań między wymienionymi zawodami okazało się, że jedynie ratownicy przejawiają wyższy poziom depersonalizacji niż pielęgniarki. Przyczyniać się może do tego specyfika zawodu ratownika. Jest prawdopodobne, że ratownicy mogą w większym stopniu traktować człowieka jako zwykły przypadek medyczny, być bardziej cyniczni niż osoby pracujące w zawodzie pielęgniarki. Jako pierwsi mają kontakt z drastycznymi sytuacjami przez co mogą być narażeni na wystąpienie traumy. Aby temu zapobiec czasem poddają się w pewnym stopniu znieczuleniu chroniącemu ich przed negatywnymi konsekwencjami zdrowotnymi. Przeciagające się w czasie obcowanie z silnym stresem w zawodzie może mieć poważne skutki zdrowotne. Może to bezpośrednio oddziaływać na obniżenie efektywności działania, a za tym skutkować chłodnym podejściem i zniwelowaniem współczucia dla poszkodowanych (Żurowska-Wolak i in., 2015).

W kontekście depersonalizacji przeprowadzone badania w grupie pielęgniarek (Cipora i in. (2014) wykazały, że wśród wszystkich komponentów wypalenia zawodowego najniższym poziomem cechowała się depersonalizacja natomiast najwyższym obniżona satysfakcja z wykonywanej pracy.

Wiek średni bywa czasem największych osiągnięć zawodowych człowieka do których zaliczyć można np. mentorstwo, awans czy szkolenie młodszych pokoleń, ale również bywa czasem kryzysu w karierze objawiającym się utratą zatrudnienia, poczuciem rutyny oraz wypaleniem zawodowym. Syndrom wypalenia zawodowego ujawnia się zazwyczaj po 10 latach pracy w tym samym miejscu i u pracowników narażonych na nieustanny stres.

Potwierdzenie uzyskała również trzecia hipoteza trzecia postulująca o tym, że lekarze, pielęgniarki i ratownicy medyczni różnią się między sobą w zakresie obniżonej satysfakcji z wykonywanej pracy. Obniżona satysfakcja z wykonywanej pracy łączy się z poczuciem bezsensu, apatią oraz postawą rezygnacyjną, co może skutkować przekonaniem o własnej nieprzydatności (Tucholska, 2009).

Różnice w niedostatecznej satysfakcji zawodowej widoczne są pomiędzy osobami pracującymi w zawodzie pielęgniarki oraz ratownika. Ratownicy medyczni mają bardziej obniżone poczucie osiągnięć zawodowych w stosunku do pielęgniarek. Może się tak dzieć ze względu na traumatyczne przeżycia związane z ich pracą. Przedstawiciele tego zawodu mogą obwiniać się za niemożność uratowania czyjegoś życia na miejscu zdarzenia. Odnosząc się do trzeciej badanej grupy, lekarzy, zaobserwować można odmienne zjawisko. Mają oni wyższe poczucie osiągnięć zawodowych w porównaniu do ratowników medycznych. Z reguły lekarze mają kontakt z pacjentem przetransportowanym z miejsca wypadku przez zespół ratownictwa medycznego, są mniej narażeni na niebezpieczeństwa czyhające na miejscu zdarzenia, otrzymują również o wiele wyższe wynagrodzenie i mogą się czuć bardziej spełnieni zawodowo. W badaniach Cipory i in. (2014) najwyższe wskaźniki wypalenia pielęgniarki otrzymały właśnie w wymiarze obniżona satysfakcja zawodowa.

Kierunek dalszych badań

W dalszych badaniach można zwrócić uwagę na dodatkowe zmienne psychologiczne, jak: zadowolenie z życia zawodowego oraz poczucie satysfakcji z życia oraz zdolność do empatii. Empatia zalicza się do podstawowych umiejętności związanych z komunikacją w medycynie. Lekarze i pielęgniarki empatyczni mogą lepiej zrozumieć pacjenta i są w stanie lepiej wejść w relację wspierającą. Empatia jest podłożem prawidłowej relacji terapeutycznej oraz efektywnego leczenia.

Empatia oraz jej korelacje ze składowymi wypalenia zawodowego: wyczerpanie emocjonalne, depersonalizacja oraz obniżenie satysfakcji z wykonywanej pracy mogą stanowić cenną inspirację dla zgłębienia problematyki wypalenia zawodowego wśród medyków.

Bibliografia

- Cipora, E., Smoleń, E., Gazdowicz, L., Maliwiecka, T., & Poźniak, E. (2014). Level of burnout among nurses working in Public Health – Preliminary Study. *Problemy Pielęgniarstwa*, 22(3), 252–257.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual review of psychology*, 52(1), 397–422.
- Pasikowski, T. (2011). Polska adaptacja kwestionariusza Maslach Burnout Inventory. W: H. Sęk (red.), *Wypalenie zawodowe. Przyczyny i zapobieganie*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Tucholska, S. (2009). *Wypalenie zawodowe u nauczycieli. Psychologiczna analiza zjawiska i jego osobowościowych uwarunkowań*. Wydawnictwo KUL.
- Żurowska-Wolak, M., Wolak, B., Mikos, M., Juszczak, G., & Czerw, A. (2015). Stres i wypalenie zawodowe w pracy ratowników medycznych. *Journal of education, Health and sport*, 5(7), 43–50.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836616>

Olha Fast,

Candidate of Sciences (Pedagogics), Associate Professor,
Vice-Rector for Research, Teaching and International Relations,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

DOCTORAL STUDENTS AT RISK ACADEMIC AND PROFESSIONAL SUPPORT: QUALITY MANAGEMENT ISSUES

Keywords: doctoral education, doctoral candidates at risk, cultural landscape, quality culture, quality management.

For decades, the cultural landscape of education in Ukraine was determined by the colonization ambitions of the Russian Federation and efforts to bring the Ukrainian state back into the orbit of its influence. The totalitarian and bloody twentieth century, like the imperial-tsarist system of Moscovia before it, took away entire generations of talented Ukrainian scientists, artists, and public figures - the Ukrainian creative elite, the blossom of our nation of that periods. The Bolshevik regime destroyed, suppressed, persecuted, shot, starved... It was made that Ukrainian identity had no place in Ukraine [Snyder]. "Shot Revival", a phenomenon that, unfortunately, remains unjustifiably little researched and reinterpreted by contemporaries, is one of the most terrible pages of the history of the 20th century, associated with the destruction of Ukrainian talents due to national identity [Zabuzhko]. That was the purposeful colonization of everything Ukrainian, including education and science [Luciuk].

During the years of independence, attempts to decolonize the higher education system were rather formal. Only after the Revolution of Dignity (2014), with the coming of democratic forces to power, concrete steps were taken to cleanse socially important spheres from the influence of the "fifth column", which had been shaking the state from the inside for decades.

It was these phenomena that determined the political, cultural, and academic background, within which in 2022 the war found the most vulnerable category related to doctoral education - graduate students. Since one tragic night in February 2022, Ukrainian doctoral students (doctoral candidates) along with their mentors acquired a new status – Ukrainian scholars at risk.

In the wake of the full-scale unprovoked war aggression in Europe in 2022, the educational landscape has been significantly altered, necessitating adjustments in many plans. Despite these challenges, it remains vital for the Ukrainian higher education sector to maintain its resilience and continue its development.

The situation is dramatically changing because some higher education and research institutions have been damaged or destroyed, and these numbers continue to grow. Facilitated by their experience during the COVID-19 crisis, most Ukrainian universities continue to offer teaching to doctoral students through blended formats regarding wartime restrictions. However, it must be admitted that Russian strikes on electricity infrastructure have made research all but impossible. Added to the challenges caused by the COVID-19 pandemic (the loss of everyday contacts at the campus, the lack of social interaction, difficulties in accessing laboratories or other research facilities; organizing online training, theses defense, and supervision; the lack of networking opportunities and doctoral schools underfunding, struggling doctoral candidates' rates increasing), the war has caused new challenges connected with appropriate addressing the needs of such a diverse category of PhD students as doctoral candidates at risk. This includes those who have fled or are at risk of fleeing Ukraine due to the war, those who have remained in the country, including displaced PhD students within Ukraine, doctoral students in refugee-like situations, and Ukrainian doctoral candidates who are refugees abroad. Special attention is required for struggling doctoral candidates and international doctoral students connected to Ukrainian academia.

Totalitarian regimes like the one in the Russian Federation prioritize power and authority over the well-being of their citizens. As a result, the conflict is not just political, but also a fight for the freedom to choose one's own cultural identity. This provides a significant context for the advancement of *a new type of academic culture* in doctoral education within Ukraine - a *culture of university social responsibility* that prioritizes human values and addresses the real needs of Ukrainian researchers while providing early-career researcher-friendly support, both academic and professional. This is particularly crucial given the risks they face, including the threat of a "brain drain" as more scholars emigrate or become refugees. The aim is to prevent the loss of a new generation of scholars due to these challenges.

This encompasses addressing research capacity in wartime and post-conflict conditions, ensuring quality supervision and training, and institutional responsibility for supporting early-stage researchers, their societal engagement, mental health, well-being, and career track. These elements constitute a comprehensive system for developing doctoral education and Quality Assurance, in line with the EUA Innovation Agenda 2026, EURODOC, and EUA-CDE initiatives and developments.

To successfully integrate the advanced European research values into Ukrainian doctoral programmes to achieve sustainability among scholars at risk at Ukrainian regional HEIs, many challenges need to be addressed:

- the public is prejudiced against advanced European research values and is unaware of its benefits;
- unsatisfactory research funding based on the leftover principle;
- continuing dependence on Russian-language research journals without quality peer-review procedures;
- lack of meeting academic integrity requirements as a crucial limiting factor for scientific development;
- there is a lack of understanding what are the necessary steps for integrating advanced European research values into Ukrainian doctoral programmes.

Social support and academic engagement are key elements of doctoral education quality studies (Altbach, 2011; Nerad; Bogle; Kohl; O’Carrol, Peters, Scholz, 2022). Societal dimensions of the problem include doctoral well-being; research capacity and self-efficacy (Kokotsaki, 2023); PhD imposter syndrome; doctoral student attrition; research supervision (Guerin & Green, 2015); professional identity development; isolation feelings in doctoral programs (Lovitts, 2001; Ali & Kohun, 2007; Szadkowski, 2017, 2029).

Academic engagement and support of vulnerable categories of learners is a crucial thematic issue within the EU and globally. The proposed research is framed by the Council of Europe/UNESCO Lisbon Recognition Convention (2017); the Paris Ministerial Communiqué (2018); and the Rome Ministerial Communiqué (2020). Since 2022, under the Council of the European Union wide-ranging policies and measures have been put in place to support Ukrainian refugee students, including doctoral candidates, in higher education in Europe (European Commission, EACEA, Eurydice, EURODOC reports).

Such a human-centered, democratic, and empathetically enriched strategy for developing the cultural landscape of doctoral education in Ukraine gives a chance to decolonize spheres of education, science, and research at the national level. Undoubtedly, strengthening scientific and intellectual potential should become an integral part of Ukraine's recovery plan.

References

1. Snyder, T. (2015). Integration and Disintegration: Europe, Ukraine, and the World. *Slavic Review*, 74(4), 695–707. <https://doi.org/10.5612/slavicreview.74.4.695>
2. T. Snyder, “To Understand Putin, Read Orwell: Ukraine, Russia and the Big Lie”, Politico Magazine, 2014 September 3.
3. Luciuk, L. (2000). Searching for Place. Ukrainian Displaced Persons, Canada, and the Migration of Memory. University of Toronto Press, 576 p.
4. Alexey S., Ladokhin. (2023). Ukrainian science in the context of its anticolonial struggle, *BBA Advances*, Volume 3. ISSN 2667-1603, <https://doi.org/10.1016/j.bbadv.2023.100093>.
5. Paoli, Natalie. (2015). ‘Let My People Go’: Postcolonial Trauma in Oksana Zabuzhko’s *The Museum of Abandoned Secrets*. 186. 161-174. 10.1163/9789004303850_010.
6. Nerad, M. et al (eds). 2022. *Towards a Global Core Value System in Doctoral Education*. London: UCL Press. <https://doi.org/10.14324/111.9781800080188>
7. *European Commission / EACEA / Eurydice, 2022. Supporting refugee learners from Ukraine in higher education in Europe. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.*
8. *EUA briefing, April 2022. Impact of the Russian Federation’s invasion of Ukraine on the Ukrainian higher education sector. Brussels.*
9. *EUA – European University Association, 2022. Inspireurope Recommendations Expanding Opportunities in Europe for Researchers at Risk. Brussels: Inspireurope - Initiative to Support, Promote and Integrate Researchers at Risk in Europe.*
10. K. Szadkowski, *The Long Shadow of Doctoral Candidate Status. Case Study – Poland, Social Work & Society. Volume 12, Issue 2, 1-17 (2014).*

11. K. Szadkowski and J. Krzeski, *Political Ontologies of the Future University: Individual, Public, Common, Philosophy and Theory in Higher Education*. 1(3): 29- 49 (2019).
12. K. Szadkowski, *The Common in Higher Education: A Conceptual Approach*, *Higher Education*. 78(2): 241-255 (2019). (<https://doi.org/10.1007/s10734-018-0340-4>).
13. Sereda, Viktoriya. (2020). Social Distancing and Hierarchies of Belonging: The Case of Displaced Population from Donbas and Crimea. *Europe-Asia Studies* 72:3: 404–431.
14. Cameron, K. (2008). A process for changing organizational culture. In T. G. Cummings (Ed.), *Handbook of organizational development* (pp. 429–445). Sage Publishing.
15. Guerin, C., & Green, I. (2015). They're the bosses': Feedback in team supervision. *Journal of Further and Higher Education*, 39(3), 320–335. <https://doi.org/10.1080/0309877X.2013.831039>
16. Halse, C. (2011). 'Becoming a supervisor': The impact of doctoral supervision on supervisors' learning. *Studies in Higher Education*, 36(5), 550–579. <https://doi.org/10.1080/03075079.2011.594593>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14836626>

Марина Безденєжних,
викладач гуманітарних дисциплін,
Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж,
м. Черкаси, Україна

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ПРОГРАМИ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ

Ключові слова: професійний розвиток, безперервний професійний розвиток, підвищення кваліфікації, педагогічні працівники, освітній процес, інноваційні технології, цифрові навички, методи викладання, онлайн-курси, електронне навчання, гейміфікація в освіті, педагогічні компетенції, інтерактивні методи навчання.

Професійний розвиток педагогічних працівників є основою для забезпечення високої якості освіти. Педагогічна діяльність вимагає постійного оновлення знань, навичок і компетенцій, оскільки сучасні умови освіти швидко змінюються. Одним із ключових аспектів професійного розвитку є безперервне підвищення кваліфікації педагогів. Програми безперервного професійного розвитку дають можливість педагогам не лише оновлювати свої знання, але й удосконалювати професійні навички, адаптуватися до змінюваних вимог освітнього середовища. Це важливий елемент для створення інноваційного освітнього процесу, який відповідає сучасним потребам суспільства.

Програми безперервного професійного розвитку педагогів є важливим інструментом у системі освіти, що забезпечує їх адаптацію до нових вимог та стандартів. Вони включають в себе курси, тренінги, вебінари, семінари, майстер-класи, які дозволяють педагогам вдосконалювати свої знання і навички протягом усієї кар'єри. Безперервний професійний розвиток сприяє не тільки теоретичному зростанню, але й практичному вдосконаленню педагогічних умінь.

В Україні, як і в інших країнах, безперервний професійний розвиток педагогів став однією з важливих складових освітньої реформи. Зокрема, в Україні були розроблені програми для підвищення кваліфікації викладачів, які забезпечують відповідність вимогам нових освітніх стандартів, змісту навчальних програм та технологій навчання. Програми безперервного професійного розвитку зосереджуються на таких напрямках, як впровадження інноваційних педагогічних технологій, розвиток цифрових навичок, формування нових підходів до оцінювання

здобувачів освіти, а також на підготовці педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників є важливою складовою безперервного професійного розвитку спрямованою на покращення професійної підготовки викладачів. Це передбачає оновлення знань педагогів у галузі сучасних методів викладання, розвитку критичного мислення, інклюзивної освіти, інноваційних технологій і управління групою. Програми підвищення кваліфікації також повинні охоплювати не лише знання новітніх теоретичних розробок, але й розвиток практичних навичок, таких як комунікація зі здобувачами освіти, управління конфліктами, адаптація до потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Успішна програма підвищення кваліфікації має включати як традиційні форми навчання (лекції, семінари), так і сучасні інтерактивні методи, зокрема електронне навчання, вебінари, онлайн-курси, які дозволяють педагогам отримувати нові знання, не покидаючи робоче місце. Такий підхід дозволяє створити умови для безперервного вдосконалення професійної майстерності педагогів, забезпечуючи їх компетентність в умовах постійних змін в освітньому середовищі.

Одним із ключових аспектів безперервного професійного розвитку є інтеграція інноваційних підходів, що сприяють підвищенню ефективності навчання. Зокрема, це включає застосування новітніх технологій в освітньому процесі, використання цифрових ресурсів, розвитку педагогічних технологій, які відповідають потребам часу. Важливим напрямом є також розвиток компетенцій, пов'язаних із цифровою грамотністю педагогів, що дозволяє їм ефективно використовувати сучасні технології в освітньому процесі.

Інноваційні підходи включають впровадження адаптивних форм навчання, персоналізованих програм, інтерактивних онлайн-курсів, проектної діяльності, а також інтеграції елементів гейміфікації в освітній процес. Це дозволяє не тільки удосконалювати кваліфікацію педагогів, а й робити навчання більш цікавим та доступним для широкого кола учасників.

Програми безперервного професійного розвитку педагогічних працівників є важливою складовою успішної освітньої системи. Вони дозволяють педагогам постійно оновлювати свої знання, розвивати нові навички та компетенції, що відповідають сучасним вимогам суспільства та освітнього процесу. Підвищення кваліфікації педагогів не тільки покращує якість навчання, а й допомагає їм адаптуватися до змін, зберігаючи високу професійну майстерність. Інноваційні підходи в організації професійного розвитку, включаючи використання цифрових технологій та інтерактивних методик, сприяють досягненню більш високих результатів в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Гузенко, О. В. Безперервний професійний розвиток педагогічних працівників: методи і технології. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018.
2. Назаренко, О. В. Інноваційні підходи до підвищення кваліфікації педагогів. Журнал "Освітні горизонти", 2019, 4(2), 123-134.
3. Єрмакова, І. М. Сучасні програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників: аналіз і перспективи розвитку. Львів: Видавництво «Академія», 2020.
4. Педагогічна освіта в Україні: актуальні питання підвищення кваліфікації. Актуальні проблеми сучасної педагогічної освіти. Київ: Видавництво "Наука і освіта", 2021.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14833509>

Ірина Забіяка,
кандидат пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна

Оксана Ковальчук,
кандидат пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ: НА ШЛЯХУ ДО УНІФІКОВАНОГО ПІДХОДУ

Ключові слова: Європейський Союз, професійна освіта і навчання (ПОН), стратегії розвитку, навчання впродовж життя.

В епоху, що характеризується швидким глобальним розвитком і безперервними технологічними інноваціями, освітній ландшафт зазнає значних трансформацій. Однією з помітних тенденцій є зростаюче визнання важливості професійної освіти як життєздатного і цінного інструменту для молодих людей, які прагнуть бути успішними на сучасному конкурентному ринку праці [ЮНЕСКО: 7].

Традиційно акцент в освіті зазвичай зосереджується на здобутті університетського ступеня як основного шляху до кар'єрного успіху. Однак зі зміною динаміки ринку праці та зростанням запитів на спеціалізовані навички, професійна освіта стала переконливо альтернативою. Професійна освіта має значний економічний вплив, про що свідчать дослідження, які вказують на її роль у зменшенні безробіття серед молоді [A. Nilsson: 5].

Європейська система професійної освіти і навчання – це різноманітний ландшафт, в якому кожна країна використовує свої власні унікальні характеристики та підходи. Хоча уніфіковане європейське рішення було б бажаним, однак, недостатність всебічних знань у цій галузі, перешкоджає виробленню політики, яка може забезпечити впровадження базової моделі ПОН у всіх країнах, хоча і з необхідними варіаціями для врахування соціально-економічних особливостей [Choi: 1].

У 2006 році Європейська Рада визнала, що професійно-технічна освіта, яка реалізується за допомогою програм «Дуальної школи», є чудовою інвестицією. Такі програми приносять високі прибутки, які перевищують початкові витрати, і мають довгостроковий позитивний вплив на ефективність і продуктивність праці. Це визнання ще більше підкреслює важливість професійної освіти у вирішенні європейських проблем продуктивності та сприянні економічному зростанню. ПОН вважається рушієм соціального добробуту, економічного зростання та розвитку [ЮНЕСКО: 6] і робить значний внесок у задоволення потреб ринку праці [King et.al.:4].

З багатьох стратегій у царині освіти та професійної підготовки на європейському рівні кожна країна вирішує зосередити свою освітню політику на кількох пріоритетах. Ці країни розробляють конкретні заходи для кожного з прийнятих пріоритетів. Ці конкретні напрямки охоплюють шість стратегій з рекомендацій Ради Європи:

- Стратегія ПОН на швидку адаптацію до потреб ринку праці.
- Стратегія ПОН з акцентом на процес цифрової трансформації.
- Стратегія інноваційного розвитку ПОН.
- Стратегія ПОН, орієнтованої на гнучкість і навчання впродовж життя.

- Стратегія ПОН з акцентом на рівні можливості.
- Стратегія ПОН, що супроводжується заходами із забезпечення якості освіти (Eur-Lex). [European Commission: 2].

Оновлена політика ПОН, враховуючи рекомендації та пріоритети, має на меті:

- допомогти людям здобути навички та компетентності, які допоможуть їм адаптуватися та працевлаштуватися під час і після переходу до зеленої та цифрової економіки;
- розвивати культуру навчання впродовж життя в контексті безперервної ПОН;
- забезпечити соціальну справедливість, стабільність, добробут та благополуччя для людей;
- сформувати європейські системи ПОН на світовий зразок [European Commission: 3].

Останній цикл європейської політики, який об'єднує стратегічні документи та програми, який розпочався у 2020 році, передбачає шість напрямків реформ та чотири основні пріоритети. Цими інструментами є Європейський план дій у соціальній сфері, Порядок денний ЄС щодо навичок та Пакт про навички. Для реалізації загальноприйнятих цілей, реформ та пріоритетів усі європейські країни покладатимуться на такі структурні фонди, як Фонд відновлення та стійкості, Європейський соціальний фонд Плюс та Еразмус+.

Незважаючи на те, що ці країни, здається, йдуть різними шляхами, плануючи свої реформи і визначаючи пріоритети, насправді вони мають однаковий порядок денний, лише перебувають на різних етапах реалізації, які зближуються до однієї спільної мети. Підходи та плани реформ у різних країнах можуть здаватися різними, але в кінцевому підсумку вони спрямовані на досягнення спільної мети. Їх можна порівняти з окремими гілками, що відходять від одного стовбура і прагнуть до схожих цілей. Ця згуртованість і зближення їхніх програм формує унікальний підхід, розроблений різними зацікавленими сторонами, який може слугувати основою для національних рамкових планів у сфері освіти. Ці плани включатимуть керівні принципи, правила, офіційне схвалення, а також визначатимуть обсяг, обов'язки для виконання, необхідні заходи та ступінь залучення зацікавлених сторін.

Впроваджуючи комплексну стратегію ПОН, яка ставить пріоритетами набуття навичок, соціальну справедливість і міжнародне визнання, Європа може ефективно орієнтуватися в умовах переходу до «зеленої» та цифрової економіки. Ця стратегія повинна сприяти адаптації, працевлаштуванню та навчанню впродовж життя, забезпечуючи при цьому рівний доступ та підтримку для всіх людей.

Розвиваючи європейські системи ПОН через реформи та пріоритети, прийняті країнами-членами [European Commission: 3], Європа може продемонструвати свої зусилля як зразок для наслідування в усьому світі.

Таким чином, європейська система професійної освіти і навчання (ПОН), що характеризується своєю різноманітністю в країнах-членах ЄС, стоїть перед проблемою гармонізації з урахуванням унікальних соціально-економічних контекстів. Визнання життєво важливої ролі ПОН у вирішенні проблем продуктивності та сприянні економічному зростанню призвело до зближення європейських політик у напрямку єдиної стратегії ПОН.

Зокрема, визнання професійного навчання як значної інвестиції та його потенціалу для вирішення проблем продуктивності в Європі вказує на нагальність підтримки та вдосконалення систем ПОН. Узгодження європейської політики з єдиною стратегією ПОН демонструє прихильність політиків і зацікавлених сторін до вирішення сучасних і майбутніх проблем у царині трудових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Choi, S.J., et.al. (2019). Impact of vocational education and training on adult skills and employment: an applied multilevel analysis. *International Journal of Educational Development* 66, 129-138.
2. Eur-Lex, European Commission. eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020
3. European Commission (2023). European Centre for the Development of Vocational Training. Working together towards attractive, inclusive, innovative, agile and flexible VET. Cedefop briefing note.
4. King, K., et.al. (2010), *Planning for Technical and Vocational Skills Development*, UNESCO: International Institute for Educational Planning, Paris
5. Nilsson, A. (2010). Vocational education and training - an engine for economic growth and a vehicle for social inclusion?: vocational education and training. *International Journal of Training and Development*, 14 (4), 251-272
6. UNESCO (2012). *Transforming Technical and Vocational Education and Training: Building Skills for Work and Life*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris, France
7. UNESCO (2021). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. *Strategy for TVET (2022–2029): Transforming TVET for Successful and Just Transitions: Discussion Document* UNESCO, Paris, France.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14833948>

Inna Levenok,

Doctor of Philosophy, Senior lecturer of the Department of Foreign Languages and Linguodidactics of Sumy State University, Sumy, Ukraine

Zumrut Alic,

Student of group E-21 of Sumy State University, Sumy, Ukraine

**INTERNATIONAL STUDENTS' MEETINGS AS A KEY TO RESILIENCE
IN HIGHER EDUCATION**

The notion «resilience» is mostly used in Psychology. It is defined by American Psychological Association as «the process and outcome of successfully adapting to difficult or challenging life experiences, especially through mental, emotional, and behavioral flexibility and adjustment to external and internal demands» [4] (APA Dictionary of Psychology).

Nowadays, the Ukrainian reality under martial law dictates everyone to pay attention to the new way of resilience, not only personal, but educational too. The notion «resilience in higher education» means not only flexibility and adaptivity to stressful situations during the study process in academic community at high school. According to the research of Ukrainian scientist K. Balakhtar, «the advantages of the action of resilience are determined: high adaptability, psychological well-being and success in the activities of teachers of higher education institutions and the main features of resilient people (social features, emotional features, cognitive/academic features)» [1]. For example, «teachers' resilience» is defined as a multicomponent notion. «The components of teachers' resilience (hope, optimism, adaptability, stability) are highlighted. The psychological factors and features of the development of resilience of teachers of higher education institutions are substantiated (purposefulness, directing life towards a specific goal, the ability to plan activities, motivation for success, a sense of coherence between life and professional activity, the preference for positive emotions, resilience, optimism, high spirituality of the individual, etc.)» [1].

If we speak about «students' resilience», we agree with a group of Ukrainian researchers, that prove «preserving students' mental health during wartime assumes paramount importance, necessitating strategies to sustain psychological safety, foster social support, promote resilience, provide restorative spaces, offer professional psychological aid, and disseminate accurate information» [2].

The researchers from the Netherlands emphasize the positive impact of the findings of the study, with a focus on the factors that motivated international students to participate in a mindfulness programme, and their perceived outcomes, «systematic review covering various controlled interventions in higher education focused on the impact of these interventions on three main outcomes: social and emotional skills, self-perceptions, and emotional distress. It was concluded in the review that mindfulness training was the most effective intervention, followed by cognitive behavioural strategies».

At Sumy State University researchers deal with multicultural interaction. According to our previous research, «intercultural communication is verbal and non-verbal interaction between people from different cultures. Sometimes the term is used to describe one person trying to interact in a foreign environment, but more often the term is used in the context of people from two or more cultures trying to understand each other. Intercultural dialogue occurs when members of different cultural groups, who hold conflicting opinions and assumptions, speak to one another in acknowledgment of those differences. Wishing to present his or her own views and have them heard, each participant agrees to listen to the views of the other(s) in exchange. Intercultural dialogue is co-constructed, requiring the cooperation of participants to engage in different ways of interacting» [6].

Beside implementation of Collaborative Online International Learning (COIL), Ukrainian and international students participate offline (in the shelters) or online in activities within the framework of Erasmus+ Project Jean Monnet «European values of intercultural dialogue in the field of education: interdisciplinary and inclusive approaches – EUROVALID» as the members of «Ukr.Lang.Laboratory for foreign students», hub-laboratory practices an online intercultural language meeting, series of author's projects such as «BiEM: United by the language of profession: Ukrainian and International students», «United by the language of profession (ELIT faculty): Ukrainian and International students», «United by the language of art: Ukrainian and International students» [5, 193] as the members of scientific association PF.Lang.Laboratory. According to our research, such international meetings help to reduce anxiety, to form resilience especially through mental, emotional, and behavioral flexibility, feel emotional support, enhance positive thinking.

So, an international students' meetings are the the key component of inclusiveness, as it allows students to build trust, mutual understanding between members of the academic community, overcome obstacles together. The resilient student is one who faces a high burden of stress and/or adversity during their course study at High School but manages to obtain successfully negative influence of life experience.

References

1. Балахтар К.С. Резильєнтність викладача ЗВО в умовах військового стану / К. Балахтар // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. – К. : Національний авіаційний університет, 2022. – Вип. 1(20). – С. 55-62.
2. Кічула, М. Я., Заворотна, В. М., Трущенко, Л. В., & Вишньовський, А. В. Психічне здоров'я студентів в умовах воєнного стану як соціальна парадигма. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*, 2023. – Вип. 4. – С. 23–28. <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2023.4.14422>
3. Altinyelken, H., Hoek, L., & Jiang, L. (2020). Improving the psychosocial wellbeing of international students: the relevance of mindfulness. *British Journal of Guidance and Counselling*, 48(4), 524-536. DOI 10.1080/03069885.2019.1600189. DOI: <https://doi.org/10.1080/03069885.2019.1600189>
4. APA Dictionary of Psychology <https://dictionary.apa.org/resilience>

5. Levenok I. S., Sydorenko O. P., Zumrut A. Ukrainian language Hub-laboratory for international students as a pedagogical innovation in quality education // Strategic innovations of social communications and foreign philology in crisis times : collection of scientific paper of the I International scientific and practical conference, Sumy, 1 June 2024 / responsible editor M. M. Nabok, responsible designer M. Sadivnycha. Sumy : Sumy State University, 2024. P. 190-195.
6. Levenok I., Oshkoder A. United by the international language bridge activity: Ukrainian-English intercultural dialogue. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: Матеріали одинадцятої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 25–26 квітня 2024 р.) / уклад. М. М. Набок. Суми : Сумський державний університет, 2024– С. 136-140.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14833966>

Павло Глушаков,
слухач штатний Військової академії,
м. Одеса, Україна

ВПЛИВ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: освіта, мислення, програма, роль, процес, викладач, здобувач вищої освіти, світ.

В умовах кризи, будь то соціально-економічна, політична чи воєнна, вища військова освіта пізнає суттєві зміни, які впливають як на здобувачі, так і на викладачів. Криза, немов невідома сила, здатна як зламати звичні підходи до навчання, так і стати каталізатором для створення нових, ефективних форм взаємодії.

Серед сучасних дослідників існує думка, що криза ж, із її невизначеністю та страхами, ставить під загрозу якість вищої військової освіти, створюючи унікальні виклики для всіх учасників навчального процесу. Але, слід пам'ятати, що мотивація – це той внутрішній двигун, який рухає людиною, направляючи її до досягнення мети. Виходячи з вище зазначеного слідує слід підкреслити, що, в освітньому процесі саме мотивація є визначальним фактором успішності.

Ця теза присвячена аналізу впливу викликів сьогодення на якість вищої військової освіти, пошуку механізмів підтримки та стимулювання активності в освітньому середовищі вищих військових навчальних закладів.

Здобувачі вищої військової освіти та викладачі стикаються з численними викликами сьогодення, які охоплюють соціальні, психологічні та фізичні аспекти. Зміни у фінансовому стані країни, вимушене переміщення, руйнування звичного середовища тощо, значно впливають на їхнє життя. Окрім цього, додається відчуття тривоги, депресії, зниження самооцінки через неможливість досягти попередніх результатів посилюючи психологічний дискомфорт. Також стають фізичні бар'єри, такі як недостатній доступ до технологій для дистанційного навчання або нестача більшості ресурсів. Усе це може призвести до втрати якості вищої військової освіти. Водночас викладачі, з значним професійним перевантаженням, забезпеченістю для здобувачів вищої військової освіти можливість адаптуватися до нових умов та підвищити якість освітнього процесу не зважаючи на виклики сьогодення [1].

У сучасних умовах роль викладача набуває особливого значення, адже він виступає не лише джерелом знань, а й провідником стабільності та підтримки для здобувачів вищої військової освіти. Наприклад, викладачі Військової академії (м. Одеса) під час навчальних занять створюють атмосферу довіри, розуміння й емоційної підтримки, де здобувачі вищої військової освіти почуваються захищеними та впевненими. Задля цього викладачі академії впроваджують нові підходи до навчання, а саме, активно застосовують інтерактивні методи, пропонують

індивідуальні завдання, впровадження методу кейсів, приділяють велику увагу практичній частині будь якого заняття.

Особливої уваги заслуговують інтерактивні методи навчання, які сприяють активному залученню здобувачів вищої військової освіти до освітнього процесу. Це можуть бути дискусії, рольові ігри, мозкові штурми чи проектна робота, що в свою чергу допомагають не лише засвоїти матеріал, а й розвивати комунікативні навички, критичне мислення, здатність працювати в команді вміння оцінювати себе тощо. Особисто для мене, інтерактивні методи роблять навчання більш захоплюючим, підвищують мотивацію та дозволяють розкритися кожному здобувачу вищої військової освіти [2].

Що стосується викладачів Військової академії (м. Одеса) слід наголосити, що їм доводяться долати наступні виклики сьогодення, такі як технічні складнощі через знеструмлення міста, застосування нових технологій дистанційного навчання, водночас нести відповідальність за якість вищої військової освіти в умовах невизначеності. Підтримка ресурсів викладачів академії відбувається через всебічну підтримку з боку керівництва, забезпечення організаційною допомогою, сприяння професійного зростання, участь у конференціях і навчальних програмах з метою підвищення кваліфікації, що в свою чергу допомагає викладачеві усвідомити власну значимість. Соціальне визнання роботи викладачів, публічне підкреслення їхньої ролі в суспільстві також є потужним мотивуючим чинником на сьогоднішній день [3].

Вважаю, що підтримка здобувачів вищої військової освіти та викладачів під час викликів сьогодення потребує системного підходу, що буде охоплювати різні аспекти освітнього процесу та в результаті буде покращувати якість вищої військової освіти. Вбачаю, що одним із ключових завдань є забезпечення психологічної допомоги. У цьому контексті, важливу роль відіграє створення позааудиторних центрів підтримки, які стануть осередками, де всі учасники навчального процесу можуть отримати консультації, емоційну підтримку, практичні поради для подолання стресових ситуацій тощо.

На мою думку, позааудиторна діяльність, організована через вище зазначені центри, повинна включати різноманітні активності – від тематичних груп підтримки до культурних і спортивних заходів. Вона допоможе не лише створювати комфортне середовище для навчання, а й формувати відчуття спільності серед учасників освітнього процесу[4].

Формування навчальної спільноти, де здобувачі й викладачі можуть спілкуватися, обмінюватися досвідом і підтримувати одне одного, завершує цей комплексний підхід. Такий підхід сприяє не лише збереженню мотивації, але й створенню умов для розвитку психологічної стійкості та зростання якості вищої військової освіти навіть у найскладніших обставинах.

Як наголошував Антуан де Сент-Екзюпері, «єдина справжня розкіш – це розкіш людського спілкування». У кризові періоди саме взаємна підтримка, людяність і натхнення стають рушійною силою, яка допомагає долати виклики сьогодення. В освітньому процесі це проявляється через побудову довірливих відносин між викладачами та здобувачами вищої освіти, а також через створення середовища, де спільна праця й обмін ідеями стають джерелом мотивації.

Особливо важливим є не лише надання знань, а й виховання сильних, стійких і цілеспрямованих особистостей, які після завершення навчання здатні продовжувати свою місію – боронити свою Батьківщину, приймати виклики сьогодення та бути агентами позитивних змін. У такі моменти людське спілкування та підтримка стають тим ресурсом, який живить віру, дає сили й надихає не здаватися навіть у найважчі часи.

Список використаних джерел

1. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь / ред. В.Г. Кременя. - Київ: Педагогічна думка, 2023. С. 7-23.
2. Гузик Н., Ліщинська Х., Роль інтерактивного навчання в процесі підготовки військових фахівців. Наукові записки ред. кол.: В.Ф. Черкасов, В.В. Радул, Н.С. Савченко та ін. Випуск 191. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С. 62-65.
3. Військова академія (м. Одеса) URL: <https://sites.google.com/view/osvita-vaodesa> (дата звернення: 25.11.2024).
4. Бурчак Л., Бурчак С., Позааудиторна робота як засіб розвитку творчості здобувачів вищої освіти. Наукові записки ред. кол.: В.Ф. Черкасов, В.В. Радул, Н.С. Савченко та ін. Випуск 191. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С. 44-47.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14833991>

Юлія Якшевич,
*студентка I курсу другого (магістерського) рівня освіти,
 спеціальності «Початкова освіта», Навчально-науковий інститут
 соціально-гуманітарного менеджменту
 Національний університет «Острозька академія»,
 м. Острог, Україна*

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ У СТРУКТУРІ ОСОБИСТІСНИХ РИС МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: резильєнтність, самосвідомість, самооцінка, емоційна стійкість, саморегуляція, педагогічне навчання.

З лютого 2022 року українці живуть у надскладних умовах, в умовах воєнного стану. російсько-українська війна критично впливає на всі аспекти життя людей. Звуки повітряних тривог, артилерійських залпів, вибухів, перебування в укриттях, часто відповідно не обладнаних, відсутність електроенергії, особисті втрати серед близьких та друзів – усе це та багато іншого є реаліями сьогодення для населення України. Освітняни, крім вищесказаного, стикаються з численними викликами професії, зокрема зі зміною формату навчання (дистанційний, очний, змішаний), що вимагає гнучкості та адаптивності [3]. Також нерівний доступ до технічних засобів впливає на якість освіти, а частина вчителів ще не адаптувалася до реформ у початковій школі.

Такі особливості особистого та професійного життя вчителів початкової школи є джерелом деструктивних поведінкових реакцій, втоми, депресії, професійного вигорання, що веде до зниження якості освіти.

Як зазначають деякі дослідники, майбутні вчителі початкової школи на етапі навчання у ЗВО ще не мають сформованих на достатньому рівні особистісних та професійних якостей, а також практичних навичок, які б могли допомогти їм конструктивно долати виклики цієї професії на тлі ситуації в Україні. Саме тому особливого значення сьогодні набуває вивчення резильєнтності та її місця у структурі особистісних рис майбутніх учителів початкової школи, розвиток якої допоможе не тільки долати сучасні виклики без особистісних та професійних втрат, а й розвивати свою особистість в різних напрямках.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування місця та ролі резильєнтності у структурі особистісних рис майбутніх учителів початкової школи в умовах воєнного стану.

Матеріали та методи. Для реалізації дослідження було здійснено аналіз та систематизацію наукової літератури, що дозволило теоретично дослідити

резильєнтність у структурі особистісних рис майбутніх учителів початкової школи в умовах воєнного стану.

Результати та обговорення. У сучасній науковій літературі немає однозначного підходу до розуміння поняття «резильєнтність». Українські дослідники часто пов'язують його з іншими термінами: «життєстійкість», «витривалість», «стресостійкість» та інше [4]. У зарубіжній літературі резильєнтність найчастіше розглядається як здатність людини ефективно адаптуватися до несприятливих умов середовища і здобувати при цьому нові корисні навички [1]. G. Wagnild, H. Young також зазначають, що резильєнтність забезпечує більш конструктивне подолання наслідків складної ситуації та кращій адаптації до нових ситуацій у майбутньому [2]. Всесвітня організація охорони здоров'я подає своє трактування цього поняття: резильєнтність – це здатність людини долати негаразди, опираючись на власні особистісні ресурси [4]. Тобто, можна сказати, що резильєнтність, не є стійкою характеристикою особистості, її краще розуміти як процес, через особливості перебігу якого можна характеризувати особистість та робити висновки щодо її здатності конструктивно долати проблемні ситуації, адаптуватися та приймати життєвий досвід.

Завдяки аналізу різних підходів до тлумачення резильєнтності в контексті педагогічного навчання та діяльності нам вдалося виокремити такі зв'язки цієї характеристики з іншими особистісними рисами майбутніх учителів початкової школи.

По-перше, резильєнтність тісно пов'язана із самосвідомістю, яка забезпечує формування адекватної самооцінки, тобто об'єктивної оцінки людиною своїх сильних сторін, переваг та недоліків, складнощів, зон росту. Це, своєю чергою, сприяє правильному визначенню пріоритетів, ресурсів та побудові плану дій для виходу зі складної ситуації, який підходить саме цій конкретній людині. Самосвідомість дозволяє також розуміти різницю між людьми та приймати унікальність кожного, що є основою для побудови партнерської взаємодії, яка надзвичайно важлива у процесі педагогічної діяльності вчителя.

По-друге, важливою є здатність до саморегуляції та емоційної стійкості, що дозволяє контролювати власні емоції та реакції під час стресових ситуацій. Людина з високою емоційною стійкістю здатна зберігати критичне мислення, приймати виважені рішення та підтримувати інших, що особливо важливо для вчителя у кризових умовах.

По-третє, резильєнтність включає здатність знаходити нестандартні рішення та переосмислювати проблемні ситуації, адаптуючись до змін, за що відповідає когнітивна гнучкість. Для майбутніх учителів початкової школи ця риса є надзвичайно важливою, оскільки дозволяє підтримувати навчальний процес навіть у нестабільних умовах.

Крім того, А. Клочко, аналізуючи праці Е. Morel, додатково виділяє характеристики, пов'язані з резильєнтністю такі як: орієнтація на розв'язання проблем, готовність брати відповідальність, позитивне ставлення до себе та інших [6].

Оскільки резильєнтність розвивається переважно у процесі взаємодії людини з соціумом[3], важливо забезпечити сприятливі для цього умови під час навчання майбутніх учителів початкової школи. До цього ми відносимо:

- встановлення доброзичливих, довірливих взаємовідносин у студентському колективі, чого можна досягти завдяки тренінгам, залученню до спільних активностей в процесі навчальної діяльності та поза нею;
- включення до навчальних планів курсів або елементів, які спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, навичок управління стресом, саморегуляції;
- формування у закладах освіти культури підтримки, де студенти зможуть отримувати допомогу від викладачів, наставників у складних ситуаціях.

Важливий також практичний досвід. Тому необхідно залучати студентів до участі у симульованих проблемних ситуаціях, які потребують прийняття рішень чи побудови плану дій.

Все це стає реальним за умови створення бази ресурсів самопомоги, якою може скористатися кожен за необхідності, перебуваючи у кризовій ситуації.

Висновки. Таким чином, попри різні підходи до розуміння ролі та місця резильєнтності у структурі особистості, в умовах воєнного стану, вона є однією з надважливих характеристик майбутніх учителів початкової школи. Резильєнтність сприяє не тільки особистісній, а й професійній стійкості, ефективності та адаптивності у складних умовах. Саме тому, її формування має бути одним із пріоритетних завдань педагогічної освіти. Для розвитку резильєнтності необхідно інтегрувати в навчальний процес елементи, спрямовані на розвиток складових компонентів резильєнтності, а також інших рис, пов'язаних із нею та забезпечувати постійну різнопланову підтримку майбутніх педагогів на всіх етапах професійного становлення.

Список використаних джерел

1. Southwick, S. M., Bonanno, G. A., Masten, A. S., Panter-Brick, C., & Yehuda, R. (2014). Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives. *European Journal of Psychotraumatology*, 5(1). URL: <http://surl.li/huqluy> (Дата звернення: 17. 12. 2024).
2. Wagnild G. M., Young H. M. Development and psychometric evaluation of the Resilience Scale. *J Nurs Meas.* 1993 Winter;1(2):165-78. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7850498/> (Дата звернення: 17. 12. 2024).
3. Біла, О. Г., Богдан, Т. В., Куліш, О. В., Миськів, М. І., Олішевська, Ж. А., Сіпко, Л. О., ... & Фомич, М. В. (2024). Психологічна резильєнтність особистості в умовах війни: колективна монографія.
4. Даліба, О. (2024). РОЗВИТОК РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, (May 31, 2024; Berlin, Germany), 245-247.
5. Кітова, О., & Ткаченко, Г. РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК ЗДАТНІСТЬ ДОСЯГНЕННЯ РІВНОВАГИ В УМОВАХ ВІЙНИ. *ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ*, 400.
6. Ключко, А. О. Резильєнтність як ресурс особистості в умовах воєнного стану. *Відповідальна за випуск–Бровко НІ, д-р. юрид. наук.*, 192.
7. Методики психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах війни : практ. посіб. / Г. Панок; В. В. Рибалка, С. К. Шандрук та ін.; за наук. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. С. 128.
8. Панок, В. Г., Рибалка, В. В., Шандрук, С. К., Романовська, Д. Д., Предко, В. В., Горленко, В. М., ... & Кондратюк, А. А. (2023). Методики психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах війни: практ. посіб.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834012>

Ірина Ковальчук,
кандидат філос. наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти
та інформаційних технологій КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Оксана Федорчук,
кандидат біолог. наук, старший викладач кафедри природничо-
математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна

МЕДИТАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ОСВІТНЬОГО ЛІДЕРА

Ключові слова: медитація, медитаційні практики, освітнє лідерство, усвідомлення, емоційний інтелект.

У сучасному світі освітні лідери стикаються з численними викликами, зокрема, глобальними та локальними кризами (пандемії, економічні труднощі та війни), технологічними змінами, невизначеністю щодо майбутнього, зростанням обсягів інформації та необхідністю адаптуватися до нових реалій. У цих умовах зростає потреба у лідерах, здатних забезпечувати стабільність, надихати на розвиток і приймати стратегічні рішення. Однак постійний тиск, конкуренція, зростання вимог, швидкий темп змін та високий рівень відповідальності призводять до емоційного виснаження та зниження ефективності.

Медитація, як інструмент розвитку усвідомленості, емоційного інтелекту та психологічної стійкості, набуває все більшої популярності в освітньому середовищі. Вона дозволяє освітнім лідерам мінімізувати стрес, покращувати концентрацію та увагу, приймати більш виважені рішення.

Розглянемо, як медитаційні практики можуть сприяти формуванню ефективного освітнього лідерства, зокрема, в умовах сучасних криз.

Відношення в сучасному світі до медитації значною мірою залежить від культурного, соціального та професійного контексту. Загалом, медитація стає все більш прийнятною і навіть популярною, хоча в окремих середовищах може викликати страх або скептицизм через стереотипи чи недостатню обізнаність.

Труднощі у використанні медитаційних практик зумовлює їх ірраціональність, а ще – звинувачення в орієнтації їх на релігійні доктрини східних духовних навчань і окультну практику їхнього застосування. Такі звинувачення безпідставні, попри очевидний факт витоків медитації з індуїзму (Веди), буддизму, даосизму. Медитативні практики ще з древніх часів використовувалися в інтегральній йозі (Патанджалі, Джидду Крішнамурті), у навчанні дзен- і чань-буддистів, підготовці спортсменів до змагань у різноманітних видах східних единоборств. Водночас елементи медитативних практик присутні в західній культурі – у філософів Стародавньої Греції (Піфагор, Платон), у духовних практиках перших християн, зокрема, у формі контемплативної (споглядання) і молитви, в духовних традиціях ісихазму тощо. Медитація поступово стає предметом наукового вивчення і практичного застосування. У сучасних психологічних концепціях принцип усвідомленості «тут і зараз» (основа медитативності) є базовим у гештальт-терапії, танцювально-руховій терапії, тілесно-орієнтованій психотерапії. Правильне використання цих методів є корисним, має високу психологічну ефективність.

Визначення медитації передбачає у сучасних умовах труднощі через різні підходи та стратегії (існують нейронауковий, партисипативний, галузевий,

міжгалузевий підходи) [2, с. 116–120]. Сучасна наука реагує на ці виклики, робить спроби проаналізувати і застосувати конкретні дефініції у дослідницьких програмах. Поняття «медитація» доволі активно застосовується у багатьох контекстах, позначає широкий спектр феноменів культури, релігії, науки і філософії.

Україно-англійський словник філософських термінів дає таке визначення медитації: «Медитація – розумова дія, спрямована на приведення психіки людини в стан поглибленого зосередження [6, с. 114]. Вчений І. Донець стверджує: «Медитація означає багато речей: вона означає поворот всередину; вона означає спокійне спостереження, рефлексію і усвідомлення самого себе; медитувати – значить усвідомлювати свідомість, стати неупередженим спостерігачем потоку мінливих думок, відчуттів, потягів і бачень, до тих пір, поки не розпізнаємо їхню природу та їх джерело» [1, с. 128].

Мельниченко Р., який досліджує наукові підходи до медитації та застосовує їх на практиці, виокремлює такі види медитації: медитація як релаксація (антистрес, відпочинок, для сну), медитація для досягнення результату, медитації на усвідомленість (для пізнання себе і своєї мотивації), духовна медитація [5]. Ці види медитації відрізняються рівнем самозаглиблення та самоусвідомлення, що передбачає їхню різну мету та підхід. Але за будь-яких обставин, медитація – це бути «тут-і-тепер», уважність, спостереження за рухом енергії, неупередженість. Одним із важливих завдань медитації є розототожнення Я з Его, що сприяє пізнанню, «народженню» та прояву власної індивідуальності. Це, у свою чергу, створює вагомі передумови для проявлення внутрішнього світу людини, а відповідно – становлення лідерського стилю та розвитку харизми.

Медитацію широко рекомендують як оздоровчу практику, яка може допомогти: впоратися зі стресом; полегшити головний біль; поліпшити самосвідомість; при симптомах занепокоєння і депресії; відчувати більше емпатійності; покращити уважність. Медитація має вплив на психічний стан людини – за результатами численних досліджень, проведених серед людей, що практикують трансцендентальні медитації, переконливо показано зростання їхньої позитивної мотивації. Також фіксують і фізичні зміни, а саме: поліпшення показників здоров'я. У тих, хто медитує, змінюються життєві цінності: підвищується задоволеність життям, з'являється упевненість у собі [4, с. 40].

Вчені стверджують, що застосування медитативних практик позитивно впливає на варіабельність серцевого ритму, нормалізує частоту серцевих скорочень та інші показники серцево-судинної системи. Крім того, сучасні психофізіологічні дослідження демонструють зміни в електричній активності кори головного мозку. Так, зниження амплітуди альфа-ритму під час медитацій свідчить про високий рівень свідомості, викликаний діяльністю підкіркових структур мозку, що, в свою чергу забезпечує активацію процесів пам'яті та уваги.

Романовський О.Г. та Михайличенко В.Є. пропонують розглядати медитацію як спосіб досягнення успіху [3]. В Європейському інституті Махариші в 1990-1994 рр. проводилося вивчення реактивності головного мозку під впливом трансцендентальної медитації, які продемонстрували незаперечні можливості цієї технології з мобілізації прихованих резервів мозку людини. Завдяки медитації виробляються позитивні стереотипи мислення й моделі поведінки, формується психологія «переможця», що складає істотну психологічну основу досягнення успіху.

Сьогодні використовуються різні методики, техніки, прийоми медитаційного характеру, пов'язані з безпосереднім припиненням внутрішнього діалогу, зосередженням на своєму внутрішньому «Я» дихальними, спеціальними системами живлення, відмовою від шкідливих звичок та ін., а також їхніми комбінаціями. В результаті це призводить до того, що суб'єкт починає якісно краще керувати своїми

відчуттями, емоційною, чуттєвою і ментальною сферами. Особа формує своє життя станами радості, щастя, сили, спокою, заспокоєння, контролю свого буття, його усвідомленістю. При цьому її діяльність стає продуктивнішою і ефективнішою [4, с. 40-41].

Медитативні практики допомагають лідерам швидше і ефективніше досягати своїх цілей. Завдяки цим практикам можна навчитися керувати станом свого розуму, своєї психіки, приводити свої переконання і цінності у відповідність до бажаних результатів, що в кінцевому рахунку сприяє психічному самовдосконаленню і духовному розвитку особи. Такі досягнення значною мірою не постають метою медитації, а радше «побічними» і бажаними наслідками більш потужних досягнень – таких, як цілісність (на противагу тілесно-душевній «розірваності» чи конфлікту), гармонізації усіх аспектів буття людини (замість зречення від одного з них заради іншого). Медитація, насправді, – не втеча від світу, попри усамітнення та аскези, а, навпаки, – спосіб більш глибоко подивитися на нього, не затьмареного стереотипами, ідеологемами та міфологемами.

Нові реалії сьогодення демонструють підвищення ролі лідерства у формуванні ефективної освітньої системи. Зростає потреба у лідерах, у яких добре розвинений емоційний інтелект та емпатія, критичне мислення, стресостійкість, вміння приймати нестандартні рішення, координувати зусилля команди тощо. Одним із вагомих інструментів, який сприяє формуванню свідомого сучасного лідера, – є медитація.

Список використаних джерел

1. Донець І.В. Медитація як філософський феномен або жива філософія. *Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 80 (II), 2018. С. 123–134.
2. Колесник І. М. Різноманіття визначень медитації: підходи, виклики і перспективи. *Multiversum. Philosophical almanac*. 2023. Issue 2(178). Vol. 1. С. 112–124.
3. Романовський О.Г., Михайличенко В.Є. Філософія досягнення успіху. Харків: НТУ «ХПІ», 2003. 696 с. URL: <https://buklib.net/books/37036/> (дата звернення: 20.11.2024).
4. Романовський О., Михайличенко В., Семке Н. Духовний розвиток лідера – необхідна умова його еволюції. *Лідер. Еліта. Суспільство*. 1'2021. С. 34–42.
5. Хорошак Катерина. Медитація для початківців: техніки, з яких можна розпочати. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2021/03/7/244150/> (дата звернення: 25.11.2024).
6. Україно-англійський словник філософських термінів [Електронний ресурс] / В. О. Ананьїн та ін.; за ред. О. О. Пучкова. Київ : ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. С. 114.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834054>

Надія Антонюк,
*кандидатка педагогічних наук, викладачка педагогічних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Надія Пушкар,
*народна вчителька України, викладачка педагогічних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ

Ключові слова: професійний стандарт, педагогічна компетентність, вчитель, викладач, здобувач педагогічної освіти, учень.

Освіта України розвивається, удосконалюється. Нашій країні потрібні професійні вчителі, які готуватимуть еліту майбутнього. Реформування освіти в Україні на компетентнісних засадах відповідає тенденціям в сфері освітньої політики в Європейському Союзі та світі [1, с. 21].

Міністерство освіти і науки України 29 серпня 2024 року затвердило професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», в якому визначено компетентності, які мають бути сформовані в сучасного вчителя, щоб забезпечувати якісний освітній процес. Відповідно до Національної рамки кваліфікацій означено трудові функції вчителя та вимоги, яких необхідно дотримуватися, працюючи з учнями. Педагогічні заклади, готуючи майбутніх фахівців початкової школи, спираються на професійний стандарт та Державний стандарт фахової освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта з метою формування прописаних в них компетентностей.

Розглянемо сутність поняття компетентність та роль компетентнісного навчання в професійній підготовці вчителя початкової школи.

На даному етапі розвитку освіти в Україні науковці досліджують проблему підготовки професійно компетентного педагога в різних аспектах. Зміст поняття «професійна компетентність» розкриває В. Байденко. Дослідниця Н. Кузьміна розглядає компетентність як сукупність психологічних знань, умінь, навичок, які необхідні для успішного навчання і розвитку особистості. А. Таранець під професійною компетентністю вчителя закладу загальної середньої освіти розуміє інтегративну властивість особистості, що являє собою поєднання професійних знань, умінь і навичок, досвіду, індивідуальних і психологічних якостей, що дозволяють ефективно здійснювати професійну діяльність [4, с. 33]. Проблемі сутності компетентностей, їх формуванню у майбутніх фахівців присвятив свої праці В. Доній. Значення педагогічної практики у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів розкриває дослідниця О. Кузнецова.

Як зазначає дослідник С. Васьків, «компетентність – це знання, навички та вміння які студент повинен розвивати протягом навчання для успішного функціонування у сучасному суспільстві» [3, с. 15].

Компетентність, у загальному розумінні, – це готовність людини до виконання певних функцій, а компетентнісний підхід в педагогічній підготовці вчителя – це цільова орієнтація навчального процесу на формування в здобувачів освіти загальних та фахових компетентностей.

Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувачів освіти в різних галузях та для їх особистісного розвитку.

Під фаховими компетентностями науковці розуміють здатність виконувати спеціалістом професійні завдання та обов'язки. Вчені сходяться на думці, що педагогічні компетентності – це сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, особистісних якостей учителя, які допомагають здійснювати ефективну освітню діяльність. Здобувачі педагогічної професії мають не тільки знати педагогічну теорію, а й уміти застосовувати її у практичній діяльності, постійно удосконалювати себе.

Розглянемо виділені ключові ідеї компетентнісного підходу в освітньому процесі закладу педагогічної освіти.

Учитель розглядається як суб'єкт професійної діяльності: акцент робиться на розвитку в майбутнього вчителя ініціативи, творчості, здатності до самостійного прийняття рішень та відповідальності за результати своєї роботи.

Акцентується увага на комплексному розвитку особистості: формування не лише професійних, а й загальнокультурних компетентностей, таких як комунікативні, соціальні, інформаційні.

Зв'язок теорії і практики полягає в наступному: теоретичні знання повинні застосовуватися на практиці, що дозволяє закріпити отримані знання і сформувати вміння їх використовувати в реальних педагогічних ситуаціях.

Орієнтація на результати навчання означає: важливо не лише передати учням знання, а й сформувати в них ключові компетентності, необхідні для успішного життя в сучасному світі [2].

В системі професійної підготовки у майбутніх вчителів початкової школи формування комплексу загальних та спеціальних компетентностей здійснюється за допомогою упровадження різних форм роботи в освітньому процесі. Під час вивчення фахових освітніх компонентів здобувачі освіти отримують систему психолого-педагогічних знань і умінь, що є базовими для реалізації змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти.

Під час проходження педагогічних практик в закладах загальної середньої освіти, позашкільних освітніх установах, закладах оздоровлення та відпочинку практиканти вдосконалюють вміння та навички планувати, моделювати, конструювати, проєктувати, організовувати освітній процес в початковій школі; визначати мету та завдання освітнього процесу, коригувати його шляхом зіставлення проміжних результатів із запланованими; вчать добирати доцільні методи, засоби і форми навчання відповідно до визначених мети і завдань уроку, іншої форми навчання та виховання з урахуванням специфіки змісту навчального матеріалу та індивідуальних особливостей учнів; набувають досвід роботи з нормативно-правовими документами, що регламентують організацію освітнього процесу в початковій школі.

Впродовж педагогічних практик відбувається удосконалення і закріплення здатностей планувати та управляти часом, генерувати нові ідеї, проявляти творчі здібності, виробляються вміння налагоджувати контакти з дітьми, вчителями, батьками. Сформованість таких компетентностей у студентів дозволить в майбутньому ефективно здійснювати процес навчання, упроваджувати індивідуальний підхід до дітей, будувати партнерські відносини з усіма учасниками освітнього процесу.

Науково-дослідницька робота є невід'ємною частиною підготовки майбутніх учителів початкової школи. Цей вид діяльності сприяє формуванню широкого спектру фахових компетентностей, необхідних для успішної педагогічної діяльності, таких як критичне мислення: шукаючи відповіді на дослідницькі питання, вчать аналізувати

інформацію, оцінювати різні точки зору та робити обґрунтовані висновки; креативність: наукова робота стимулює до пошуку нових ідей, нестандартних підходів до вирішення проблем; навички самостійної роботи: студенти вчаться планувати свою роботу, організувати час, працювати з різними джерелами інформації; комунікативність: презентація результатів дослідження передбачає вміння чітко і зрозуміло викладати свої думки, відповідати на запитання.

Для ефективного формування системи компетентностей в освітньому процесі широко використовуються такі форми роботи як проєктна діяльність: студенти беруть участь у розробці та реалізації навчальних проєктів, що дозволяє їм застосувати теоретичні знання на практиці; модульне навчання: навчальний процес організовується за модулями, кожен з яких спрямований на формування певної компетентності; інноваційні технології та методи навчання: використовуються різноманітні інтерактивні методи (дискусії, рольові ігри, кейси тощо), індивідуальні, парні, групові форми роботи які сприяють активному залученню студентів до навчального процесу.

Переваги компетентнісного підходу в підготовці майбутніх педагогів полягають в наступному: збільшення мотивації майбутніх вчителів: студенти бачать реальну користь від навчання; розвиток ключових компетентностей: набуття навичок, необхідних для успішної педагогічної діяльності; підготовка до життя: випускники педагогічних закладів, які навчались за компетентнісним підходом, краще адаптуються до змін і готові до вирішення реальних педагогічних задач; покращення якості освіти: компетентнісний підхід сприяє розвитку критичного мислення, творчості та інноваційності у майбутніх вчителів.

Отже, компетентнісний підхід є перспективним напрямком у підготовці майбутніх педагогів, що дозволяє сформувати в них не лише знання, а й практичні вміння, необхідні для ефективної роботи з молодшими школярами. Його впровадження сприяє створенню більш ефективної системи підготовки вчителів, яка відповідає потребам сучасного суспільства..

Викладачам, які готують майбутніх спеціалістів, слід звернути увагу на обізнаність здобувачів педагогічної професії з даною проблематикою, виробляти в них необхідні уміння та навички для виконання професійних обов'язків у майбутньому.

Сформовані компетентності дозволять особистості самореалізуватися в перспективі. Дана проблематика потребує подальших розвідок.

Список використаних джерел

1. Глушко О. З. Компетентнісний вектор розвитку шкільної освіти в ЄС та Україні. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2023. С. 20 – 21.
2. Затверджено професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/news/informatsiine-povidomlennia> (дата звернення: 25.11.2024 року).
3. Васьків С. Т. Формування ключових компетентностей студентів вищих навчальних закладів України. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 69.Т.1.2024.С.15 – 18.
4. Таранець А.В. Професійна підготовка вчителя закладу загальної середньої освіти як наукова проблема. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 73. 2024. С. 30 – 34.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834106>

Віктор Корнелюк,
*викладач кафедри природничо-математичної,
світоглядної освіти та інформаційних технологій,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Швидкий розвиток технологій, зміна соціальних потреб та виклики глобалізації вимагають від освіти постійного оновлення та впровадження інновацій. Однак, різноманітність інноваційних підходів, їхня складність та контекстуальна залежність ускладнюють процес оцінювання, а ефективність цих інновацій без належного оцінювання залишається під питанням. Відповідно, необхідність об'єктивного оцінювання результатів інноваційної діяльності в освітньому процесі зумовлена як потребою вдосконалення самого процесу, так і необхідністю обґрунтування прийняття управлінських рішень, що, у свою чергу, потребує переходу на суб'єкт-суб'єктні форми взаємодії учасників освітнього процесу з ефективним механізмом взаємного контролю та оцінювання.

Мета дослідження – побудова теоретичної моделі оцінювання інноваційної взаємодії майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі, що враховує різноманітність інноваційних підходів та забезпечує комплексність оцінки впливу на якість освітніх результатів

Результати дослідження. Інтенсифікація підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності є об'єктом досліджень багатьох учених та потребує побудови різних видів взаємодії суб'єктів освітнього процесу. Дослідження в галузі оцінювання інноваційної взаємодії в освітньому процесі є багатограними та охоплюють широкий спектр аспектів. Науковці активно працюють над розробкою нових методологій, інструментів та моделей оцінювання, що дозволяють отримати об'єктивну та достовірну інформацію про ефективність інноваційних освітніх практик.

Один із основних напрямів досліджень присвячений розробці теоретичних моделей оцінювання. Так, С. С. Шевчук, [9, с. 25] пропонує модель, яка ґрунтується на системному підході та враховує взаємодію різних компонентів освітнього процесу. О. В. Онопрієнко, [6, с. 143] розробила модель, що фокусується на оцінюванні результатів навчання в умовах використання інноваційних технологій. Ці та інші дослідження сприяють уточненню понять, формулюванню критеріїв та індикаторів ефективності інновацій.

Інший важливий напрямок пов'язаний з розробкою інструментів для оцінювання. Дослідники активно працюють над створенням анкет, тестів, шкал оцінювання, які дозволяють виміряти різні аспекти інноваційної взаємодії, такі як задоволеність учнів, ефективність педагогічних методів, якість навчальних матеріалів тощо. Так А. Г. Грітченко [5, с.39] розробив масштабну анкету для оцінювання сприйняття учнями інноваційних форм навчання, а А. С. Ткачов, Н. О. Ткачова, Т. А. Щєбликіна, [8] запропонували модель для оцінки ефективності використання цифрових навчальних ресурсів.

Важливим аспектом досліджень є аналіз впливу інновацій на різні групи учасників освітнього процесу, зокрема, як інновації впливають на мотивацію учнів, розвиток їхніх компетентностей, задоволеність роботою вчителів та ефективність управління освітніми закладами. Так, Ядловська О.С. [10] провела дослідження, яке показало позитивний вплив інтерактивних методів навчання на мотивацію учнів,

а Вознюк О., Дубасенюк О. [1] досліджували вплив інноваційних педагогічних технологій на професійний розвиток вчителів.

Окремий напрямок досліджень присвячений порівняльному аналізу різних моделей і методів оцінювання. Науковці досліджують переваги та недоліки різних підходів, визначають оптимальні стратегії оцінювання в залежності від контексту та цілей дослідження. Зокрема, Жигайло, Н. І. [3] провів метааналіз досліджень, присвячених оцінюванню ефективності онлайн-навчання, а Івасів О. [4] порівняла різні методи оцінювання проектної діяльності учнів.

Але, вважаємо, дослідниками в недостатній мірі розроблена проблема оцінювання взаємодії в освітньому процесі, зокрема, інноваційної взаємодії майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Взаємодія відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого; серед загальних ознак взаємодії як реального явища виділені наступні: цілісність, одночасність існування об'єктів, взаємозумовленість змін сторін, внутрішня самоактивність суб'єктів [1].

Освітній процес у закладі вищому освіти як взаємодія його учасників (викладач – здобувач вищої освіти, викладач – викладач, здобувач вищої освіти – здобувач вищої освіти) визначається загальними завданнями, а також особистісною взаємодією, де незадоволеність результатами власної діяльності в поєднанні з недостатньою саморефлексією знижує мотиваційну складову професійної готовності учасників освітнього процесу до оцінювання та провокує перенесення негативних оцінок на суб'єкт контролю. Як результат, вважаємо, що необхідним є перенесення функцій оцінювання навчальних досягнень (контролюючої, навчальної, діагностико-коригувальної, стимулювально-мотиваційної та виховної) до майбутніх учителів, спочатку епізодично, а в подальшому на системному рівні.

Зручним засобом оцінювання в цьому випадку є таксономія Блума [7] за рівнями навичок мислення та «ромашка запитань-відповідей»:

- 1) «Я зрозумів...»;
- 2) «Я знаю...»;
- 3) «Я вмію застосовувати...»;
- 4) «Я виділив основні компоненти у»;
- 5) «Я склав схему, згенерував ідею...»;
- 6) «Я здатний перевірити та оцінити діяльність...».

Заповнюючи картку контролю учасник взаємодії визначає досягнення відповідно до рівнів мислення: розуміння, знання, застосування, аналізу, синтезу та оцінювання.

Для здійснення опосередкованого оцінювання кожен учасник інноваційної взаємодії оцінює власні досягнення, формуючи, таким чином, загальну оцінку діяльності. У поєднанні з новітніми інформаційними технологіями це надає швидкий зворотній зв'язок як для викладача, так і для здобувачів вищої освіти. Для підвищення рівня розумової діяльності майбутні вчителі початкових класів задають запитання відповідно до рівнів мислення – від кількості та якості запитань залежить як загальна оцінка, так і оцінка кожного учасника.

Для технологізації освітнього процесу оцінювання необхідно:

- 1) запланувати зміну взаємодії учасників;
- 2) мотивувати їх у необхідності перенесення функцій оцінювання;
- 3) розробити стратегії впровадження правил;
- 4) апробувати запропоновану модель;
- 5) провести підсумки (рефлексію для учасників).

Висновки. Побудована модель оцінювання інноваційної взаємодії в освітньому процесі гармонійно поєднує контролюючу, навчальну, діагностико-коригувальну, стимулювально-мотиваційну й виховну функції оцінювання та є одним із структурних

елементів формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування технологій інноваційної взаємодії в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Вознюк О., Дубасенюк О. Перспективні напрямки підготовки майбутніх вчителів до інноваційної педагогічної діяльності. *Нові технології навчання*, 2020, № 93. С. 50-57.
2. Єліхіна М. А. Дефініційний аналіз поняття «взаємодія» у філософському та соціологічному вимірі. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2020. № 48. С. 53–63
3. Жигайло, Н. І. Переваги та недоліки онлайн-навчання студентів ЗВО. *VIII Методологічні читання – Розвиток політичної науки в Україні: сучасні методологічні тренди та практичні виміри (пам'яті професора Валерія Миколайовича Денисенка)*: Матеріали восьмої Всеукраїнської науковопрактичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2021 р.) Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. С.115-120.
4. Івасів О. Модель експертного оцінювання проектної діяльності в закладі загальної середньої освіти. *Adaptive Management: Theory and Practice. Series Pedagogics*, 2020. 10(19). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/315> (дата звернення 11.11.2024)
5. Інноваційні технології у галузі професійної освіти: навчально-методичний посібник /укладач А.Г. Грітченко. Умань: УДПУ, 2022. 323с.
6. Нова українська школа: інноваційна система оцінювання результатів навчання учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. / О. В. Онопрієнко. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 208 с.
7. Проскура С. Л. Таксономія Блума в оцінюванні результатів освітньої діяльності студентів. *Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України*, 2020. С.83-89.
8. Ткачов А. С., Ткачова Н. О., Щепликіна Т. А. Авторська модель організації самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої педагогічної освіти на основі використання цифрових технологій. *Теорія та методика навчання та виховання*. Харків, 2020. Вип. 49. С. 113–127.
9. Шевчук С.С.: Система педагогічного контролю та оцінювання як фактор забезпечення якості професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ, 2023. 85 с
10. Ядловська О.С. Вплив інтерактивних методів навчання на мотивацію учнів при викладанні дисциплін історичного циклу. *Когнітивно-комунікативні стратегії розвитку здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки* : зб. тез Всеукр. наук.- практ. семінару (м. Дніпро, 28 верес. 2021 р.). Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 118-119

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834142>

Марія Бойчук,

*відмінник освіти України, викладач вищої категорії,
викладач-методист КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Софія Шоповаленко,

*студентка 2 курсу, спеціальності 014 Середня освіта
Музичне мистецтво, КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ВИКЛИКІВ

Ключові слова: інновації, компетентність, інноваційні технології, гуманізація освіти, педагогічна майстерність, модернізація, особистість.

XXI ст. – це період «глобальних інновацій». Сучасне життя змінюється дуже швидко. Напевно, одна з професій, фахівці якої мають змінюватись одночасно з нею – це професія викладача. Освічена нація не може існувати без «Образу Людини». А яким має бути образ того, хто формує цю людину? Спробуємо з'ясувати, яким же є викладач, який вимушений працювати в умовах глобалізації, стрімкої технологічної, соціальної, культурної динаміки?

У законодавчих матеріалах Міністерства освіти і науки України зазначається, що ідеалом у вихованні і підготовці педагогічних кадрів є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідома особистість з глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними чеснотами, родинними і патріотичними почуттями, яка є носієм кращих надбань національної і світової культури, спроможна на саморозвиток і постійне удосконалення. Реальні складові ще недавнього українського минулого, суспільні протиріччя сьогодення та приклад майбутніх гострих викликів і ризиків з досвіду європейських країн вимагають перетворень свідомості всіх учасників освітнього процесу. Це говорить про зміну звичних стереотипів педагогічної діяльності, введення таких технологій навчання, які забезпечували кращий, прогресивніший, якісніший кінцевий результат – тобто інноваційних технологій. Реально інновація в освіті є кінцевим результатом інноваційної педагогічної діяльності, удосконаленого технологічного освітнього процесу, що був застосований в практичній роботі і приніс високі результати.

Педагогічна інноватика є новим явищем в сучасній педагогіці, яка існує з середини ХХ ст. і ще знаходиться в стадії розробки. Однак за цей час доведено, що знання і застосування інноваційних основ забезпечує більш високу якість освітньої діяльності будь-якої соціально-педагогічної системи, робить її більш конкурентоспроможною в умовах всебічної трансформації суспільства. Інноваційними мають бути викладач і здобувач освіти.

Виходячи з потреб сучасного суспільства можна сказати, що професійно компетентний педагог це той, який успішно розв'язує завдання навчання й виховання; задоволений професією; має й усвідомлює перспективу свого професійного розвитку; відкритий для постійного професійного навчання; збагачує досвід професії завдяки особистому творчому внеску; соціально активний в суспільстві; відданий педагогічній професії, прагне підтримувати професійну етику.

Все гострішою стає проблема вдосконалення форм організації процесу навчання. Розвиток науки і техніки пропонує освітянам і студентам нові форми комунікації, нові типи розв'язання абстрактних та конкретних завдань, перетворюючи викладача з авторитарного транслятора готових ідей на натхненника інтелектуального і творчого потенціалу студента. Майбутнє за системою навчання, що вкладалася б у схему: студент – викладач – технологія. Актуальною в цьому напрямку є компетентнісна стратегія навчання: формування знань, умінь і цінностей особистості. Пріоритетними є вміння оперувати необхідними технологіями та знаннями, що задовольняють потреби сучасних завдань модернізації освіти. Упровадження інноваційних технологій сприятиме підвищенню якості навчального процесу за дотримання цілого ряду умов: відповідний морально-психологічний клімат; постійне вдосконалення матеріально-технічної бази і дидактичного забезпечення педагогічного процесу; багаторівневість і гнучкість у питаннях конструювання змісту, форм, методів і засобів навчання з урахуванням специфіки навчального закладу; випереджальний характер навчання; посилення практичної спрямованості навчання.

Гуманізований випускник ХХІ ст., «Українець майбутнього», фахівець своєї справи, хто він такий? – самодостатня, творча особистість, повноправний член світового співтовариства. Фахівець – це тріада, йому має бути притаманне гармонійне поєднання: *працездатність, наполегливість, кваліфікація* (вміння планувати, узгоджувати, приймати рішення, збагачувати і застосовувати свої знання). Відомий мислитель Г.Сковорода сказав: «Не вчи камінь котитися, просто прийми перешкоду – і він сам покотиться...» Мудрі слова, і сказані саме для нас, викладачів. У них криється основа великого мистецтва формування й розвитку особистості, особистості з природними задатками, яка не терпить насильства, яка прагне зрозуміти себе, випробувати в різних видах діяльності, розвинути власті обдарування,

самовдосконалитися. Завдання ж викладача - створити умови, за яких природні здібності студента знайдуть шлях до зовнішнього вияву. Це і є вершина педагогічної майстерності.

Таким чином, якісні зміни в освітніх процесах спрямовані на підготовку фахівців нової генерації, здатних постійно удосконалювати професійну мобільність за допомогою використання сучасних технологій навчання. Це, в свою чергу вимагає нових підходів до підготовки педагогічних кадрів. Педагогічний процес у закладах освіти має передбачати підготовку фахівця для того, щоб він постійно навчався, розвиваючи розумові здібності, професіоналізм і світогляд.

Список використаних джерел

1. Руденко, О. М. Гуманізація освітнього процесу: концептуальні підходи. Львів: Світ, 2021. 256 с
2. Гончаренко, С. У. Педагогічна інноватика: теорія і практика. Київ: Освіта, 2013. 384 с.
3. Стинська, В. Методика викладання у вищій школі. Івано-Франківськ: 2016. 320 с.
4. <http://osvita.ua/school/method/9170/>
5. <https://mon.gov.ua/>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834199>

Альона Палієнко,
викладач англійської мови
Черкаський державний бізнес-коледж,
м. Черкаси, Україна

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ключові слова: емоційний інтелект, соціальна комунікація, глобалізація, стресостійкість, самосвідомість, соморегуляція.

Сучасні виклики суспільства змінюють світогляд та ментальне здоров'я українців. Наразі важливими навичками учасників освітнього середовища є розуміння власних емоцій, переживань та уміння ними управляти. Враховуючи прогнози щодо майбутнього ринку праці, важливим стає розвиток навичок критичного мислення, комунікаційних здібностей та стресостійкості, які забезпечать успішну кар'єру у сучасній глобалізованій економіці [1, с. 96]. Однією з категорій, яка розкриває описані явища є емоційний інтелект. У наукових дослідженнях емоційний інтелект розглядають як здатність розпізнавати, розуміти та керувати як власними емоціями, так і емоціями інших людей. У сучасному світі, де соціальні взаємодії є невід'ємною частиною успішного професійного та особистого життя, емоційний інтелект відіграє важливу роль у розвитку ефективної комунікації – це не просто уміння висловлювати свої думки чи переконання, а здатність робити це з урахуванням емоційних потреб і почуттів інших людей.

В умовах військового стану емоційний інтелект стає особливо важливим для учасників освітнього процесу, зокрема, здобувачів освіти, який допомагає розуміти й керувати власними емоціями в стресових ситуаціях, знижувати рівень тривожності та підтримувати психологічне здоров'я. Крім того, емоційний інтелект сприяє співчуттю та емпатії до оточуючих, що є ключовим для створення підтримуючого середовища під час навчання і соціальної взаємодії в складні часи.

Теоретичні дослідження сутності емоційного інтелекту ґрунтовно викладено в працях численних вітчизняних науковців, які досліджують психологічні особливості, механізми розвитку, а також вплив емоційного інтелекту на особистісний і професійний

розвиток людини. Слід відмітити вагомий внесок за даною темою Е.Л. Носенко, М.М. Шпак, Я.М. Куценко, В.Ф. Моргун, О.Л. Ляц, Л.Л. Журавльова, Ю. Житкевич та ін. Вартими уваги є дослідження емоційного інтелекту в умовах воєнного стану та екстремальних умовах, які висвітлено в працях І.І. Смачило, С.В. Марчук, З.М. Закалик, К.М. Васюк, О.С. Рибас, Курило Л.Ф., О.О. Сєвонькаєва та ін.

Загалом поняття емоційного інтелекту не нове. Вивчення емоційного інтелекту набуло обертів у 1980-х роках і було популяризовано Деніелом Гоулманом у бізнес-сфері завдяки його бестселеру «Емоційний інтелект – чому він може мати більше значення, ніж EQ» [1]. Гоулман визначив концепцію EQ наступним чином: Емоційний інтелект (EQ) – це знання про те, що відчуває людина і здатність справлятися з цими почуттями, не дозволяючи емоціям поглинати себе [1]. До додаткових характеристик емоційного інтелекту відносяться:

- здатність мотивувати себе на виконання роботи, бути креативним і працювати на вершині своїх можливостей;

- відчувати, що відчувають інші, та ефективно керувати стосунками. На основі вищезазначених характеристик було виділено п'ять складових емоційного інтелекту. Самосвідомість – «глибоке розуміння своїх емоцій, сильних і слабких сторін, потреб і спонукань». Люди з високим рівнем самосвідомості дуже чесні з собою та іншими. Вони знають, як їхні почуття впливають на виконання роботи. Саморегуляція – контроль над своїми почуттями та прийняття продуманих рішень на противагу прийняттю нерациональних рішень через імпульсивну поведінку. Високий рівень саморегуляції дозволяє людині впевнено справлятися з неоднозначністю світу. Мотивація – дозволяє досягати високих результатів завдяки пристрасному бажанню досягти мети. Ці оптимістично налаштовані люди грамотно справляються з невдачами і створюють високопродуктивний клімат у командах і проектних групах. Емпатія – демонструє розуміння почуттів інших людей. Це особливо важливо в командній роботі, де розвиваються відносини. Соціальні навички – це п'ятий компонент EQ, який стосується здатності налагоджувати взаєморозуміння через дружелюбність і доступність [2, с. 502].

Житкевич Ю. описує дослідження, щодо залежності переживання сильного емоційного напруження від рівня емоційного інтелекту, яке показало: у 80 % опитуваних з низьким рівнем емоційного інтелекту наявний низький ступінь стресостійкості; пороговий – у 13,3 %; високий – 6,7 %. Середній рівень емоційного інтелекту у 66,6 % породжує пороговий ступінь стресостійкості; у 16,7 % – високий; у 16, 7 % – низький. 66,7 % опитуваних з високим та 33,3 % з середнім ступенем стресостійкості мають високий рівень емоційного інтелекту. Такі результати вказують на те, що між емоційним інтелектом та стресостійкістю існує певний взаємозв'язок: високий рівень емоційного інтелекту в основному забезпечує високий ступінь стресостійкості, середній – пороговий, низький – низький. Дане дослідження показало, що опитувані з низьким рівнем емоційного інтелекту мають низьку ступінь опору стресу (80 %), з середнім – порогову (66,6 %), з високим – високу (66,7 %). [3].

Українська освітня спільнота та і суспільство в цілому, зіткнулася з непередбачуваними викликами – оголошення воєнного стану,» кожна людина стикнулася з такими проблемами, як емоційна нестабільність, стрес, внутрішня напруга, відчуття неспроможності щось робити та нестабільністю [4, с. 89]. Рибас О.С., робить акцент на тому, що «у воєнний час психологічна підтримка в освітньому середовищі відіграє дуже важливу роль для забезпеченні благополуччя та психічного здоров'я учасників освітнього процесу: дітей, батьків та найголовніше, це викладачів» [5, с. 1151]. Автор покладає важливу роль у врегулюванні цих процесів на психологічну службу, які використовують емоційний інтелект як інструменту для регуляції своїх емоцій чи станів та емоцій і станів безпосередньо учасників освітнього процесу.

«Використання емоційного інтелекту для надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу під час війни є надзвичайно важливим та ефективним інструментом. Емоційний інтелект включає в себе здатність розуміти, контролювати та виражати свої емоції, а також емпатію та здатність співчувати ї, що найважливіше, розуміти емоції інших людей» [5, с. 1151].

З вищевказаного можна зробити висновок, що емоційний інтелект допомагає людям ефективно управляти своїми почуттями та адаптуватися до стресу, що особливо важливо у складних життєвих обставинах, таких як війна. Розвинутий EQ сприяє здатності підтримувати спокій і будувати гармонійні стосунки з оточуючими. В умовах кризи психологічна підтримка, що базується на емоційному інтелекті, стає важливим інструментом для збереження психічного здоров'я та добробуту учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Боровик Т.М. Устиченко С.В. Life та Soft Skills у контексті кар'єрного зростання. *Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект* : матеріали X міжнародної науково-теоретичної конференції, Черкаси, 21-22 березня 2024 р. С. 95-97. <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/4857>
2. Goleman D. Emotional Intelligence – Why it Can Matter More Than IQ/ URL: <https://asantelim.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/05/daniel-goleman-emotional-intelligence.pdf> (дата звернення 11 листопада 2024).
3. Маруховська-Картунова О., Рицак Н., Гапончук О. Роль емоційного інтелекту як soft skills у сучасному освітньому процесі. *Вісник науки та освіти*. 2023. №6(12), С. 496-507. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6\(12\)-496-508](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6(12)-496-508)
4. Житкевич Ю. Переживання сильного емоційного напруження залежно від рівня емоційного інтелекту. [Електронний ресурс] URL: <https://2cm.es/Nq-o>
5. Смачило І. Управління емоційним інтелектом в умовах воєнного стану. [Електронний ресурс] URL: <http://surl.li/zvfdkb> (дата звернення 11 листопада 2024).
6. Рибас О.С., Гура Т.В. Використання емоційного інтелекту при наданні психологічної допомоги учасникам освітнього процесу в умовах війни [Електронний ресурс] URL: <https://2cm.es/Nq-n> (дата звернення 11 листопада 2024).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834213>

Лідія Сидорів,

*викладач Івано-Франківського фахового коледжу,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна*

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНОГО ПЕРІОДУ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

Ключові слова: патріотичне виховання, національна свідомість, громадянська відповідальність, педагогічний коледж, освітньо-виховне середовище, методичні рекомендації, програми патріотичного виховання.

Військова агресія та епістеміцид російської федерації по відношенню до нашої держави, колаборація та саботаж громадян України, що декларували свій "патріотизм", а на ділі які зрадили Україну спричиняють потребу дослідження питання національно-патріотичного виховання молоді. В умовах триваючої воєнної і культурної експансії, національно-патріотичне виховання повинно бути одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку самосвідомості народу, формування в дітей та молоді національних цінностей та ідентичності, поваги

до Конституції і законів, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку захищати незалежність та територіальну цілісність України. Виходячи з вищезазначеного, патріотизм на даний час є особливо гострою потребою держави, якій необхідно щоб молоде покоління росло національно свідомими громадянами-патріотами.

Актуальним проблемам педагогічної підготовки вчителя початкових класів до національно-патріотичного виховання у своїх працях приділяли увагу вітчизняні педагоги О. Вишневський, П. Ігнатенко, Т. Завгородня, Л. Крицька, В. Кузя, Ю. Руденко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, К. Чорна, П. Щербань та інші. Суть національного патріотизму розкрито у працях Г. Ващенко, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, К. Ушинського та інших. Науковці І. Бех та К. Чорна у своїй праці «Національна ідея в становленні громадянина-патріота України: (програмно-виховний контекст)» в основу патріотичного виховання ставлять національну свідомість [1]. З початком вторгнення багато педагогів і науковців доєдналися до ЗСУ, серед них М. Лазорович, професор Тернопільського національного економічного університету, Ю. Довган, доцент Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, наукові та польові розвідки яких заслуговують на ретельні дослідження та впровадження в педагогічний процес.

Одним із результатів регулювання на державному рівні правових, ідеологічних та новаторських поглядів на необхідність реалізації національно-патріотичного виховання в Україні є Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України [3]. Головною метою даної Концепції є формування громадянина-патріота-українця, який діє на основі національних та європейських цінностей, і готовий до виконання громадянських і конституційних обов'язків, спадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності на основі духовно-моральних цінностей українського народу, національної самобутності. Зауважу, що існуючий документ передбачає охоплення періоду 2020 - 2025 років, тому нові версії Концепції повинні враховувати динаміку сучасних подій і викликів майбутнього.

Національно-патріотичне виховання має наскрізь пронизувати весь освітній процес, базуватися на національній історії, знанні та відстоюванні своїх прав, виконанні конституційних і громадянських обов'язків, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю країни. Організуючи виховну роботу з національно-патріотичного виховання, потрібно враховувати й те, що на сьогоднішній день у закладах професійної освіти навчаються здобувачі освіти з окупованих територій, внутрішньо-переміщені особи, а оскільки в Україні історично склався спектр регіонально-політичних та регіонально-культурних відмінностей (подекуди штучно створений чи нав'язаний кремлівськими агентами), то існує неоднозначне ставлення до багатьох подій минулого та поглядів на сьогоднішній день. Відповідно важливо формувати у здобувачів освіти державницький патріотизм, який полягає в усвідомленні необхідності відстояти незалежність, захистити державність, забезпечити соборність України, а спільна віра у перемогу повинна об'єднати усіх українців, зберегти те, що протягом століть було нашою метою – незалежна, успішна держава. Основні завдання освіти у цій сфері полягають у забезпеченні національної спрямованості змісту освіти, відродженні національних виховних традицій, створенні усіма суб'єктами освітнього простору умов для формування у молоді людини національно-патріотичного самоусвідомлення.

Патріотичне виховання розпочинається з формування патріотичних поглядів. Знання про минуле і сучасне України, складають ядро патріотичної свідомості і служать механізмом, який регулює і спрямовує діяльність особистості. Можна

впевнено стверджувати, що засвоєння знань – це тільки початок патріотичного виховання, яке обов'язково передбачає втілення їх у вчинок, у практичну діяльність. У процесі діяльності знання перетворюються у переконання, ставлення особистості до минулого і сучасного України, у вміння та готовність діяти [2].

Поміж прикладів розвитку ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді Концепція національно-патріотичного виховання визначає діяльність зокрема Українських Січових Стрільців (УСС), і також акцентує особливу увагу на процесі «формування української політичної культури в часи Речі Посполитої та Австро-Угорщини, включно з тривалим воєнним протистоянням і плідною військовою та культурною співпрацею» [3]. Саме період УСС був вибраний нами для впровадження освітнього проекту "Зродились ми великої години".

Проект присвячений однойменному славню, який став символом боротьби за незалежність України. Написаний стрільцем, культурним і літературним діячем доктором Олесем Бабієм, славень виконувався під час різних історичних подій, зокрема, під час святкування 76-ї річниці створення УПА, коли його виконали понад 8 тисяч учасників. У сучасному контексті пісня набула нової популярності через військову агресію Росії.

Учасниками проекту є студенти Івано-Франківського фахового коледжу, учні з особливими освітніми потребами Калуської спеціальної школи та учасники громад. Їх взаємодія спрямована на ознайомлення та популяризацію багатой культурної України, висвітлення ключових моментів боротьби за незалежність та самобутності. Учасники проекту досліджують важливі події, їх чинники і учасників, які формували національну ідентичність.

Основна мета проекту – зберегти та примножити культурну спадщину, привернути увагу молодого покоління до історичних подій та героїв, а також сприяти розумінню значущості цих подій у сучасному світі. Робота над проектом включає в себе створення інклюзивних освітніх матеріалів що допомагають глибше зрозуміти і усвідомити важливість української історії та культури. Молодь проявила себе в різних аспектах наукового дослідження і творчості. Зокрема вже виданий збірник «Наш стрілецький край», що складається з авторських есеїв, в яких відображені думки та почуття молодого покоління українців щодо історичних подій, національних героїв і зв'язку з сучасністю [4].

Декламування віршів тогочасних поетів-стрільців з застосуванням української жестової мови додало особливої інклюзивної атмосфери проекту. Цей проект не лише допоміг учасникам глибше зрозуміти свою історію, але й сприяв розвитку їхніх творчих здібностей. Молодь продемонструвала, що національна гордість та патріотизм живуть у серцях наступного покоління українців. Такі ініціативи не просто розвивають талант, але вчать цінувати і поважати багатогранну культурну спадщину України.

Проект "Зродились ми великої години" також включає в себе вивчення творчості Олесея Бабія, Костянтини Малицької, Миколи Євшана, що допомагає молоді краще зрозуміти історію та культурну спадщину України Їх літературні і публіцистичні твори є важливим джерелом патріотичного натхнення для багатьох поколінь українців. Цей проект, в якому брали участь студенти коледжу та учні спецшколи, є чудовим прикладом інтеграції історії та культури в освітній процес.

У контексті дослідження проблеми підготовки майбутнього вчителя до патріотичного виховання молоді вважаємо необхідним сформулювати національні цінності і світогляд, а також практичні навички роботи майбутніх учителів з історичним і культурним матеріалом. Виховати патріота спроможний лише той педагог, в якого сформований патріотизм як інтегративна якість.

1. Дудка І. Патріотичне виховання студентської молоді як складова громадської діяльності вищого навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності*. Серія: Педагогічні науки. Полтава, 2015. Випуск 16. С.56 - 63.
2. Мірошніченко В.І. Патріотичне виховання майбутніх офіцерів-прикордонників у сучасних умовах. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: тези доповідей науково-практичної конференції* (Харків, 7 квітня 2017 р.). Харків: ХНУВС, 2017. С.14-16.
3. Наказ № 527 від 06.06.2022 Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 (<https://2cm.es/Nq-l>).
4. *Наш стрілецький інклюзивний край: Навчально-методичний посібник* / упор. Л. Сидорів, ред. С. Сидорів. Івано-Франківськ, 2024. 144 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834219>

Зоя Старовойт,

викладач-методист Коростишівського педагогічного фахового коледжу імені І. Я. Франка, м. Коростишів, Україна

Дмитро Мельниченко,

студент 143 групи IV курсу спеціальності 013 Початкова освіта Коростишівського педагогічного фахового коледжу імені І. Я. Франка, м. Коростишів, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова : учасники освітнього процесу, обдаровані особистості, емоційне здоров'я, психологічна підтримка, виклики, індивідуальний підхід.

В умовах війни ми стикаємося з численними викликами, які впливають на наше життя, здоров'я та психологічний стан. Особливо складно доводиться обдарованим особистостям, адже вони вирізняються не тільки високим інтелектом, але й підвищеною чутливістю, емоційною глибиною. Вони можуть відчувати подвійний тягар – стрес від війни та напругу у зв'язку з їхнім потенціалом. У період воєнного стану вони потребують особливої підтримки, оскільки їхні високі інтелектуальні й емоційні здібності можуть посилювати їх вразливість, викликати відчуття тривожності, вони можуть замикатися в собі або, навпаки, виявляти емоції через різкі зміни настрою.

Специфіка поведінки обдарованих здобувачів освіти у воєнний час:

- Підвищена тривожність та стрес: Обдаровані особистості часто мають більш розвинену уяву, що може посилювати їхні страхи та тривоги щодо війни, вони часто більше переживають,
- Почуття ізоляції. Вони можуть відчувати себе непочутими та незрозумілими серед однолітків, які не розділяють їхніх інтересів та переживань.
- Проблеми з концентрацією уваги: Постійний стрес може ускладнювати фокусування на навчанні та творчій діяльності.
- Зміни у поведінці: Можливі прояви агресії, апатії, або навпаки, гіперактивності.

Соціально-психологічна підтримка є необхідною для забезпечення благополуччя обдарованих юнаків та дівчат. Вона допомагає не лише в подоланні кризових станів, а й у розвитку їхнього потенціалу.

Надважливою є емоційна підтримка. Створення безпечного простору для вираження емоцій, психологічні консультації та групи підтримки допоможуть молодим людям впоратися з тривогою та страхами. Цінними будуть поради: "ми допоможемо один одному здолати ці труднощі", "якою б складною не була ситуація, вона мине", "в житті багато радісних моментів і радісних сюрпризів". Викладач може і повинен позитивно впливати на учасників освітнього процесу. Обдарованим студентам важко справлятися з власними емоціями у зв'язку з їх високою чутливістю. У таких умовах важливо навчити їх адаптивним механізмам подолання стресу, які дозволять стабілізувати емоційний фон.

Обдарованість проявляється у різних формах, тому важливо враховувати індивідуальні потреби кожної особистості: допомогти підопічному розробити план досягнення поставлених цілей, рекомендувати освітні матеріали які допоможуть в його особистісному зростанні. З метою соціальної адаптації об'єднання обдарованих особистостей у творчі колективи дозволяє знайти однодумців. Це може стати джерелом натхнення та мотивації.

Роль наставника особливо змінилася під час воєнного стану. Здобувачам освіти потрібні викладачі, які щодня наповнюють їх вірою у свої сили, мотивують усміхатися. Проведення тренінгів на теми стресостійкості допомагає обдарованим молодим людям адаптуватися до змін і залишатися продуктивними.

У кризових ситуаціях важливою є мистецька підтримка. Концертні заходи, конкурси, виставки дозволяють обдарованим людям виявити свої емоції та знайти підтримку через творчість. Для багатьох обдарованих людей творчість є засобом самовираження, механізмом подолання тривоги і стресу. Тому вони потребують додаткової можливості займатися творчою роботою.

У Коростишівському педагогічному фаховому коледжі ім. І. Я. Франка у вересні 2022 року започаткована студія "Поетична майстерня". "Обдаровані здобувачі освіти разом із викладачем долучились до сучасного поетичного руху. Поети і діячі мистецтв своїми творами піднімають бойовий дух українців, формують національну самосвідомість, утверджують непохитну віру в Перемогу" [4].

"Поетична майстерня" – акторська творча кузня, де учасники пізнають світ неповторного поетичного слова, розкривають свої таланти, удосконалюють культуру спілкування, навчаються майстерно декламувати вірші зі сцени. Концертні виступи для учасників – справжній терапевтичний засіб.

Війна несе з собою стреси і потрясіння. Обдаровані особистості з їхньою високою чутливістю та емоційною глибиною особливо вразливі. Комунікація з близькими, однодумцями, наставниками є особливо важливою для обдарованих людей. Розмова з тими, хто розуміє їхні потреби, допомога, соціальна підтримка знижує рівень їх тривожності. На допомогу прийде відеоролик "Як ти?"

"Соціально-психологічна підтримка обдарованих особистостей в умовах воєнного стану – це не лише про збереження психоемоційного здоров'я, але й про розвиток їхнього потенціалу" [5]. Забезпечення комфортного середовища, емоційна підтримка, сприяння навчальній діяльності, розвиток мистецьких талантів – ключові напрямки роботи з обдарованими особистостями в умовах воєнного стану.

Спільними зусиллями педагогів навчальних закладів, психологів та батьків можна допомогти обдарованим здобувачам освіти та менш здібним їхнім одноліткам реалізувати свої здібності і внести позитивний внесок у відновлення нашої країни.

Список використаних джерел

1. Брекетт Марк Дозвіл на почуття. Відкрийте силу емоцій, щоб підкорити нові вершини. Детальніше: <https://knigarnia.com.ua/ua/p1716705057-kniga-dozvil-rochuttya>. Видавництво VIVAT, 2022 р. 336 с.
2. Відефільм [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://youtu.be/X7-b9d3eEK4?si=kQI2A6kuKStEVix6>
3. Коростишівське Радіо [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=y1OkIBSqugc>
4. Старовойт З. П. Поетичне слово на сцені. Збірка поезій, літературно - музичних композицій та методичних рекомендацій. На допомогу здобувачам освіти. 2023. 34 с.
5. Українська соціальна мережа [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ukropen.net/wallgroups841_1555021

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834256>

Галина Орел,

вихователь гуртожитку

*Коростишівського педагогічного фахового коледжу імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради, м. Коростишів, Україна*

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ РІВНОВАГИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: здобувачі освіти, гуртожиток, вихователь, психічне здоров'я особистості, військовий стан.

Психічне здоров'я особистості, шляхи його збереження та відновлення – актуальна соціально-психологічна проблема, яка загострилася в останні роки внаслідок воєнного конфлікту. Здобувачі освіти в цей період є однією з вразливих категорій населення України до впливу емоційної напруги, різкого порушення звичного способу життя. Відчуття небезпеки, тривоги, постійні швидкі зміни — усе це може викликати нерозуміння і дискомфорт у підлітків.

Під час військових дій та ще тривалий час після їх закінчення заклади освіти в Україні працюють у нових для себе вимогах до безпечного освітнього середовища. Тому організація безпечного освітнього простору у закладі освіти – одне з найважливіших завдань для усіх учасників освітнього процесу [1, с.5].

Виховна робота завжди є невід'ємною складовою освітнього процесу, а зараз, в умовах війни, її важливість складно переоцінити. Усе, що відбувається зараз – виклик для освіти, для педагогів, вихователів та здобувачів освіти.

Виховна робота у гуртожитку Коростишівського педагогічного фахового коледжу імені І.Я.Франка спрямована на створення комфортного та безпечного освітнього простору для формування свідомого громадянина – патріота України.

Пріоритетними напрямками виховної роботи вихователя є:

- психологічна та емоційна підтримка здобувачів освіти;
- навчання правил поведінки в умовах воєнного стану (під час повітряних тривог, поводження з вибухонебезпечними предметами, перша медична допомога тощо);
- адаптація та підтримка дітей УБД;
- розвиток критичного мислення та медіаграмотності;
- національно-патріотичне виховання.

Той факт, що молодь поступово вимушена звикати до нових реалій, не означає, що вони можуть обійтися без підтримки дорослих. Вони як ніколи її потребують. Їм потрібна наша впевненість у тому, що все буде добре, наша стійкість та віра в перемогу навіть у важкі часи невизначеності.

В умовах військового стану, ми приділяємо особливу увагу національно-патріотичному вихованню. Тому, надзвичайно важливо:

1. Проводити заходи національно-патріотичної спрямованості.
2. Займатися волонтерською діяльністю.
3. Розповідати дітям про українську культуру.
4. Влаштовувати акції пам'яті.
5. Створювати навчальні проекти, присвячені героям нашої країни.

Найважливішим засобом патріотичного виховання видатний педагог Василь Сухомлинський вважав рідне слово і зазначав, що «людину ми виховуємо словом і тільки словом. Все інше – вправи, звички, праця – від слова» [2, с.136].

Ми намагаємося патріотичне виховання серед студентської молоді здійснювати у формі лекцій, бесід, розповідей, презентацій, зустрічей із ветеранами війни, праці та військової служби, походів місцями бойової слави, пошукової роботи, участі у роботі клубів та гуртків військово-патріотичного спрямування. Наприклад:

- урок мужності "Військова слава України";
- мультимедійна презентація "Слава козацька не вмере, не поляже";
- відео-лекторій "Мужні захисники України";
- презентація "Величне ім'я – захисник України";
- година спілкування "Слава козацька не вмере, не поляже" та ін.

Патріотичне виховання студентської молоді це - систематичне і цілеспрямоване виховання особистості, формування в неї національної свідомості, духовної єдності поколінь. Вміти успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, професіонал, носій української національної культури.

Силу і ефективність патріотичного виховання В.О.Сухомлинський визначав тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини проникає в духовний світ дитини, періоду його становлення як людини і громадянина, наскільки глибоко вона бачить світ і самого себе очима патріота [3, с.117].

Воєнні дії мають сильний негативний вплив на психічне здоров'я особистості, оскільки спричиняють різні прояви насильства та створюють пряму загрозу життю.

Нова реальність диктує нові правила життя. Тепер одне з найважливіших завдань – навчати підлітків правилам безпеки, які допоможуть зберегти життя.

Здобувачам освіти постійно розповідаю про те:

- які заборони та обмеження діють під час воєнного стану;
- що таке «тривожна валіза», як її зібрати, що туди покласти;
- як діяти під час повітряних тривог (що робити, якщо сигнал застав удома/на вулиці/в магазині тощо);
- як поводитися під час обстрілів;
- що робити у випадку виявлення вибухонебезпечних предметів;
- як надавати першу домедичну допомогу.

На початку навчального року найважче було працювати з першокурсниками. Труднощі адаптаційного періоду були пов'язані з розлученням зі шкільними друзями, батьками, наставниками і позбавленням їх підтримки та розуміння. Тому, першокурсникам найбільша увага приділяється вихователем та членами студентської ради. На засіданнях студентської ради постійно піднімаємо питання про життя мешканців гуртожитку в умовах війни.

Війна впливає на психічне здоров'я кожного громадянина України. Одним із головних завдань закладу освіти є повсякденна психологічна допомога та емоційна

підтримка учасників освітнього процесу. Тому, продовжуємо спілкуватися, жити, навчатися, боротися, допомагати і підтримувати один одного.

Список використаних джерел

1. Безпечне освітнє середовище: новий вимір безпеки. URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/>
2. Сухомлинський В.О. Народження громадянина. Вибрані твори: в 5-ти т. Т.3.Київ: Рад. шк., 1976.
3. Патріотичне виховання в сучасних навчальних закладах. упоряд. Жанна Сташко. Київ: Шк. світ, 2015.117 с.

РОЗДІЛ 7 БІБЛІОТЕКА І КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ У КРИЗОВИЙ ЧАС

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834276>

Дарина Чамахуд,
*викладач циклової комісії методики музичної освіти
та вокально-хорової підготовки, кафедри музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна,
аспірантка IV року навчання кафедри історії української музики
та музичної фольклористики Національної музичної академії
України імені П. І. Чайковського, м. Київ, Україна*

ОРАТОРІЯ ЯКОВА ЯЦИНЕВИЧА «СКОРБНА МАТИ» НА ТЕКСТ ПАВЛА ТИЧИНИ У КУРСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ МУЗИКИ: ФОРМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ІСТОРІЯ НАПИСАННЯ ТВОРУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ З АРХІВІВ ТА БІБЛІОТЕК)

Ключові слова: історія української музики, Яків Яциневич, Павло Тичина, ораторія, архіви, архівні документи, бібліотеки, джерелознавство.

Зародження жанру ораторії в українській музиці відбулося значно пізніше, ніж у західноєвропейській. Дещо сповільнений та менш інтенсивний розвиток ораторії до XIX століття в Україні пов'язаний з низкою контекстів, серед них – історичний, політичний, культурний, кожен з яких ускладнений колонізацією країни, територіальним розділенням, придушенням самостійності, заборонаю мистецтва тощо.

Відносно недавнє утвердження жанру у другій половині XIX – на початку XX століття обумовлене логічним піднесенням хорового руху у цей час. Наявність великої кількості професійних й аматорських хорових колективів, симфонічних оркестрів з високим рівнем виконавської майстерності не лише у Києві, а й Одесі, Харкові, Дніпропетровську та інших містах, активний розвиток диригентської школи, посилення соціального значення хорового життя, просвітницькі погляди представників мистецького кола, зокрема композиторів, високий рівень концертного життя, обізнана слухацька аудиторія, забезпечили потребу у розвитку та створенні синтезованих жанрів вокальної й інструментальної музики. Найяскравіше зміни відобразилися у масштабних вокально-симфонічних жанрах, серед яких важливе місце належить ораторії, кантаті та опері.

Ораторія «Скорбна Мати» українського композитора означеної доби Якова Яциневича завершена у липні 1926 р. – у той період, коли творчість митця перебувала у точці зрілого етапу, найбільшого розквіту, кульмінації, активної діяльності у різних мистецьких сферах життя митця в Одесі. Затребувана праця Я. Яциневича у великому місті, робота з хорами різного рівня майстерності, доступ до звучання симфонічного оркестру давали йому відчуття відносної стабільності і впевненості у завтрашньому дні, наскільки це було можливим у 1925–1930 рр.

В історії розвитку української культури це був складний відтинок, коли ідеологія політики диктувала свої вимоги і претензії щодо розвитку творів мистецтва. Тому не дивно, що масштабний твір композитора одразу не було схвалено до друку. Свідчення цьому знаходимо у листі Я. Яциневича від 2 липня 1942 р. до його друга – поета, автора вербального тексту ораторії – П. Тичини, віднайденому у Центральному

державному архіві літератури та мистецтва: *«Що ж до видання, то ДВУ прислало мені таке сповіщення від 6-го вересня 1927 р. №16168: “при цьому повертається два Ваших “музичних твори”: “Скорбна Мати” і “Слався”, що до видавничого плану “не увійшли через великий розмір їх і занадто складну форму письма”»* [2, арк. 13в.–2].

«Складність письма» ораторії Я. Яциневича, про що згадується у листі, дуже чітко вписується у тенденції розвитку композиторського мислення та жанрових форм в українській музиці першої третини ХХ століття. Аналізуючи вокально-симфонічну музику того часу, дослідниця А. Терещенко зазначає, що у кантатно-ораторіальних творах 1924–1932 рр. відбувається процес становлення музичних форм та засобів, які спрямовані на втілення інакшої тематики¹. Нові актуальні, децю загострено-драматичні сюжети композитори нерідко знаходили у творчості таких поетів як П. Тичина, В. Сосюра та інших [5, с. 5].

Перші редакції кантатно-ораторіальних композицій, створені у 1920–1930-х рр., писалися спочатку переважно для хору і солістів у супроводі фортепіано (зокрема, кантати К. Стеценка, Л. Ревуцького, ораторія М. Вериківського). Згодом композитори допрацьовували твори та доповнювали звучання симфонічним оркестром. Така практика була пов'язана, перш за все, як зазначає А. Терещенко, з потребою та вимогами політики чимшвидше виконувати твори великої форми з метою поширення ідеології нової культури колективами не лише міст, а й сіл, у яких музичні оркестри зазвичай були відсутніми [5, с. 11].

Традиційно в історії української музики автором першої ораторії вважають молодшого сучасника М. Лисенка – композитора, диригента, педагога М. Вериківського. У 1923 р. митець створив ораторію на всесвітньо відомий історичний сюжет «Дума про дівку-бранку Марусю Богуславку». В «Енциклопедії сучасної України» зазначено, що спочатку композитор написав ораторію для солістів, чоловічого і жіночого хорів у супроводі фортепіано [4]. Значно пізніше, у 1954 р., М. Вериківський здійснив другу редакцію твору, розписавши партії для оркестру й удосконаливши вокально-симфонічні та симфонічні фрагменти.

У рукописних нотах ораторії Я. Яциневича, віднайдених нами в архіві наукових фондів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського (ІМФЕ), на титульному листі одразу читаємо вказівку – «Ораторія на 4 частини. На мішаний хор і двох сопранів-solo з акомпаніментом рояля, або оркестра», а на наступних сторінках знаходимо розписані партії для оркестру [3, арк. 1–73]. Рукопис твору складається з двох великих частин – клавіру ораторії для хору, солістів і фортепіано та партитури для хору, солістів і симфонічного оркестру. Саме тому можемо стверджувати, що композиція Я. Яциневича є першим зразком ораторії в українській музиці, написаним одразу з оркестровою партитурою для хору, солістів і повного складу симфонічного оркестру.

У 2018 р. музикознавиця В. Кузик зацікавилася рукописом ораторії Я. Яциневича. Завдяки її старанням у 2019 р. було видано клавір композиції для хору, солістів та фортепіано [7], а в листопаді 2022 р. відбулася світова прем'єра твору зі вступним словом В. Кузик у виконанні Народної академічної хорової капели

¹ Дослідниця А. Терещенко у сюжетному та музично-тематичному розвитку кантатно-ораторіального жанру першої третини ХХ століття виокремлює такі періоди: 1917–1924 рр. («єдність з класичними традиціями», «перевага великих форм», звернення до народної творчості та поезії Т. Шевченка), 1924–1932 рр. (інтерес до загостреної тематики «сьогоднішнього дня», драматизація композиторського мислення), 1932–1941 рр. («гостросоціальне прочитання класичної літературної спадщини», формування жанрів прославної кантати і драматичної поеми) [5, с. 5].

«Почайна» Національного університету «Кієво-Могилянська академія» (диригент О. Жигун) та Заслуженого академічного Ансамблю пісні і танцю Збройних Сил України (диригент К. Семенченко) [6]. В. Кузик зазначає, що в архів ІМФЕ рукопис ораторії Я. Яциневича потрапив наприкінці 1950-х рр. завдяки композитору П. Козицькому, який особисто передав матеріали [1, с. 97]. На жаль, достовірно невідомо, як ноти твору Я. Яциневича опинилися у П. Козицького, проте стараннями композитора ноти досі є дбайливо збереженими.

З листування композитора і поета дізнаємося, що саме П. Тичина став ініціатором створення масштабної композиції на тексти свого вірша. Свідчення цьому – лист Я. Яциневича до П. Тичини від 2 липня 1942 р., у якому композитор чітко зазначає про це: «Своєчасно я писав Вам, що згідно з Вашим побажанням я в 1927 році створив ораторію “Скорбна Мати”, на 4 частини, для мішаного хору і двох сопрано-solo, в супроводі великого симфонічного оркестра. Потім написано великий твір “Слався” для хора й тенора-solo. Далі написано “Нова Республіко гряди” на два хори (хоровий октет) і “Гаї шумлять”, солоспів для тенора або сопрано» [2, арк. 1зв.].

Таким чином, віднайдені архівні джерела та бібліотечні матеріали про ораторію Я. Яциневича розкривають нові відомості з історії написання композиції маловідомого митця.

Список використаних джерел

1. Кузик В. В. Скорбний шлях музики (до 150-річчя Якова Яциневича). *Студії мистецтвознавчі*. Число 3/4 (67/68). Київ : Вид-во ІМФЕ, 2019. С. 93–99.
2. Лист Тичині П. Г. від Яциневича Я. (02.07.1942 р.). *ЦДАМЛМ України*. Ф. 464. Оп. 1. Спр. 7986. 3 арк.
3. Ораторія «Скорбна Мати» Я. Яциневича (на слова П. Тичини). *ІМФЕ*. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 5. 73 арк.
4. Терещенко А. К. Ораторія. *Енциклопедія сучасної України* : веб-сайт / редкол. : І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: <https://esu.com.ua/article-75613> (дата звернення: 2.11.2024).
5. Терещенко А. К. Українська радянська кантата і ораторія: 1917–1945. Київ : Наукова думка, 1980. 216 с.
6. Яциневич Я. М. Ораторія «Скорбна Мати». Світова прем'єра: Відеозапис. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cD-Jtqh16MQ> (дата звернення: 2.11.2024).
7. Яциневич Я. М. Скорбна Мати : Ноти : ораторія на чотири частини : для хору, двох солістів-сопрано, оркестру / Я. Яциневич ; поезія П. Тичини. Київ : ІМФЕ, 2019. 59 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14834296>

Світлана Вірста,

*циклова комісія словесних дисциплін, методист
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ АКТИВНИХ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ (ВИВЧЕННЯ ДРАМИ-ФЕЄРІЇ «ЛІСОВА ПІСНЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ)

Ключові слова: літературна компетентність, інтерактивні методи, критичне мислення, драма-феєрія, Лєся Українка.

Одним із важливих складників сучасного освітнього процесу є застосування активних та інтерактивних методів і прийомів навчання. Уникнення одноманітності уроків мовно-літературного циклу – головне завдання вчителя. Сьогодення вимагає побудувати навчальне заняття так, щоб мотивувати цікавість, інтерес до прочитання та аналізу художнього твору, викликати позитивні емоції, здивування, відкриття нового вектору дослідження, проблемної ситуації. Саме методи та прийоми критичного мислення дають можливість вчителю формувати і розвивати основи читацької літературної компетентності здобувачів освіти з урахуванням емоційно-ціннісної, загальнокультурної, літературознавчої та компаративної компетенцій.

Компетентний читач виявляє здатність уявляти й переживати прочитане, відчувати естетичну насолоду від художнього слова, поважати здобутки інших народів, цінувати надбання національної культури українців, відкривати національні й загальнолюдські цінності, уміння інтерпретувати прочитане, знаходити авторські смисли і формувати власні судження [3].

Вибір педагогічних методів і прийомів навчання в процесі розвитку критичного мислення учнів залежить від того, у якій системі навчання відбувається цей процес. Обґрунтовуючи методологічні основи концепції розвитку критичного мислення, варто зазначити, що найбільш оптимальними є методи проблемного, дослідницького, евристичного характеру, які дозволяють здобувачам освіти вільно висловлювати свої думки, спілкуватися з комунікантами різного віку й статі, толерантно дискутувати, оскільки критичне мислення – це мислення соціальне.

В умовах змішаного та дистанційного навчання одним із ефективних педагогічних прийомів критичного мислення, що сприяє якісному засвоєнню навчального матеріалу, є Mind maps (ментальні карти, інтелект-карти). «Уперше про ментальні карти заговорили у 70-х роках минулого століття. Інтелект-карти дають можливість концентрувати увагу учнів, структурувати і класифікувати матеріал аналізу художнього тексту, організувати роботу над художнім текстом, дають можливість узагальнювати великі об'єми вивченого матеріалу. В основі цієї техніки лежить принцип «радіантного мислення», де відправної точкою можна вибрати будь який об'єкт аналізу (епоха, автор, твір, герой тощо)».

Така інтелект-карта може бути сформована як опорний конспект з вивчення драми-феєрії «Лісова пісня», так і вивчення творчості Лесі Українки в межах програмового матеріалу, при підготовці до ЗНО. Навчальний матеріал у формі Mind maps легше запам'ятати і довше можна зберігати в пам'яті, а при потребі – легше відтворити при усній відповіді. Це дійсно опора для учнів на уроці, яка завжди робить навчання в школі комфортним, цікавим та створює ситуацію успіху.

Ментальні карти можна використовувати на різних етапах освітнього процесу: пояснення нового матеріалу (за допомогою як розробленої ментальної карти, так і спільного формування), застосування нових знань, вмінь та навичок, узагальнення та систематизації знань, організації групової або індивідуальної роботи за означеним вектором дослідження. Створювати інтелект – карти можна як на дошці, так і на окремих аркушах паперу чи в робочому зошиті. Сучасні програмові сервіси дають можливість використовувати за допомогою готових шаблонів малюнки, ілюстрації, тексти, символи – для цього достатньо мати Google акаунт. Інтерфейс програми простий, має безліч функцій. Програма підтримує використання зображень, індивідуальні колірні схеми і можливість переходу історії документа. Карти створені в програмі Google можна експортувати в різних форматах і створювати роздатковий матеріал [1].

За аналізом драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки доцільно формувати ментальну карту за такими компонентами: рід, жанр, напрямок, історія написання, місце дії (часові межі дії), дійові особи (структуризація, цитатні характеристики героїв), композиція та елементи сюжету (зав'язка, розвиток подій, кульмінація, розв'язка), тема, ідея, провідний мотив, головний конфлікт, проблематика, символіка образів, особливості творчої манери Лесі Українки, екранізації твору.

Навчити учнів організувати і систематизувати інформацію через фіксацію актуалізованих і нових знань, здобутих у процесі навчання допоможуть методичний прийом «Бортовий журнал». Його можна використовувати у будь-якому форматі навчання, на будь-якому етапі уроку, оскільки він допомагає розвивати вміння фіксувати інформацію, використовувати графічні способи, навчитися оцінювати свої знання. Головні принципи методу – стислість, конкретність і точність заповнення умовного «Бортового журналу». Фіксація власних знань та міркувань учнів розташовується у двох колонках: «Що мені відомо з цієї теми?» і «Що нового я дізнався (дізналася)?» [5]. Заповнення такої таблиці у паперовому чи електронному варіанті

навчає здобувачів освіти правильно формулювати ключові питання, визначати головне й другорядне, аналізувати, структурувати і оцінювати знайому й нову інформацію, зіставляти різні позиції міркувань та обґрунтовувати власну позицію. За нотатками «Бортового журналу» можна запропонувати учням написати есе. Формування читацької компетенції, вміння працювати з різними видами інформації сприятиме розвитку навичок роботи з інформаційними ресурсами у процесі соціалізації здобувачів освіти.

Серед різноманітних методів критичного мислення популярним є «Кластер» – назва походить з англійської мови (cluster – пучок, рій, скупчення). Його можна використовувати на різних етапах пізнавальної діяльності: активізації, осмислення (систематизації інформації), рефлексії.

Метод дозволяє систематизувати великий обсяг інформації, виявити ключові слова, формувати власне бачення теми й проблеми, встановлювати логічні зв'язки між поняттями. Кластери дозволяють творчо й креативно виконувати домашні завдання, реалізувати творчий потенціал, самоутвердження учнів.

Розвиток сучасної освіти нерозривно пов'язаний з інформатизацією суспільства, а інформаційно-комунікаційна компетентність розглядається як пріоритетна. Інтерактивні завдання передбачають взаємодію всіх учасників навчального процесу (учня і вчителя) і суттєво розширюють можливості розвитку комунікативної компетентності здобувача освіти.

Існує багато програм та сервісів за допомогою яких можна створювати освітні ресурси. Одним з таких сервісів є LearningApps.org. Цей сервіс створений для підтримки процесу навчання за допомогою інтерактивних вправ. «Конструктор LearningApps призначений для розробки та зберігання дидактичних мультимедійних інтерактивних завдань із різних предметів, за допомогою яких учні можуть перевірити та закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу, мотивації до навчання» [2]. Тематика створення завдань у цьому ресурсі різних рівнів складності: вибір, знайти пару, послідовність, розподіл, заповнення, інструменти, он-лайн-ігри, кросворд тощо. Доступ до готових ресурсів відкритий і для незареєстрованих користувачів. Учні можуть переходити за посиланням і виконують вправу. Вчитель може створити класи і включити в них своїх учнів, відповідно результати виконання завдань відображаються в обліковому записі вчителя.

При вивченні драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки цікавими для учнів стане інтерактивна вправа «Знайти пару».

Завдання передбачає з'єднання відповідних зображень та їх описів перетягуванням за допомогою лівої кнопки миші. Парою в грі можуть бути «герой» / «цитата», «герой» / «дія», «опис героя, його вдача» / «ім'я героя» та ін. Можна задавати режими виконання завдань: або при правильній відповіді пари отримують зелене обрамлення і залишаються на екрані, або зникають. Неправильні варіанти обрамляються червоним кольором. За потребою фрагменти можна роз'єднати.

Шаблон «Гра «Парочки» передбачає почергове відкриття пари табличок. Завдання учня визначити чи відповідають таблички один одному, згідно завдання. Приклади відповідностей: зображення, ілюстрація та її опис у тексті твору, назва героя чи місці подій, початок і завершення цитати, герой та певна подія тощо.

«Знайти слова» – це навчальна гра, суть якої полягає в складанні слова з букв, розташованих у сітці поруч один з одним. Слова можна розташовувати не тільки по вертикалі і горизонталі, але і по діагоналі. Створюючи завдання-питання, можна відразу задати ключові слова, які потрібно знайти в таблиці, та виділити їх.

Шаблон «Пазл. Характеристика героїв» дає можливість вчителю організувати парну чи групову роботу на уроці. Текстова поле з характеристикою героїв твору

і зображення літературного персонажа створюють картинку-пазл. Чим більше пазлів, тим цікавіше працювати.

У категорії «послідовність» є можливість «Простого упорядкування». Завдання полягає у логічному відтворенні певного ланцюжка подій драматичного твору, подій у житті героїв твору, зміни міркувань, пов'язані з подіями твору та ін.

Шаблон «Вікторина» пропонує створення вікторин двох видів: з однією правильною відповіддю та з множинним вибором відповіддю. В обох шаблонах присутня можливість вставки мультимедійного контенту: зображення, аудіо та відеоматеріалів. Підсумковий контроль за вивченою темою стає цікавим.

Отже, застосування активних та інтерактивних методів і прийомів навчання дають можливість для вчителя уникнути одноманітності уроків літературного циклу. Інструментарій критичного мислення дає можливість вчителю формувати і розвивати основи читацької літературної компетентності здобувачів освіти з урахуванням емоційно-ціннісної, загальнокультурної, літературознавчої компетенцій. Вивчення драми-феєрії «Лісової пісні» потребує від вчителя відмовитися від стереотипного паспортування художнього твору, а звернути увагу на загальнолюдських цінностях, формуванні соціальних, мотиваційних ключових і предметних компетентностях.

Список використаних джерел

1. Вірста С. Є. Критичне мислення як спосіб формування літературної компетентності на уроках зарубіжної літератури. *Педагогічний часопис Волині : науковий журнал*. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2017. С. 51–56.
2. Вірста С.Є., Констанкевич Л.Г., Радкевич М.В. Використання сервісу learningapps.org для створення інтерактивних вправ. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 22. С. 175-179.
3. Злисун С.В. Технологія критичного мислення як засіб активації пізнавального потенціалу учнів. *Зарубіжна література в школі*. 2018. № 7-8 (квітень). С. 3-16.
4. Кравчинська Т.С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. URL:<http://lib.iitta.gov.ua/707221/1.pdf>. (дата доступу 12.10.2024).
5. Левчук Т. Теоретичні аспекти літературознавчих досліджень творчості Лесі Українки. *Леся Українка і сучасність*: Зб. наук. пр. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. Т. 4, кн. 2. С. 123-129.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія практика

МАТЕРІАЛИ

VIII Міжнародної науково-практичної конференції

19 грудня 2024 року
м. Луцьк

Відповідальна за випуск – Ольга Фаст
Технічний редактор – Олена Бабій

Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика»: зб. матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції. 19 грудня 2024 року / [наук. ред.: П. М. Бойчук, О. Л. Фаст]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Частина 1. 2024. 260 с.

У збірнику представлені тези доповідей, що висвітлюють сучасні проблеми національної освіти. Проблематика збірника матеріалів диференційована відповідно до актуальних напрямів реформування вищої та фахової передвищої освіти: дитинознавчі та школознавчі студії; інтеграція науки і освіти; забезпечення якості педагогічної освіти: національний та глобальний контексти; рідномовна та іншомовна освіта, медіаосвіта; цифрова трансформація освіти, наукові здобутки дослідників-початківців.

Для науково-педагогічних та наукових працівників, представників академічних середовищ України та зарубіжжя, педагогічних працівників закладів фахової передвищої, загальної середньої та позашкільної освіти, педагогів дошкілля, здобувачів вищої освіти, фахівців бібліотечної справи, широко кола представників експертного та громадського середовищ.

Редакційна колегія зберігає за собою право на редагування і скорочення матеріалів. Думки авторів не завжди збігаються з поглядами редакції. Автори несуть повну відповідальність за опублікований матеріал (за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей).